

Gireidi Ya 1

THEMO YA 3

TSHIVENDA

LUAMBO LWA

HAYANI

Pulane

ya Ngudo

NDAMBAMBILO/KUI TELE KWA NZUDZANYO

Kha vhashumisani,

Vho t̄anganedzwa kha Phurogireme ya NECT ya Luambo Lwa Hayani!

Ri tama u vha divhadza kana u vha tsivhudza uri matheriala wa Themo ya 1 ya NECT ya Luambo Lwa Hayani wo bveledzwa nga tshifhinga tshituku. Zwenezwo, ri khou tenda na u t̄anganedza uri hu nga vha na dzinwe nzudzanyo kana tshanduko dzine dza nga tevhela nga murahu.

Ri khou dzhia vhuḍifhinduleli hoṭhe ha u vha vhaṅe vha maṅwala, na u shuma na vhashumisani na riṅe u dzula ri tshi khou khwiṅisa matheriala. Arali vha wana hu na vkhakhi, ri humbela uri vha tevhele kuitele kwo teaho kwa u vhiga murahu.

1 Kha vha rumele imeḷi kha iresi yo teaho:

xitsonga@homelanguage.co.za

tshivenda@homelanguage.co.za

sepedi@homelanguage.co.za

siswati@homelanguage.co.za

isizulu@homelanguage.co.za

isindebele@homelanguage.co.za

isixhosa@homelanguage.co.za

sesotho@homelanguage.co.za

setswana@homelanguage.co.za

afrikaans@homelanguage.co.za

english@homelanguage.co.za

2 Kha mutaladzi wo ṅwalwaho “*subject*” kha imeḷi, vha ṅwale referensi ya dokhumenthe yavho. Sa tsumbo Gireidi Ya 3 THEMO YA 3 PULANE DZA NGUDO MASIAṬARI A 45–47

3 Kha mutumbu wa mafhungo avho a imeḷi, vha ṅee mutevhe wa tshanduko kana ndulamiso dzine dza tea u itwa. Kana, vha ite tshanduko/ndulamiso idzo kha khophi ya siaṭari vha sikene kana u dzhia tshifanyiso tsha siaṭari ḷeneḷo vha nambatedze kha imeḷi.

4 Arali mafhungo avho ane vha ṭoda uri tshivhudza ngao nga ha luambo a tshi fhira ṭhoho, ri vha humbela uri vha shumise referensi heyi kha mutaladzi wo ṅwalwaho “*subject*” kha imeḷi. Sa tsumbo: VHUṬANZI HA DAIḶEKITHI YA DZINGU

5 Vha konaha u ṭalusa mafhungo avho kha mutumbu wa imeḷi.

6 Ri khou humbela uri vha tshi rumela imeḷi vha ambe madzina avho, poswo ine vha vha khayoy na nomboro dza luṅingothendeleki uri ri kone u vha kwama arali hu tshi nga vha na ṭhoda ya u vha na therisano navho.

7 **Ri vha livhutshela u engedza n divho yavho kha phurogireme iyi! Ri khou ṭoda u vha na vhuṭanzi ha uri maṅwalwa aluambo luṅwe na luṅwe a vhe o kunaho nahone a kwae kha dokhumenthe dzoṭhe dzashu.**

Zwi re ngomu

Notsi dza Ndangulo	v
Ngonathikho	xii
Vhege ya 1 Thero: Doroboni yothe!	1
Musumbuluwo	3
Ḷavhuvhili	8
Ḷavhuraru	13
Ḷavhuṅa	20
Ḷavhuṭanu	24
Vhege ya 2 Thero: Doroboni yothe!	29
Musumbuluwo	31
Ḷavhuvhili	36
Ḷavhuraru	42
Ḷavhuṅa	48
Ḷavhuṭanu	53
Vhege ya 3 Thero: Tshumisano	57
Musumbuluwo	59
Ḷavhuvhili	64
Ḷavhuraru	68
Ḷavhuṅa	74
Ḷavhuṭanu	78
Vhege ya 4 Thero: Tshumisano	85
Musumbuluwo	87
Ḷavhuvhili	92
Ḷavhuraru	98
Ḷavhuṅa	105
Ḷavhuṭanu	110
Vhege ya 5 Thero: Zwiambaro	115
Musumbuluwo	117
Ḷavhuvhili	122
Ḷavhuraru	127
Ḷavhuṅa	133
Ḷavhuṭanu	137

Vhege ya 6 Thero: Zwiambaro	141
Musumbuluwo	143
Ḳavhuvhili	148
Ḳavhuraru	153
Ḳavhuḡa	159
Ḳavhuṡanu	163
Vhege ya 7 Thero: U vhala hu a mvumvusa!	167
Musumbuluwo	169
Ḳavhuvhili	174
Ḳavhuraru	179
Ḳavhuḡa	185
Ḳavhuṡanu	189
Vhege ya 8 Thero: U vhala hu a mvumvusa!	193
Musumbuluwo	195
Ḳavhuvhili	200
Ḳavhuraru	206
Ḳavhuḡa	212
Ḳavhuṡanu	217
Vhege ya 9 Thero: U dzula mivhili yashu I na mutakalo yo tsireledzea!	221
Musumbuluwo	223
Ḳavhuvhili	228
Ḳavhuraru	232
Ḳavhuḡa	238
Ḳavhuṡanu	242
Vhege ya 10 Thero: U dzula mivhili yashu I na mutakalo yo tsireledzea!	247
Musumbuluwo	249
Ḳavhuvhili	254
Ḳavhuraru	259
Ḳavhuḡa	265
Ḳavhuṡanu	270

Notsi dza Ndangulo

Mvelelo dza u guda

Themo heyi, vhagudi vha tea u swikela mvelelo dza u guda dzi tevhelaho:

U THETSHELESA NA U AMBA

- 1 Vhagudi vha tea u kona u amba kana u imba zwidade zwiṅa zwiswa.
- 2 Vhagudi vha tea u kona u shela mulenzhe kha nyambedzano na u kovhana thangelandivho kilasini.
- 3 Vhagudi vha tea u kona u ita nyambedzano nga zwiṅori zwa u vhala (khathihi) na vhagudi hu tshi shumiswa fureme ya nyambedzano sa tsumbandila
- 4 Vhagudi vha tea u kona u bvedza zwiṅori zwavho vhone vhane, u itela nyito ya vhutsila ha u ṭalutshedza zwiṅori.
- 5 Vhagudi vha tea u kona u amba nga zve vha ṅwala ngazwo.
- 6 Vhagudi vha tea u kona u pfesesa na u shumisa ḍivhaipfi i tevhelaho:

tsireledzea	u sa tsireledzea	khombo	eletshedza	nyeletshedzo	tshipiḍa
vhofholowa	u femuluwa u tshi sumbedza u vhofholowa	tsheo	puḷasiṭiki	laṭekanya	iledzwa
fuḷaya	dzudzanya	kuvhanganya	ṭuṭuwedzea	kuvhanganya	vhadzulapo
u shumisana	biṭiruti	kana	ndoṭhe	roṭhe	khwaṭha
u na ha mvula	mavu	ṅoṅa	tshiṅori	khani	tandulula
ḍiimisela	zwino	muombano	muṅe	tshipano	taḷente
tshivhoni	tshivhoniswa	tswevhelele	kuanganyele	tenda	hanedza
nanga	vhonala	bvisa	steriothaiphi	vhofholowa	u sa vhofholowa
saizi	lingana	lunguma	rembedza	pata	nakesa
hwasana	suvhelela	oma	siliki	vhuludu	swika
tshiga tsha shango	miloru	humbulela	khumbulelo	mubvumo nṅa	fhala
vula	ṭhoni/shona	farela	nyala	mubvumo	ṭanganyisa
fhaṭa	tshedza	u ḍihudza	thulo	rulwa	u sa dzudzanyea

mutakalo	u sa vha na mutakalo	fulufhela	kondelela	nyala	fhasi
haṭula	tenda	tshiphiri	tshitzhili	phadlala	kutzhili
tshuwa	mafhungo	ṭhodiṣiso	raba	masiki	sumbedza

NDIVHO YA FONIKI NA FONIKI

- 1 Vhagudi vha tea u kona u ṭalusa mibvumo nga u pfa kana u thetshesela.
- 2 Vhagudi vha tea u kona u ḍivha fonimi dzi tevhelaho nga u shumisa tshumisanḍowelo.
- 3 Vhagudi vha tea u kona u ṭanganya na u fhandekanya fonimi dzi tevhelaho:

dz	hw	mb	dy	vh	nz
fh	sw	ṛw	ṭw	kh	th
zw	mm	kw	mv		

Vhagudi vha tea u kona u fhandekanya madungo a maipfi a tevhelaho:

dzula	dzama	dzima	dzuvha	O hwala	hwivha
mbalo	mbila	mbula	mbevha	dyambila	dyelo
vhea	vhomba	vhana	mavhivhi	nzambo	fhola
fhaṭa	fhira	fhaṭuwani	swaya	swima	swela
swura	swelani	ṛwata	ṛwavho	ṛwala	ṛwatela
ṭwela	ṭwisa	kekhe	khuhu	khokho	khakha
khulu	khumbelo	thatha	thola	thivha	thero
thovho	vhathu	zwala	zwima	zwoṭhe	zwanga
mmbidza	mmbudza	kweta	kwata	mvula	mvelele

U VHALA

Vhagudi vha tea u kona u dikhouda maipfi a tevhelaho:

dzula	dzama	dzima	dzuvha	O hwala	hwivha
mbalo	mbila	mbula	mbevha	dyambila	dyelo
vhea	vhomba	vhana	vhia	mavhivhi	nzambo
nzie	fhola	fhaṭa	fhira	fhaṭuwani	swaya
swima	swela	swura	swelani	ṛwata	ṛwavho
ṛwala	ṛwatela	ṭwela	ṭwisa	ṭwa	kekhe
khuhu	khokho	khakha	khulu	khumbelo	thatha

thola	thivha	thero	thovho	vhathu	zwala
zwima	zwothe	zwanga	mme	mmbidza	mmbudza
kweta	kwata	mvula	mvelele		

Vhagudi vha tea u kona u vhala maipfi o doweleaho a tevhelaho:

shumani	tshimbila	ngowendowe	tshelede	vhengeleni	pulasitiki
tshikhafhadzo	bitshi	kunakisa	Melati	mulimi	khulu
tupula	bitiruti	kokodza	mukomana	taxisana	sinyutshelana
murathu	taxhanya	makhulu	vhutali	tshikhipha	kamarani
sedza	maswa	ambara	takalela	vhurukhu	lingedza
mmbete	bugu	txoda	sedza	kuputu	funa
mibvumo	maledere	mini	phanda	thamusi	khou
vhasidzana	dzulisea	ndeme	tsireledza	txamba	zwitzhili
lukuavhavha	zwanda				

Vhagudi vha tea u kona u vhala mañwalwa o tumekanywaho sa tsumbo i tevhelaho:

Ndi do txamba. Ndi do txamba zwanda. Ndi do txamba zwanda u shavha zwitzhili. Ndi do txamba zwanda nda atsamulela nga ngomu ha lukuavhavha. Ndi do txamba zwanda u di tsireledza kha malwadze. Ni do kana naa u txamba zwanda? Ni do kona naa u atsamulela ngomu ha lukuavhavha?

PFESESA

- 1 Vhagudi vha tea u kona u bvumba kha mañwalwa nga u vhala zwifanyiso.
- 2 Vhagudi vha tea u kona u humbula zwidombedzwa nga mañwalwa.
- 3 Vhagudi vha tea u kona u talutshedza mañwalwa e vha vhala ngao.
- 4 Vhagudi vha tea u kona u tevhekanya zwiwo u bva mañwalwani.
- 5 Vhagudi vha tea u kona u thoma u pfesesa uri zwi amba mini u shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo, u tumekanya, u humbulela, u divhudzisa nga mañwalwa.
- 6 Vhagudi vha tea u kona u humbula nga vhusedzi nga mañwalwa vha tshi shumisa fureme ya u talutshedza.
- 7 Vhagudi vha tea u kona u fhindula mbudziso dza tholokanyondivho kha mañwalwa.

U NŴALA

- 1 Vhagudi vha tea u kona u dirowa zwifanyiso zwine zwa amba kana zwa rumela mulaedza.
- 2 Vhagudi vha tea u kona u engedza lebulu nthihi kana mbili kha zve vha ola.
- 3 Vhagudi vha tea u kona u nŵala pharagirafu vha tshi shumisa fureme ya u nŵala na u pulana.

Matheriala na Zwiko Zwi re Hone

Kha vha dzhiele nzhele uri zwiko zwothe zve vha fhiwa ndi zwa tshikolo. Zwiko zwi do bviswa luthihi fhedzi, zwino zwi tea u tangedziwa zwa vhulungiwa nga ngona.

Kha Themo ya 1 vhadededzi/vhagudisi vho newa zwiko zwi tevhelaho:

1 Bodo dza u tana dza mivhala $\times 4$

Kha vha shumise bodo idzi kha u furema mushumo wavho wa vhege. Vhege inwe na inwe, kha vha tane: mibvumo na maipfi; maipfi o shumiseswaho; maipfi a divhamaipfi ya thero; nyolo; na fureme ya u nwala.

2 Tshathi ya/dza muñwalo

Kha vha tane tshati idzi phanda klasini u itela uri dzi vhe khagala kha vhagudi. Vhadededzi vha Gireidi ya 1 na Gireidi ya 2 vha do fhiwa Tshati dza Muñwalomugandiswa. Vhagudisi vha Gireidi ya 2 na Gireidi ya 3 vha do fhiwa Tshati dza Muñwalomupombiwa.

3 Pulane dza Ngudo dza Themo ya 1

Kha vha shumise pulane idzi kha u vhona uri vha do funza mini duvha nga duvha. Thikho dza maitele dzi vha vhudza kufunzelwe kwa ngudo inwe na inwe. Kha vhege mbili dza u thoma dza Themo ya 1, vha do tevhedza phurogireme ya tsumbandila.

4 Ndondangudo ya Themo ya 1

Kha vha shumise linwalwa ili kha u dadza ATP yavho na Pulane ya Themo yavho. Kha vha ite thikhi na u nwala duvha kha ngudo inwe na inwe khathihi na nyito ya u linga musi une zwa itiwa ngawo. Kha vha tole kufunzele kwavho.

5 Bugu Khulwane ya Themo ya 1

Kha vha shumise zwiṭori zwa bugu khulwane musi wa ngudo ya U vhala (khathihi) na vhagudi. Hu na zwiṭori zwa malo zwa themo yeneyo.

6 Phekhe ya Zwiko ya Themo ya 1

Phekhe ya zwiko i na zwithu zwi tevhelaho:

- **Maipfi a Garaṭathanwa** vho fhiwa e a u shumisa kha divhamaipfi ya thero; maipfi o shumiseswaho; mibvumo na maipfi. Kha vha dzi gere vha dzi vhulunge dzi tshi tevhkana nga ngona. Kha vha shumise maipfi a garaṭathanwa aya kha bodo dza u tana.
- **Tsumbedzelo dza Divhamaipfi ya Thero** dzo newa he zwa tea. Kha vha dzi gere vha dzi vhulunge dzi tshi tevhkana nga ngona. Kha vha shumise maipfi a garaṭathanwa aya kha bodo dza u tana.
- **Mabambiri a Vhutsila ha U anetshela Zwiṭori** o newa e a thero inwe na inwe. Hu na tsielano ya zwifanyiso zwa 3 kana zwa 4 zwi no anetshela tshiṭori. Hu na khophi dza 10 dza bambiri linwe na linwe – lithihi kha tshigwada tshituku tshithihi. Kha vha ite dziinwe khophi hafhu arali dzi tshi toḏea.
- **Mabambiri a Rekhodo dza U linga** vho newa e a u rekhoda mvelelo dza vhagudi na mabulamihumbulo zwa themo yeneyo.

7 Mabambiri a U vhala a Themo ya 1 $\times 8$

Vho newa Mabambiri a U vhala a themo iyi – lithihi kha vhege inwe na inwe u thoma kha Vhege ya 3 u swika kha Vhege ya 10. Kha vha shumise mabambiri a u shumela aya musu wa U vhala na tshigwada hu na u sumbiwa ndila. Hu na khophi dza 20 dza Bammbiri la U shumela la U vhala. Kha vha ite dziinwe khophi hafhu arali dzi tshi todea.

Rothini/nyitondowelwa dza vhege: Awara dza 7

- 1 Phurogireme dza u guda dzo tou pulanelwaho dzi tevhela rothini dzi no fana vhege inwe na inwe.
- 2 Hezwi zwi leludzela vhagudisi na vhagudi uri vha kone u tevhela.
- 3 Vhagudi vha nga dilugisela nyito i no tevhela musu vha tshi vho divha rothini.
- 4 Rothini iyi yo disendeka nga tshifhinga tsha fhasisa tsha CAPS tsha Luambo lwa Hayani: awara dza 7 nga vhege.
- 5 Rothini iyi yo itelwa u shuma sa tshipida tsha phurogireme ya nyambo mbili i tshi shuma khathihi na phurogireme ya u guda yo tou pulanelwaho ya PSRIP EFAL.
- 6 Kha vha tane rothini iyi kilasini yavho nahone vha lingedze u i divha nga thoho!

MUSUMBULUWO		LAVHUVHILI		LAVHURARU		LAVHUNA		LAVHUṬANU	
Nyito dza Oraja	15			Nyito dza Oraja	15			Nyito dza Oraja	15
		Foniki (Mibvumo)	15	Foniki (Mibvumo)	15	Foniki (Mibvumo)	15	Foniki (Mibvumo)	15
Muṅwalo	15	Muṅwalo	15	Muṅwalo	15				
U vhala na Vhagudi	15	U vhala na Vhagudi	15			U vhala na Vhagudi	15	U vhala na Vhagudi	15
U ṅwala	30			U ṅwala	30				
U Vhala na Tshigwada	30	U Vhala na Tshigwada	30	U Vhala na Tshigwada	30	U Vhala na Tshigwada	30	U Vhala na Tshigwada	30
1.45		1.15		1.45		1.00		1.15	

Ndugiselo dza Vhege nga Vhege

Zwi na ndeme u elelwa uri phurogireme ya Luambo lwa Hayani yo fhungudza thodea ya uri vhagudisi vha PULANE, fhedzi NDUGISELO dzi kha di todea! Luthihi nga masiari kha vhege, kha vha tangane na vhashumisani navho (vhagudisi vhothe vha Vhuimo ha Fhasi), vha ite ndugiselo vhothe.

Musi vha tshi khou ita ndugiselo dzavho, vha elelwe u:

- 1 Vhala pulane ya ngudo ya vhege nga vhuronwane.

- 2** Vha vhe na vhuṭanzi uri vha ḍivha na u pfesesa ngona dzine dza tea u shumiswa. Arali zwi songo ralo, kha vha ye kha khethekanyo i no pfi ‘Thikho ya maitele’ vha vusuludze he zwa tea.
- 3** Tshi no tevhela, kha vha sedze uri ndi garaṭaṭhanwa na tsumbedzelo dzifhio dzi no ṭoḍea kha ḍivhamaipfi ya thero, maipfi a no shumiseswa, foniki na fureme ya u ṅwala. Kha vha lugise garaṭaṭhanwa na tsumbedzelo idzi nga ṅḍila heyi:
 - a** Kha vha gere garaṭaṭhanwa kana tsumbedzelo.
 - b** Kha vha lingedze u dzi nambatedza kha khadibodo kana bammbiri.
 - c** Arali zwi tshi konadzea, kha vha dzi ḷamineithe kana vha dzi putele nga puḷasiṭiki.
 - d** Kha vha vhee garaṭaṭhanwa dza ngudo fhethu huthihi fuloboni, kana vha dzi vhofhe nga luḷekere.
- 4** Kha vha kuvhanganye zwiṅwe zwiko zwine vha nga zwi ṭoḍa, hu tshi katelwa na zwifanyiso kana zwithu zwa vhukuma.
- 5** Kha vha sedze uri Bugu Khulwane yavho i kha ngona.
- 6** Kha vha vhale nyito dziṅwe na dziṅwe dzi re kha Bugu ya Mishumo ya DBE ine vha tea u i ṭhaphudza.
- 7** Kha vha ite ṅdowendowe ya u ṅwala ngudo.
- 8** Kha vha vhe na vhuṭanzi uri Ndongangudo yavho a khou tshimbila na tshifhinga u bva tsha vhege yo fhiraho vha ṭole kushumele kwavho.

Shedulu ya Thero na U vhala

NOMBORO YA VHEGE	THERO	MAÑWALWA A U VHALA NA VHAGUDI	BAMMBIRI LA U SHUMELA LA U VHALA
1	Ɖoroboni yoṭhe!	Dzulani no tsireledzea Lesego!	1
2	Ɖoroboni yoṭhe!	Bege dza mapuḷasiṭiki salani!	2
3	Tshumisano	Biṭiruṭi khulu	3
4	Tshumisano	Biṭiruṭi khulu	4
5	Zwiambaro	Tshikhipha Tsha Bohlale Tshiswa	5
6	Zwiambaro	Marukhu avhuḍi	6
7	U vhala hu a mvumvusa!	Bugu ntswa ya Bohlale	7
8	U vhala hu a mvumvusa!	Mogau u guda u vhala	8
9	U dzula mivhili yashu i na mutakalo yo tsireledzea	Lesego u pfa a songo dzudzanyea.	9
10	U dzula mivhili yashu i na mutakalo yo tsireledzea	Lesego u pfa a songo dzudzanyea	10

Phurogireme ya U linga ya Themo ya 1

Phurogireme ya U linga yo dizainiwa hu tshi tevhedzwa Khethekanyo ya 4 Yo Pfuḥifhadzwaho Tshitamennde Tsha Pholisi Tsha Kharikhuḷamu na U linga (CAPS). Hezwi zwi nga wanala murahu ha Ṭhrekha ya themo inwe na inwe.

Maṭano a kiḷasini

BODO DZA MAṬANO

- 1 Sa tshipiḍa tsha phurogireme iyi, vha ḍo fhiwa bodo nṅa khulwane dza u ṭana dza mivhalavhala.
- 2 Bodo inwe na inwe ya mivhalavhala i ḍo shumiswa kha u ṭana sethe dzo fhambanaho dza maipfi dza vhege nga vhege.
- 3 Kha vha shumise bodo idzi nga nḍila i tevhelaho:
 - a **Bodo dala** – kha vha ṭane maipfi a ḍivhamaipfi ya thero na tsumbedzelo dza vhege yeneyo.

- b Bodo ya lutombo** – kha vha țane maipfi e a shumiseswa a vhege yeneyo.
 - c Bodo ya muțađa** – kha vha țane mibvumo ya foniki na maipfi a vhege yeneyo.
 - d Bodo ya pinki** – kha vha țane fureme ya u n̄walela ya vhege yeneyo.
- 4** Maipfi a re kha bodo idzi a tea u engedzwa vhege in̄we na in̄we.
 - 5** Vha songo țana đivhamaipfi na tsumbedzelo zwa thero zwa n̄waha woțhe. Mațano aya a tea u yelana na thero ine vha vha khayō. Arali maipfi na tsumbedzelo zwa vha zwo sokou đadza kilasi yoțhe, zwi đadisa vhagudi nahone hu đō swika hune vha sa tsha zwi londa.
 - 6** Musi vho no bvisa sethe dza maipfi na tsumbedzelo, kha vha dzi failē nga vhuronwane.
 - 7** Kha vha londote maipfi aya u itela uri vha a shumise n̄wakani.

ȚAFULA YA THERO

- 1** Kha vha lingedze u ita țafula ya thero afho kilasini yavho.
- 2** Kha vha shumise fhethu afha kha u țana zwifanyiso na zwithu zwa vhukuma (zwi no tshila) zwi no yelana na thero.
- 3** Kha vha n̄wale izwi zwithu madzina, u itela uri vhagudi vha gude maipfi aya.

Thikho ya Maitele

Ndangulo ya kilasi

Zwiṅwe zwa zwiṭirathedzi zwa ndangulo ya kilasi zwo dzheniswa afha sa ‘Thikho ya maitele’. Hezwi ndi zwiṭirathedzhi zwine zwa shumiswa misi yoṭhe kha phurogireme iyi, zwino zwi na ndeme uri zwi ḍivhiwe tshoṭhe.

Ndivho: U khwiṅisa tshifhinga-tshishumiswa, vhuḍifari ha mugudi na tshumisani vhukati ha vhagudi. U fhungudza u khakhiswa ha pfunzo. U ḍisa mitambo pfunzoni.

KUDZULELE NA ZWIGWADA ZWIṬUKU

- 1 Zwi na mushumo uri vha ḍiṅee tshifhinga na u ṭhogomela uri vha dzudza vhagudi vhavho nga ṅḍila ḍe kilasini.
- 2 Musi vha tshi ita ngauralo, kha vha londe zwi tevhelaho:
 - a **Kha vha dzudze vhagudi vha tshi edza u vangana ha vhukoni** – o zwo ngo tea uri vhagudi vha no khou kundelwa vha dzule nga tshavho, ngeno vha no kona vho dzula vho nga tshavho. Kha vha vanganye vhagudi u itela uri kilasi yoṭhe i vhe fhethu ha vhukoni ho vanganaho.
 - b **Kha vha dzudze vhagudi vha tshi shumisa maano u itela u thivhela phosho yo kalulaho.** Vhagudi vha no dzindela vhaṅwe vha songo dzudzwa nga tshavho. Vhagudi vha no ambesa vha songo dzudzwa nga tshavho. Kha vha fhandekanye vhagudi vho raliho u itela u tinya thaidzo.
- 3 Kha phurogireme ya u guda iyi hu na nyito dzi si gathi dzi no ṭoda vhagudi vha tshi shuma vhe kha zwigwada zwiṭuku.
- 4 Zwigwada izwi zwi tea u vha zwi na vhana vha 3–4, vho dzulaho tsini na tsini. Kha vha ite ngauralo u itela uri musu vha tshi vhudza vhagudi uri vha shume vhe kha ‘zwigwada zwiṭuku’ zwavho vha kone u vhumba zwigwada izwi nga u ṭavhanya hu si na thavhithavhi nanzhi.
- 5 Arali vhagudi vho dzula kha miduba, ṅḍila i sa konḍi ya u ita zwigwada zwiṭuku nda ya uri vhagudi vhavhili vha re kha muduba wa phanḍa vha rembuluwe vha sedzane na vhagudi vhavhili vha re murahu havho, kha muduba wa vhuvhili. Vha nga kona u ita zwigwada zwiṭuku zwa vhaṅa nga u ṭavhanya nahone zwo fhelela.
- 6 Vha songo zwi sia kha vhagudi vhone vhaṅe. Kha vha vhone uri vha vhumba hani zwigwada zwiṭuku kilasini yavho, vha gudise vhagudi uri vha kuvhangane zwigwadani zwavho nga u ṭavhanya nahone hu si na phosho.
- 7 Arali vho vhana nzulele ya tshigwada tshigede i sa shumi zwavhuḍi, kha vha shandukise tshigwada – vha songo kombetshedza uri vhagudi vha shume vhoṭhe.

U LANGA THERISANO DZA ZWIGWADA

- 1** Kha phurogireme ya u guda iyi hu na nyito dzi si gathi dzi no toḁa vhagudi vha tshi ita therisano dza zwigwada.
- 2** Kha vha gudise vhana uri vha zwi ite nga ndila dzi tevheleho:
 - a** Tsha u thoma, vhagudi vha tea u vha kha zwigwada zwiṱuku zwavho.
 - b** Tshi no tevhela, vhagudi vha tea u ṱalukanya mbudziso kana fureme ya therisano.
 - c** Zwo no ralo, mugudi muṱwe na muṱwe u fanela u wana tshifhinga tsha u fhindula mbudziso inwe na inwe, zwi amba uri:
 - Mugudi 1 u fanela u fhindula Mbudziso ya 1.
 - Mugudi 2 u fanela u fhindula Mbudziso ya 1.
 - Mugudi 3 u fanela u fhindula Mbudziso ya 1.
 - Mugudi 4 u fanela u fhindula Mbudziso ya 1.
 - Mugudi 1 u fanela u fhindula Mbudziso ya 2.
 - Mugudi 2 u fanela u fhindula Mbudziso ya 2.
 - Mugudi 3 u fanela u fhindula Mbudziso ya 2.
 - Mugudi 4 u fanela u fhindula Mbudziso ya 2.
 - Ngauralo ngauralo.
- 3** U nga vha muhumbulo wavhuḁi u shumisa zwiga zwa u ṱhonifha tshiambi sa 'lubaḁa/ toambo/tshinwe tshithu' kha u langa u sielisana.
 - a** Kha vha fhe tshigwada tshinwe na tshinwe tshithu tshi no nga lubaḁa kana toambo, zwa mivhalavhala.
 - b** Tshiambi tsho faraho itsho tshithu tshi a amba ngeno muṱwe na muṱwe a re kha tshigwada o thetshelesa.
 - c** Musi mugudi o no fhedza u amba, u tea u pfukisela tshiga kha muṱwe mugudi, ngauralo ngauralo.
- 4** Musi tshigwada tshi tshi tea u vhiga murahu, musu muṱwe na muṱwe o no fhindula, tshigwada tshi a vouta uri uri phindulo ya khwinesa ya mbudziso inwe na inwe ndi ifhio.

NYITO DZA U RANGELA U VHALA

- 1** Musi wa ngudo dza U vhalala Nga Tshigwada Hu na U Sumbiwa Nḁila, vhadededzi/ vhagudisi vha tea u shuma na zwigwada zwiṱhili izwi.
- 2** U bva kha tshinwe tshigwada u ya kha tshinwe, zwo tea uri hu vhe na 'bureiki ya muṱharamuwo' musu vha sa athu dzudza vhana uri vha ite nyito i no tevhela kha Bammbiri ḁa u shumela.
- 3** Kha vha zwi ite nga ndila i tevheleho:
 - a** Musi vho no fhedza u shuma navho, kha vha ri Tshigwada tsha 1 tshi humele ṱafulani dzatsho.
 - b** Kha vha ri kilasi i thetshelese.
 - c** Kha vha ite nyito ya Phanda u Vhalala na kilasi yoṱhe.

- d** Kha vha ri vhagudi vha dzule fhasi vho fara Bammbiri la U shumela la U vhalala.
 - e** Kha vha talutshedze nyito i no khou tevhela i re kha Bammbiri la U shumela la U vhalala.
 - f** Kha vha humbudze vhagudi uri vha tea u thoma vha fhedza nyito ine vha khou ita vha sa athu pfukela kha i tevhelaho – vha tea u shuma nga luvhilo lwo vha teaho.
 - g** Kha vha vhidze Tshigwada tsha 2 tshi de tshi shume navho.
- 4** Kha Themo ya 1, ri themendela uri vha shumise Nyito dza Phanda u Vhalala dza 4 vhe na vhagudi:

Nyito ya 1: Mudededzi/Mugudisi Vha Ri:

- 1** Kha vha ri vhagudi vha ime.
- 2** Kha vha vha talutshedze uri vha khou ya u ita mitharamuwo yo fhambanaho, sa: u fara thoho; u fhufhisa khaithi; u vinyula ningo; u fhufha kararu; nzw.
- 3** Vha thoma nga u amba uri 'mudededzi/mugudisi vha ri', vhagudi vha tevhedza nga zwiito.
- 4** Arali vhone vha nga ri 'mugudisi vha ri', vhagudi vha tea u ima dzii!
- 5** Arali mugudi a nga ita nyito vhone vha songo ri 'mugudisi vha ri', mugudi uyu o kaṭa lune a tea u dzula fhasi.
- 6** Mukundi ndi uyo mugudi we a sala e ethe.

Nyito ya 2: Phathi ya Mutshino

- 1** Kha vha ri vhagudi vha ime.
- 2** Kha vha vha talutshedze uri vha do tamba muzika kha founu yavho.
- 3** Musi vhagudi vha tshi pfa muzika, vha tea u tshina.
- 4** Musi vhone vha tshi tou dzima muzika, vhagudi vha tea u ima dzii!
- 5** Kha vha tambe muzika vha dovhe vha u dzime lu re na tshivhalo, u itela uri vhagudi vha tshine na u ima dzii! lu re na tshivhalo!

Nyito ya 3: Bidiga! bidiga! dzii!

- 1** Kha vha ri vhagudi vha ime.
- 2** Kha vha ri: bidiga! bidiga! bidiga! bidiga! bidiga! bidiga! dzii!
- 3** Vhagudi vha tea u amba hezwi khathihi na vhone nahone vha tea u bidigama vha tshi ri 'bidiga!'
- 4** Musi vha tshi swika kha u 'dzii!' vha tea u sa tsukunyea nahone ho tou hwii!
- 5** Kha vha dovholole lu re na tshivhalo.

Nyito ya 4: Nḡe na tshidulo tshanga

- 1 Kha vha ri vhagudi vha ime tsini ha zwidulo zwavho. Hu tea u sala zwikhala u mona navho.
- 2 Kha vha vha ḡea ndaela dzine vha tea u tevhedza – vha tea u ita nga u ḡavhanya nahone vho fhumula.
- 3 Ndaela idzi dzoḡthe dzi kwama tshidulo nahone vha ita ḡdowenḡdowe ya u shumisa thangelavhuimo/mabulafhethu.
- 4 Kha vha ḡee ndaela dzi no fana na:
 - imani murahu ha tshidulo.
 - imisani tshidulo ḡḡha.
 - gonyani ḡḡha ha tshidulo.
 - rathani ḡḡha tshidulo tshaḡu.
 - nzw.

Nyito dza Oraḡa

Mathomoni a ngudo ya Luambo Lwa Hayani nga Musumbuluwo muḡwe na muḡwe, ḡavhuraru ḡiḡwe na ḡiḡwe na ḡavhuḡanu ḡiḡwe na ḡiḡwe vha ḡo ita ngudo dza oraḡa Hezwi ndi nyito dza u thetshesela na u amba zwa phurogireme/mbekanyamushumo. Zwo vhekanyiwa nga vhuronwane u itela u ḡea mugudi muḡwe na muḡwe tshifhinga tsha u amba.

Kha vha Funze ḡivhaipfi ya Thero

Ndivho: U engedza ḡdivho ya ḡivhamaipfi ya mugudi hu tshi itelwa u khwiḡisa u vhala hu na u pfesesa na ḡdivho nga u angaredza. U ḡea mugudi luambo lwa khwiḡe lune a ḡo kona u shuma zwavhuḡi kha Vhuimo ha Vhukati.

- 1 Kha vha gudise vhagudi maipfi mararu a ḡivhamaipfi ya thero.
- 2 Kha vha shumise maitele a SIVA (PATS) u funza ḡivhamaipfi ntswa.
- 3 SIVA zwo imela Sumbani, Itani, Vhudzani, Ambani
- 4 A zwi konadzei tshifhinga tshoḡthe u ita nyito hedzi ḡḡa kha ipfi ḡiḡwe na ḡiḡwe ḡa kha thero
 - a S-SUMBANI vha sumba kha tshifanyiso kana kha tshithu tsha vhukuma arali zwi tshi konadzea.
 - b I-ITANI kha vha sumbe ipfi ḡi re kha thero nga u tou ita.
 - c V-VHUDZANI kha vha vhudze vhagudi uri ipfi ḡi re thero zwi amba mini. Kha vha ḡee ḡhalutshedzo i sa konḡi ya ipfi
 - d A-AMBANI kha vha ambe ḡi kha fhungo, vhagudi vha tevhedzele nga murahu.
- 5 Musi vho no funza ḡivhamaipfi ya thero ya vhege, kha vha ḡane maipfi kha bammbiri ḡa u ḡanela khathihi na tshifanyiso tsha ipfi i ḡa thero.

- 6 A si vhagudi vhothe vha no do humbula ipfi liswa la thero nga u tsvhanya. Hezwi zwi songo vha vhilaedza, nahone vha songo ita uri vhagudi vha dovholole ipfi lunzhilunzhi.
- 7 Vhagudi vha do tangana na maipfi maswa manzhi nga tshifhinga tsha thero, Vha do newa tshifhinga tsha u fhaṭa divhamaipfi yavho nga zwi bvaho kha vhone vhane.

Nyimbo kana Zwidade

Ndivho: Kha vha khwaṭhisedze ndivho ya divhamaipfi ntswa kha vhagudi. *Nga u guda nga u tamba.*

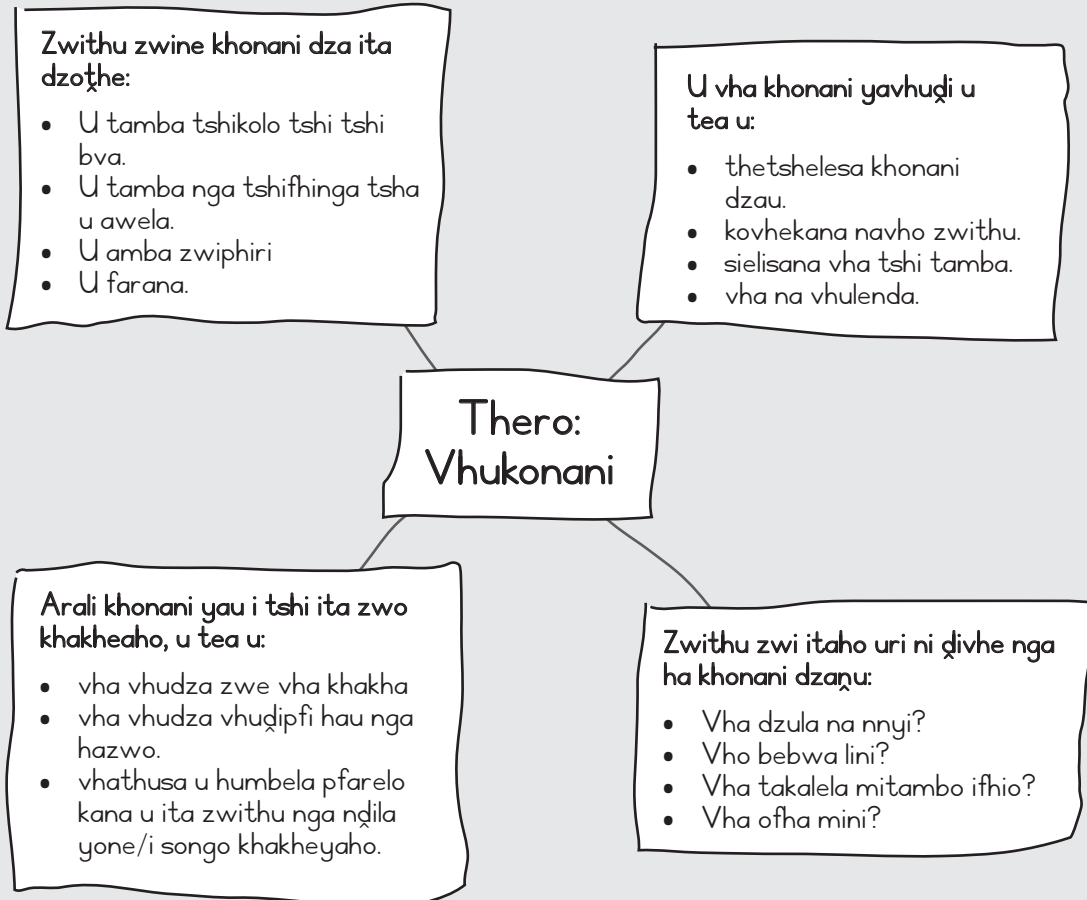
- 1 Nyimbo kana zwidade zwo tiwaho zwine vha tea u ita na vhagudi zwo dubekanyiwa kha pulane ya ngudo.
- 2 Tshifhinga tshi tshi ya phanda, vhagudi vha do divha idzi nyimbo na zwidade, vha vho do kona u imba hu si na u humbula.
- 3 Naho zwo ralo, musi vha tshi thoma u divhadza nyimbo kana zwidade kha vhagudi, vha tea u funza vha maipfi, nyito na muungo (arali u hone)
- 4 Kha vha funze vhagudi luimbo kana tshidade mutaladzi nga mutaladzi sa zwi tevhelaho:
 - a Kha vha imbele kilasi luimbo lwothe kana tshidade tshothe kana vha tou zwi bula nga mulomo. Kha vha talutshedze vhagudi zwine luimbo kana tshidade tsha amba zwone arali zwo tea.
 - b Kha vha imbe kana u amba mutaladzi wa u thoma, vhagudi vha tevhedzele nga murahu havho.
 - c Kha vha imbe kana u amba mutaladzi wa vhuvhili, vhagudi vha tevhedzele nga murahu havho.
 - d Kha vha imbe kana u amba mitaladzi mivhili ya u thoma khathihi, vhagudi vha tevhedzele nga murahu havho.
 - e Kha vha ise phanda ngaurali u swikela vha tshi funza vhagudi luimbo kana tshidade tshothe.
- 5 Kha vha katele nyito yo teaho kha luimbo kana tshidade tshifhinga tshothe.
- 6 Vhagudi kha vha humbelwe u imba luimbo lune vha lu takalela mafheloni a divha – heyi ndi ndi ndila ya u khwaṭhisedza luambo luswa lwe vha guda.

Kha vha divhadze Thero: U linga ndivhothangeli.

Ndivho: *u bveledza na u tangedza ndivho ine vhagudi vha vha nayo kha thero, na u fhaṭa kha zwine zwa vho divhiwa nga ha thero. U modela ya mepe wa ndivho nga u shumisa tshithathedzhi tsha mapa wa muhumbulo.*

- 1 Kha heyi nyito, mugudisi u thoma nga u ita mapa wa muhumbulo nga u tsvhanya kha bodo ya u nwalela.

- 2 Mugudisi vha ola tshitendeledzi tshi re na dzina la thero vhukati ha bodo ya u ñwalela.
- 3 Tshi tevhelaho, mugudisi vha vhudzisa vhagudi: *Ndi mini tshine na vho ñivha nga ha thero iyi?*
- 4 Mugudisi vha ñwala fhasi mihumbulo ya vhagudi u mona na mapa wa muhumbulo. Mugudisi vha tea u lingedza u vhea mihumbulo i fanaho kha tshigwada tshithihi, tsumbo, arali thero i 'Vhukonani' vha nga vha na mapa wa muhumbulo u no nga sa hoyu:

- 5 Nga vhege ya vhuvhili ya mutevhetḥanḍu, mugudisi vha ḍo shumisa mapa wa muhumbulo kha u thusa vhagudi u ita ndovhololo na u sedza murahu kha zwe vha guda kha vhege ya u thoma ya mutevhetḥanḍu.
- 6 Mugudisi vha ḍo vhudzisa vhagudi: *Ndi zwifhio zwiswa na zwithu zwo vha takadzaho kha zwe vha guda u swika zwino nga ha thero iyi?*

Vhutsila ha u anetshela tshiḱori Vhege ya 1

Ndivho: U ñea vhagudi tshifhinga tsha u shumisa luambo luswa nga vhone vhañe, na u shumisa ndivho dzavho kha thero na vhutsila ha u sika tshiḱori tshi no amba zwi pfallaho. U fhaḱa tshikili tsha u tevhékanya. U ñea vhagudi tshifhinga tsha u u shuma hu na u tanganelana na u pfesesana kha tshigwada tshiḱuku.

- 1 Nyito hedzi dzi nea vhagudi tshifhinga tsha u shumisa khumbulelo na vhutsila ha divhamaipfi ya thero ntswa na tshikili tsha tevhekanya hu tshi itiwa tshiṭori tshiswa.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha ye kha zwigwada zwavho zwiṭuku.
- 3 Kha vha nee tshigwada bammbiri la vhutsila ha u anetshele tshiṭori nga thero. Vha do wana izwi kha mabambri a zwishumiswa.
- 4 Haya mabambiri a na mutevhe wa zwifanyiso 3–4 zwine zwa do shumiswa u fhaṭa zwiṭori zwi re na vhushaka na thero.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi vha humbule nga tshiṭori tshi yelanaho na zwifanyiso.
- 6 Kha vha nee vhagudi minete muthihi kana mivhili u shumisa mihumbulo.
- 7 Zwi tevhelaho, mugudi muṅwe na muṅwe kha tshigwada u tea u sielisana na vhaṅwe kha u nea sia lawe la tshiṭori.
- 8 Kha vha humbudze vhagudi uri vhege yo fhelaho, vho fhaṭa zwiṭori zwavho nga ha zwifanyiso.
- 9 Kha vha monamone vha tshi thetshesela vhagudi vho fhambanaho musi vha tshi khou anetshele zwiṭori zwavho.
- 10 Kha vha kuvhanganye mabambiri vha a vhulunge nga vhuronwane u itela vhege i tevhelaho/iḍaho.
- 11 Kha vha tuṭuwedze vhagudi uri vha anetshele vhaṅwe zwiṭori zwavho hayani.

Vhutsila ha u anetshele tshiṭori Vhege ya 2

Ndivho: U nea vhagudi tshikhala tsha u shumisa luambo luswa nga vhone vhaṅwe, na u shumisa nḍivho dzavho kha thero na vhutsila ha u sika tshiṭori tshi no amba zwi no pfala. U fhaṭa tshikili tsha u tevhekanya. U fha vhagudi tsha u shuma hu na u tanganelana na u pfesesana kha tshigwada tshiṭuku.

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha ye kha zwigwada zwavho zwiṭuku.
- 2 Kha vha nee tshigwada bammbiri la vhutsila ha u anetshele tshiṭori nga thero.
- 3 Kha vha humbudze vhagudi uri vhege yo fhelaho, vho fhaṭa zwiṭori zwavho nga ha zwifanyiso.
- 4 Ino vhege, vhagudi vha tea u shuma nga zwigwada u dzhia tsheo nga ha tshiṭori tsha tshigwada.
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri tshiṭori tshavho tshi tea u vha na vhutsila fhedzi tshi tea u yelana na zwifanyiso.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi zwine vha tea u zwi dzhiela nzhele.
- 7 Kha vha humbele zwigwada 1–2 zwo fhambanaho u kovhekana na zwiṅwe zwigwada zwiṭori zwavho.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi u kovhekana na zwiṅwe zwigwada zwiṭori zwavho.

Kha vha rere nga liṅwalwa ḷa u Vhala Khathihi na Vhagudi

Ndivho: kha vha funze vhagudi u humbula hu na u sengulusa, tshikili tsha u ita manweledzo na u vha ṅea tshifhinga tsha u ita ṅdowendowe uri vha bveledze izwi zwickili. U fhaṭa vhuḍifulufheli ha vhagudi nga u vha ṅea tsha u fhaṭa na u amba mihumbulo, u sengulusa, u tanganyisa na u kwamanisa na u zwo ḍisendeka nga vhuṭanzi na u humbula. U ṅea vhagudi tshikhala tsha u u shuma hu na u tanganelana na u pfesesana kha tshigwada.

- 1 U rera nga liṅwalwa ḷa u Vhala Khathihi na Vhagudi zwi itea nga ḷavhuṭanu liṅwe na liṅwe.
- 2 Kha vha thome nga u ṅwala fureme ya u rera kha bodo ya u ṅwalela.
- 3 Zwi tevhelaho, kha vha vhale vha ṭalutshedze vhagudi fureme ya u rera.
- 4 Vhagudi vha tea u zwi pfesesa uri a hu na khaṭhulo kha phindulo ya mbudziso yo vuleaho (i si na phindulo yo tewaho) – phindulo dzo fhambanaho na mihumbulo zwi a tanganedzwa.
- 5 Mafheleloni a ngudo, kha vha vhudze kilasi zwine ya tea u zwi dzhiela ṅṅha.
- 6 Kha minete i si gathi ya u fhedza kha vha vha humbele vhagudi kana tshiṅwe tshigwada tshi sumbedze zwiṅwe zwigwada phindulo yatsho.
- 7 Vha livhuwe phindulo na thikhedzo ya vhagudi.
- 8 Musi phindulo dzi si dzone, kana hu na ṭhoḍea ya u engedzedza, kha vha khakhulule vhagudi kana u vhudzisa mbudziso dza u ṭokonya muhumbulo.

U ṭalukanya mibvumo na Foniki/Muṅwalo

Gireidi ya 1 na 2 (U swikela phurogireme ya fonikik i tshi fhela)

U ṭalukanya mibvumo na Foniki/Muṅwalo zwi shuma zwoṭhe kha heyi phurogireme

U Pfumbisa/khwaṭhisedza: Musumbuluwo muṅwe na muṅwe

Ndivho: U linga ṭhalukanyo ya vhagudi ya mibvumo na u elelwa foniki na muṅwalo zwo gudwaho lwa infomala. U lulamisa kana u khwaṭhisedza ndivho ya foniki na muṅwalo nga u ḍikhakhulula. U shumisa u linga ha mbono ndivho hu u itela u khwiṅisa u funza na kugudele.

- 1 Nga Musumbuluwo muṅwe na muṅwe nga tshifhinga tsha Muṅwalo, vhagudi vha ita ṅdowendowe ya u ṅwala nga u sa pomba hu u sedzulula mibvumo, dungo na maipfi zwo gudwaho vhege yo fhelaho.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza u ṅwalela. Vhagudi vha vhuya vha kona u vula bugu, vha tea u ṅwala datumu.
- 3 Zwi tevhelaho kha vha vhudze vhagudi vha pete siaṭari nga vhukati, vha ṅwale nomboro 1–5 kha lukombo na 6–10 vhukati ha siaṭari. (nomboro ya mibvumo, dungo na ipfi zwi ḍo fhambana u ya nga ngudo na ngudo.)

- 4 Kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale mubvumo, dungo kana ipfi musi vha tshi khou li amba – vha tea u n̄wala tsini na nomboro i re yone. Arali vha sa koni u n̄wala mubvumo kana ipfi, vha tea u n̄wala deshe –.
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri heyi ndi nyito ya tshihadu u vhona arali vha tshi humbula mañwalele a mibvumo, dungo na maipfi vho no a gudaho.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi uri vha khou ṭola foniki na muñwalo wavho.
 - a Vha tea u vhona arali vha tshi kona u n̄wala mubvumo, dungo kana ipfi nga ndila yone.
 - b Vha tea u vhona arali vha tshi ḍivha u vhumba ḷedere zwavhuḍi.
- 7 Kha vha bule mibvumo, dungo na maipfi zwi re kha pulane ya ngudo.
- 8 Zwi tevhelaho kha vha ṅee vhagudi ndaela uri vha dzhie khirayoni vha lulamise mishumo yavho.
- 9 Kha vha n̄wale phindulo yone kha bodo ya tshoko vha tshi khou bula mubvumo, na u ṭalutshedza mañwalele musi vha tshi khou ita hezwi.
- 10 Kha vha vhudze vhagudi uri, arali vha tshi kondelwa nga u elelwa mubvumo kana u n̄wala ḷedere, vha tea u li guda vhukati ha ino vhege.
- 11 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi tshikolo tshi tshi bva, vha n̄wale notsi dza u sumbedza uri ndi vha fhio vhane vha ṭoda thuso yo engedzwaho.

U guda Mubvumo na Maipfi: ḷavhuvhili na ḷavhuraru ḷiñwe na ḷiñwe

Ndivho: U bvedza na u ṭalukanya mibvumo kha vhagudi zwi khagala nga ndila yo ṭandavhuwaho zwi tshi tevhekana. U funza vhagudi mibvumo na dungo ya Luambo lwa Hayani zwi khagala nga ndila yo ṭandavhuwaho zwi tshi tevhekana, na u ita ndowendowe ya u topola na u shumisa fonimi na dungo dzo funzwaho kha maipfi.

Kha vha ḍivhadze mubvumo muswa

- 1 Kha vha ambe mubvumo vho imisela garaṭatai n̄ṭha, tsumbo:/b/.
- 2 Kha vha ambe mubvumo vha laele vhagudi u dovholola × 3.
- 3 Kha vha rere vha tshi sumbedza uri mubvumo/b/u a fana kha luambo lwa hayani na kha English/wo fhambana na wa luambo lwa hayani na English.
- 4 Vha tshi amba nga mubvumo muthihi, kha vha sumbedze vhagudi mubvumo kha alfabethe dzi re kha luvhondo.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi: Ndi maipfi fhio ane na a elekanya a no shumisa mubvumo/o/?
- 6 Kha vha humbule maipfi na vhagudi, sa **omo, oma, omba, ola, (maipfi maṅa.)**
- 7 Kha vha vhudzise vhagudi: Ni nga kona u elekanya maipfi ane a ṭhaphuwa nga /o/
- 8 Kha vha elekanye maipfi vhe na vhagudi, sa: dzomo, khoro, goko

Kha vha divhadze maipfi maswa

- 1 Kha vha bule ipfi zwi tshi pfala zwi khagala musi vha tshi khou sumbedza vhagudi garaṭatai: **omo, oma, omba, ola** (maipfi maṅa.)
- 2 Kha vha sumbedze vhagudi ipfi liṅwe na liṅwe, musi vha tshi li bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha dovhohole maipfi vha edzisela vhone, vha tshi ombedzela maipfi a re na mibvumo yo nangwaho.
- 4 Kha vha nambatedze magaraṭatai a maipfi kha bodo ya u ṭana foniki.

U ṅwala (ma)ḽedere na maipfi maswa: ḽavhuvhili na ḽavhuraru liṅwe na liṅwe

Ndivho: U bveledza vhukoni ha vhagudi nga ṅḽila yone na u ṅwala grafimi zwi tshi yelana na fonimi ye vha funzwa zwi khagala nga ṅḽila ya u ṭandavhudza nga u tevhekana.

- 1 Kha vha funze vhagudi u vhumba (ma)ḽedere nga ṅḽila yone a mubvumo wo funzwaho.
- 2 Kha vha edzisele u ṅwala mibvumo kha bodo ya tshoko – kha vha ṭalutshedze maitele a u vhumba ḽedere musi vha tshi khou ṅwala.
- 3 Kha vha vhudze vha no shumisa monde vha vhee ṭhoho dzavho kha desike.
- 4 Zwino, vha furalela vhagudi, vha imisela tshandḽa tshavho tshauḽa ṅṭha.
- 5 Kha vha vhudze vha shumisaho tshandḽa tshauḽa u tevhezela musi vha tshi khou ṅwala (ma)ḽedere vha tshi khou kha muya.
- 6 Zwi tevhelaho, kha vha dovhohole maitele aya na vhagudi vha shumisaho monde.
- 7 Vha kone u vhudza vhagudi vha shume na muṅwe vhe vhavhili.
- 8 Zwino kha vha vhudze vhagudi uri vha shume vhe vhavhili vha tshi ṅwalana miṭana nga minwe.
- 9 Murahuh ha hezwi kha vha vhudze vhagudi u ṅwala mubvumo kha desike nga munwe.
- 10 Tsha u fhedzisela, kha vha dovhe vha sumbedze vhagudi kuvhumbele kwa (ma)ḽedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 11 Vhagudi vha tea u ṅwala mubvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 12 Vhagudi vha tea u talela mubvumo muswa wo gudwaho kha maipfi/mafhungo o ṅwalwaho.

U Fhandekanya na u ṭanganya : ḽavhuṅa

Ndivho: U bveledza u ṭalukanya mibvumo kha vhagudi zwi khagala nga ṅḽila yo ṭandavhuwaho zwi tshi tevhekana, na vhukoni ha u ṭanganyisani na u fhandekanya fonimi na dungo dzo funzwaho, u itela u vhala na u ṅwala nga iwe muṅwe. U engedza u ṭalukanya fonimi nga tshumisandḽowelo (automacy.)

Ndi ita...

- 1 Kha vha thome nga ipfi li bvaho kha ngudo ya ḽavhuvhili.

- 2 Kha vha bule ipfi: ombani.
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi nga mubvumo nga mubvumo: /o/-/m/-/b/- a/-/n/-/i/.
- 4 Kha vha bule mubvumo muthihi wa u thoma kha ipfi: /o/.
- 5 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vhuvhili kha ipfi: /m/.
- 6 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vhuraru kha ipfi: /b/.
- 7 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vhuṅa kha ipfi: /a/.
- 8 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vhuṅanu wa ipfi: /n/.
- 9 Kha vha bule mubvumo muthihi wa u fhedza kha ipfi: /i/.
- 10 Kha vha ṅwale ipfi kha bodo nga tshoko: /mba/.
- 11 Kha vha edzisele u sumba kha na u patekanya dungo ni tshi ita ipfi: /o/-/mba/-/ni/= ombani.
- 12 Zwi tevhelaho, kha vha ambe dungo ya u thoma ya ipfi: /o/.
- 13 Kha vha ambe dungo ya vhuvhili ya ipfi: /mba/.
- 14 Kha vha edzisele/modela u sumba kha, na u patekanya dungo ni tshi ita ipfi: /o/-/mba/-/ni/= ombani.
- 15 Kha vha dovholole ipfi ili li no bva kha ngudo ya Lavhuraru.

Ri ita...

- 1 Kha vha thome nga ipfi li bvaho kha ngudo ya Lavhuvhili.
- 2 Kha vha ambe ipfi: maba.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi: Mubvumo wa u thoma kha ipfi ndi ufho? /m/.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi: mubvumo wa vhuvhili ndi ufho? /a/.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi: mubvumo wa vhuraru ndi ufho? /b/.
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi: mubvumo wa u fhedza ndi ufho? /a/.
- 7 Kha vha vhudzise vhagudi: u fhandekanya ipfi nga u ya nga mubvumo nga mubvumo: /m/-/a/- b/-a/.
- 8 /m/-/a/- b/-a/.
- 9 Kha vha ṅwale ipfi kha bodo ya tshoko : maba.
- 10 Kha vha ṅee vhagudi ndaela u ṅanganya mibvumo i vhe ipfi na vhone: /m/-/a/- b/-a/= maba.
- 11 Kha vha vhudzise vhagudi: silabulu ya u thoma ya ipfi ndi ifho? /ma/.
- 12 Kha vha vhudzise vhagudi: silabulu ya vhuvhili ya ipfi ndi ifho? /ba/.
- 13 kha vha vhudze vhagudi u ṅanganya silabulu dzi fhaṅa /ma/-/ba/= maba.
- 14 Kha vha dovholole ipfi ili li no bva kha ngudo ya Lavhuraru.

U wana ipfi: Lavhuṅanu liṅwe na liṅwe

Ndivho: u ṅea vhagudi tshifhinga tsha u khwaṅhisedza ndivho yavho ya fonimi dzo gudwaho. U ṅea vhagudi tshifhinga tsha u ita ṅdowendowe ya tshikili tsha u vanganya hu tshi fhaṅwa maipfi. U engedza ndivho ya fonimi nga tshumisandowelo (automaticity.)

Kha vha ṅwale thebulu kha bodo ya u ṅwalela hu tshi katelwa na mibvumo yo gudwaho tshifhinga tsho fhiraho khathihi na yo funzwaho nga Lavhuvhili na Lavhuraru.

bv-	i	n
zw	d	a
zw	e	m

U Edzisela/Modeļa

- 1 Kha vha humbudze vhagudi mubvumo wa vhege: sa tsumbo:**/bv/-a/-n/i/**.
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yothe na themba dzo vanganaho (thanganyiso)
- 3 Kha vha nee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo vanganaho dzi re afho ntha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi uri u fhaṭa ipfi hu tshi shumiswa mubvumo wo sedzwaho khawo zwi itiswa hani, sa**/bv/-a/-n/i/**.
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga fhaṭa ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe na miṅwe – a vha tou tea u shumisa**/bv/a/n/i/fhedzi**.
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi u fhaṭa liṅwe ipfi, sa:**/zw/-/i/-/m/-a/**.
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga fhaṭa maipfi vha tshi shumisa mibvumo yo sedzwaho khayoy sa **zwima** kana maipfi a mibvumo i songo sedzwaho khayoy sa **dzivha**.

Zwine vhagudi vha ḡo ita

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu ya ndowendowe, vha ṅwale thoho: **bv, u, m, a**.
- 2 Kha vhalaele vhagudi uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha wane maipfi manzhi nga ṅdila ine vha nga kona ngayo.
- 4 Kha vha tendele vhagudi u lulamisa mushumo wavho. Kha sumbedze vhagudi kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe):
bvani, bvisa, bvuma, bvela maba, mila, mela, doba, dada, dipe, mala.

U ṭalukanya mibvumo na Foniki/Muṅwalo

Gireidi ya 2 na 3 (U swikela phurogireme ya fonikik i tshi fhela)

U ṭalukanya mibvumo na Foniki/Muṅwalo zwi shuma zwothe kha heyi phurogireme

GIREIDI YA 2 THEMO YA 3-4

MUṅWALO

U shandula Maipfi: Musumbuluwo muṅwe na muṅwe

Ndivho: u khwiṅisa na u khwaṭhisedza foniki na muṅwalo u ḡilulamisa iwe muṅwe. U bvedza zwikili zwa u vhalanga na u thusa vhagudi u livha kha na u lavhelela u shanduka ha phetheni kha ipfi, kana mafhungo, zwine zwa shandukisa zwine ipfi kana fhungo la amba.

Dzhielani nzhele: zwi tshi thoma, vhagudi vha tea u ita nyito iyi vha sa pombi. Musi vhagudi vha tshi tou kona u pomba ho linganela, vha vha humbela vha fhedzise nyito i re kha MUPOMBO.

- 1 Nga Musumbuluwo muñwe na muñwe nga tshifhinga tsha Muñwalo, vhagudi vha ita ndowendowe ya u ñwala nga u sa pomba hu u sedzulula mibvumo, na maipfi zwo gudwaho vhege yo fhelaho.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza u ñwalela, vha ñwale datumu.
- 3 Zwi tevhelaho kha vha vhudze vhagudi u nombora 1–5 kha lukombo, vha tshi pfuka mutalo vhukati ha nomboro.
- 4 Kha vha ñwale fhungo lo ñewaho kha pulane ya ngudo kha bodo ya tshoko tsini na nomboro 1, sa 1. Ndi funa u vhala.
- 5 Kha vha ñee vhagudi ndaela ya u ñwalulula fhungo ilo kha bugu dzavho.
- 6 Kha vha ñee vhagudi ndaela.
- 7 Zwi tevhelaho, kha vha ñee vhagudi ndaela ya u ñwala zwipiḁa zwa ñefhungo zwo fhambanaho (nga Tshivenḁa – maimela) tsini na nomboro sa:
 - U
 - Ni
 - Tshi
 - Vha
- 8 Kha vha ñee vhagudi ndaela ya u ñwalulula fhungo, vha tshi shumisa maipfi sa ñefhungo sa maimela.)
- 9 Kha vha humbudze vhagudi uri heyi ndi nyito ya tshihadu u vhona arali vha tshi humbula mañwalele a mibvumo, silabulu na maipfi vho no a gudaho.
- 10 Kha vha vhudze vhagudi uri hu khou ṭolwa foniki na muñwalo wavho.
- 11 Mafheloni a ngudo, kha vha ñwale fhungo nga ndila yone kha bodo ya tshoko, vha tshi bula mubvumo na u ṭalutshedza maitele a u pomba musu vha tshi khou ita hezwi.
- 12 Vha kone u humbela vhagudi vha sumbe phetheni inwe na inwe ine vha khou i vhona, sa: hune fhungo la Shanduka.
- 13 Kha vha talele phetheni, sa:
 - U funa u vhala.
 - Ni funa u vhala.
 - Tshi funa u vhala.
 - Vha funa u vhala.
- 14 Kha vha ñee vhagudi ndaela uri vha dzhie khirayoni vha lulamise mishumo yavho.
- 15 Kha vha vhudze vhagudi uri, arali vha tshi kondelwa nga u humbula mubvumo kana u ñwala ledere nga u pomba, vha tea u li guda vhukati ha ino vhege.
- 16 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi tshikolo tshi tshi bva, vha ñwale notsi dza u sumbedza uri ndi vha fhio vhane vha ṭoda thuso yo engedzwaho. Vhañwe vhagudi vha nga vha vha kha di kondelwa nga foniki, hu uri vhañwe vha khou kondelwa nga u ñwala nga u pomba.

GIREIDI YA 3 THEMO YA 1-2

MUÑWALO

Vhuthihi vhu tshi ya kha maipfi a vhunzhi: Musumbuluwo muñwe na muñwe

Ndivho: u khwiñisa na u khwañisedza foniki na muñwalo u dilulamisa iwe muñe. U bveledza zwikili zwa u vhala nga u thusa vhagudi u livha kha na u lavhelela u shanduka ha phetheni kha ipfi, kana mafhungo, zwine zwa shandukisa zwine ipfi kana fhungo la amba.

Dzhielani nzhele: zwi tshi thoma, vhagudi vha tea u ita nyito iyi vha sa pombi. Musi vhagudi vha tshi tou kona u pomba ho linganela, vha vha humbela vha fhedzise nyito i re kha MUPOMBO.

- 1 Nga Musumbuluwo muñwe na muñwe nga tshifhinga tsha Muñwalo, vhagudi vha ita ndowendowe ya u ñwala nga u sa pomba nga u vusuludza maipfi o gudiwaho vhege yo fhiraho hu u sedzulula mibvumo, na maipfi zwo gudwaho dzi vhege dzo fhelaho.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dza u ñwalela vha ñwale datumu na tsho:
Vhuthihi vhu tshi ya kha maipfi a vhunzhi.
- 3 Zwi tevhelaho kha vhudze vhagudi vha ñwale nomboro 1–5 kha lukombo, hu tshi pfukiwa mutalo vhukati ha nomboro.
- 4 Kha vha humbudze vhagudi uri heyi ndi nyito ya tshihadu u vhona arali vha tshi humbula mañwalele a mibvumo na maipfi vho no a gudaho.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi uri vha khou tola foniki na muñwalo wavho.
- 6 Kha vha bule maipfi a re kha vhuthihi a re kha pulane ya ngudo, vhagudi vha tea u ñwala aya maipfi tsini na nomboro sa zwi tevhelaho:
Vhuthihi vhu tshi ya kha maipfi a vhunzhi.
 - Tshimange.
 - Tshikolo.
 - Milenzhe.
 - Mutukana.
- 7 Zwi tevhelaho kha vha ñee vhagudi ndaela ya u ñwalulula maipfi a kha vhunzhi.
- 8 Kha minete miñanu ya ngudo, kha vha ñwale maipfi nga bodo ya tshoko nga ndila yone, vha tshi khou bula mibvumo vha tshi talutshedza maitele ane u pomba ha itiswa zwone musi vha tshi khou ita na u sumbedzela.
- 9 Vha kone u humbela vhagudi vha sumbe kha phetheni inwe na inwe ine vha i vhona, sa: hune ipfi la Shanduka.
- 10 Kha vha talele phetheni hedzi, sa:
Vhuthihi vhu tshi ya kha Vhunzhi
 - 1 Tshimange.
Zwimange.
 - 2 Khuhu.
Dzikhuhu.

- 3 Goloi.
Dzigoloi.
- 4 Muthu.
Vhathu.
- 5 Mutukana.
Vhatukana.
- 11 Kha vha vhudze vhagudi uri vha humbele nga ha phetheni musi vha tshi khou vhalakana u n̄wala.
- 12 Kha vha nee vhagudi ndaela uri vha dzhie khirayoni vha lulamise mishumo yavho.
- 13 Kha vha vhudze vhagudi uri, arali vha tshi kondelwa nga u humbula mubvumo kana u n̄wala ledere nga u pomba, vha tea u li guda vhukati ha ino vhege.
- 14 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi tshikolo tshi tshi bva, vha n̄wale notsi dza u sumbedza uri ndi vhafhio vhane vha toḁa thuso yo engedzwaho. Vhañwe vhagudi vha nga vha vha kha di kondelwa nga foniki, hu uri vhañwe vha khou kondelwa nga u n̄wala nga u pomba.

GIREIDI YA 3 THEMO YA 3-4

MUÑWALO

Vhuthihi vhu tshi ya kha vhunzhi: Musumbuluwo muñwe na muñwe

***Ndivho:** u khwiṅisa na u khwaṭhisedza foniki na muñwalo u dilulamisa iwe muñe. U bveledza zwikili zwa u vhalakana nga u thusa vhagudi u livha kha na u lavhelela u shanduka ha phetheni kha ipfi, kana mafhungo, zwine zwa shandukisa zwine ipfi kana fhungo la amba.*

***Dzhielani nzhele:** zwi tshi thoma, vhagudi vha tea u ita nyito iyi vha sa pombi. Musi vhagudi vha tshi tou kona u pomba ho linganela, vha vha humbela vha fhedzise nyito i re kha MUPOMBO.*

- 1 Nga Misumbuluwo nga tshifhinga tsha Muñwalo, vhagudi vha ita ndowendowe ya u n̄wala nga u sa pomba nga u vusuludza maipfi o gudiwaho vhege yo fhiraho.
 - 2 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dza u n̄walela vha n̄wale datumu na ṭhoho:
Vhuthihi vhu tshi ya kha maipfi a vhunzhi.
 - 3 Zwi tevhelaho kha vhudze vhagudi vha n̄wale nomboro 1–5 kha lukombo, hu tshi pfukiwa mutalo vhukati ha nomboro.
 - 4 Kha vha humbudze vhagudi uri heyi ndi nyito ya tshihadu u vhone arali vha tshi humbula mañwalele a mibvumo na maipfi vho no a gudaho.
 - 5 Kha vha vhudze vhagudi uri vha khou tola foniki na muñwalo wavho.
 - 6 Kha vha bule maipfi are kha vhuthihi are kha pulane ya ngudo, vhagudi vha tea u n̄wala aya maipfi tsini na nomboro sa zwi tevhelaho:
Vhuthihi vhu tshi ya kha maipfi a vhunzhi.
- 1 Tshimange tshi khou nanzwa mafhi.

- 2 Khuhu i a fhufha.
- 3 Muthu u a vhala.
- 4 Mutukana u funa tshikolo.
- 5 Goloi i a ima.
- 7 Zwi tevhelaho kha vha nee vhagudi ndaela ya u nwalulula maipfi a kha vhunzhi
- 8 Kha minete miṭanu ya ngudo, kha vha nṱwale maipfi nga bodo ya tshoko nga ndila yone, vha tshi khou bula mibvumo vha tshi ṭalutshedza maitele ane u pomba ha itiswa zwone musi vha tshi khou ita na u sumbedzela.
- 9 Vha kone u hambela vhagudi vha sumbe kha phetheni iṱwe na iṱwe ine vha i vhona, sa: hune ipfi ḷa shanduka.
- 10 Kha vha talele phetheni hedzi, sa:
Vhuthihi vhu tshi ya kha mafhungo a vhunzhi
 - 1 Tshimange tshi khou nanzwa mafhi.
Zwimange zwi nanzwa mafhi.
 - 2 **Khuhu i a fhufha.**
Khuhu dzi a fhufha.
 - 3 Muthu u a vhala.
Vhathu vha a vhala
 - 4 Mutukana u funa tshikolo.
Vhatukana vha funa tshikolo
 - 5 Goloi i a ima.
Goloi dzi a ima
- 11 Kha vha vhudze vhagudi uri vha hambule nga ha phetheni musi vha tshi khou vhala kana nṱwala
- 12 Kha vha nee vhagudi ndaela uri vha dzhie khirayoni vha lulamise mishumo yavho.
- 13 Kha vha vhudze vhagudi uri, arali vha tshi kondelwa nga u hambula mubvumo kana u nṱwala ledere nga u pomba, vha tea u ḷi guda vhukati ha ino vhege.
- 14 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi tshikolo tshi tshi bva, vha nṱwale notsi dza u sumbedza uri ndi vhafhio vhane vha ṭodathuso yo engedzwaho. Vhaṱwe vhagudi vha nga vha vha kha ḷi kondelwa nga foniki, hu uri vhaṱwe vha khou kondelwa nga u nṱwala nga u pomba.

FONIKI

Ndovhololo ya mibvumo nga U fhandekanya na U ṭanganya: ḷavhuvhili na ḷavhuraru ḷiṱwe na ḷiṱwe

Ndivho: U bveledza u ṭalukanya mibvumo kha vhagudi zwi khagala nga ndila yo ṭandavhuwaho zwi tshi tevhekana, na vhukoni ha u ṭanganyisani na u fhandekanya fonimi na silabulu dzo funzwaho, u itela u vhala na u nṱwala nga iwe muṅe. U engedza u ṭalukanya fonimi nga tshumisandowelo.

Ndi ita...

- 1 Kha vha thome nga ipfi li bvaho kha ngudo ya Lavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: ombani.
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi nga mubvumo nga mubvumo: /o/-/m/-/b/- a/-/n/-/i/.
- 4 Kha vha bule mubvumo muthihi wa u thoma kha ipfi: /o/.
- 5 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vuvhili kha ipfi: /m/.
- 6 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vuvhuru kha ipfi: /b/.
- 7 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vuvhura kha ipfi: /a/.
- 8 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vuvhanu wa ipfi: /n/.
- 9 Kha vha bule mubvumo muthihi wa u fhedza kha ipfi: /i/.
- 10 Kha vha n'wale ipfi kha bodo ya tshoko: /mba/.
- 11 Kha vha edzisele u sumba kha na u patekanya silabulu ni tshi ita ipfi: /o/-/mba/-/ni/= ombani.
- 12 Zwi tevhelaho, kha vha ambe silabulu ya u thoma ya ipfi: /o/.
- 13 Kha vha ambe silabulu ya vuvhili ya ipfi: /mba/.
- 14 Kha vha edzisele u sumba kha, na u patekanya silabulu ni tshi ita ipfi: /o/-/mba/-/ni/= ombani.
- 15 Kha vha dovholole ipfi ili li no bva kha ngudo ya Lavhuvhuru.

Ri ita...

- 1 Kha vha thome nga ipfi li bvaho kha ngudo ya Lavhuvhili.
- 2 Kha vha ambe ipfi: maba.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi: Mubvumo wa u thoma kha ipfi ndi u fhio? /m/.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi: mubvumo wa vuvhili ndi ufho? /a/.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi: mubvumo wa vuvhuru ndi ufho? /b/.
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi: mubvumo wa u fhedza ndi ufho? /a/.
- 7 Kha vha vhudzise vhagudi: u fhandekanya ipfi nga u ya nga mubvumo nga mubvumo:
- 8 /m/-/a/- b/-a/.
- 9 Kha vha n'wale ipfi kha bodo ya tshoko : maba.
- 10 Kha vha nee vhagudi ndaela u tanganya mubvumo i vhe ipfi na vhone : /m/-/a/-b/-a/= maba.
- 11 Kha vha vhudzise vhagudi: silabulu ya u thoma ya ipfi ndi ifhio? /ma/.
- 12 Kha vha vhudzise vhagudi: silabulu ya vuvhili ya ipfi ndi ifhio? /ba/.
- 13 kha vha vhudze vhagudi u tanganya silabulu dzi fhaṭa /ma/-/ba/= maba.
- 14 Kha vha dovholole ipfi ili li no bva kha ngudo ya Lavhuvhuru.

Ni ita ...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha bvise bugu dzavho dza u n'walela, vha n'wale datumu na ṭhoho: maipfi a P.
- 2 Zwi tevhelaho kha vhudze vhagudi u n'wala nomboro i no bva kha 1-5 kha lukombo.
- 3 Kha vha bule silabulu ṭhanu kana maipfi a bvaho kha pulane ya u funza.

- 4 Vhagudi vha tea u ñwala aya maipfi tsini na nomboro yone. Vha tea u shumisa zwickili zwa fhandekanya na u țanganya uri zwi vha thuse u pețeta maipfi aya.
- 5 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho kha ipfi.
- 6 Nga minete mivhili ya u fhedzisela, kha vha ñwale maipfi kha bodo ya tshoko nga ñdila yone, vha talele mubvumo wo tiwaho.
- 7 Kha vha vhudze vhagudi vha khakhulule mushumo wavho nga khirayoni.
- 8 Kha vha țalutshedze vhagudi uri vha do guda u ñwala iyi mibvumo nga u POMBA kha ngudo i tevhelaho.

MUÑWALO

U ñwala ma/leđere na maipfi maswa: Lavhuvhili na Lavhuraru Jinwe na Jinwe

Ndivho: U bveledza vhukoni ha vhagudi nga ñdila yone na u ñwala grafimi zwi tshi yelana na fonimi ye vha funzwa zwi khagala nga ñdila ya u țandavhudza nga u tevhekana.

- 1 Kha vha funze vhagudi u vhumba (ma)leđere nga ñdila yone na mubvumo wo funzwaho.
- 2 Kha vha funze maľeđere mațuku na madanzi a mubvumo muñwe na muñwe.
- 3 Kha vha edzisele u ñwala mibvumo kha bodo ya tshoko – kha vha țalutshedze maitele a u vhumba leđere musi vha tshi khou ñwala.
- 4 Kha vha vhudze vha no shumisa monde vha vhee țhoho dzavho kha desike.
- 5 Zwino, vha furaleta vhagudi, vha imisela tshanda tshavho tshaula nțha.
- 6 Kha vha vhudze vha shumisaho tshanda tshaula u tevhezela musi vha tshi khou ñwala (ma)leđere vha tshi khou ñwala muyani.
- 7 Zwi tevhelaho, kha vha dovholele maitele aya na vhagudi vha shumisaho monde.
- 8 Vha kone u vhudza vhagudi vha shume na muñwe vhe vhavhili.
- 9 Zwino kha vha vhudze vhagudi uri vha shume na muñwe vhe vhavhili vha tshi ñwalana mițana nga minwe.
- 10 Murahuri ha hezwi kha vha vhudze vhagudi u ñwala mubvumo kha desike nga munwe.
- 11 Tsha u fhedzisela, kha vha dovhe vha sumbedze vhagudi kuvhumbele kwa (ma)leđere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 12 Vhagudi vha tea u ñwala mubvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 13 Musi vha tshi khou edzisela maipfi, kha vha khwațhisedze nga ñdila ine maľeđere a țumana ngayo musi hu tshi pombiwa.
- 14 Vhagudi vha tea u talela mibvumo kha ipfi/mafhungo mañwe na mañwe o ñwaliwaho.

FONIKI**U tshintshana ha maledere: Lavhuna jinwe na jinwe**

Ndivho: u khwinisa na u khwaṭhisedza ndivho ya foniki. U bvedza zwikili zwa u vhala nga u thusa vhagudi u livha kha na u topola tshanduko nthihi kha ipfi ine ya shandukisa zwine ipfi la amba.

Ndi ita...

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri namusi ri ḑo ita ndowendowe ya u sedza phambano ṭhukhu kha ipfi. Hezwi zwi ri thusa u vha vhavhali vha khwine.
- 2 Kha vha ṅwale maipfi mavhili o ṅeiwaho kha pulane ya ngudo kha bodo ya tshoko, sa **pila, sila**.
- 3 Kha vha ṭalutshedza uri namusi ri ḑo lingedza u sumbedza uri ndi mubvumo ufhio wo fhambanaho kha maipfi mavhili.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi phambano, sa: **pila, sila**.
- 5 Kha vha ṭalutshedze phambano, sa mubvumo/**b/na/s/yo** fhambana fhedzi tshinwe na tshinwe kha ipfi zwi a fana.

Ri ita ...**Tshipida tsha 1**

- 1 Kha vha ṅwale maipfi mavhili o ṅewaho kha pulane ya ngudo kha bodo ya tshoko, sa **sela, sala**
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Phambano ndi mini kha aya maipfi mavhili?
- 3 Kha vha vhidze mugudi a ḑe a talele phambano vhukati ha maipfi mavhili, sa **sela, sala**.
- 4 Kha vha ṭalutshedze phambano vhukati ha maipfi mavhili.

Tshipida tsha 2

- 1 Zwi tevhelaho, kha vha ṅwale ipfi lo ṅewaho kha pulane ya ngudo kha bodo ya u ṅwalela, sa: **bola**.
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ndi mubvumo ufhio une na nga u shandula kha ipfi ili u ita ipfi lo fhambanaho?
- 3 Kha vha ṅwale muduba wa mihumbulo ya vhagudi kha bodo ya u ṅwalela, sa: **mila, lila; bola, bala**.

Ni ita...

- 1 Kha vha ṅwale ipfi lo ṅewaho kha pulane ya ngudo kha bodo ya u ṅwalela, sa: **mila**.
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi: **Ndi mubvumo ufhio u ne ra nga thivha kha ipfi ili u ita ipfi liswa?**
- 3 Kha vha ṅee vhagudi ndaela uri vha fhaṭe maipfi manzhi a ne vha nga a kona, u thivha mubvumo muthihi kha ipfi.
- 4 Mafheloni a ngudo, kha vha vhidze vhagudi vha kuvhangane.
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha ḑe kha bodo ya u ṅwalela vha ṅwale maipfi avho.

- 6 Kha vha sedze maipfi, vha tlatshedze uri ndi mubvumo ufho wo shandulwaho **bola, lila, bula, bala.**

FONIKI

U wana Ipfi: Lavhutanu liñwe na liñwe

Ndivho: u ñea vhagudi tshifhinga tsha u khwathisedza ndivho yavho ya maledere (phonemes.) u tendela vhagudi u ita ndowendowe tshikili tsha u tanganyisa hu tshi fhatwa maipfi. U engedza ndivho ya fonimi nga tshumisandowelo.

Kha vha ñwale thebulu kha bodo ya u ñwalela. Zwi katela na dziñwe thangi.

tshi-	u-	p	mu-
zwi-	b	a	vh-
l	e	m	dzi-

U sumbedzela

- 1 Kha vha humbudze vhagudi mibvumo ya vhege: **/kh/na/th-/**
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yothe na themba dzo vanganaho (thanganyiso) nga u i ñwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha tlatshedze uri vhagudi vha do vha na minete miraru ya u fhatwa maipfi manzhi ane vha nga kona musi vha tshi khou shumisa mibvumo na muvango u re afho ñtha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi ndila i ne vha nga shumisa mubvumo yo nangiwo u fhatwa maipfi sa: **/th/-/u/-/th/-/a/= thatha.**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u fhatwa maipfi vha tshi shumisa mibvumo miñwe na miñwe – A vha tou tea u shumisa **/th/kana/kh/.**
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi ndila i ne vha nga fhatwa ngayo mañwe maipfi, sa: **/b/-/a/-/b/-/a/ = baba.**
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga fhatwa maipfi vha tshi shumisa mibvumo yo nangiwo, sa: mibvumo yo tiwaho, sa: **phula**, kana maipfi a si na mibvumo yo nangiwo, sa vhamba.

Vhagudi vha ita

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza u ñwalela vha ñwale thoho **kh, th.**
- 2 Kha vha fhe ndaela vhagudi uri vha thome u ñwala.
- 3 Kha vha fhe vhagudi minete 3 u wana maipfi a u fhatwa maipfi manzhi ane vha nga a kona.

- 4 Kha vha tendele vhagudi u lulamisa mishumo yavho. Kha vha sumbedze ndila i ne vha nga fhatisa zwone maipfi (na zwiinwe): **phula, thutha, thendo, thatha, mathatha, thivha, phapha, phupha, phopho, thula phema, phala, tholo, fhola, mbila, mela, lala, swima, raha, phomo.**

U vhala na vhagudi (khathihi) na Zwiṭirathedzhi zwa u pfesesa

Tshiṭori tshiswa tsha u vhala (khathihi) na vhagudi vhege inwe na inwe.

U vhala (khathihi) na vhagudi hu itwa nga ndila i tevhelaho:

Musumbuluwo: Thangelauvhala

Ḳavhuvhili: U vhala ha u thoma

Ḳavhuṅa: U vhala ha vhuvhili

Ḳavhuṭanu: Thevhelauvhala

Kha tshifhinga hetshi tsha tsha u vhala (khathihi) na vhagudi, kha vha ite uri vhagudi vha lavhelele zwi tevhelaho:

- U dzula vho dḱeḱa nahone vho fhumula, vhagudi vha tea u dzulisea, uri vha kone u vhona zwifanyiso kha bugu khulwane. Mugudisi a humbudze vhagudi nga zwi tevhelaho:
- ZWANḌA zwi dzule kha zwirumbi.
- Mihumbulo na MATO zwi dzule zwo livha kha buguni kha tshiṭori.
- Vhagudi vha FHUMULE (Kha vha ite tsumbozwanḱa i sumbedzaho uri vhagudi vha phosho.)

Ndivho khulwane dza u vhala (khathihi) na vhagudi

- 1 Mugudi u wana tshenzhemo ya u vhala tshiṭori tshoṭhe tshi konḱaho, u fhira musi a tshi vhala e eṭhe. Kha vhagudi vha si na thaidzo ya u vhala ha tshitekiniki, zwi ita uri vha lavhelesese kha mitaladzi ya tshiṭori na vhabvumbedzwa. Vhagudi vha dovha hafhu vha takalela tshiṭori na u bveledza u dzangalelo ḱa u vhala.
- 2 Mugudisi u vhalela tshiṭori nṱha a tshi edza zwiinwe zwa zwikili zwa u vhala: u vhala u bva kha siatari ḱa u thoma u ya kha siatari ḱa u fhedza, u vhala u bva nṱha a tshi ya fhasi ha siatari, u vhala u bva kha tshanda tsha u ḱa u ya kha tsha monde, u tevhedzela zwiḱa zwa u vhala, u vhala a tshi elela nga ḱa ḱa teaho, u vhala a tshi sumbedza vhuḱipfi, hezwi zwi ita uri ṱalutshedzo ya mafhungo i pfesese. Vhagudi vha guda zwikili zwinzhi zwa u vhala nga u tou lavhelesa muvhali a no vhala zwavhuḱi nga ḱa ḱa teaho.
- 3 Musi mugudisi a tshi vhala, u ṱahisa ṱalutshedzo dza tshiṭorini nga: u sumbedza tshipiḱa tsha tshifanyiso kha tshiṭori, u shumisa tsumbozwanḱa kana nga u tou edzisela zwine a khou vhala tshiṭorini, na nga u engedza nyanyuwo kana thouni ya ipfi musi a tshi vhala. Mugudisi u dovha hafhu a inga u pfala ha ṱalutshedzo dzawe, nga u ita a tshi ima musi a tshi khou vhala, a ṱalutshedza zwine ipfi kana fhungo ḱa amba zwone. Nga u

thetshelesa na u lavhelesa mugudisi a tshi ita zwothe hezwi, vhagudi vha guda tshikili tsha luambo tshi swa.

4 *Ndi zwa ndeme uri musi hu tshi tshi vhalwa (khathihi) na vhagudi, mugudisi a gudise vhagudi u humbula nga ha tshitori, na u fhaṭa kupfesele khavho kwa tshitori. Kha phurogireme heyi, ro nanga u fhaṭa zwiṭirathedzhi zwa u pfesesa zwo fhambanaho. Ho shumiswa zwiṭirathedzhi zwa u pfesesa zwi tevhelaho:*

- U bvumba.
- U shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo.
- Ṭalani maṅwalwani/ṭalani kha maṅwalwa.
- U nweledza/manweledzo.
- U elekanya nga zwi ḍaho (ḍivhudzisa.)
- U ṭumekanya mafhungo.
- U ṭahisa mihumbulo.
- U ṭathuvha.

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA

Thebuḽu i re afho fhasi i ṭalutshedza tshitarathedzhi nga tshithihi nga tshithihi.

Tshiṭirathedzhi tsha u thoma (1): U bvumba	
Ṭalutshedzo.	Musi vhagudi vha tshi bvumba, vha amba nga zwine vha humbula u nga zwi ḍo itea kha tshitori. Vhagudi vha bvumba zwine vha vhona u nga zwi ḍo itea nga u sedza zwifanyiso. Vha nga bvumba na zwino khou tevhela, zwine zwi nga itea nga murahu ha musi vho vhala maṅwalwa. Vhagudi vha nga fhedzisela nga u bvumba uri tshitori tshi ḍo fhela hani.
Ndivho.	<i>Nga u ita uri vhagudi vha bvumbe, mugudisi u vha a tshi khou vha thusa u humbula nga ha tshitori, vha sa athu na u thoma u tshi vhala. Vhagudi vha nga tou ṭungiwa u ri vha lingedze u bvumba uri vhaṅwe vha vhabvumbedzwa ndi vhaḥfio, na uri zwiwo zwine zwa ḍo itea ndi zwifhio. Musi vhagudi vha tshi bvumba vha vha vha tshi khou bveledza zwikili zwa vho zwa u pfesesa nga u humbula nga tshitori.</i>
Maga a u bvumba nga zwifanyiso.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Lavhelesani zwifanyiso. 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ni humbula u nga hu khou itea mini afha? 3 Kha vha tendele vhagudi vha humbule nga ha mbudziso. 4 Arali vhagudi vha sa koni u fhindula, kha vha vha ṅee tsumbo ya phindulo. 5 Kha vha sumbedze uri zwifanyiso zwi ṭumekana hani kha u fhaṭa tshitori.
Tsumbo dza u bvumba nga zwifanyiso.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Ni humbula u nga hu khou itea mini afha? 2 Ni humbula u nga mubvumbedzwa uyu u khou ḍipfa hani? Ndi ngani ni tshi ralo? 3 Ni humbula u nga ni ḍo vhona mini kha zwifanyiso zwi tevhelaho?
Maga a u bvumba nga zwi no kwama maṅwalwa	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani siaṭari ṭithihi ṭa maṅwalwa. 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ni humbula u nga hu khou itea mini afha? 3 Kha vha tendele vhagudi vha humbule nga ha mbudziso. 4 Arali vhagudi vha sa fhinduli, kha vha vha ṅee tsumbo ya phindulo.
Tsumbo dza u bvumba nga	<ol style="list-style-type: none"> 1 Ni humbula u nga ho itea mini zwi tevhelaho? 2 Ni humbula u nga mubvumbedzwa uyu o ita mini zwi tevhelaho? 3 Ni humbula u nga tshitori itshi tsho fhela hani?

Tshiṭirathedzhi tsha vhuvhili (2): U shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo	
Ṭhalutshedzo.	Musi vhagudi vha tshi shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo, vha tea u humbula nga zwine zwa khou itea kha tshiṭori, sa kha bono ḵa kha muvi. Vha tea u lingedza u vhona tshiṭori tshi tshi khou itea mihumbuloni yavho musi vha tshi khou endela u vhalala.
Ndivho.	<i>Tshifanyiso tsha muhumbulo tshi thusa u ṅea ṭhaluso ya maipfi a re kha siaṭari tsha a shandukisa a nga sa a bono ḵa kha muvi mihumbuloni ya vhagudi. Tshifanyiso tsha muhumbulo tshi thusa vhagudi u vhona uri zwiwo zwi ṭumekana hani. Hezwi zwi thusa u fhaṭa u pfesesa nga ha tshiṭori tshoṭhe tsho fhelela, u fhira u vhalala siaṭari nga siaṭari.</i>
Maga a u shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani maṅwalwa kha siaṭari. 2 Kha vha vhudze vhagudi uri: Zwino ri khou ya u bvedza tshifanyiso tsha muhumbulo u fana na musi ro sedza muvi. 3 Kha vha vhudze vhagudi vha bonye maṭo. Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha thetshesele maipfi uri vha kone u ita muvi wavho mihumbuloni yavho. 4 Kha vha dovholole u vhalala maṅwalwa. 5 Kha vha vhudze vhagudi tshifanyiso tsha muhumbulo tshaṅu (edzani tshikili.) 6 Kha vha vhudzise vhagudi: No vhona mini? (Hu khou itea mini kha muvi waṅu?) 7 Kha vha thetshesele phindulo dza vhagudi vha ambe navho ngadzo. Kha vha ite vhungoho ha uri phindulo dza vhagudi dzi yelana na zwine zwa khou bvelela kha tshiṭori.
Tsumbo dza u shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo kha maṅwalwa.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha musi Joe a tshi kunda kha mbambe ya u gidima. Ndo vhona biko ḵi tshi tou phopha ṭhoho yoṭhe heyi. Ndo vhona maṭo awe o tou fombe, o livha mutaladzini wa u ṭhaphudza mbambe, muvhili wawe u tshi khou shuma vhukuma. 2 Tshifanyiso tshaṅu tsha muhumbulo ndi tshifhio? Ho itea mini muvini waṅu?
Tshiṭirathedzhi tsha vhuraru (3): Ṭalani maṅwalwani/ṭalani kha maṅwalwa	
Ṭhalutshedzo.	U ṭala maṅwalwani ndi iṅwe ya ṅdila yo leluwaho ya u pfesesa mbudziso kha maṅwalwa. Mbudziso hedzi dzi thusa vhagudi u humbula kana u sedza maipfi kha siaṭari na u humbula mafhungo.
Ndivho.	<i>Mbudziso hedzi dzi sedza kha u pfesesa maipfi kha siaṭari. Siṭirathedzhi hetshi tshi sumbedza vhagudi u topola na u ṭoḍa maipfi a ndeme a ne a ḍo vha thusa u fhindula mbudziso.</i>
Maga a u ṭala kha maṅwalwa.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani maṅwalwa kha siaṭari. 2 Kha vha vhudzise vhagudi nga ha mafhungo a re kha maṅwalwa, sa tsumbo, Joe o vha a tshi khou ṭoḍa u kunda nnyi kha mbambe? 3 Kha vha tendele vhagudi vha fhindule mbudziso. 4 KHA VHA DZHIELE NZHELE: kha vha thuse vhagudi uri vha wane phindulo nga u topola maipfi a ndeme, vha dovhe hafhu vha ṭoḍe mafhungo maipfi ayo ndeme kha maṅwalwa. Hezwi zwi vha isa ṅdilani ya u kona u nga fhindula mbudziso.
Tsumbo.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Joe o vha a tshi khou ṭoḍa u kunda nnyi? 2 Joe o thoma a ita mini mbambe i sa athu thoma? 3 Joe o ita lini ṅḍowedzo ya mbambe? 4 Mbambe yo farelwa gai?

Tshiṭirathedzhi tsha vhuṇa (4): U nweledza/manweledzo	
Ṭhalutshedzo.	Musi vha vhagudi vha tshi ṅea manweledzo a mafhungo, vha tea u humbula nga zwo iteaho kha tshiṭori. Vha tea u humbula na nga zwinwevho zwithu, sa: ndi mini tshine vha funa nga ha tshiṭori na zwe vha guda kha tshiṭori.
Ndivho.	<i>Manweledzo a sumbedza uri vhagudi vha pfesesa na u humbula nga ha tshiṭori. U vhudzisa vhagudi nga ha manweledzo a tshiṭori ndi ṅila ya khwiṅe ya u sedzulusa uri vho pfesesa vha dovha vha humbula nga ha tshiṭori naa.</i>
Maga a manweledzo.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani maṅwalwa. 2 Kha vha humbudze vhagudi: ri tshi ṅea manweledzo, ri humbula nga zwipiḡa zwa ndeme kha tshiṭori. Ri dovha hafhu ra humbula nga ha zwine ra zwi funa afho kha tshiṭori. Ri dovha hafhu ra humbula nga zwine ra zwi takalela afho kha tshiṭori na zwe ra guda kha tshiṭori. 3 Kha vha ṅee vhagudi muthethe muthihi wa u humbula nga ha tshiṭori. 4 Kha vha vhudze vhagudi vha rembuluwe vha sedzane uri vha ambe nga manweledzo na ṭhama dzavho. 5 Tsha u fhedzisela, vha nga humbela vhagudi u ri vha ṅwale fhasi manweledzo avho, vha tshi khou shumisa fureme u vhatshusa.
Tsumbo.	<p>Tshiṭori: Joe u kunda kha mbambe ya u gidima.</p> <p><u>Vhagudi vha ṅea manweledzo a tshiṭori a tevhelaho:</u></p> <p>Tshiṭori hetshi tshi amba nga ha mutukana a no pfi Joe, a no khou ṭoḡa u kunda muṅwe mutukana a no pfi Sizwe kha mbambe ya u gidima tshikoloni. Joe o vha a tshi ita ṅdowedzo tshifhinga tshoṭhe, o fhedzisela o kunda Sizwe.</p> <p>Ndi takalela tshipiḡa tsha musii Joe a tshi kunda a ṭhukhula theiphi mafheleloni a mbambe.</p> <p>Ndo guda uri arali u tshi shuma nga maanḡa u sa neti u ya kunda.</p>
Tshiṭirathedzhi tsha vhuṭanu (5): U elekanya nga zwi ḡaho (ḡivhudzisa)	
Ṭhalutshedzo.	Musi mugudisi a tshi ḡivhudzisa, u tea u vha a tshi khou humbulela ṅṅha nga zwi no kwama U ita uri vhagudi vha pfe nga zwine a khou humbula ngazwo.
Ndivho.	<p><i>Nga u edzisela kana u modeḡa musii u tshi khou humbula/kana u ḡivhudzisa nga ha maṅwalwa, ri vha ri tshi khou gudisa vhagudi zwithu zwivhili:</i></p> <p><i>Tsha u thoma, ri vha gudisa uri vhavhali kwae, a vha vhali mafhungo lwa fhedzi, vha tea u dzula vha tshi humbula nga zwine vha khou vhala ngazwo.</i></p> <p><i>Tsha vuvhili, ri sumbedza vhagudi kuhumbulele, na ṅila kwae dza u vhala maṅwalwa. Ngauralo ri vha ri khou gudisa vhagudi u humbula nga vhukoni na u humbula ho ṭandavhuwaho nga maṅwalwa. Tshifhinga tshi tshi ya vhagudi vha mbo ḡi thoma u ita izwi zwithu zwoṭhe nga vhoṭhe.</i></p>
Maga a u elekanya nga zwi ḡaho (ḡivhudzisa.)	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani maṅwalwa kha siaṭari. 2 Humbulani nga mbudziso kana muhumbulo une muvhali kwae a nga vha nawo nga zwi no kwama (Mihumbulo yo ṅewa kha u vhala ha u ranga na ha vuvhili kha buḡoko ire kha puḡane ya ngudo) 3 Kha vha vhudze vhagudi: Ndi a vhona. 4 Kha vha vhudze vhagudi: Ndi khou ḡivhudzisa ...? 5 Vhagudi a vho ngo tea u ṅea phindulo
Tsumbo.	Ndi a vhona uri Sizwe o sea Joe musii a tshi dzhena mbambeni ya u gidima. Ndi khou ḡivhudzisa arali hezwi zwo vhaisa Joe?

Tshiṭirathedzhi tsha vhurathi (6): U ṭumekanya mafhungo	
Ṭhalutshedzo.	Musi vhagudi vha tshi ṭumekanya mafhungo, vha fanyisa zwa tshiṭorini na zwa matshilo avho a ḍuvha na ḍuvha, kana mafhungo ane vha a ḍivha na e vha vhala huṅwevho.
Ndivho.	<i>U ṭumekanya mafhungo zwi thusa uri vhagudi vha pfesese maṅwalwa zwavhuḍi nga u ṭumekanya ayo mafhungo na zwiṅwe zwine vha zwi ḍivha, kana vho vhuyaho vha ṭangana nazwo. Hezwi zwi sumbedza uri vhagudi vha nga kona u ṭumekanya mafhungo: u bva kha maṅwalwa u ya kha maṅwe maṅwalwa, maṅwalwa u ya kha iwe muṅe, matshilo avho, na maṅwalwa a zwa shango – maṅwe mafhungo a ne a ḍivhea shangoni.</i>
Maga a u ṭumekanya mafhungo.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani maṅwalwa kha siaṭari. 2 Kha vha vhudzise vhagudi mbudziso, sa: Ndi lini he na vhuya na pfa ni tshi tama u kunda, u fana na Joe? 3 Shumisani muedzo kana vha nga tou modeḷa u ṅea phindulo sa tsumbo yaṅu, sa: Musi Joe a tshi ṭoḍa u kunda kha mbambe ya u gidima, zwi nkhubudza musu ndi tshi ṭaṭisana na mukomana wanga tshikoloni. O vha a tshi dzulela u wana maraga dza ṅṅha kha zwoṭhe, vhabebi vhanga vho vha vha tshi ḍihudza nga. Ndo vha ndi tshi ṭoḍa uri vhabebi vhanga vha ḍihudzevho nga ṅṅe.
Tsumbo.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Izwi zwi ni humbudzisa mini nga vhutshilo haṅu? 2 Ambani arali no no vhuya na vha na tshifhinga tshe zwi fanaho na izwi zwa bvelela kha inwi. 3 Arali no vha ni Joe, no vha ni tshi ḍo vha no ita mini musu Sizwe a tshi ni sea? 4 Ni humbula u nga Sizwe o ḍipfa hani musu a tshi kundwa nga Joe? 5 Izwi zwithu zwi ni humbudza mubvumbudzwa ufho?
Tshiṭirathedzhi tsha vhusumbe (7): U ṭahisa mihumbulo	
Ṭhalutshedzo.	U ṭahisa mihumbulo zwi katela u shuma kana u humbula nga zwine wa vho zwi ḍivha, na zwine wa vha wo vhala uri u bvumbe zwavhuḍi nga ha tshiṭori. Hezwi ndi zwone zwine ra zwi vhidza u vhala u tshi ṭoḍa u pfesesa na u wana ṭhalutshedzo ya zwo ambiwaho nga vhumone. Musu vhagudi vha tshi ṭahisa mihumbulo, vha bvumba nga zwavhuḍi zve vha vhala kha tshiṭori. Tshiṅwe tshifhinga muṅwali ha ṅwali zwidodombedwa zwoṭhe nga ha tshiṭori. Muṅwali u siya zwiṅwe zwipiḍa zwa mafhungo kha tshiṭori, u zwi siya zwi songo fhelela, uri vhavhali vha kone u wana mafhungo o fhelelaho nga vhone vhane.
Ndivho.	<i>Vhagudi vha tea u wana u pfesesa kha tshiṭori nga u ṭahisa mihumbulo yavho – vha tea u guda u vhala vha tshi itela u pfesesa na u wana ṭhalutshedzo ya zwo ambiwaho nga vhumone. U ita hezwi vha tea u shumisa zwo ṅwalwaho na zwine vha vho dzula vha tshi zwi ḍivha u lingedza u wana zwithu zwi songo bvelaho khagala musu hu tshi ṅwalwa tshiṭori.</i>
Maga a u ṭahisa mihumbulo.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani maṅwala kha siaṭari. 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ni ḍivha mini nga hezwi? Maṅwalwa a ri mini? 3 Vhudzisani vhagudi: Ndi zwifho zwiṅwe zwine ra nga bvumba nga mafhungo aya? Hu na mafhungo o siedzwaho kha maṅwalwa? 4 Vhudzisani vhagudi: Ni nga ṭahisa mihumbulo ufho musu no sedza ṅḍila ye Joe a vha a tshi khou ita ṅḍowedzo dzawe? 5 Thetshelesani vhagudi, ni ite therisano navho nga phindulo dzavho. Kha vha ite vhungoho ha uri vhagudi vha ṅea phindulo dzi pfalaho. 6 Arali vhagudi vha tshi kundelwa, vha ṅeeni tsumbo ya ṭahisa mihumbulo. Shumisani fureme ya mafhungo u vha thusa: U ya nga nga mutheo wa mafhungo aya ... Ndi humbula u nga ...

Tsumbo.	<p>Mañwalwa</p> <p>Khaladzi yanga o apujayela u ya Yunivesithi. Ndi tshi swika hayani ndo wana o fara luñwalo a tshi khou mwemwela. Mme anga vho vha vha tshi khou lila, vha dovha hafhu vha sea, vha tshi ita na u mu kuvhatedza.</p> <p>U t̄ahisa mihumbulo:</p> <p>U ya nga mutheo wa mafhungo aya ndi mbuno ya uri khaladzi yanga o apujaya u ya Yunivesithi, na uri u o fara luñwalo nahone u vhonala o takala, ri bvumba uri o t̄anganedzwa Yunivesithi.</p>
Tshiṭirathedzhi tsha vhumalo (8): U t̄haṭhuvha	
T̄halutshedzo.	Musi ri tshi t̄haṭhuvha mañwalwa, ri dzhia tsheo nga tshipiḽa tsha mañwalwa ayo.
Ndivho.	<i>Vhagudi vha tea u funzwa uri vha dzule vha tshi t̄haṭhuvha zwine vha vhalala, na u tikedza phindulo dzavho nga mbuno dzi pfalaho.</i>
Maga a u t̄haṭhuvha.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani mañwala kha siaṭari. 2 Kha vha vhudzise vhagudi mbudziso ya u t̄haṭhuvha mañwalwa: ni vha humbele uri tikedze phindulo dzavho nga mbuno dzi pfalaho. 3 Tsumbo: Ni vhona u nga X o ita zwone? Ndi ngani? 4 Thetshelesani vhagudi, ni ite therisano navho nga phindulo dzavho. Kha vha ite vhungoho ha uri vhagudi vha ṽnea phindulo dzi pfalaho. 5 Arali vhagudi vha tshi kundelwa, vha ṽneeni tsumbo ya u t̄haṭhuvha: Ndi vhona u nga X o ita zwone ngauri X
Tsumbo.	<p>Dziñwe mbusiso dza u t̄haṭhuvha dzi thoma nga:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Ni vhona u nga ... 2 Ni a tendelana na. 3 Nga u vhona haṅu ... 4 No takalela ...

Afho fhasi ndi t̄halutshedzo ya ngonathikho ya ngudo inwe na inwe ya u vhalala (khathihi) na vhagudi, thangelauvhala, u vhalala ha u thoma, u vhalala ha vhuvhili, na thevhelauvhala.

U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI: THANGELAUVHALA

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U BVUMBA

Kha thangelauvhala, ri fhaṭa zwikili zwa u pfesesa nga u ita uri vhagudi vha humbule nga tshiṭori vha sa athu u tshi vhalala.

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri namusi vha ḽo lavhelesa zwifanyiso kha tshiṭori, na u humbula nga ha tshiṭori.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri u ya nga zwine vha vhona, vha ḽo tea u bvumba nga ha tshiṭori. Hezwi zwi amba uri vha ḽo shumisa zwifanyiso u lingedza u bvumba uri tshiṭori tshi amba nga mini?
- 3 T̄alutshedzani vhagudi uri vha songo humbula nga tshifanyiso tshithihi fhedzi. Vha tea u humbula ngauri zwifanyiso zwoṭhe zwi na vhushaka ḽe. Vha tea u t̄umekanya zwifanyiso zwoṭhe u itela u wana uri tshiṭori tshoṭhe tsho fhelela tshi amba nga ha mini.

- 4 Kha vha sumbedze vhagudi gwati la tshitori vha vhalele thoho ya mafhungo ntha.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi: Ni vhona u nga hu do itea mini kha tshitori itshi
- 6 Tshi tevhelaho, kha vha lavhelese tshifanyiso tshinwe na tshinwe kha tshitori, musi vho lavhelesa sa zwenezwo, Kha vha vhudzise vhagudi:
 - a Ni khou vhona mini kha tshifanyiso itshi?
 - b Ni vhona u nga hu khou itea mini afha fhethu?
 - c Ni vhona u nga hu nga itea mini zwi tevhelaho?
- 7 Arali vhagudi vha tshi hangwa u tumejanya zwifanyiso zwo fhambanaho, kha vha vha tutuwedze u ita hezwi: Tsumbo, Ni a humbula uri uyu mutukana o vha a tshi khou ita mini kha tshifanyiso tsho fhiraho? U khou ita mini zwino? Ni vhona u nga hu khou itea mini?
- 8 Vha tshi swika kha tshifanyiso tsha u fhedzisela, Kha vha vhudzise vhagudi: Ni humbula u nga tshitori itshi tshi do fhela hani? (arali zwo tea)
- 9 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha bvumba.
- 10 Arali vha na tshifhinga, kha vha vhale tshitori tshothe nga khathihi vha sa imi.

U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI: U VHALA HA U RANGA/THOMA

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: TSHITIRATHEDZHI TSHINE TSHA TEA U SHUMISWA TSHI TALUSWA KHA PULANE YA NGUDO

Kha u vhalo ha u ranga/thoma, ri tea u thoma ra fhatu zwikili zwa u pfesesa nga u vhalo na u talutshedza vhagudi nga ha tshitori. Ri tea u ita muedzo kana u modela u humbula nga ha tshitori. Musi ni sa athu u thoma u vhalo, kha vha vhudze kilasi zwine na do vha ni tshi khou ita. Vha vhudzeni zwithu zwi ngaho sa: *'Kilasi, ndi tshifhinga tsha u vhalo (khathihi) na vhagudi' Ni humbule uri musi hu tshi vhalwa kana u thetsheswa tshitori, ndi zwa ndeme u dzula u tshi humbula nga ha tshitori. 'Namusi, ndi do ni sumbedza uri nne ndi humbulisa hani nga tshitori. Ndi do ni sumbedza hezwi nga u shumisa: sa tsumbo, tshifanyiso tsha muhumbulo u wana uri ho itea mini kha tshitori. Hezwi zwi amba uri musi ndi tshi khou vhalo ndi do ita muvi nga ha tshitori muhumbuloni wanga.'*

- 1 Kha vha vhale siatari linwe na linwe la tshitori vha tshi elela zwavhudi vha dovha vha pfala. Musi vha tshi khou vhalo, kha vha shumise nyambangazwanda, nyito na u amba nga tshifhatuwo, ni tshi shandukisa khalo/thoni ya ipfi u khwathisedza talutshedzo dza manwalwa.
- 2 Hune zwa vha zwo tea, kha vha talutshedze ipfi kana furase lenelo kha vhagudi.
- 3 Nga tshifhinga tshenetsho tshithihi, musi ri kati na u vhalo ha u ranga/thoma, kha ri lavhelesese kha u ita muedzo kana u modela na u funza vhagudi zwitirathedzhi zwa u pfesesa.
- 4 Mafheleloni ha siatari linwe na linwe, ni do vhona buloko mbili dzo khalariwaho, dzo lebelwa, u vhalo ha u ranga/thoma na u vhalo ha vuvhili.
- 5 Vha tshi fhedza u vhalela vhagudi siatari ilo, kha vha awele, vha sumbedzise uri vha khou humbula nga u ri: 'hu na mini kha buloko'? Nga u ita nga ndila heyi, vha khou

modela kana u ita muedzo wa u humbula nga ha tshitori. Ndi zwa ndeme u pfesesa zwine vha khou amba ngazwo – arali zwi sa pfali kha vhone, a zwi nga pfali na kha vhagudi.

- 6 Kha siatari la u fhedzisa kha tshitori, hu na mbudziso dzi si gathi kha buloko dza u vhala ha u ranga/thoma na u vhala ha vhuvhili.
- 7 Kha vha vhudzise vhagudi vho fhambanaho mbudziso uri vha dzi fhindule.
- 8 Kha vha sumbedze vhagudi uri hu nga vha na phindulo dzi fhiraho nthihi kha mbudziso, na uri vhagudi vha nga vha na mihumbulo yo fhambanaho.

U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI: U VHALA HA VHUVHILI

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: TSHITIRATHEDZHI TSHINE TSHA TEA U SHUMISWA TSHI TALUSWA KHA PULANE YA NGUDO

Kha u vhala ha vhuvhili, ri ya phanda na u fhaa zwikili zwa u pfesesa nga u vhala na u talutshedza vhagudi nga ha tshitori, na u modela kana u ita muedzo wa u humbula nga tshitori. Kha vha dovhe hafhu, vha vhudze kilasi zwine vha do vha vha tshi khou ita. Kha vha vha vhudze zwithu zwi ngaho sa: *'Kilasi, ndi tshifhinga tsha u vhala (kathihhi) na vhagudi' Ni humbule uri musi hu tshi vhalwa kana u thetshesha tshitori, ndi zwa ndeme u dzula u tshi humbula nga ha tshitori. 'Namusi, ndi do ni sumbedza uri nne ndi humbulisa hani nga tshitori. Ndi do ni sumbedza hezwi nga u shumisa: sa tsumbo, tshifanyiso tsha muhumbulo u wana uri ho itea mini kha tshitori. Hezwi zwi amba uri musi ndi tshi khou vhala ndi do ita muvi nga ha tshitori muhumbuloni wanga.'*

- 1 Zwi tevhelaho, kha vha vhale siatari linwe na linwe la tshitori ni tshi elela zwavhudi vha dovha vha pfala. Musi vha tshi khou vhala, kha vha shumise nyambangazwanda, nyito na u amba nga tshifhatuwo, vha tshi shandukisa khalo/thoni ya ipfi u khwahtisedza thalutshedzo dza manwalwa.
- 2 Nga tshifhinga tshenetsho tshithihi, musi ri kati na u vhala ha vhuvhili, vha a modela kana u ita muedzo wa u humbula nga ha tshitori.
- 3 Mafheleloni ha siatari linwe na linwe, vha do vhona buloko mbili dzo khalariwaho, dzo lebelwa, u vhala ha u ranga/thoma na u vhala ha vhuvhili.
- 4 Vha tshi fhedza u vhalela vhagudi siatari ilo, vha awele, vha sumbedzise uri vha khou humbula nga u ri: 'hu na mini kha buloko'? Nga u ita nga ndila heyi, vha khou modela kana u ita muedzo wa u humbula nga ha tshitori. Ndi zwa ndeme u pfesesa zwine vha khou amba ngazwo – arali zwi sa pfali kha vhone mune, a zwi nga pfali na kha vhagudi.
- 5 Kha siatari la u fhedzisa kha tshitori, hu na mbudziso dzi si gathi kha buloko dza u vhala ha u ranga/thoma na u vhala ha vhuvhili.
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi vho fhambanaho mbudziso uri vha dzi fhindule.
- 7 Tsha u fhedzisela, kha vha vhudze vhagudi vha sike/vhumbe mbudziso dza zwi no vha kwama
 - a Kha vha vhudze vhagudi vha humbule nga vhothe nga mbudziso dzine vha nga vhudzisa nga zwi no vha kwama

- b** Arali zwo fanela, kha vha humbudze vhagudi nga maipfi a mbudziso, tsumbo, ndi nnyi? Ndi mini? Gai? Hani? Ndi ngani? U ya nga muhumbulo wanu, ni humbula u nga ...? Neani, Nzw.
- c** Kha vha vhudze vhagudi vha rembuluwe vha ambe uri vha kone vhudzisana mbudziso.
- d** Kha vha vhudze vhagudi vha si gathi vha nee phindulo dzavho kilasi yo thetshelesa.
- e** Kha vha nee vhanwe vhagudi tshifhinga u nea phindulo dza mbudziso.

U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI: THEVHELAVHALA

Ndivho ya nyito ya thevhelavhala ndi u nea vhagudi tshifhinga tsha u tanganyisa kana u kuvhanganya ndivho ya kupfesesele kwa tshitori, na u didowedza nyambo ntswa ye vha guda.

Kha thevhelavhala, ni do ita nyito nthihi kha nna:

- 1 Tsumbedzelo dza manwalwa.
- 2 U ita litambwa/nyito nga ha tshitori.
- 3 Nganetshelo ya tshitori ya orala kana ya u tou nwalwa.
- 4 Thelokanyondivho ya u tou nwalwa.

TSUMBEDZELO DZA MANWALWA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi desikeni dzavho, na bugu dzavho dza u nwarela kana siatari li si na tshithu, penisela na dzikhirayoni.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha do tea u shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo nga ha manwalwa a no bva kha tshitori. Kha vha humbudze vhagudi uri musi vha tshi shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo, vha tea u humbula uri tshi nga vha tshi tshi fana na mini? tshi na munukho de? Tshi pfalisa hani? Vha tea u nea tshifanyiso tsha muhumbulo nga uri vha dipfa hani nga mubvumbedza, zwiwo kana zwitehwa zwi re kha manwalwa.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha bonye mafo, vha kha nyawelo. Kha vha vhalele manwalwa hafhu.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi vha bonyolole mafo, vha ole tshifanyiso tshavho tsha muhumbulo tshi no bva kha manwalwa. Vhagudi vha nga lebulu na u talutshedza, munukho, muthetshelo, Nzw
- 5 Vhagudi vha tea u shumisa mathomo a mafhungo u nwalwa fhungo kana u nwalwa nga tshifanyiso tsha muhumbulo tshavho.
- 6 Tsha u fhedzisa, kha vha tendele vhagudi u rembuluwa vha amba vha nekana mihumbulo nga ha tshifanyiso tsha muhumbulo.

U ITA LITAMBWA/NYITO NGA HA TSHITORI

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha thovho/methe, kana fhethu ho dzikaho nnda.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri namusi vha do edza zwipida zwa tshitori tshe vha vhalu.
- 3 Kha vha farele bugu khulwane ntha. Kha vha vhale siatari la u thoma.
- 4 Kha vha nee vhagudi ndaelo dza zwine vha khou tea u edza. (kha pulane ya ngudo)

- 5 Kha vha edze ndaela na vhagudi.
- 6 Kha vha dovholole kha siaṭari liṅwe na liṅwe.
- 7 Kha vha gudise vhagudi u tenda u shumisa tshiga tsha u sumbedza u fhumula uri vha kone u thetshesela musi ni khou vhala kha siaṭari ni tshi sumbedzela na nga nyito.

NGANETSHELO YA TSHIṬORI YA ORALA KANA YA U TOU NṂWALWA

- 1 Kha vha dzudze vhana zwavhuḍi uri vha kone u vha pfa.
- 2 Kha vha tevhele maga a pulane ya nyito u ṭalutshedza vhagudi zwipiḍa zwa tshiṭori.
- 3 Tsha u thoma, vha ḍo edza u ita nganetshelelo ya zwiṅwe tsha zwipiḍa kha tshiṭori.
- 4 Ha tevhele uri vha vhudze vhagudi uri vha humbule nga tshiṅwe tsha zwipiḍa kha tshiṭori – a vho ngo tea u kopa nganetshelelo ya tshiṭori tshavho.
- 5 Vhagudi vha tea u rembuluwa vha amba vha ṅekana mihumbulo nga nganetshelelo dzavho vhona vhaṅe.
- 6 Tsha u fhedzisela, vha ḍo tea u vhidza vhagudi vha si gathi uri vha ṅee kilasi nganetshelelo dzavho.
- 7 Arali ngudo i ya nganetshelelo ya u tou ṅwala, vhagudi vha tea u ola/kana u ṅwala nganetshelelo buguni dzavho dza u ṅwalela.

THOLOKANYONḌIVHO YA U TOU NṂWALWA

- 1 Musi ngudo i sa athu thoma, kha vha ṅwale ṭhoho ya maṅwalwa sa ṭhoho ya mafhungo kha bodo ya u ṅwalela.
- 2 Ha tevhele, uri vha ṅwale kupfesesele kwa mbudziso, kha bodo ya u ṅwalela, na mathomele a mafhungo musi ni tshi ṅea phindulo. (arali zwo tea)
- 3 Kha vha ṅee vhagudi ndaedzo ya u vula bugu dza u ṅwalela vha kone u ṅwala ṭhoho ya mafhungo.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri namusi vha khou ya u humbula na u ṅwala phindulo dza mbudziso hedzi.
- 5 Kha vha vhale mbudziso na vhagudi vha ṅee ṭhalutshedzo arali zwo tea.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi uri a vho ngo tea u ṅwala mbudziso, vha tea u ṅwala phindulo fhedzi.
- 7 Kha vha tshimbile vha mone na kilasi vha thuse vhagudi vhane vha khou kundelwa.
- 8 Mithethe mivhili ya u fhedzisela, kha vha i shumise u vhala phindulo na vhagudi, vha vha tendele vha khakhulule mushumo wavho.

U Vhala ha Zwigwada

Ndivho: U thetshesela mugudi muṅwe na muṅwe a tshi vhalela ṅṅha nga muthihi, na u fhaṭa zwikili zwa maitele a u vhala na zwikili zwa u vhala hu na u pfesesa zwi khagala. U tendela kilasi yoṭhe u wana tshifhinga u ita ṅḍowenḍowe ya u vhala maipfi a foniki, maipfi ano dovholola lunzhi na mafhungo ane a konea u dikhouda, vha saathu fhedza nyito pfufhi yo ṅwalwaho ya tholokanyanḍivho nga muthihi.

Ndi zwa ndeme uri vha thetshelese mugudi muñwe na muñwe a tshi vhala e eṅhe, luthihi nga vhege.

ZWINE VHA ITA NA KIḲASI YOṒHE:

- 1 Vha sa athu u thoma na tshifhinga tsha u vhala ha tshigwada, vha tea u thoma nga u dzudzanya kiḲasi yoṒhe na bugu dzavho dza ndowendowe na mabambiri a mushumo wa u vhala a no dikhoudea.
- 2 Vha tea u vha na vhuṅanzi uri mabambiri a mushumo o tsiredzea, nga u shumisa faela dza u tou vula kana zwibambiri zwa pulasitiki.
- 3 Kha vha funze vhagudi maitele a u vhala ha tshigwada kha Luambo lwa Hayani nga ndila i tevhelaho:
 - a Kha vha dzudzanye kiḲasi na mabambiri avho a mushumo a u vhala.
 - b Kha vha ṅalutshedze bambiri Ḳa nyito ya mushumo une vha tea u u shuma.
 - c Kha vha vhidze tshigwada tshi vha vhalele.
 - d Musi vho no thetshelesa mugudi muñwe na muñwe kha tshigwada, tshigwada kha tshi humele murahu vhudzuloni hatsho.
 - e Kha vha nee kiḲasi ndaela ya u ita nyito ya muratho, sa Mugudisi uri; tshinani vhuṅambo; tshimbila tshimbila, imani ni tou dzii! kana Ndi tshidulo tshanga na nṅe.
 - *Kha vha elelwe minete ya 30 yo lapfesa kha vhagudi vhaṅuku vho tou dzula vho fhumula nga vhone vhane. Nga mulandu wa zwenezwo, ndi zwa ndeme u ita nyito ya u pfukela kha inwe nyito, u itela uri vhagudi vha awele vha ite zwiñwe zwi takadzaho nga muvhili yavho.*
 - f Kha vha dzudzanyulule kiḲasi vhe na mabambiri avho a mushumo.
 - g Kha vha ṅalutshedze nyito ya bambiri ya mushumo i tevhelaho, i ne ya tea u shumiswa.
 - h Kha vha vhidze tshiñwe tshigwada tshi vha vhalele.
- 4 Ndi muhumbulo wavhuḍi wa u dzudza mugudi a no kondelwa tsini na muvhali a sa kondelwi, u itela uri musu vhagudi vha tshi khou vhala mabambiri a mushumo, vhañwe vhagudi vha nga thusa.

TSHIVHUMBEO TSHA MABAMBIRI A MUSHUMO WA U VHALA:

- 1 Bammbiri Ḳa mushumo wa vhege inwe na inwe Ḳi na nyito dza 10 dza tshifhinga tsha u Vhala ha Tshigwada nga vhege, naho zwo ralo tshigwada tshiñwe na tshiñwe tshi na tshifhinga tsha u shuma na mugudisi luthihi nga vhege. Hezwi zwi amba uri vhagudi vha ḍo fhedza nyito dza bammbiri Ḳa mushumo nga zwifhinga zwa 9.
- 2 Zwiga zwi humbudza vhagudi zwine vha ḍo ita ḍuvha Ḳiñwe na Ḳiñwe:
 - a Mulomo u humbudza vhagudi u bula mubvumo ipfi zwi tshi pfala.
 - b Maṅo a humbudza vhagudi uri vha tea u vhala aya maipfi vho tou a sedza.(U vhalela mbiluni)
 - c Nwana muthihi u humbudza vhagudi u vhala nga vhoṅhe.
 - d Vhana vhavhili vha humbudza vhagudi uri vha vhala vhe vhavhili.

- e Tshanda tsho faraho tsha u nwala zwi humbudza vhagudi uri vha tea u ola kana u nwala.
- 3 Mutevhe wothe wa foniki na maipfi a no didovholola lunzhi e a funziwa a vhulungwe. Zwi tori zwi swa zwo dzudzanyiwa hu tshi khou shumiswa foniki na maipfi a no dovholola lunzhi a vhege yeneyo na o gudwaho tshifhinga tsho fhiraho. Hezwi zwi amba uri vhagudi a vha tei tangana na maipfi vha sa athu a vhaona kha bambiri la mushumo

KOVHELANI ZWIGWADA LINWALWA LO NANGELWAHO U VHALA HA TSHIGWADA:

- 1 Kha vhege mbili dza u thoma dza tshikolo, kha vha thetshesele mugudi muwe na muwe a tshi vhalala e the.
- 2 Kha vha shumise ruburiki i re afho fhasi u dzudzanya vhagudi u ya nga vhukoni havho
- 3 Kha vha kovhekane vha gui u ya nga zwigwada zwa vhukoni vhu no fana.
- 4 Kha phurogireme hei, hu na zwifhinga zwa 10 zwa u thetshesele u vhalala. Zwi amba uri vha nga vhumba zwigwada zwa 10. Arali vha nga vhumba zwigwada zwi tuku kha 10, vha nga shumisa tshifhinga tsho salaha kha u shuma na vhavhali vha vha kondelwa.
- 5 Kha thireka yavho vha do wana fomo ine vha do nwala madzina a vhagudi u ya nga zwigwada, na thebulu i ne ya do vha tendela u dzula vhe na vhumani na zwe vhagudi vha vhalala.
- 6 **Kha vha elelwe:** ruburiki i fhandekanya vhagudi zwo disendeka kha zwikili zwa maitele a vhukoni havho.
- 7 Arali hu na vhagudi vhanzhi kha vhuimo vhufanaho, vha nga shumisa u vhalala hu na u pfesesa sa inwe ndila ya u isa phanda na u kovhekanya tshigwada.
- 8 Kha kilasi ya vhagudi vha 40, hu nga vha hu:
 - a si na vhuimo ha u 1 ha tshigwada tsho dalaha, hu na vhagudi vha tuku.
 - b tshigwada tsha 1 kha vhuimo ha 2.
 - c zwigwada 2 kana 3 kha vhuimo ha 3.
 - d zwigwada 2 kana 3 kha vhuimo ha 4.
 - e zwigwada 1 kana 2 kha vhuimo ha 5.

Ndi hambula uri mugudi hoyu u vhala kha: vhuimo ha 1	Ndi hambula uri mugudi hoyu u vhala kha: vhuimo ha 2	Ndi hambula uri mugudi hoyu u vhala kha: vhuimo ha 3	Ndi hambula uri mugudi hoyu u vhala kha: vhuimo ha 4	Ndi hambula uri mugudi hoyu u vhala kha: vhuimo ha 5
<ul style="list-style-type: none"> Hoyu mugudi ha ñivhi na ipfi, kana maipfi a si manzhi. Hoyu mugudi ha vhoneali a tshi ñivha vhusaka ha vhonezhi ha mibvumo ya mañedere. 	<ul style="list-style-type: none"> Hoyu mugudi u ñivha maipfi a si manzhi o ñowealeho Hoyu mugudi ha vhoneali a tshi ñivha vhusaka ha miñwe ya mibvumo, KANA hoyu mugudi u ñoña thuso nanzhi u vhala maipfi o fhiraho o dzumbiwaho. 	<ul style="list-style-type: none"> Hoyu mugudi u ñivha maipfi manzhi o ñowealeho Hoyu mugudi u ñoña thuso ya u dikhouda maipfi o fhiraho o dzumbiwaho. 	<ul style="list-style-type: none"> Hoyu mugudi u ñivha maipfi manzhi o ñowealeho na u kona u dikhouda vhonezhi ha maipfi o fhiraho o dzumbiwaho. Hoyu mugudi u a ñoña thuso nga tshiñwe tshifhinga u dikhouda maipfi manzhi a mu ñeaho khaedu. Mugudi u vhala a tshi tou elela zwiñuku/nyana. 	<ul style="list-style-type: none"> Hoyu mugudi u ñivha maipfi manzhi o ñowealeho Hoyu mugudi u a kona u dikhouda vhonezhi ha maipfi o fhiraho o dzumbiwaho. Mugudi hoyu u vhala a tshi tou elela na vhuñinyanyuli. Hoyu ndi muñwe wa vhavhali vha khwiñe kijañini.

ZWINE VHA ðO ITA NA TSHIGWADA TSHIÑWE NA TSHIÑWE NGA TSHIFHINGA TSHA U VHALA HA TSHIGWADA:

- Kha vha vhidze tshigwada tshi vha vhalele.
 - Kha vha vhe na vhuñanzi uri mugudi muñwe na muñwe u na ñiñwalwa lo teaho.
 - Tshigwada kha tshi dzule nga tshitendeledi/sekele.
 - Kha vha hambudze vhagudi nga maipfi a no dovholola e vha guda kha vhege yeneyo. Kha vha sumbedze vhagudi magariñatai a haya maipfi vha ite ndowendowe ya u a vhala.
 - Zwi tevhelaho, kha vha ñee vhagudi minete i si minzhi vha vhale zwiñiñwa zwa ñiñwalwa nga vhoñthe na musi vho fhumula.
 - Vha kone u hambela mugudi a vhalele nñha tshiñiñwa tsha ñiñwalwa, e eñhe.
- Nga tshifhinga tsha u vhala ha tshigwada, ndi zwa ndeme u hambula u:
 - sumba maipfi a no dovhololola lunzhi.** Kha vha hambudze vhagudi uri hu na mañwe maipfi a no bvelela lunzhi, aneo ri tea u guda u a vhala ri tshi tou a vhone.
 - fhaña zwikili zwa u dikhouda.** Arali mugudi a sa koni u vhala ipfi, vha songo sokou muthusa nga u ñavhanya, vha nga tou muñuñuwedza uri kha vhañe ilo ipfi nga mubvumo zwi tshi pfala, vha kone u li ñanganya mibvumo u vhumba ipfi na mugudi.

- c khoḁa na u tuṭuwedza vhagudi.** Kha vha ite u uri huvhe na u uri huvhe na u vhala ha tshigwada hu u guda ha tshenzhemo i thusaho kha vhagudi, vha dovhe vha shumise tshifhinga itshi u fhaṭa vhuḁifulufheli kha vhagudi.
- d fhaṭa u vhala nga u elela.** Kha vhathuse vhagudi u khwinisa u vhala havho vha tshi tou elela. Kha vha vhudze vhagudi uri, u vhala havho hu tea u pfala vha tshi nga vha kho tou amba. Kha vha edzisele vhagudi u vhala vha tshi tou elela, vhagudi vha dovholole murahu havho.
- e fhaṭa u vhala hu na u tshi pfesesa.** Kha vha vhudze vhagudi uri tshifhinga tshoṭhe vha tea u humbula nga ha zwine vha khou vhala nga hazwo. Kha vha gudise vhagudi u awela, vha humele murahu vha vhalulule zwe vha vhala arali vho xedza vhuṭala ha zwine zwa amba. Kha vha vha gudise u humbulela musi vha tshi khou vhala-u fhaṭa filimu/muvi thohoni dzavho wa zwine vha khou vhala. Kha vha gudise vhagudi u lingedza u humbula zwe vha vhala. Kha vha dovhe vha vha tuṭuwedze u vhudzisa arali vha sa pfesesi zwiṅwe.

U VHULUNGA MABAMMBIRI A MUSHUMO:

- 1** Ndi muhumbulo wavhuḁi u vhea mabammbiri a mushumo kha faela ya u tou vula musi vhagudi vha tshi a shumisa.
- 2** Vha londe mabammbiri aya nga vhuronwane, vha a vhulunge zwavhuḁi o no shumiswa.
- 3** Vha ḁo kona u shumisa anea mabammbiri a mushumo miṅwaha minzhi, sa izwi vhagudi vha sa ṅwaleli khao. Vhudzuloni hao, vha ṅwalela kha bugu dzavho dza ṅdowendowe.

TSHIṅWE TSHI NE VHA NGA ITA KHA U VHALA HA TSHIGWADA

Vha elelwe uri mbuno ya u Vhala ha Tshigwada ndi u thetshesela mugudi muṅwe na muṅwe nga muthihi, u itela u vha thusa kha u fhaṭa zwikili zwa thekiniki ya vhala. Arali vha si na vhudzulo ho linganaho ha hezwi kilasini yavho, kana arali vha na khaedu ya u langula vhuḁifari hu si havhuḁi kilasini musi vha tshi khou thetshesela tshigwada tshi tshi khou vhala, hu na zwiṅwe zwine vha nga ita.

Nga tshifhinga tsha u Vhala ha Tshigwada, kha vha dzudzanye vhagudi vhoṭhe kha desiki dzavho vha na mabammbiri a u vhala. Vha kone u ita zwi tevhelaho:

- 1** Kha vha ṭalutshedze nyito ya u thoma i ne vha tea u ita kha bammbiri la mushumo.
- 2** Vha konaha, u vhidza mugudi nga muthihi nga muthihi a ḁe a vha vhalela ṭafulani yavho.
- 3** Kha vha thetshesele mugudi muṅwe na muṅwe a tshi vhala kha liṅwalwa li bvaho kha vhuimo ho mu teaho.
- 4** Kha vha fhaṭe thekiniki ya zwikili zwa u vhala kha vhagudi.
- 5** Murahu ha minete ya 15, kha vha ṅee kilasi ndaela ya u ita nyito ya u pfukela kha iṅwe nyito.

- 6 Vha kona-ha u dzudzanyulula vhagudi vhudzuloni havho vha na mabambiri avho a u shumela khao
- 7 Kha vha talutshedze nyito i tevhelaho i ne vha tea u i ita.
- 8 Kha vha ise phanda na u vhidza vhagudi nga muthihi nga muthihi vha tshi da u vhalela ntha tafulani yavho.

Arali vha tshi khou khetha u shumisa haya maitele a u thetshesela hu si u vhala, vha tea u vha na vhuṭanzi uri vha do thetshesela mugudi muṅwe na muṅwe luthihi nga vhege.

U ṅwala nga maga

Ndivho: U gudisa vhagudi maitele a u shumisa mihumbulo yavho kha u ṅwala vha tshi tou thusiwa. U sumbedza vhagudi uri musi vha tshi shumisa u tevhokana ha maga/magoza zwi ita uri vha wane tshikhala tsha u shandula, u dzeula na u khwiṅisa mihumbulo yavho, vhudzuloni ha uri 'vha zwi kone nga luthihi'.

U ṅwala nga maga zwi katela u pulana, mvetomveto u dzudzanya, u anḑadza na u kumedza. Zwipiḑa izwi zwiṅa zwa maitele a u ṅwala zwi gudiwa kha gireidi tharu, musi vhana vha tshi alusa vhukoni nga zwiṭuku nga zwiṭuku.

KHA VHA PULANELE U ṅWALA

- 1 Kha phurogireme iyi, u pulana zwi sedzesa u gudisa vhana u pulana hu tshi shumiswa:
 - a Mutevhe.
 - b Mepe/mapa wa muhumbulo.
- 2 Musi vhagudi vha sa athu ḑisikela pulane yavho, vha vha itele tshiedziso tshayo, u itela uri vha talukanye uri ndi zwifhio zwine vha tea u ita. Pulane ya ngudo ndi tsumbandila yavho ya kuitele kwa hezwi zwithu.
- 3 Kha vha talutshedze vhagudi uri, tshifhinga tshoṭhe, muthu u tea u HUMBULA nga zwine a khou ya u ṅwala ngazwo. Kha vha talutshedze kuhumbulele kwavho vha tshi ambela ntha u itela uri vhagudi vha vha pfe.
- 4 Kha vha shumise themphuleithi ya u pulana musi vha tshi sika pulane yavho ya u ṅwala.
- 5 Tshi tevhelaho, kha vha fhe vhagudi minete i si gathi ya u elekanya nga zwine vha do ṅwala ngazwo.
- 6 Kha vha tende vhagudi vha tshi rembuluwa, vha ambe na u nekana mihumbulo na vhaṅwe ngavho.
- 7 Tsha u khunyeledza, kha vha dededze na u tikedza vhagudi musi vha tshi shumisa themphuleithi ya u pulana uri vha fhedzise pulane dzavho.

U N̄WALA MVETOMVETO

- 1 Musi ngudo i sa athu thoma, kha vha n̄wale hafhu fureme yavho ya u pulanela ya ngudo ye ya funzwa nga MUSUMBULUWO kha bodo. Kha vha n̄wale fureme ya u n̄wala kha bodo.
- 2 Tshi tevhelaho, kha vha talutshedze, nga u pfufhifhadza khathihi na u sumbedzela, uri vhagudi vha do shumisisa hani pulane dzavho vha tshi ita mvetomveto
- 3 Kha vha sumbedze vhagudi fureme ya u n̄wala ine ya do vha thusa u ita mvetomveto
- 4 Musi vhagudi vha tshi khou khunyeledza mvetomveto dzavho, kha vha tandule kilasi vha tshi vha thusa.

KHA VHA DZUDZANYE ZWE ZWA N̄WALWA

- 1 Kha vha n̄wale mutevhe wa u tola (checklist) wa u dzudzanya mañwalwa u no bva kha pulane ya ngudo i re kha bodo.
- 2 Kha vha vhale vha talutshedze vhagudi milayo ya kuitele (criteria).
- 3 Vha nga kha di sumbedza vhagudi kululamisele kwa vhukhakhi ho itwaho nga vhunzhi havho.
- 4 Kha vha fhe vhagudi tshifhinga tsha u dzudzanya na u lulamisa zwe vha n̄wala, vha tshi shumisa mutevhe wa u tola.

U AN̄DADZA NA U KUMEDZA MAÑWALWA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri vha vhe na vhudele musi vha tshi n̄wala mañwalwa a u khunyeledza.
- 2 Kha vha fhe vhagudi tshifhinga tsha u nekana bugu uri vha vhale mañwalwa a vhañwe.
- 3 Kha vha fhe vhañwe vha vhagudi tshifhinga tsha u vhalela kilasi yothe zwe vha n̄wala.
- 4 Kha vha humbele vhagudi vha n̄walulule zwe vha n̄wala, kha kubambiri ku songo n̄walwaho tshithu vha sumbedzele nga zwifanyiso, vha saine. Kha vha tane mañwalwa aya kha luvhondo kilasini.
- 5 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi. Vha lavhelelwa uri vha lulamisa mañwalwa a 2 fhedzi lwa fomaḷa nga themo vha tshi shumisa rubiriki dze vha nea. Fhedzi ha, kha vha vhale na u bula mihumbulo yavho malugana na mañwalwa a u khunyeledza a mugudi kha mutevheṭhaḍu (sekele) muñwe na muñwe.
- 6 Ri tshi ombedzela, vhuḍifulufheli ndi tshithu tshihulwane kha u alusa/bveledza zwikili zwa u n̄wala.

Zwiṭirathedzhi zwa u ṅwala

Ndivho: U fha vhagudi zwiṭirathedzhi zwi re na tshivhalo zwine shuma sa basha la u vhathusa u shandula mihumbulo yavho ya fhaṭa maṅwalwa a no bva khavho vhone vhaṅe.

- 1 Kha vha tevhele pulane dza ngudo vha tshi fhedzisa mushumo wa u ṅwala wa vhege inwe na inwe.
- 2 Kha pulane dza ngudo, vha ḁo zwi vhona uri hu tevhelwa rothini dzi no fana. Ndi u itela u thusa vhagudi uri vha ḁivhe zwine vha tea u lavhelela kha pulane dza maṅwalwa. Hezwi zwi vha thusa u fhaṭa vhuḁifulufheli.
- 3 Vha ḁo zwi vhona uri zwiṭirathedzhi zwo fhambanaho zwi funzwa vhana nga zwiṭuku nga zwiṭuku u itela uri vha kone u ṭhaphudza fureme dza maipfi zwavhuḁi.
- 4 Ndivho ndi ya uri, u kona ha vhagudi u shumisa zwiṭirathedzhi izwi, zwi vha zwo no tou vha malofhani, yo no vha ṅdowelo.
- 5 Zwiṭirathedzhi izwi zwi thusa vhagudi uri vha vhe na vhuḁifulufheli siani la zwe vha ṅwala nge vha vha sumbedza uri hu na maga a re na tshivhalo ane a tevhelwa musi vha tshi ṅwala.

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U THOMA (1): MUDEDEDZI/MUGUDISI U SUMBEDZELA KUṆWALELE U THOMA

- a Mugudisi u thoma nga u sumbedza kilaṣi kushumele (u sumbedza kilaṣi zwithu zwone zwone zwine vha khou ya u ita.)
- b Nge vha ṭalela mugudisi, vhagudi vha vho pfesesa zwine vha tea u ita.

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA VHUVHILI (2): VHAṆWALI VHA A ELEKANYA VHA SA ATHU ṆWALA

- a U ṅwala ndi nyito ya u ṅwala mihumbulo kha bammbiri.
- b Hezwi zwi amba uri vhaṅwali vha tea u thoma nga u humbula vha kona u ketha zwine vha tama u ṅwala ngazwo musi vha sa athu ṅwala.
- c Zwi dovha zwa amba uri a hu na 'phindulo' dzone na dzo khakheaho musi muthu a tshi ṅwala – muṅwali muṅwe na muṅwe u mihumbulo yawe ine a tama u ṅwala ngayo.
- d Tshifhinga tshoṭhe kha vha wane tshifhinga tsha uri vhagudi vha humbule nga zwine vha tama u ṅwala ngazwo.

TSHITIRATHEDZHI TSHA VHURARU (3): VHAÑWALI VHA TALELA IPFI LIÑWE NA LIÑWE MUTALO

- a** Vhagudi vha elekanya nga fhungo line vha toda u li n'wala, vha li bulela n'ha.
- b** Vha vhala uri hu na maipfi mangana kha fhungo ili, vha tala mutalo u no imela ipfi liñwe na liñwe.
- c** Mitalo iyi i fanelwa u talwa i tshi buḁa u bva kha tsha monde u ya kha tsha u la nahone i tshi sielisana u bva n'ha ha siatari i tshi ya fhasi ha siatari.
- d** Vhulapfu ha mitalo iyi vhu tea u anganyelwa uri vhu lingane na ha maipfi ayo.
- e** Maipfi kha gadiswe. (Kha hu siiwe tshikhala vhukati ha maipfi.)
- f** Magumoni a fhungo, mugudi u vhea tshithoma/tshiawelo.
- g** Musi mitalo iyi yo no vha hone, mugudi u n'walela maipfi ane a ḁivhiwa, kana a lingedze u n'wala mibvumo ya u ranga ya ipfi musu a sa athu humbela thuso.
- h** Hezwi zwi ita uri mañwalwa a mugudi a vhe na tshivhumbeo, zwa fhaṁa vhuḁifulufheli. Vhagudi vhane vha khou kundelwa na vhone vha nga thoma u n'wala mañwalwa nga ḁila yeneyi.

TSHITIRATHEDZHI TSHA VHUṂA (4): VHAÑWALI VHA SHUMISA ZWIKO KHA U N'WALA MAIPFI

- a** Kha vha gudise vhagudi vha si humbele thuso ya u n'wala maipfi oṁhe ane vha sa a ḁivhe. Kha vha thome vha shumise zwiñwe zwiko kha u wana kuñwalele kwa ipfi line vha si li ḁivhe. Sa tsumbo:
- b** Maipfi a re luvhondoni.
- c** Bugu dziñwe vho.
- d** Mitevhe ya mupeleṁo.
- e** Vha nga kha ḁi vhudzisa na vhañwe ngavho kilasini.

TSHITIRATHEDZHI TSHA VHUṂANU (5): VHAÑWALI VHA SHUMISA NYELELWO YAVHO KHA U N'WALA MAIPFI

- a** Vhagudi vha tea u lingedza u elelwa maipfi e vha guda, na u a n'wala zwi tshi bva kha nyelelwo dzavho.

TSHITIRATHEDZHI TSHA VHURATHI (6): VHAÑWALI VHA BULA MAIPFI VHA TSHI ONGOLOWA SA TSHIBODE

- a** Kha vha gudise vhagudi u bula nga u ongolowa ipfi line vha sa li divhe u itela u pfa mibvumo yalo yo fhambanaho. (U fhandekanya)
- b** Zwi no tevhela, kha vha gudise vhagudi u ñwala mubvumo muñwe na muñwe une vha kona u u pfa. (Vha nga vha vha sa koni u peleta ipfi nga ngona, fhedzi hu vha hone u thoma u ñwala maipfi ane vha sa a divhe. Sa tsumbo **thotha** li nga ñwalwa sa **thotha**. Mugudisi a nga kona-ha u fhaṭa kha zwenezwi a fundedza muñwali mupeleto wone.)
- c** Kha vha lingedze u vhala mañwala a fonetiki a mugudi, vha vha khoḏe uri vho shumisa ndivho yavho ya fonetiki vha tshi lingedza u fhaṭa maipfi. Hetshi ndi tshikili tshihulwane tshine tsha tea u tuṭuwedzwa.

TSHITIRATHEDZHI TSHA VHUSUMBE (7): VHAÑWALI VHA VHALA ZWINE VHA ÑWALA

- a** Vhagudi vha vhalela nṭha mafhungo avho vha tshi divhalela vhone vhaṅe kana vha tshi vhalela vhañwe ngavho. U vhalela vhañwe nga iwe kilasini zwe wa ñwala zwi ita uri maitele a u ñwala a pfadze.
- b** Musi vha tshi ita ngaurali, vha ita vha tshi tola uri a hu na maipfi e vha siedza naa.
- c** Vha dovha hafhu vha sedza uri thevhekano ya maipfi ndi yone naa.
- d** Tshi re tshihulwane afha ndi tsha uri vha zwi ite nga ndila ine vhana vha diphina nga u vhala, nahone vha pfe vha tshi dihudza nga zwe vha ñwala.

TSHITIRATHEDZHI TSHA VHUMALO (8): VHAÑWALI VHA A REMBULUWA VHA AMBA

- a** Kha zwifhinga zwo fhambanaho musu wa ngudo, vhagudi vha nga rembuluwa vha livhana na vhañwe ngavho vha sielisana u amba vhoṭhe.
- b** Hezwi zwi nga shumiswa kha u nekana mihumbulo i no kwama zwine vha ḏo ñwala ngazwo, vha tshi vhalelana, u ṭalutshedzana zwifanyiso, kana u tola uri vha a pfesesa zwine vha tea u ita.
- c** Kha vha gudise vhagudi vha sedzane nahone vha haseledze vha sa iti phosho musu vha tshi rembuluwa vha amba.

TSHITIRATHEDZHI TSHA VHUṬAHE (9): HU VHA NA DZULO TSHIROLE (MINI-CONFERENCES)

- a** Hetshi ndi tshitirathedzhi tshi no shuma tshi no shumiswa musi vhagudi vha tshi khou ṅwala.
- b** Kha vha tandule kilasi/lufhera, vha ime hune vha vhona mugudi a tshi khou kundelwa.
- c** Kha vha ite dzulo-tshirole na mugudi uyu.
- d** Kha vha ambe nga mushumo wa mugudi, vha mu thetshese, vha mu thuse zwi tshi langwa ngathuso ine a lila/toḁa.
- e** Vha elelwe u lingedza u fha mugudi thuso yawe e eṭhe, khathihi na u khoḁa u lingedza hune vhagudi vha ita khathihi na u ḁikhwiṅifhadza havho.

The background is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, beakers, globes, atoms), mathematics (calculators, rulers, compasses, triangles), arts (pencils, paint palettes, brushes), and general education (books, graduation caps, speech bubbles, gears).

Gireidi ya 1

THEMO YA 3

Vhege ya

1

THERO:

Doroboni yothe!

Ndugiselo Dza Kilasini

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U ṬANA kha dzi shandulwe na u engedzwa tshifhinga tshoṭhe zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭaṭhanwa/garaṭambali/garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoḍa u zwi shumisa.
- 4 Kha vhaite ndugiselo dza zwiteṅwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudisi: zwifanyiso zwo fhambanaho zwa fhethu ho fhambanaho, nzw.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: Ṭhoḍisiso ya mbuno dza zwithu zwi takadzaho nga ḍorobo ya hanu.
- 6 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dza vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.

Nyito Dza U Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari la 2 Kha ri vhale.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari la 3 & 4, Kha ri ṅwale.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari la 5, Kha ri ṅwale.

Nyito ya 4: Kha vha ole tshifanyiso tsha ḍorobo ine vha I funesa.

Musumbuluwo

Nyito Dza Oraĵa

Minete ya 15

VHEGE YA 1

KHA VHA DIVHADZE THERO: U SWIKELELA NDIVHOTHANGELI

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha gwati ĵa bugu kha tshitori tsha Bugu Khulwane tsha: Dzulani no tsireledzea Lesego!
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou thoma thero ntswa i no pfi: **Doroboni yothe!**
- 3 Kha vha ole tshitengeledzi tshi re na dzina la **thero** vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?
- 5 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudzisothuhuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Dorobo ndi mini?
 - b Ndi bulege dzifhio dzine na dzi wana dorobo?
 - c Ni divha nnyi a dzulaho doroboni?

DIVHAMAIPFI A THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha tane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - tsireledzea.
 - u sa tsireledzea.
 - khombo.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Dorobo yashu Thohoyandou!	Vha imisa zwanda vha zwi monisa
Yo tingwa nga mavhengele tserekano	Vha monisa tshanda tshauĵa
Mavhengele tserekano manzhi ndi Thavhani	Vha putafeisi ya monde vha vhande feisi nga tshanda tshauĵa,
O tangiwa nga mavhengele a zwilwiwa	Vhaedzisela u ĵa.
vhanwe vha a tsa vha, vhanwe vha a gonya	U edzisa u tshimbilele vhanwe vha tshi ya kha monde vhanwe vha tshi ya kha tshauĵa nga tshifhinga tshithihi.

Muñwalo

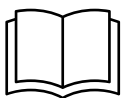
15 Minete

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ndowedzo.
- 2 Kha vha ambe mibvumo i tevhelaho vhagudi vha tshi ñwala
 - a kuma
 - b nanga
 - c tila
 - d wela
 - e vula
 - f ruma
 - g zwela
 - h bvela
 - i ndila
 - j vhona
- 3 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise penisela dza muvhala kha u lulamisa mishumo yavho vhone vhañe.
- 4 Kha vha ñwale mibvumo na maipfi zwi tshi vhonala kha bodo ya tshoko.
- 5 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha ñiitele notsi u ñi hambudza uri ndi mugudi ufhio ane a lila thuso inwe.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe/khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: Dzulani no tsireledzea Lesogo!
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siatari linwe na linwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfesesa zwavhudi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipida zwo teaho zwa tshitori.
- 6 Kha vha vhale tshitori tshothe nga khathihi, vha sa imi.

U Nwala:

Minete ya 30

Pulane Na Mvetamveto

VHEGE YA 1

T̄HOHO: Kha vha n̄wale nga zwithu zwine zwa ita uri vha pfe vho tsireledzea, na zwine zwa ita uri vha pfe vha songo tsireledzea.

MUSHUMO: Kha vha ole tshifanyiso vha n̄wale na fhungo l̄ithihi.

FUREME YA U N̄WALA: Ndi pfa ndo tsireledzea...

U MODELA/U SUMBEDZELA

- 1 Kha vha t̄alutshedze vhagudi uri namusi ri ḁo n̄wala nga zwine zwa ra ita uri ri pfe ro tsireledzea.
- 2 Kha vha sumbedze vhagudi nga u tou **modela kana u sumbudzela** uri vha tea u **humbula** vha sa athu n̄wala.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi nga mihumbulo ine vhone vha vha nayo, sa: Ndi pfa ndo tsireledzea tshifhinga tshoṭhe musi ndi na vha muṭa wanga.
- 4 Nga u tou **modela kana u sumbudzela** kha vha olele vhagudi tshifanyiso tshavho vha na muṭa wavho, vha tshi khou tshimbila tshitaratani.
- 5 Kha vha t̄alutshedze vhagudi uri ndi maipfi afhio ane vha ḁo n̄wala. **Kha vha ole mutalo kha ipfi liṅwe na liṅwe**, sa: Ndi pfa ndo tsireledzea musi ndi na vha muṭa wanga.
- 6 Kha vha thuthe tsumbo kha bodo ya tshoko. Kha vha t̄alutshedze vhagudi uri heyoy vha i tshi tou vha tsumbo, fhedzi vhagudi vha tea u n̄wala zwi bvaho mihumbuloni yavho.

NDAELA DZA ORALA

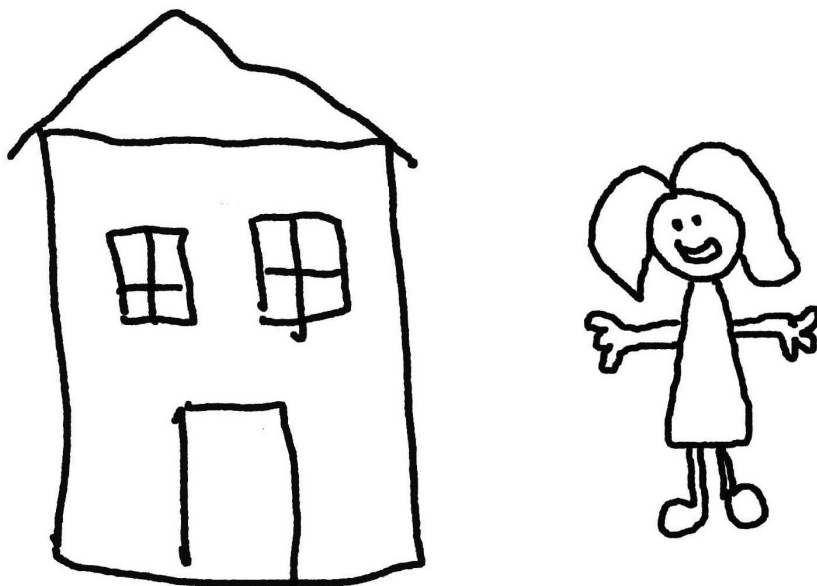
- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudiswa, sa: maipfi a ambaho nga tsireledzo.
- 2 Kha vha n̄wale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: muṭa, farana zwanda, hayani, nzw.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi mini tshine tsha ita uri ni pfe no tsireledzea?
- 4 Kha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha tea u **elekanya musi vha sa athu u n̄wala.**
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vhudze vhone tshine tsha ita uri vha pfe vho tsireledzea.
- 6 Vha tea u amba uri: Ndi dipfa ndo tsireledzea musi...
- 7 Kha vha t̄alutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na amba mihumbulo yavho!

U NŴALA

- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou nŵala, vhone kha vha tshimbile na lufhera vha tshi enda vha tshi fara **khuvhanganotshihadu** na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vhudze nga zve vha nŵala.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u engedza maipfi.
- 5 Kha vha tŵuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha **rembuluwe vha ambe** nga nyolo dzavho na muŵwe ngavho (phathinara).
- 3 Kha vha tŵutshedze uri ri do engedza zwiŵwe zwidodombedzwa kha zve ra nŵala ngazwo nga Lavhuraru.

Ndi pfa ndo tshireledzed ndi
tshikoloni.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

VHEGE YA 1

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 1.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḷavhuvhili

U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Kha Vha Ḍivhadze Mibvumo Na Maipfi Maswa

KHA VHA ḌIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭaṭhanwa/garaṭambali: /dz/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovhole x 3.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni a ḍivhavho maṅwe maipfi a thomaho nga mubvumo /dz/?
- 4 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **dzima, dzula, dzuvha**

KHA VHA ḌIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi liṅwe na liṅwe, li tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭaṭhanwa/garaṭambali: **dzula, dzama, dzima, dzuvha**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭaṭhanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

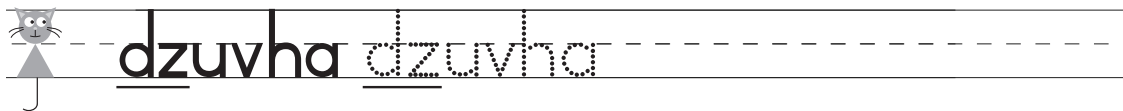
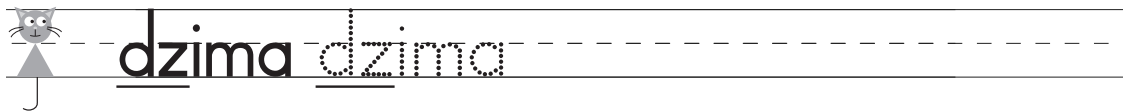
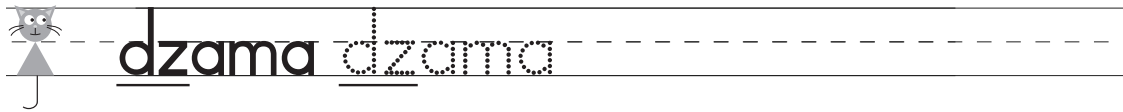
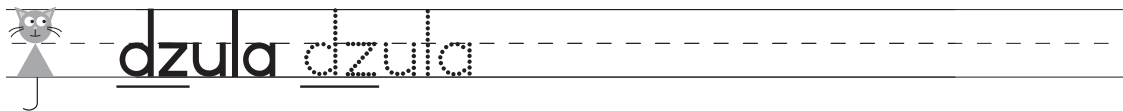
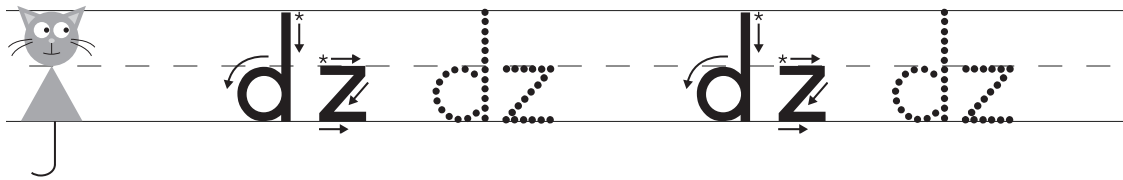
Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḷeḷere) maswa (ḷiswa)/maipfi maswa/mafungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḷeḷere maṭuku na ma(ḷeḷeredanzi): **dz**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḷeḷere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tsha u ḷa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ṅwale (ma)ḷeḷere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale (ma)ḷeḷere kha desike dzavho nga minwe.

- 5 tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ḽedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ḽwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 7 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho u re kha maipfi/mafhungo mañwe na mañwe e a ḽwalwa.

PHUROGIREME YA U ṽHADUKANYA MUḽWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

U Vhala Ha U Ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U DIVHUDZISA/U HUMBULELA

Liṅwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Dzulani no tsireledzea Lesego!</p> <p>Liṅwe ḍuvha nga matsheloni tsheloni, Mme a Lesego vho ya vha dalela khonani yavho. Vha onesa Lesego na Mapule nga u tou vha kuvhatedza. Arali na ya mavhengeleni ni 'tsireledzee.' 'Ni humbule u dzula nothe ḍuvha lothe. Arali na ya mavhengeleni ni tea u tshimbila nga bada – Hu si nga vhuḍila ha vhukati ha miḍi! Ni songo tshimbila nga tsini na zwipotoni!'</p>	
<p>Nga murahu masiari eneo, Ntate Thapelo, muhura wa Lesego a mu vhidza. O vha o fara tshelede nyana. 'Ndi khou humbela uri ni ye vhengeleni murahu ha tshipoto, ni nthengengele ḥama na vhuswa, ndi musi a tshi amba, 'Ni nga ḍirengela maḗgere heneḑha ṅḍilani.'</p>	<p>Ndi a ḍivhudzisa arali Lesego a tshi ḍo ya u rengela Ntate Thapelo zwiliwa?</p>
<p>Lesego o humbula u vhidza Mapule uri a ṭuwe nae. Fhedzi o vha a sa funi u kovhekana tshelede ya maḗgere na mukomana wawe!</p>	<p>Lesego u a zwi ḍivha uri ha tei u vha e eṭhe! U dovha hafhu a ḍivha uri ha tei u tshimbila tsini na tshipotoni! Ndi a ḍivhudzisa arali Lesego a tshi ḍo thetshelesa mme awe?</p>
<p>Lo vha li tshi vho kovhela fhedzi Lesego o humbula uri arali a nga ya vhengeleni nga u ṭavhanya a nga vhuya phanḍa ha mme awe. Ndi hone mme awe vha sa ḍo zwi ḍivha. Lesego a dzhia tshelede kha Ntate. 'Ndo no ḍi founela vhengeleni, Zwiliwa zwanga zwi ḍo vha zwo luga musi ni tshi swika henengei!', ndi Ntate Thapelo vha tshi amba vha tshi khou mwemwela.</p>	<p>Ndi a ḍivhudzisa arali Lesego a tshi ḍo kona u vhuya phanḍa ha mme awe.</p>
<p>Lesego a zonya tshelede tshikwamani tshawe a thoma u gidimela vhengeleni. Mme a Lesego vho mu kaidza uri a songo tshimbila badani tshifhinga tshoṭhe a tshi ya vhengeleni! O humbula uri arali a dzhia ya mulila u ḍo ṭavhanya a vhuya phanḍa ha mme awe. Ndi hone mme awe vha sa ḍo zwi ḍivha.</p>	<p>Ndi a ḍivhudzisa uri mme a Lesego vha ḍo ḍipfa hani arali vho vhona Lesego a tshi khou gidima kha mulila e eṭhe?</p>
<p>Musi Lesego a tshi fhedzisela o vhona tshipoto, a gidima nga lupatapateni lwa mulila a tshi ya vhangeleni. A ya khauntharani. 'Ndo ḍa u dzhia zwiliwa zwa Ntate Tshepo,' u amba a tshi khou vha ḥekedza tshelede.</p>	<p>Ndi a ḍivhudzisa uri mme a Lesego vha ḍo ḍipfa hani vha tshi vhona Lesego e tshini na tshipoto, e eṭhe?</p>

L̄inwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
Musi Lesego a tshi rembuluwa a tshi ʒoḁa u ʒuwa, o vhona vhanna vhararu vho ima kha mulila musekene. Vha mu zwondolola. O pfa a tshi khou ofha. O humbala uri, 'Ndi ngazwo mmwawe vho mmbudza uri ndi songo ya tshipotoni.'	Ndi a qivhudzisa uri izwi zwithu zwa u ofhisa zwo no bvelela kha Lesego e tsini na tshipotoni naa?
Lesego o shumisa tshintshi u ḁi rengela maḁegere hafho tshipazani. L̄i ḁo swifhala zwenezwino.	
O gidima nga henefha vhupatapateni, a tshi khou itela u swika hayani ḁi sa athu swifhala phanḁa ha mme awe. Musi a tshi gidima, munna muʒuku a mu vhidzelela, 'Musidzana ḁani! 'ḁani ni ambe na nḁe!' Lesego a pfa a tshi khou ofha nga maanḁa. 'Ndi a zwi humbula zwino uri ndi ngani mmawe vho mmbudza uri ndi songo tshimbila nga vhupatapateni.' U humbula a tshi khou gidima nga luvhilo.	Ndi a qivhudzisa uri ndi lwa u thoma naa izwi zwithu wa u ofhisa zwi tshi itea kha Lesego afha lupatapateni?
Musi a tshi swika hayani, Ntate Thapelo vho vha vho lindela. 'Mme anga vho no swika hayani? Vho vha vhona?' Lesego u vhudzisa o tshuwa. 'Hai, a thi athu u vha vhona, hu amba Ntate. Lesego u a femela nḁha a nwethuwa nga u pfa o vhofoholowa.	
Musi o dzula tshutupuni a tshi khou ḁa maḁegere awe, o dzhia tsheo. O dzhia tsheo ya uri ha nga ḁo tshimbilela tsini na tshipoto kana u gidima nga lupatapateni na ḁinwe ḁuvha.	Ndi a humbulela uri Lesego zwino o zwi vhona uri o vha e khomboni. U kona u zwi vhona uri ho vha hu tshi nga vha ho itea zwo vhihhesaho u fhira u sinyuwa ha mme awe.
Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
Ntate Thapelo vho humbela Lesego uri a ye ngafhi?	Vho mu humbela u ya vhengeleni murahu ha tshipoto u dzhia zwiḁiwa zwavho.
Mme awe vho mu tsivhudza u saya ngafhi?	Vho mu tsivhudza u sa tshimbila nga lupatapate kana tsini na tshipoto.
Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
Ndi nga mini Lesego o ya tshipotoni, na musu mme awe vho mu tsivhudza u sa ita zwenezwo?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri o vha a sa humbuli uri hu nga itea zwithu zwo vhihahaho. • Ngauri o vha a tshi khou ʒoḁa u wana maḁegere. • Ngauri Ntate Thapelo vho mu humbela u vha dzhiela zwiḁiwa vhengeleni. • Ngauri o dzhia tsheo ya uri mme awe ḁhamusi a vha nga zwi ḁivhi.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 3.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuvhili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuvhili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvthuraru

Nyito Dza Oraĵa

Minete ya 15

VHEGE YA 1

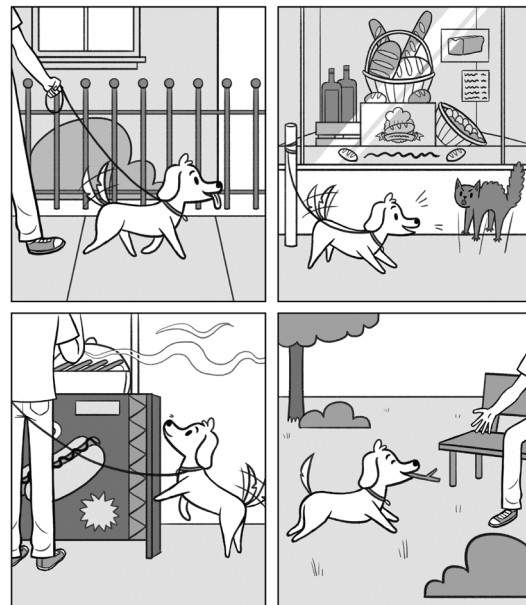
DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha tane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Eletshedza
 - Nyeletshedzo
 - Tshipiḁa

Tshidade kana luimbo	Nyito
Ḑorobo yashu Ṭhohoyandou!	Vha imisa zwanḁa vha zwi monisa
Yo tingwa nga mavhengele tserekano	Vha monisa tshanḁa tshauĵa
Mavhengele tserekano manzhi ndi Thavhani	Vha putafeisi ya monde vha vhandā feisi nga tshanḁa tshauĵa,
O tangiwa nga mavhengele a zwiĵiwa	Vhaedzisela u ĵa.
vhaṅwe vha a tsa vha, vhaṅwe vha a gonya	U edzisa u tshimbilele vhaṅwe vha tshi ya kha monde vhaṅwe vha tshi ya kha tshauĵa nga tshifhinga tshithihi.

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIṬORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve **zwigwada zwiṭuku.**
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshiṅwe na tshiṅwe kopi ya **zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiṭori.**
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha **elekanye nga tshiṭori tshine tsha yelana na zwifanyiso.**
- 4 Kha vha ṅee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri **vha elekanye nga mihumbulo yavho.**
- 5 Tshi tevhelaho, **vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muṅwe na muṅwe wavho a tshi anetshela tshiṭori tshawe.**
- 6 Kha vha mone na kiĵasi vha thetshelese zwigwada kiĵasini vha tshi anetshelana zwiṭori. Kha vha thuse zwigwada u langa maitele haya.

U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Kha Vha Ḍivhadze Mibvumo Miswa Na Maipfi Maswa

KHA VHA ḌIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭatai: /hw/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovhole x 3.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni a ḍivhavho maṅwe maipfi a thomaho nga mubvumo /hw/?
- 4 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **hwivha**

KHA VHA ḌIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi l̄inwe na l̄inwe, l̄i tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭatai: **O hwala, hwivha**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭathanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

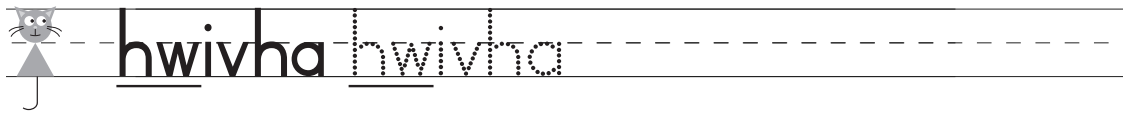
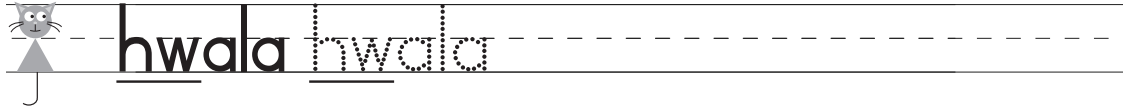
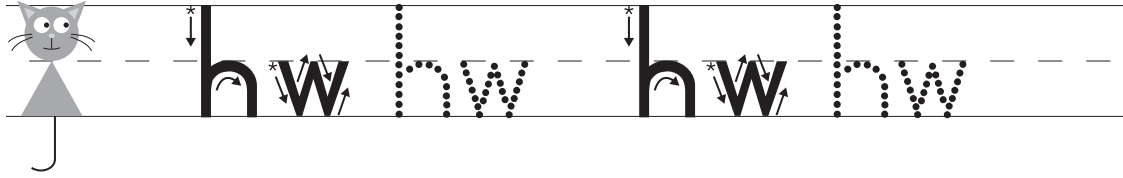
Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḷeḷere) maswa (ḷiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḷeḷere maṭuku na ma(ḷeḷeredanzi): **hw**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḷeḷere kwa vhagudi vha no shumisa tshanḍa tsha u ḷa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanḍa tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ṅwale (ma)ḷeḷere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale (ma)ḷeḷere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuṅwalelwe kwa (ma)ḷeḷere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ṅwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

- 7 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho u re kha maipfi/mafungo mañwe na mañwe e a ñwalwa.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Ñwala:

Minete ya 30

Pulane Na Mvetamveto

THERO: Kha vha ñwale nga zwithu zwine zwa ita uri vha pfe vho tsireledzea, na zwine zwa ita uri vha pfe vha songo tsireledzea.

MUSHUMO: Kha vha ole tshifanyiso vha ñwale na fhungo lithihi.

FUREME YA U ÑWALA: Ndi pfa ndo tsireledzea...

Ndi pfa ndo tsireledzea...

Ndi pfa ndi songo tsireledzea...

NYEDZISELO

- 1 Kha vha talutshedze uri namusi, vhagudi vha do engedza fhungo kha zwe vha n̄wala nga Musumbuluwo.
- 2 Kha vha talutshedze uri namusi, vhagudi vha do n̄wala nga zwine zwa ita uri vha pfe vha songo tsireledzea.
- 3 Kha vha vhalele vhagudi fureme ntswa.
- 4 Kha vha shumise **u modela/nyedzisele** kha u sumbedza vhagudi uri muthu **u thoma nga u elekanya musi a sa athu n̄wala.**
- 5 Kha vha talutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshavho tshe vha ola, u fana na uri: Ndi pfa ndi songo tsireledzea musi ndi tshi tshimbila vhusiku swiswini ndi ndothe.
- 6 Kha vha shumise **nyedzisele** kha u ola tshifanyiso tshavho vha tshi khou tshimbila vhe vhothe vhusiku swiswini.
- 7 Kha vha talutshedze uri vha do n̄wala maipfi afhio. Kha vha talele ipfi linwe na linwe utalo, u fana na: Ndi pfa ndi songo tsireledzea musi ndi tshi tshimbila vhusiku swiswini ndi ndothe.
- 8 Kha vha thuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha talutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u n̄wala mihumbulo ya vhone vhaṅe.

NDAELA DZA ORAḶA

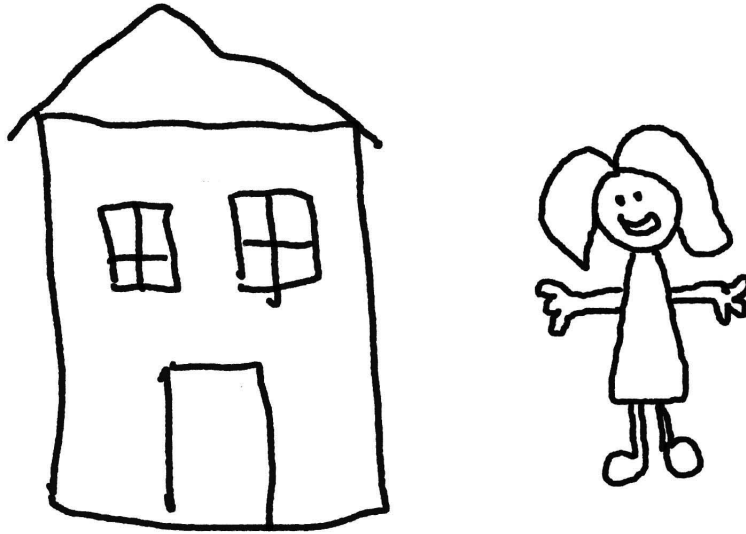
- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudiswa, ya maipfi a sumbedzaho u sa tsireledzea.
- 2 Kha vha n̄wale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: ndothe, swiswi, xela, vhusiku, nzw.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi mini tshine tsha ita uri ni pfe ni songo tsireledzea?
- 4 Kha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha tea **u elekanya musi vha sa athu u n̄wala.**
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vha vhudze tshine tsha ita uri vha pfe vha songo tsireledzea.
- 6 Vha tea u amba uri: Ndi pfa ndi songo tsireledzea musi ...
- 7 Kha vha talutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u n̄wala mihumbulo yavho!

U N̄WALA

- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou n̄wala, vhone kha vha tshimbile na lufhera vha tshi enda vha tshi fara **khuvhanganotshihadu** na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vha vhudze nga zwe vha n̄wala.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u n̄wala mihumbulo yavho.
- 5 Kha vha tuṭuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha **rembuluwe vha ambe** nga nyolo dzavho na muñwe ngavho (phathinara).
- 3 Kha vha nembeledze zwe vhagudi vha ñwala kha luvhondo u mona na lufhera, kha ***vhunṭha hu no swikelea nga maṭo*** a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya ḍuvha.

Ndi pfa ndo tsireledzed ndi
tsikoloni.

Ndi pfa ndi songo tsireledzed
musi ndi ndothe haxani.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

VHEGE YA 1

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 3.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuraru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuraru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuḡa

U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Mupaḡukanyo Na Muvanganyo

NḢE NDI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Ḳavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **dzima**
- 3 Kha vha paḡule ipfi ḡi bve mibvumo yo imaho nga yothe: /**dz**/-/**i**/-/**m**/-/**a**/.
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḡo: /**dz**/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vuvhili wa ipfi ḡo: /**i**/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vuvharu wa ipfi ḡo: /**m**/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ḡo: /**a**/
- 8 Kha vha ḡwale ipfi ḡo kha bodo ya tshoko: **dzima**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u vanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /**dzi**/-/**ma**/ = **dzima**
- 10 Kha vha dovholole kuitele uku kha ipfi ḡi no bva kha ngudo ya Ḳavhuraru: **O hwala**

RḢE RI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Ḳavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **dzuvha**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ḡo ndi ufhio? /**dz**/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vuvhili wa ipfi wa ḡo ndi ufhio? /**u**/
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vuvharu wa ipfi wa ḡo ndi ufhio? /**vh**/
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u wa u fhedza wa ipfi ḡo ndi ufhio? /**a**/
- 7 Kha vha humbele vhagudi vha paḡukanye ḡo ipfi ḡi bve mibvumo yo imaho nga yothe: /**dz**/-/**u**/-/**vh**/-/**a**/
- 8 Kha vha ḡwale ipfi ḡo: **dzuvha**
- 9 Vha vha vhudze vhagudi uri vha ṭanganyise mibvumo i re kha ipfi ḡo vha tshi zwi ita na vhone: /**dzu**/-/**vha**/ = **dzuvha**
- 10 Kha vha dovholole kuitele uku kha ipfi ḡi no bva kha ngudo ya Ḳavhuraru: **hwivha**

PHUROGIREME YA U ṬHAḡUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

U Vhala Ha Vhuvhili

VHEGE YA 1

ZWIṲIRATHEDZHI ZWA U VHALA: U ḲIVHUDZISA/U HUMBULELA

Ḳinwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Dzulani no tsireledzea Lesego!</p> <p>Ḳinwe ḡuvha nga matsheloni tsheloni, Mme a Lesego vho ya vha dalela khonani yavho. Vha onesa Lesego na Mapule nga u tou vha kuvhatedza. Arali na ya mavhengeleni ni 'tsireledzee.' 'Ni humbule u dzula noṡhe ḡuvha loṡhe. Arali na ya mavhengeleni ni tea u tshimbila nga bada – Hu si nga vhuḡila ha vhukati ha miḡi! Ni songo tshimbila nga tsini na zwipotoni!</p>	
<p>Nga murahu masiari eneo, Ntate Thapelo, muhura wa Lesego a mu vhidza. O vha o fara tshelede nyana. 'Ndi khou humbela uri ni ye vhengeleni murahu ha tshipoto, ni nthengengele ḡama na vhuswa, ndi musi a tshi amba, 'Ni nga ḡirengela maḡegere heneḡha ḡilani.'</p>	
<p>Lesego o humbula u vhidza Mapule uri a ṡuwe nae. Fhedzi o vha a sa funi u kovhekana tshelede ya maḡegere na mukomana wawe!</p>	<p>Ndi a humbulela uri Lesego u khou ṡoḡesa maḡegere!</p>
<p>Ḳo vha ḡi tshi vho kovhela fhedzi Lesego o humbula uri arali a nga ya vhengeleni nga u ṡavhanya a nga vhuya phanda ha mme awe. Ndi hone mme awe vha sa ḡo zwi ḡivha. Lesego a dzhia tshelede kha Ntate. 'Ndo no ḡi founela vhengeleni, Zwiḡiwa zwanga zwi ḡo vha zwo luga musi ni tshi swika henengei!' ndi Ntate Thapelo vha tshi amba vha tshi khou mwemwela.</p>	<p>Lesego u khou vhilahela nga ha mme awe arali vha tshi ḡo zwi wanulusa uri o pfuka milayo. Ha khou humbula nga u sa tsireledzea hawe!</p>
<p>Lesego a zonya tshelede tshikwamani tshawe a thoma u gidimela vhengeleni. Mme a Lesego vho mu kaidza uri a songo tshimbila badani tshifhinga tshoṡhe a tshi ya vhengeleni! O humbula uri arali a dzhia ya mulila u ḡo ṡavhanya a vhuya phanda ha mme awe. Ndi hone mme awe vha sa ḡo zwi ḡivha.</p>	<p>Lesego o vhilaedzwa nga ha mme awe vha tshi ḡo sinyuwa fhedzi. Ndi a humbulela uri ha vhuyi a humbula uri hu nga itea zwo vhiḡhaho khae.</p>
<p>Musi Lesego a tshi fhedzisela o vhona tshipoto, a gidima nga lupatapateni lwa mulila a tshi ya vhangeleni. A ya khauntharani. 'Ndo ḡa u dzhia zwiḡiwa zwa Ntate Tshepo,' u amba a tshi khou vha ḡekedza tshelede.</p>	

Liñwalwa	U vhalo ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
Musi Lesego a tshi rembuluwa a tshi toḡa u ṡuwa, o vhona vhanna vhararu vho ima kha mulila musekene. Vha mu zwondolola. O pfa a tshi khou ofha. O humbala uri, 'Ndi ngazwo mmwawe vho mmbudza uri ndi songo ya tshipotoni.'	Lesego u khou ofha. U a zwi vhona uri zwiñwe zwithu zwo vhihaho ngoho zwi nga itea hafha tsini na tshipoto
Lesego o shumisa tshintshi u ḡi rengela maḡegere hafho tship hazani. Li ḡo swifhala zwenezwino.	
O gidima nga henefha vhupatapateni, a tshi khou itela u swika hayani li sa athu swifhala phanḡa ha mme awe. Musi a tshi gidima, munna muṡuku a mu vhidzelela, 'Musidzana iḡani! 'Iḡani ni ambe na nḡe!' Lesego a pfa a tshi khou ofha nga maandḡa. 'Ndi a zwi humbula zwino uri ndi ngani mmawe vho mmbudza uri ndi songo tshimbila nga vhupatapateni.' U humbula a tshi khou gidima nga luvhilo.	Lesego o ofhesa. U khou zwi vhona uri zwiñwe zwithu zwo vhihaho zwi nga bvelela hafha lupatapateni.
Musi a tshi swika hayani, Ntate Thapelo vho vha vho lindela. 'Mme anga vho no swika hayani? Vho vha vhona?' Lesego u vhudzisa o tshuwa. 'Hai, a thi athu u vha vhona, hu amba Ntate. Lesego u a femela nṡha a nwethuwa nga u pfa o vho fholowa.	Ndi a kona u humbulela uri Lesego o takala ngauri mme awe a vha nga ḡo zwi ḡivhi uri o pfuka milayo!
Musi o dzula tshutupuni a tshi khou ja maḡegere awe, o dzhia tsheo. O dzhia tsheo ya uri ha nga ḡo tshimbilela tsini na tshipoto kana u gidima nga lupatapateni na liñwe ḡuvha.	Naho mme a Lesego vha s inga si zwi ḡivhe, Lesego o dzhia tsheo ya uri a nga tsha pfuka milayo na liñwe ḡuvha. Ndi a humbulela uri Lesego u vho pfesesa zwino, uri ndi nga mini mme awe vho mu tsivhudza!

Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
Lesego o ḡi rengela maḡegere ngafhi?	O ḡi rengengela maḡegere tship hazani.
Lesego o dzhia tsheo ya mini mafheloni a tshiṡori?	O dzhia tsheo ya uri hanga dovhi a ya tsini na tshipotoni kana u gidima kha lupatapate na liñwe ḡuvha.
Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
Ndi nga mini Lesego o dzhia tsheo ya uri a nga si tsha ya tsini na tshipotoni kana u gidima nga lupatapate na liñwe ḡuvha	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri o pfa a tshi khou ofhesa musi e tsini na tshipoto. • Ngauri o pfa a tshi khou ofha musi a tshi khou gidima lupatapateni musi a tshi khou ya hayani. • Ngauri o zwi vhona uri zwiñwe zwithu zwo vhihaho zwo vha zwi tshi nga vha zwo bvelela khae!

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

VHEGE YA 1

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yoṭhe, muṇwe na muṇwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 3.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lāvhuṇa.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lāvhuṇa.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuṭanu

Nyito Dza Oraḷa

Minete ya 15

ḎIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḏivhamaipfi ya Thero.
 - vhoḥholowa.
 - u femuluwa u tshi sumbedza u vhoḥholowa.
 - tsheo.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Ḏorobo yashu Ṭhohoyandou!	Vha imisa zwanḡa vha zwi monisa
Yo tingwa nga mavhengele tserekano	Vha monisa tshanḡa tshauḷa
Mavhengele tserekano manzhi ndi Thavhani	Vha putafeisi ya monde vha vhandā feisi nga tshanḡa tshauḷa,
O tangiwa nga mavhengele a zwiḷiwa	Vhaedzisela u ḷa.
vhaṅwe vha a tsa vha, vhaṅwe vha a gonya	U edzisa u tshimbilele vhaṅwe vha tshi ya kha monde vhaṅwe vha tshi ya kha tshauḷa nga tshifhinga tshithihi.

THERISANO YA MAṅWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha ṅwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Tshiṭori itshi tshi amba nga...
Ndo guda...
Ndi humbula uri Lesego o pfa a tshi ofha nga uri...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiṭuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoṭhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso inwe na inwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kiḷasi i thetshesele.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ṅekane phindulo na vhaṅwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U Wana Maipfi

Kha vha ite thebuḷu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga Ḳavhuvhili na Ḳavhuraru.

dz	hw	m
i	a	u
l	vh	o
e	f	g

U MODEḲA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: **/dz/** na **/hw/**
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṭhe na themba dzo vanganaho (ṭhanganyiso) nga u i ṅwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo vanganaho dzi re afho ṅṭha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumiswa mubvumo wo tiwaho, sa: **/dz/-/u/-/l/-/a/ = dzula**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi **/dz/** kana **/hw/**
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa liṅwe ipfi, sa: **/l/-/u/-/m/-/a/ = luma**

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅḍowedzo vha ṅwale ṭhohwana i no ri: **dz, hw**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe): **dzula, dzama, dzima, dzuvha, O hwala, hwivha, luma, fama, gamu, vhalo, vha**

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

Thevhelauvhala

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: MANWELEDZO

U ELELWA ZWI RE TSHITORINI HA ORALA (NGA U TOU AMBA)

- 1 Kha vha talutshedze uri vhagudi vha do amba nga tshinwe tshithu tshi re tshitorini itshi tshine vha tshi takalela: **Dzulani no tsireledzea Lesego!**
- 2 Kha vha shumise **nyedziso** vha tshi sumbedza vhagudi uri vha nga shumisa hani mafhungo a 1–2 kha u elelwa a tshitorini a **zwithu zwivhili zwo iteaho**, sa: **Tsha u thoma**, Lesego o gidimela vhengeleni. **Nga murahu**, a ya a dzhiya zwiliwa zwa Ntate Thapelo.
- 3 Kha vha imisele ntha zwifanyiso zwi no bva kha Bugu Khulwane. Kha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha lavhelese zwifanyiso vha elekanye nga zwe zwa bevelela.
- 4 Kha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha elekanye nga **zwo iteaho** kha tshitori.
- 5 Kha vha ri vhagudi vha 2–3 vha **talutshedze vho** kilasi yothe mihumbulo yavho. **Kha vha thuse** vhagudi u vhumba mafhungo o fhelelaho.
- 6 Kha vha talutshedze na u lulamisa vhukhaxhi vhuwe na vhuwe vhune ha anzela u itwa nga vhagudi.
- 7 Kha vha ri vhagudi vha **rembuluwe vha ambe** na u talutshedza vho vhanwe ngavho (phathinara) **zwine vha elelwa** zwa tshitori itshi. (**A vho ngo tea u tou rwela ngomani zwe mugudisi a amba. Hei i tea u vha mihumbulo i no bva kha vhagudi vhone vhan!**)

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muwe na muwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 3**.
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhutanu**.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Phanda-u-Vhala**.
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhutanu**.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

VHEGE YA 1

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi duvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifhio?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro nwala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wanu wo khwinifhala nga ndila-de ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndila-de ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vha pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

Gireidi ya 1

THEMO YA 3

Vhege ya

2

THERO:

Doroboni yothe!

Ndugiselo Dza Kīlasini

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kīlasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U TANA kha dzi nwalwe zwithu zwiswa ḍuvha na ḍuvha, zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭathanwa/garaṭambali na tsumbedzelo dza maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoḍa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha wane na u ita ndugiselo dza zwitenwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero, sa tsumbo, zwitenwa zwine zwa ḍo takadza vhagudi: Tshifanyiso tsha dziḍorobo dzo fhambanaho.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: Itani ṭhoḍisiso nga ha vhatu vha ndeme vha wanalaho ḍoroboni ya hanu.
- 6 Vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzothe, dzi vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzothe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya tshikolo dzo dzula nga ngona.

Nyito Dza U Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE la 2: Siaṭari la 6 kha ri vhale.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE la 2: Siaṭari la 7–6 kha ri nḱwale

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE la 2: Siaṭari la 10 kha ri vhale.

Nyito ya 1: Kha vha ole tshifanyiso tsha muthu wa ndeme ḍoroboni ya havho.

Musumbuluwo

Nyito Dza Oraĵa

Minete ya 15

KHA VHA DIVHADZE THERO: U SWIKELELA NDIVHOTHANGELI (VHEGE YA VHUVHILI YA THERO)

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha vhathu vha tshi khou kunakisa bitshi tshitorini tsha Bugu Khulwane tsha: Bege dza mapulasitiki salani!
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou isa phanda na thero: Doroboni yothe!
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina la thero vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?
- 5 Kha vha nawale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudzisothuthewedzi dzi tevhelaho:
 - a Ndi mini tshi itaho uri doroboni hu vhe ho tsireledzeaho?
 - b Ndi mini tshi itaho uri doroboni hu vhe hu songo tsireledzeaho?
 - c Ndi mini tshi itaho uri doroboni hu vhe ho tsireledzeaho?
 - d Ndi mini tshine na tama tshi tshi nga shanduka doroboni ya hanu?

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha tane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - pulasitiki.
 - latekanya.
 - iledzwa.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Dorobo yashu Thohoyandou!	Vha imisa zwanḁa vha zwi monisa
Yo tingwa nga mavhengele tserekano	Vha monisa tshanda tshauḁa
Mavhengele tserekano manzhi ndi Thavhani	Vha putafeisi ya monde vha vhandā feisi nga tshanda tshauḁa,
O tangiwa nga mavhengele a zwiliwa	Vhaedzisela u ḁa.
vhaḁwe vha a tsa vha, vhaḁwe vha a gonya	U edzisa u tshimbilele vhaḁwe vha tshi ya kha monde vhaḁwe vha tshi ya kha tshauḁa nga tshifhinga tshithihi.

Muñwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ndowedzo.
- 2 Kha vha vhidzele ntha mibvumo na maipfi a tevhelaho uri vhagudi vha a nwale:
 - a dzula
 - b dzama
 - c dzima
 - d dzuvha
 - e o hwala
 - f hwivha
- 3 Tshi tevhelaho, kha vha nee vhagudi ndaela ya u dzhiya penisele ya muvhala, vha khakhulule mushumo wavho.
- 4 Kha vha nwale mafhungo nga ndila kwayo kha bodo ya tshokho.
- 5 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lila thuso inwe.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe/khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: Bege dza mapulasitiki salani!
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siatari linwe na linwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bevelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfesesa zwavhudi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipida zwo teaho zwa tshitori.
- 6 Kha vha vhale tshitori tshothe luthihi, vha sa imi.

U Nwala:

Minete ya 30

Pulane Na Mvetamveto

THERO: Kha vha n̄wale nga zwine vha tama zwi tshi nga itea ḍoroboni yavho kana kha vhupo havho u itela uri hu khwiṇifhale.

MUSHUMO: Kha vha ole tshifanyiso vha n̄wale fhungo ḷithihi.

FUREME YA U N̄WALA:

Ndi nga khwiṇifhadza ḍorobo kana vhupo ha hashu nga...

VHEGE YA 2

NYEDZISELO

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri ṇamusi, vhagudi vha ḍo n̄wala nga zwine vha nga ita u khwiṇifhadza ḍorobo yavho kana kha vhupo havho.
- 2 Kha vha shumise u modela/nyedzisele kha u sumbedza vhagudi uri muthu u thoma nga u elekanya musi a sa athu n̄wala.
- 3 Kha vha ṭalutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshe vha ola, u fana na uri: Ndi nga ṭoḍa u khwiṇifhadza ḍorobo kana vhupo ha hashu nga u gudisa vhahura vhanga nga ha u risaikila. Ndi nga vha ṇea na dzi bini dza u risaikila ngauri ndi tama ngavhe vhathu vha sa laṭi zwithu zwine ra nga dovha hafhu ra zwi shumisa!
- 4 Kha vha shumise u modela/nyedzisele kha u ola tshifanyiso tshavho vha tshi khou gudisa vhahura.
- 5 Kha vha ṭalutshedze uri vha ḍo n̄wala maipfi afhio. Kha vha talele ipfi ḷiṇwe na ḷiṇwe kutalo, u fana na: Ndi nga ṭoḍa u khwiṇifhadza ḍorobo kana vhupo ha hashu nga u gudisa vhahura vhanga nga ha u risaikila. Ndi nga vha ṇea na dzi bini dza u risaikila ngauri ndi tama ngavhe vhathu vha sa laṭi zwithu zwine ra nga dovha hafhu ra zwi shumisa!
- 6 Kha vha thuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u n̄wala mihumbulo yavho vhone vhaṇe.

NDAELA DZA ORAḶA

- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo na vhagudi ya maipfi a u khwiṇifhadza ḍorobo kana vhupo ha havho.
- 2 Kha vha n̄wale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: laṭekanya, bini ya mashika, risaikili, fhaṭa, kunakisa, nzw.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni nga ṭoḍa u khwiṇifhadza ḍorobo kana vhupo ha hanu nga ṇdila ḍe?
- 4 Kha vha ṇee vhagudi ndaela ya uri vha tea u elekanya musi vha sa athu u n̄wala.

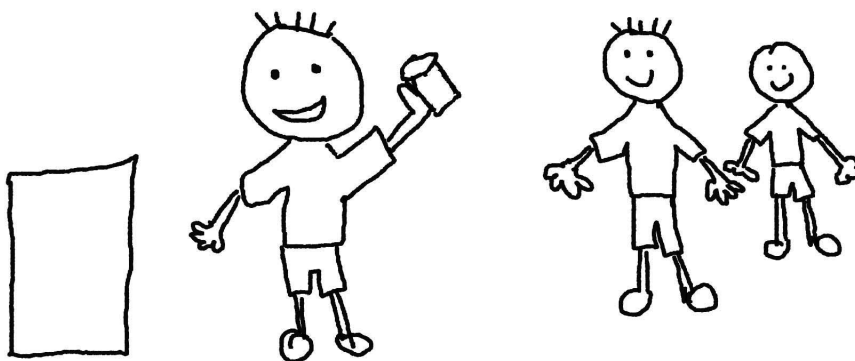
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vhudze vhone nga zwine vha nga ita doroboni yavho kana kha vhupo havho uri hu khwinifhale.
- 6 Vha tea u amba uri: Ndi nga khwinifhadza dorobo kana vhupo ha hashu nga...
- 7 Kha vha talutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u leibula zwifanyiso zwavho!

U NŴALA

- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou nŵala, vhone kha vha tshimbile na lufhera vha tshi enda vha tshi fara khuvhanganotshihadu na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vhudze nga zwe vha nŵala.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u nŵala mafhungo.
- 5 Kha vha tutuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha rembuluwe vha ambe nga nyolo dzavho na muŵwe ngavho (phathinara).
- 3 Kha vha talutshedze uri ri do engedza zwiŵwe zwidombedzwa kha zwe ra nŵala ngazwo nga Lavhuraru.

Ndi nga khwinisa murhundu wa
hashu nga u dobela malatwa.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yothe, muñwe na muñwe e na Bammbiri la U shumela la U vhala 2.
- 2 Kha vha talutshedze kīlasi yothe Nyito ya 1 ya Musumbuluwo.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.
- 6 Kha vha talutshedze kīlasi yothe Nyito ya 2 ya Musumbuluwo.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dādze tshitevhelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuvhili

U Ṫalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Kha Vha Ḳivhadze Mibvumo Miswa Na Maipfi Maswa

KHA VHA ḲIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭaṭhanwa/garaṭambali: /mb/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovhohole x 3.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni a Ḳivhavho maṅwe maipfi a thomaho nga mubvumo /mb/?
- 4 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: mbila, mbevha, mbalo

KHA VHA ḲIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi liṅwe na liṅwe, li tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭaṭhanwa/garaṭambali: mbalo, mbila, mbula, mbevha
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhohole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭaṭhanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṪHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

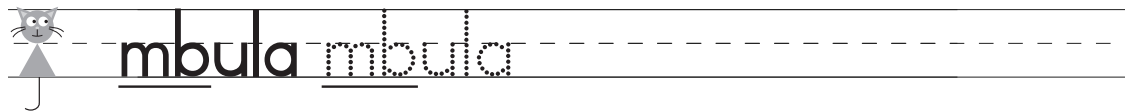
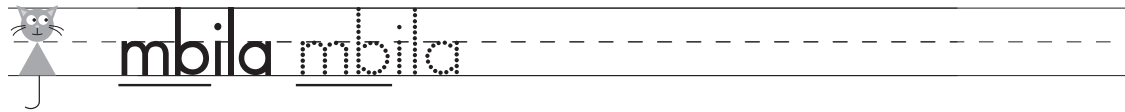
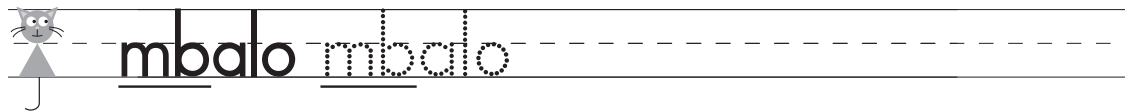
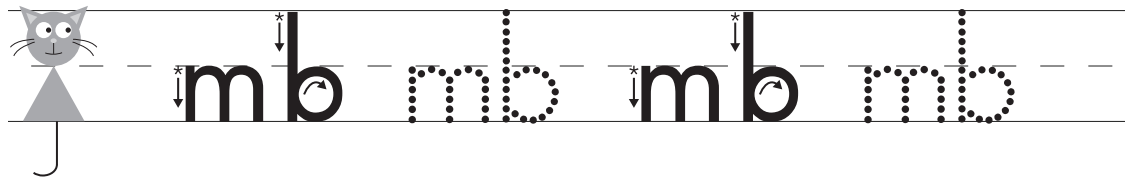
Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(Ḳedere) maswa (Ḳiswa)/maipfi maswa/mafungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḲedere maṭuku na ma(Ḳederedanzi): mb
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)Ḳedere kwa vhagudi vha no shumisa tshanḁa tsha u Ḳa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanḁa tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ṅwale (ma)Ḳedere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale (ma)Ḳedere kha desike dzavho nga minwe.

- 5 tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ḽedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ñwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 7 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho u re kha maipfi/mafhungo mañwe na mañwe e a ñwalwa.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

U Vhala Ha U Ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U DIVHUDZISA/U ITA ṬHODISISO/SENGULUSA

Liṅwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Bege dza mapuḷasiṭikisalani!</p> <p>Inwe atikili yo ṅwala uri:</p> <p>Melati na Isabel Wijsen vho onesa bege dza mapuḷasiṭiki vhe na miṅwaha ya 10 na 12, murahu ha musi vho ṭuṭuwedzwa nga pfunzo tshikoloni nga ha vhathu vha ndeme, sa Vho Nelson Mandela, Mufumakadzi Diana na Vho Mahatma Gandhi. Dzi khaladzi dzo vhuya hayani heḷo ḍuvha dza ḍivhudzisa uri, 'Ri nga ita mini sa vhana vhane vha khou dzula Bali, ZWINO, u ita phambano?' Salani bege dza mapuḷasiṭiki o bebwa nga 2013 zwino o aluwa u vho ḍivhiwa kha kha madzanagano a ṭhuṭhuwedzo a lifhasi, manḍafhadza vhaswa, kha u kha uri Hai! Kha puḷasiṭiki. Zwo wanala nga Lambamai 2020: http://www.byebyeplasticbags.org/team/</p> <p>Inwe atikili yo ṅwala uri:</p> <p>Melati na Isabel Wijsen vho vha vhe na miṅwaha ya 10 na 12 nga u tevhekana, musi vha tshi thoma maitele a u ṭhuṭhuwedzo ya kushumisele kwa mapuḷasiṭiki o no shumiswaho nga u ṭavhanya. Havha vhafumakadzana vho ṭuṭuwedzwa nga shango ḷa Rwanda ḷe ḷa iledza bege dza mapuḷasiṭiki nga 2008, vha dzhia tsheo ya u shumisa maitele avho a kale a Bali u ita zwi fanaho na izwo. Miṭa yavho yo thoma na u kunakisa dzi bitshi na muvhuso wo bveledza khumbelo kha mihasho/madzangano u tikedza u fhungudza u shumisa mapuḷasiṭiki kha mashango o fhambanaho a Bali ndi vhane vha hana u shumisa mapuḷasiṭiki lwa tshiofisi. Indonesia vha ḍo thoma nga 2021, vha tshi livhuwa vhasidzana vha ha Wijsen. (zwo wanala nga Lambamai 2020: https://www.goodhousekeeping.com/life/inspirational-stories/g5188/kids-who-changed-the-world/?slide=1)</p>	<p>Hetshi tshiṭori tsho ḍisendeka kha tshiṭori tsha vhukuma. Hedzi ndi mbuno dzi no ḍo thusa uri ri pfesese tshiṭori tshine ra khou ya u tshi vhala.</p>

Līnwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>‘Holodei ya tshikolo yo vha i hani?’ Ndi khotsi vho Wijsen vha tshi vhudzisa musidzana wavho, sa zwine vha zwi itisa zwone madekwana maṅwe na maṅwe. ‘Ṓamusi kiḷasini yanga ro guda nga ha vho Nelson Mandela,’ Ndi Melati a tshi fhindula. U tenda uri a nga shundukisa ḷifhasi ḷa vha khwiṅe.’</p> <p>‘Kiḷasini yanga ri khou guda nga ha tshikhafhadzo,’ Hu ṭalutshedza Isabel. ‘Baba, Vho vha vha tshi zwi ḡivha uri mapuḷasiṭiki a a ita tshikhafhadzo lwanzheni a vhulaya phukha?’ ‘Ṓamusi ro guda nga ha Rwanda. ‘Vho iledza mapuḷasiṭiki u tsireledza ḷifhasi.’</p>	
<p>Nga Mugivhela, Melati na Isabel vho ya bitshini. Vho tamba kha magabelo. Isabel a vhona puḷasiṭiki ḷo papamala maḡini.</p>	<p>Ndi a ḡivhudzisa uri ndi lwa u thoma naa Isabel a tshi vhona puḷasiṭiki i tshi khou papamala maḡini.</p>
<p>Vho tshimbila vha tshi tsa na bitshi vha tshi ṭoḡa khumba. Isabel a vhona puḷasiṭiki i tshi khou tswukisa muṭavha. ‘A hu na tshikhafhadzo ya mapuḷasiṭiki kha dzi bitshi dzashu!’ Ndi Isabel a tshi vhudza mukomana wawe, ‘U thomani ndo vha ndi sa zwi vhoni.’</p> <p>‘Ṭhamusi ri tea u dobela mapuḷasiṭiki oṭhe madzuloni a khumba!’ Ndi Melati o no ralo. ‘Ri nga kona u thusa u shandukisa ḷifhasi ḷa vha khwiṅe, sa vho Nelson Mandela.’ Isabel na Melati vho ṭwa masiari oṭhe vha tshi khou kuvhanganya mapuḷasiṭiki o tshikhafhadzaho bitshi.</p>	<p>Ndi humbula uri Isabel o kona u vhona puḷasiṭiki bitshini ngauri u kha ḡi tou bva u guda nga ha tshikhafhadzo tshikoloni.</p>
<p>‘Vhonani! Ro dzhia tsheo ya u thusa u kunakisa bitshi!’ Ndi Isabel a tshi ṭalutshedza musi vha tshi khou swika hu ne ha vha na thaula dzavho.</p> <p>‘Muhumbulo wa vhuṭali!’ hu amba khotsi avho.</p> <p>‘ḡo nu humbula uri mbonalo ya ḷifhasi yo vha i tshi ḡo vha yo tou itisa hani ḷi si na mapuḷasiṭiki!’ ndi mmeavho vha tshi tou ṭavha mukosi.</p> <p>Melati a sedza fhasi hangei bitshini a tshi khou lingedza u humbula bitshi dzi si na tshikhafhadzo. Kha ri kunge dziṅwe khonani dzashu dzi ḡe dzi ri thuse u kunakisa bitshi yoṭhe Mugivhela u ḡaho!’ Ndi Melati a no ralo.</p>	<p>Ndi a sengulusa uri Melati o ṭuṭuwedzwa nga zwe a zwi guda nga ha vho Nelson Mandela, sa zwe vha ita. U ṭoḡa u tshintsha ḷifhasi ḷa vha ḷa khwiṅe.</p>

Liṅwalwa	U vhalo ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Vhukati ha vhege, Melati na Isabel vho dzudzanya u kunakisa bitshi. Tsha u thoma, mme avho vho thusa nga u rwela luṅgingo khonani dzavho dzoṭhe. Melati a kona u ita khungedzelo ya u ṅea vhana tshikoloni. Tsha u fhedzisela, Isabel o amba na ṭhoho ya tshikolo, vhe vha mu tendela u ita ṅdivhadzo misi vho kuvhangana.</p>	
<p>Matsheloni a u kunakisa bitshi, Melati na Isabel vho swika nga u ṭavhanya phanda ha vhaṅwe. Vho sedzana vho takalesa musi khonani dzavho, vhane vha dzhena navho kijasini, vhagudisi na thoho ya tshikolo vho kuvhanganela u thusa u kunakisa bitshi.</p> <p>Isabel o khethekanya zwigwada zwa ya kha matungo a bitshi o fhambanaho. Ngauralo, a hu na thungo na nthihi bitshini i no ḡo sala i na tshikha. Vha kona u vha vho dzudzanyea vhoṭhe.</p>	<p>Isabel o guda nga ha tshikhafhadzo, Melati o guda nga ha u tshintsha ḷifhasi. Zwino, vha khou tshintsha ḷifhasi nga u kunakisa bitshi! Ndi sengulusa uri vha thetshesela nga vhuronwane zwe vha guda tshikoloni.</p>
<p>Ḳi tshikovhela, bitshi yo vha yo nakesa. 'Ro zwi ita!' Ndi Melati a no ralo, a tshi khou sedza thulwi ya malaṭwa e vha kuvhanganya.</p>	
<p>Fhedzi mafhelo a vhege a tevhelaho, musi Melati na Isabel vho ya bitshini, ho vha hu na malaṭwa manzhi. Vho tamba magabeloni. Vho vhona mapulasitiki a tshi khou papamala maḡini.</p>	
<p>Vho tshimbila vha tshi tsa na bitshi vha tshi ṭoḡa magwangwa a khumba. Vho vhona malaṭwa a mapulasitiki muṭavhani. 'Anea mapulasitiki manzhi manzhi o balanganaho na bitshi!' Isabel u vhudza mukomana wawe. 'Ndo vha ndi songo zwi vhona mathomoni.'</p>	<p>Ndi a sengulusa uri u swikela mapulasitiki a tshi fhungudzea kha ḷifhasi, bitshi dzi nga si vhuye dza vuwa dzo kuna!</p>
<p>'Kha ri dovhe ri vhidze khonani dzashu dzi ri thuse u dovha hafhu u kunakisa bitshi!' Hu amba Melati.</p> <p>'Ndi humbula uri ri tea u dzulela u kunakisa bitshi,' Ho tenda Isabel. 'Ṭhamusi luthihi nga ṅwedzi? Fhedzi thi humbuli uri zwi ḡo vha zwo lingana. 'Ndi humbula uri ri tea u ita uri Indonesia i iledze bege dzoṭhe dza mapulasitiki – sa Rwanda. Ri nga si sokou dzulela u kunakisa – Ri tea u lugisa thaidzo!'</p> <p>'Sa vho Nelson Mandela!' hu tenda Melati. Salani bege dza mapulasitiki!</p>	<p>Ndi humbula uri Melati na Isabel vha ṭoḡa u shumisa uri vha vhe na vhuṭanzi uri bitshi dzoṭhe dzo kuna nga u vha na vhuṭanzi uri hu na mapulasitiki maṭuku kha ḷifhasi.</p>

Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
Melati na Isabel vho ita mini vhudzuloni ha u kuvhanganya magwangwa a khumba?	Vho kuvhanganya malaṭwa bitshini vhudzuloni ha magagwangwa a khumba.
Melati na Isabel vho dzudzanya mini?	Vho dzudzanya u kunakisa bitshi.
Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
Ndi nga'ni Melati na Isabel vho dzudzanya u kunakisa bitshi?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri vho guda nga ha tshikhafhadzo na u shandukisa jifhasi tshikoloni. • Ngauri vho vhona mapulasitiki bitshini zwino vho ṭoḡa u kunakisa. • Ngauri vha na ndavha nga ha u ita muvhundu wa havho fhethu ha khwiṇe.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Nḡila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṭhe, muṇwe na muṇwe e na Bammbiri Ḳa U shumela Ḳa U vhala 2.
- 2 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe Nyito ya 1 ya Ḳavhuvhili.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.
- 6 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe Nyito ya 2 ya Ḳavhuvhili.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuraru

Nyito Dza Oraĵa

Minete ya 15

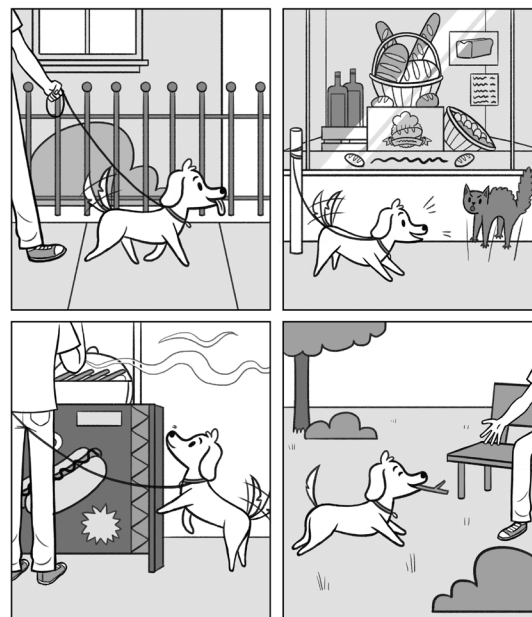
DI VHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha tane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - fuĵaya
 - dzudzanya
 - kuvhanganya

Tshidade kana luimbo	Nyito
Dorobo yashu Țhohoyandou!	Vha imisa zwanĵa vha zwi monisa
Yo tingwa nga mavhengele tserekano	Vha monisa tshanĵa tshauĵa
Mavhengele tserekano manzhi ndi Thavhani	Vha putafeisi ya monde vha vhanda feisi nga tshanĵa tshauĵa,
O tangiwa nga mavhengele a zwiĵiwa	Vhaedzisela u ĵa.
vhaŋwe vha a tsa vha, vhaŋwe vha a gonya	U edzisa u tshimbilele vhaŋwe vha tshi ya kha monde vhaŋwe vha tshi ya kha tshauĵa nga tshifhinga tshithihi.

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIȚORI (VHEGE YA VHUVHILI YA THERO IYI)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwiȚuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshiŋwe na tshiŋwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiȚori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiȚori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ŋee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muŋwe na muŋwe wavho a tshi anetshela tshiȚori tshawe.
- 6 Kha vha mone na kiĵasi vha thetshelese zwigwada kiĵasini vha tshi anetshelana zwiȚori.
- 7 Kha vha thuse zwigwada u langa maitele haya.

U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Kha Vha Ḑivhadze Mibvumo Miswa Na Maipfi Maswa**KHA VHA ḐIVHADZE MUBVUMO**

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭatai: /dy/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovhohole x 3.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni a Ḑivhavho maṅwe maipfi a thomaho nga mubvumo /dy/?
- 4 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: dyelo

KHA VHA ḐIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi liṅwe na liṅwe, li tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭatai: dyambila, dyelo
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhohole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭathanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

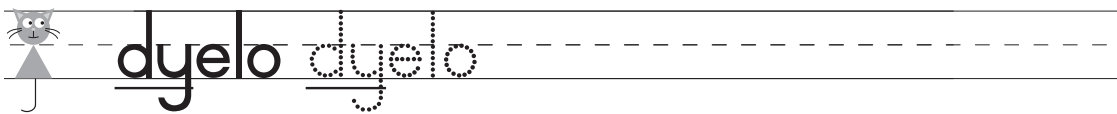
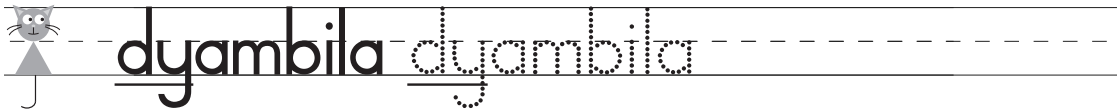
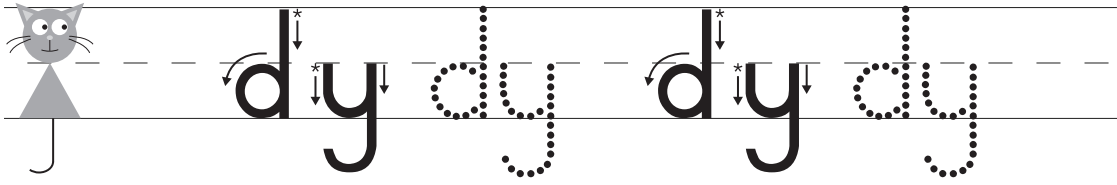
Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḑeḑere) maswa (ḑiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḑeḑere maṭuku na ma(ḑeḑeredanzi): dy
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḑeḑere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tsha u ḑa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ṅwale (ma)ḑeḑere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale (ma)ḑeḑere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuṅwalelwe kwa (ma)ḑeḑere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ṅwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

- 7 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho u re kha maipfi/mafhungo maṅwe na maṅwe e a ṅwalwa.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA MUṆWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Ṇwala:

Minete ya 30

Pulane Na Mvetamveto

THERO: Kha vha ṅwale nga zwine vha tama zwi tshi nga itea doroboni yavho kana kha vhupo havho u itela uri hu khwiṅifhale.

THERO: Kha vha ole tshifanyiso vha ṅwale fhungo liṭhihi.

FUREME YA U ṆWALA:

Ndi nga khwiṅifhadza dorobo kana vhupo ha hashu nga...

Hezwi zwi nga thusa...

NYEDZISELO

- 1 Kha vha talutshedze uri namusi, vhagudi vha do engedza fhungo kha le vha nwala nga Musumbuluwo.
- 2 Kha vha talutshedze uri namusi, vhagudi vha do ola nga ha uri muhumbulo wavho u nga thusisa hani vhupo.
- 3 Kha vha vhalele vhagudi fureme ntswa.
- 4 Kha vha shumise u modela/nyedzisele kha u sumbedza vhagudi uri muthu u thoma nga u elekanya musi a sa athu nwala.
- 5 Kha vha talutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshavho tshe vha ola, u fana na uri: Muhumbulo wanga ndi wa u gudisa vhadzulapo vhashu nga ha u risaikila. Ndi vhone u nga hezwi zwi nga thusa uri vhupo vhu si tshikafhale.
- 6 Kha vha shumise nyedzisele kha u engedzedza zve vha ola kha tshifanyiso tshavho, sa : bini ya mashika yo dalaho nga mashika na I songo dalaho.
- 7 Kha vha talutshedze uri vha do nwala maipfi afhio. Kha vha talele ipfi liñwe na liñwe kutalo, u fana na: Hezwi zwi nga thusa uri shango li kune.
- 8 Kha vha thuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha talutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u nwala mihumbulo ya vhone vhone.

NDAELA DZA ORALA

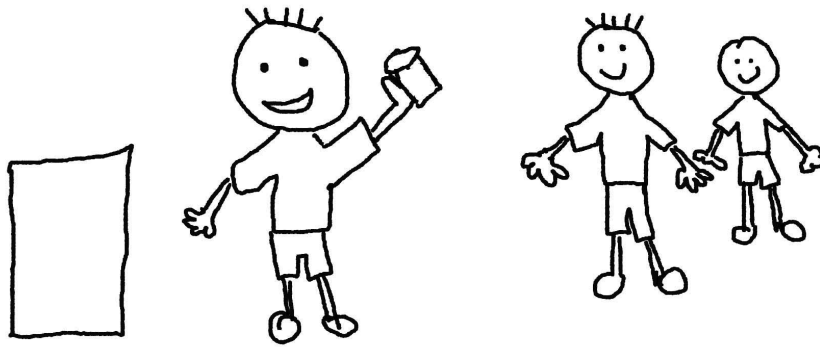
- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudiswa, sa vhadzulapo vha na vhagudi/vhana.
- 2 Kha vha nwale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: muñwe na muñwe, vhana, vhahura, phukha, nzw.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Muhumbulo wa vhagudi wa Musumbuluwo unga thusisa hani vhadzulapo?
- 4 Kha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha tea u elekanya musi vha sa athu u nwala.
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vha vhudze uri muhumbulo wavho u do thusisa hani vhadzulapo?
- 6 Vha tea u amba uri: Hezwi zwi do thusa...
- 7 Kha vha talutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u nwala mihumbulo yavho!

U Nwala

- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou nwala, vhone kha vha tshimbile na lufhera vha tshi enda vha tshi fara khuvhanganotshihadu na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vha vhudze nga zve vha nwala
- 4 Kha vha thuse vhagudi u endgedza kha zve vha nwala.
- 5 Kha vha tutuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha rembuluwe vha ambe nga nyolo dzavho na muñwe ngavho (phathinara).
- 3 Kha vha nembeledze zwe vhagudi vha ñwala kha luvhondo u mona na lufhera, kha vhuntha hu no swikelea nga maoto a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya ñvha.

Ndi nga khwinisa murhundu wa
hdshe nga u dobela maldtwa.

Hezwi zwi do thusa uri badd dzi
dzule dzo kund.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na Bammbiri la U shumela la U vhala 2.
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 1 ya Lavhuraru.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 2 ya Lavhuraru.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze Ndongangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesha, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuḡa

U Ṫalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Mupaḡukanyo Na Muvanganyo

NḢE NDI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Ḳavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: mbila
- 3 Kha vha paḡule ipfi ḡi bve mibvumo yo imaho nga yothe: /mb/-/i/-/l/-/a/.
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḡo: /mb/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vuvhili wa ipfi ḡo: /i/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vuvharu wa ipfi ḡo: /l/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ḡo: /a/
- 8 Kha vha ḡwale ipfi ḡo kha bodo ya tshoko: mbila
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u vanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /mbi/-/la/ = mbila
- 10 Kha vha dovhoolole kuitele uku kha ipfi ḡi no bva kha ngudo ya Ḳavhuvharu: dyambila

RḢE RḢ...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Ḳavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: mbevha
- 3 Kha vha vuvdize vuvhudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ḡo ndi uvhio? /mb/
- 4 Kha vha vuvdize vuvhudi uri: Mubvumo wa vuvhili wa ipfi wa ḡo ndi uvhio? /e/
- 5 Kha vha vuvdize vuvhudi uri: Mubvumo wa vuvharu wa ipfi wa ḡo ndi uvhio? /vh/
- 6 Kha vha vuvdize vuvhudi uri: Mubvumo wa u wa u fhedza wa ipfi ḡo ndi uvhio? /a/
- 7 Kha vha humbele vuvhudi vha paḡukanye ḡo ipfi ḡi bve mibvumo yo imaho nga yothe: /mb/-/e/-/vh/-/a/
- 8 Kha vha ḡwale ipfi ḡo: mbevha
- 9 Vha vha vuvdize vuvhudi uri vha ṡanganyise mibvumo i re kha ipfi ḡo vha tshi zwi ita na vhone: /mbe/-/vha/ = mbevha
- 10 Kha vha dovhoolole kuitele uku kha ipfi ḡi no bva kha ngudo ya Ḳavhuvharu: dyelo

PHUROGIREME YA U ṪHAḡUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

U Vhala Ha Vhuvhili

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U VHALA: U ḐIVHUDZISA/U ITA ṬHOSISO/SENGULUSA

Lṅwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Inwe atikili yo ṅwala uri:</p> <p>Melati na Isabel Wijsen vho onesa bege dza mapuḷasiṭiki vhe na miṅwaha ya 10 na 12, murahu ha musi vho ṭuṭuwedzwa nga pfunzo tshikoloni nga ha vhathu vha ndeme, sa Vho Nelson Mandela, Mufumakadzi Diana na Vho Mahatma Gandhi. Dzi khaladzi dzo vhuya hayani heḷo ḑuvha dza ḑivhudzisa uri, 'Ri nga ita mini sa vhana vhane vha khou dzula Bali, ZWINO, u ita phambano?' Salani bege dza mapuḷasiṭiki o bebwa nga 2013 zwino o aluwa u vho ḑivhiwa kha kha madzanagano a ṭhuṭhuwedzo a ḷifhasi, mandafhadza vhaswa, kha u kha uri Hai! Kha puḷasiṭiki. Zwo wanala nga Lambamai 2020: http://www.byebyeplasticbags.org/team/</p> <p>Inwe atikili yo ṅwala uri:</p> <p>Melati na Isabel Wijsen vho vha vhe na miṅwaha ya 10 na 12 nga u tevhekana, musi vha tshi thoma maitete a u ṭhuṭhuwedzo ya kushumisele kwa mapuḷasiṭiki o no shumiswaho nga u ṭavhanya. Havha vhafumakadzana vho ṭuṭuwedzwa nga shango ḷa Rwanda ḷe ḷa iledza bege dza mapuḷasiṭiki nga 2008, vha dzhia tsheo ya u shumisa maitete avho a kale a Bali u ita zwi fanaho na izwo. Miṭa yavho yo thoma na u kunakisa dzi bitshi na muvhuso wo bvedza khumbelo kha mihasho/madzangano u tikedza u fhungudza u shumisa mapuḷasiṭiki kha mashango o fhambanaho a Bali ndi vhane vha hana u shumisa mapuḷasiṭiki lwa tshiofisi. Indonesia vha ḑo thoma nga 2021, vha tshi livhuwa vhasidzana vha ha Wijsen. (zwo wanala nga Lambamai 2020: https://www.goodhousekeeping.com/life/inspirational-stories/g5188/kids-who-changed-the-world/?slide=1)</p>	<p>Hetshi tshiṭori tsho ḑisendeka kha tshiṭori tsha vhukuma. Hedzi ndi mbuno dzi no ḑo thusa uri ri pfesese tshiṭori tshine ra khou ya u tshi vhala.</p>
<p>'Holodei ya tshikolo yo vha i hani?' Ndi khotsi vho Wijsen vha tshi vhudzisa musidzana wavho, sa zwine vha zwi itisa zwone madekwana maṅwe na maṅwe. 'Namusi kiḷasini yanga ro guda nga ha vho Nelson Mandela,' Ndi Melati a tshi fhindula. U tenda uri a nga shundukisa ḷifhasi ḷa vha khwiṅe.'</p>	

Liñwalwa	U vhalo ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>'Kijasini yanga ri khou guda nga ha tshikhafhadzo,' Hu tšalutshedza Isabel. 'Baba, Vho vha vha tshi zwi divha uri mapulasitiki a a ita tshikhafhadzo lwanzheni a vhulaya phukha?' 'Namusi ro guda nga ha Rwanda. 'Vho iledza mapulasitiki u tsireledza jifhasi.'</p>	
<p>Nga Mugivhela, Melati na Isabel vho ya bitshini. Vho tamba kha magabelo. Isabel a vhona puļasiṭiki lo papamala maḡini.</p>	<p>Ndi a divhudzisa uri ndi lwa u thoma naa Isabel a tshi vhona puļasiṭiki i tshi khou papamala maḡini.</p>
<p>Vho tshimbila vha tshi tsa na bitshi vha tshi toḡa khumba. Isabel a vhona puļasiṭiki i tshi khou tswukisa muṭavha. 'A hu na tshikhafhadzo ya mapulasitiki kha dzi bitshi dzashu!' Ndi Isabel a tshi vhudza mukomana wawe, 'U thomani ndo vha ndi sa zwi vhoni.'</p> <p>Thamusi ri tea u dobela mapulasitiki othe madzuloni a khumba! Ndi Melati o no ralo. 'Ri nga kona u thusa u shandukisa jifhasi ja vha khwiṇe, sa vho Nelson Mandela.' Isabel na Melati vho tṡwa masiari othe vha tshi khou kuvhanganya mapulasitiki o tshikhafhadzaho bitshi.</p>	<p>Ndi humbula uri Isabel o kona u vhona puļasiṭiki bitshini ngauri u kha ḡi tou bva u guda nga ha tshikhafhadzo tshikoloni.</p>
<p>'Vhonani! Ro dzhia tsheo ya u thusa u kunakisa bitshii!' Ndi Isabel a tshi tšalutshedza musi vha tshi khou swika hu ne ha vha na thaula dzavho. 'Muhumbulo wa vhuṭali!' hu amba khotsi avho. 'Do nu humbula uri mbonalo ya jifhasi yo vha i tshi ḡo vha yo tou itisa hani ji si na mapulasitiki!' ndi mmeavho vha tshi tou ṡavha mukosi. Melati a sedza fhasi hangei bitshini a tshi khou lingedza u humbula bitshi dzi si na tshikhafhadzo. Kha ri kunge dziṇwe khonani dzashu dzi ḡe dzi ri thuse u kunakisa bitshi yothe Mugivhela u ḡaho!' Ndi Melati a no ralo.</p>	<p>Ndi a sengulusa uri Melati o tuṡuwedzwa nga zwe a zwi guda nga ha vho Nelson Mandela, sa zwe vha ita. U toḡa u tshintsha jifhasi ja vha ja khwiṇe.</p>
<p>Vhukati ha vhege, Melati na Isabel vho dzudzanya u kunakisa bitshi. Tsha u thoma, mme avho vho thusa nga u rwela luṡingo khonani dzavho dzothe. Melati a kona u ita khungedzelo ya u ṇea vhana tshikoloni. Tsha u fhedzisela, Isabel o amba na ṡoho ya tshikolo, vhe vha mu tendela u ita nḡivhadzo misi vho kuvhangana.</p>	
<p>Matsheloni a u kunakisa bitshi, Melati na Isabel vho swika nga u ṡavhanya phanḡa ha vhaṇwe. Vho sedzana vho takalesa musi khonani dzavho, vhane vha dzhena navho kijasini, vhagudisi na thoho ya tshikolo vho kuvhanganela u thusa u kunakisa bitshi.</p>	<p>Isabel o guda nga ha tshikhafhadzo, Melati o guda nga ha u tshintsha jifhasi. Zwino, vha khou tshintsha jifhasi nga u kunakisa bitshi! Ndi sengulusa uri vha thetshesela nga vhuronwane zwe vha guda tshikoloni.</p>

Ḳinwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
Isabel o khethekanya zwigwada zwa ya kha matungo a bitshi o fhambanaho. Ngauralo, a hu na thungo na nthihi bitshini i no ḡo sala i na tshikha. Vha kona u vha vho dzudzanyea vhoḡhe.	
Ḳi tshikovhela, bitshi yo vha yo nakesa. 'Ro zwi ita!' Ndi Melati a no ralo, a tshi khou sedza thulwi ya malaḡwa e vha kuvhanganya.	
Fhedzi mafhelo a vhege a tevhelaho, musi Melati na Isabel vho ya bitshini, ho vha hu na malaḡwa manzhi. Vho tamba magabeloni. Vho vhona mapuḲasiḡiki a tshi khou papamala maḡini.	
Vho tshimbila vha tshi tsa na bitshi vha tshi ḡoḡa magwangwa a khumba. Vho vhona malaḡwa a mapulasitiki muḡavhani. 'Anea mapuḲasiḡiki manzhi manzhi o balanganaho na bitshi!' Isabel u vhudza mukomana wawe. 'Ndo vha ndi songo zwi vhona mathomoni.'	Ndi a sengulusa uri u swikela mapuḲasiḡiki a tshi fhungudzea kha Ḳifhasi, bitshi dzi nga si vhuye dza vuwa dzo kuna!
<p>'Kha ri dovhe ri vhidze khonani dzashu dzi ri thuse u dovha hafhu u kunakisa bitshi!' Hu amba Melati.</p> <p>'Ndi humbula uri ri tea u dzulela u kunakisa bitshi,' Ho tenda Isabel. 'Ḳhamusi luthihi nga ḡwedzi? Fhedzi thi humbuli uri zwi ḡo vha zwo lingana. 'Ndi humbula uri ri tea u ita uri Indonesia i iledze bege dzoḡhe dza mapuḲasiḡiki – sa Rwanda. Ri nga si sokou dzulela u kunakisa – Ri tea u lugisa thaidzo!'</p> <p>'Sa vho Nelson Mandela!' hu tenda Melati. Salani bege dza mapuḲasiḡiki!'</p>	Ndi humbula uri Melati na Isabel vha ḡoḡa u shumisa uri vha vhe na vhuḡanzi uri bitshi dzoḡhe dzo kuna nga u vha na vhuḡanzi uri hu na mapuḲasiḡiki maḡuku kha Ḳifhasi.

Mbuziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
Melati na Isabel vho itisa hani u thusa muvhundu wa havho?	<ul style="list-style-type: none"> • Vho thusa muvhundu wa havho nga u kunakisa bitshi. • Vho thusa muvhundu wa havho nga u dzudzanya u kunakisa bitshi. • Vho thusa muvhundu wa havho nga u lwa na u iledza bege dza mapuḲasiḡiki.
Isabel o vha o ḡuḡuwedzwa nga shango Ḳifhio?	O ḡuḡuwedzwa nga Rwanda ngauri vho iledza mapuḲasiḡiki.
Mbuziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
Ni humbula uri Melati na Isabel ndi vhatuḡe?	Ndi humbula uri Melati na Isabel ndi ... ngauri ...

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na Bammbiri la U shumela la U vhala 2.
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 1 ya Lavhuna.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 2 ya Lavhuna.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuṭanu

Nyito Dza Oraḷa

Minete ya 15

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - tuṭuwedzea
 - kuvhanganya
 - vhadzulapo

Tshidade kana luimbo	Nyito
Dorobo yashu Ṭhohoyandou!	Vha imisa zwanḡa vha zwi monisa
Yo tingwa nga mavhengele tserekano	Vha monisa tshanḡa tshauḷa
Mavhengele tserekano manzhi ndi Thavhani	Vha putafeisi ya monde vha vhandā feisi nga tshanḡa tshauḷa,
O tangiwa nga mavhengele a zwiḷiwa	Vhaedzisela u ḷa.
vhaṅwe vha a tsa vha, vhaṅwe vha a gonya	U edzisa u tshimbilele vhaṅwe vha tshi ya kha monde vhaṅwe vha tshi ya kha tshauḷa nga tshifhinga tshithihi.

THERISANO YA MAṆWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha ṅwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Tshiṭori itshi tshi amba nga...
Ndia kona u ita tsenguluso ya uri Melati na Isabel vha thogomela vhupo havho nga uri...
Ndi humbula u nga Melati na Isabel vha...ngauri...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha zwigwada zwiṭuku.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoṭhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso iṅwe na iṅwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kiḷasi i thetshesele.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ṅekane phindulo na vhaṅwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U Wana Maipfi

Kha vha ite thebuḽu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga ḽavhuvhili na ḽavhuraru.

mb	dy	l
a	o	i
u	e	vh
z	w	m

U MODELA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: /mb/ na /dy/
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṭhe na themba dzo vanganaho (ṭhanganyiso) nga u i ṅwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo vanganaho dzi re afho ṅṭha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumiswa mubvumo wo tiwaho, sa: /mb/-/i/-/l/-/a/ = mbila
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi /mb/ kana /dy/
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa liṅwe ipfi, sa: /m/-/e/-/m/-/a/ = mema

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅḽowedzo vha ṅwale ṭhohwana i no ri: mb, dy
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe): mbalo, mbila, mbula, mbevha, dyambila, dyelo, mema, lela, wawe, zuwa, zwela, vhala

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

ThevhelaUVhala

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U ṬUMEKANYA MAFHUNGO/ VHUṬUMEKANYI

U ELELWA ZWI RE TSHIṬORINI HA ORAḶA (NGA U TOU AMBA)

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri vhagudi vha ḁo amba nga tshinwe tshithu tshi re tshiṭorini itshi tshine vha tshi takalela: Bege dza mapuḶasiṭiki salani!!
- 2 Vha ḁo dovha hafhu vha mba nga tsenguluso kana ṭhathuvho ine vha nga ita nga vhabvumbedzwa Melati na Isabel.
- 3 Kha vha shumise nyedziselo vha tshi sumbedza vhagudi uri vha nga shumisa hani mafhungo a 1–2 kha u elelwa na u ṭhathuvha kana u sengulusa mafhungo tshiṭorini nga tshinwe tshithu tshine vha tshi funa na tshithu tshe vha tshi ṭalukanya/tshine tsha vha kunga tshiṭorini itshi, sa: Ndo takalela musi Melati na Isabel vha tshi ḁifunga vha kunakisa bitshi ya vhuṭo havho nga kha zwe vha guda tshikoloni. Ndi a kona u ṭhathuvha kana u sengulusa uri Melati na Isabel vho vha na thuso khulu ngauri vho va vha tshi khou ṭoḁa u kunakisa bitshi yoṭhe vha tshi itela vhadzulapo vhoṭhe – hu si vhone vha vhoṭhe.
- 4 Kha vha imisele nṭha zwifanyiso zwi no bva kha Bugu Khulwane. Kha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha lavhelese zwifanyiso vha elekanye nga zwe zwa bvelela.
- 5 Kha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha elekanye nga zwe zwa vha takadza kha tshiṭori na uri vha ṭhathuvhe kana u sengulusa vhabvumbedzwa kha tshiṭori itshi Bege dza mapuḶasiṭikisalani salani!
- 6 Kha vha ri vhagudi vha 2–3 vha ṭalutshedze vho kilasi yoṭhe mihumbulo yavho. Kha vha thuse vhagudi u vhumba mafhungo o fhelelaho.
- 7 Kha vha ṭalutshedze na u lulamisa vhukhaxhi vhuṅwe na vhuṅwe vhune ha anzela u itwa nga vhagudi.
- 8 Kha vha ri vhagudi vha rembuluwe vha ambe na u ṭalutshedza vho vhanwe ngavho (phathinara) zwine vha elelwa zwa tshiṭori itshi. (A vho ngo tea u tou rwela ngomani zwe mugudisi a amba. Hei i tea u vha mihumbulo i no bva kha vhagudi vhone vhanwe!)

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na Bammbiri la U shumela la U vhala 2.
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 1 ya Lavhutanu.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 2 ya Lavhutanu.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze Ndongangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesha, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi duvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elewe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifhio?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro nwala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wanu wo khwinifhala nga ndila-de ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndila-de ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwinisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vha pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

Gireidi ya 1

THEMO YA 3

Vhege ya

3

THERO:

Tshumisano

Ndugiselo Dza Kĩlasini

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U ṬANA kha dzi nwalwe zwithu zwiswa ḍuvha na ḍuvha, zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭathanwa/garaṭambali na tsumbedzelo dza maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoḍa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha wane na u ita ndugiselo dza zwitenwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero, sa tsumbo, zwitenwa zwine zwa ḍo takadza vhagudi: zwifanyiso zwa vhana vha tshi khou shumisana.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: Itani ṭhoḍisiso ya uri ndi ngaṅni zwi zwa ndeme u ita uri vhathu vha shumisane.
- 6 Vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dzi vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya tshikolo dzo dzula nga ngona.

Nyito Dza U Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari la 11 na 12, kha ri nṱwale.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari la 13, kha ri nṱwale, siaṭari la 14, kha ri vhale.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari la 15 na 16, kha ri shume.

Nyito ya 1: Kha vha ole tshifanyiso tsha muthu ane a vha thusa.

Musumbuluwo

Nyito Dza Oraĵa

Minete ya 15

KHA VHA DIVHADZE THERO: U SWIKELELA NDIVHOTHANGELI

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha u thoma tshi re kha Bugu Khulwane tsha: Bitiruti khulu
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou thoma thero ntswa i no pfi: Tshumisano
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina ĵa thero vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?
- 5 Kha vha n̄wale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vha vhudzise mbudzisothuthuwedzi dzi tevhelaho:
 - a U vha na tshumisano ndi mini?
 - b N̄dila dzine ra nga thusa ngadzo vhañwe vhathu ndi dzifhio?
 - c Ndi n̄dila dzifhio dzine vhañwe vhathu vha nga ri thusa ngadzo?

VHEGE YA 3

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha tane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - U shumisana.
 - Bitiruti.
 - Kaṅa.

Tshidade kana luimbo	Nyito
	Vhagudi vha no swika 10 kha vha ite danga sa yone n̄ṅṅu. Mugudi muthihi o imela lufhera. Vho salaho vha ḡo vha vho ima thungo.
Vhonani n̄ṅṅu ya hashu,	Vhagudi vha 10 vha ḡo vha vha tshikhou mona vho farana. N̄wana muthihi o imela lufhera (kamara).
n̄ṅṅu hashu, n̄ṅṅu ya hashu!	Tshigwada tsho salaho tshi imba tshi tshi khou sumba.
Vhonani n̄ṅṅu ya hashu a si u hula hayo.	Tshigwada tsho salaho tshi imba tshi tshi khou sumba.
Ri ḡo ḡa ra i fhungudza ra i fhungudza	Vha sumbedza u laṭela zwanḡa nga matungo.
Ra i fhungudza, ra i fhungudza	Vha sumbedza u laṭela zwanḡa nga matungo.
Ri ḡo ḡa ra i fhufhungudza nga muñwe na muñwe ene...(kha vha vhidze dzina ĵa mugudi)	Vha amba dzina ĵa muñwe mugudi kha vhaĵa vha Vhaĵa vho salaho vha ya vhoṭhe u mu bvisa dangani, ha sala Vha ite nga u ralo u swika vhagudi vha fumi vha tshi fhela.

Muñwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ndowedzo.
- 2 Kha vha vhidzele n̄tha mibvumo na maipfi a tevhelaho uri vhagudi vha a ñwale:
 - a mbalo
 - b mbila
 - c mbula
 - d mbevha
 - e dyambila
 - f dyelo
- 3 Tshi tevhelaho, kha vha ñee vhagudi ndaela ya u dzhiya penisele ya muvhala, vha khakhulule mushumo wavho.
- 4 Kha vha ñwale mafhungo nga nd̄ila kwayo kha bodo ya tshokho.
- 5 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lila thuso inwe.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe/khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: Bitiruti khulu
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siatari linwe na linwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfelesa zwavhudi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipida zwo teaho zwa tshitori.
- 6 Kha vha vhale tshitori tshothe nga khathihi, vha sa imi.

U Nwala:

Minete ya 30

Pulane Na Mvetamveto

T̄HOHO: Kha vha n̄wale nga tshifhinga tshe vha vhuya vha thusa muñwe muthu.

MUSHUMO: Kha vha ole tshifanyiso vha n̄wale na fhungo lithihi.

FUREME YA U N̄WALA: ndo shuma na...u...

NYEDZISELO

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri ṇamusi, vhagudi vha ḍo humbula nga tshifhinga tshe vha vhuya vha thusa muñwe muthu.
- 2 Kha vha sumbedze vhagudi nga u tou modela kana u sumbudzela uri vha tea u humbula vha sa athu n̄wala.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi nga mihumbulo ine vhone vha vha nayo, sa: Ndi ita zwithu zwinzhi na murathu wanga. Ndi kho ḍo n̄wala nga musi we ra vhuya shumisana roṭhe, ri tshi khou rengela mme anga khomphyutha.
- 4 Nga u tou modela kana u sumbudzela kha vha olele vhagudi tshifanyiso tshavho vha na murathu wavho vha tshi khou nanga khomphyutha vhoṭhe.
- 5 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri ndi maipfi afhio ane vha ḍo n̄wala. Kha vha ole mutalo kha ipfi liñwe na liñwe, sa: Ndo shumisana na murathu wanga musi ri tshi khou rengela mme anga khomphyutha.
- 6 Kha vha thuthe tsumbo kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri heyoy vha i tshi tou vha tsumbo, fhedzi vhagudi vha tea u n̄wala zwi bvaho mihumbuloni yavho.

NDAELA DZA ORAḶA

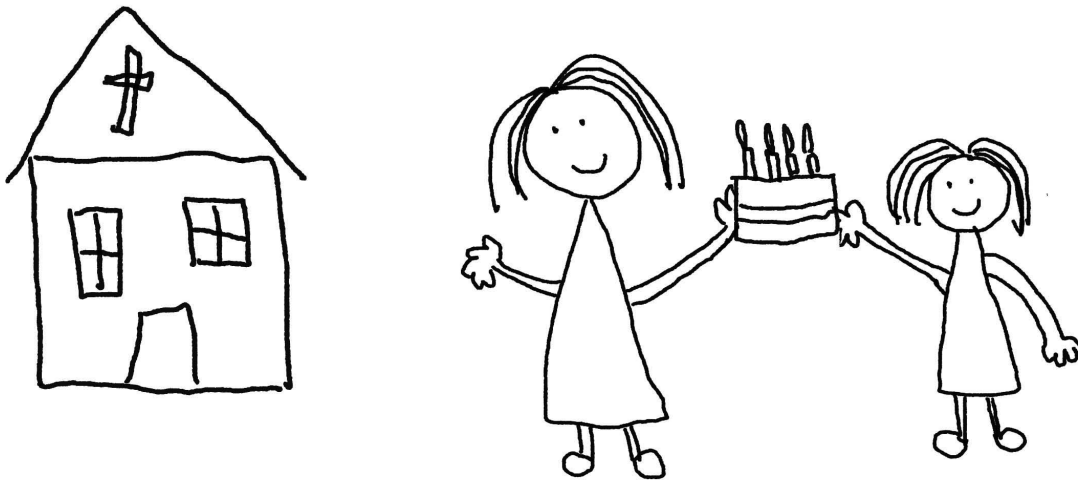
- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudiswa, sa: vhathu vhane ra nga shuma navho.
- 2 Kha vha n̄wale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: murathu, khaladzi, ṭhama ya kilasini, nzw.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: No no vhuya na shuma na nnyi? No no vhuya na ita mini?
- 4 Kha vha ṇee vhagudi ndaela ya uri vha tea u elekanya musi vha sa athu u n̄wala.
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vhudze vhone nga muthu we vha vhuya vha shuma nae nnyi, vho shuma na ita mini.
- 6 Vha tea u amba uri: Ndo shuma...na...
- 7 Kha vha ṭalutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na amba mihumbulo yavho!

U NŴALA

- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou nŵala, vhone kha vha tshimbile na lufhera vha tshi enda vha tshi fara khuvhanganotshihadu na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vhudze nga zve vha nŵala.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u engedza mafhungo.
- 5 Kha vha tŵuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha rembuluwe vha ambe nga nyolo dzavho na muŵwe ngavho (phathinara).
- 3 Kha vha tŵutshedze uri ri do engedza zwiŵwe zwidodombedzwa kha zve ra nŵala ngazwo nga Lavhuraru.

Ndo shuma na mme anga ri tshi
bakela kereke khekhe.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na Bammbiri la U shumela la U vhala 3.
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 1 ya Musumbuluwo.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 2 ya Musumbuluwo.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuvhili

U Ṫalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Kha vha ḍivhadze mibvumo na maipfi maswa

KHA VHA ḍIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭaṭhanwa/garaṭambali: /vh/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovhole x 3.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni a ḍivhavho maṅwe maipfi a thomaho nga mubvumo /vh/?
- 4 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: vhana, vhomba

KHA VHA ḍIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi ḷiṅwe na ḷiṅwe, ḷi tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭaṭhanwa/garaṭambali: vhea, vhomba, vhana, vha, mavhivhi
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭaṭhanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṪHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

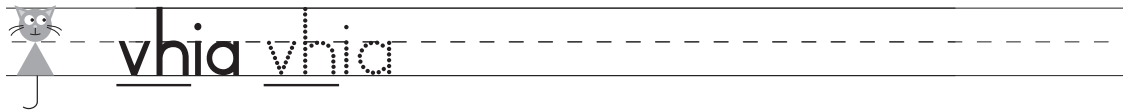
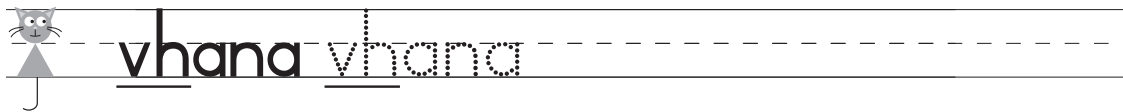
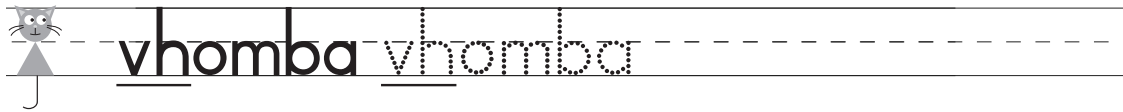
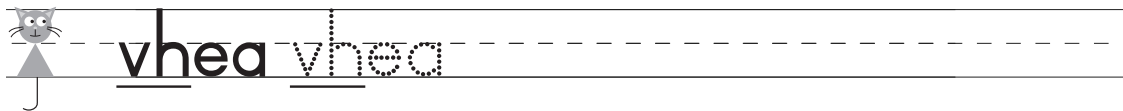
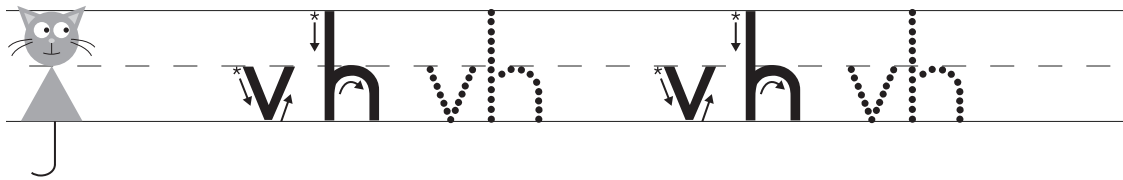
Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḷeḍere) maswa (ḷiswa)/maipfi maswa/ mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḷeḍere maṭuku na ma(ḷeḍeredanzi): vh
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḷeḍere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tsha u ḷa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ṅwale (ma)ḷeḍere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale (ma)ḷeḍere kha desike dzavho nga minwe.

- 5 tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ledere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ñwalula mibvumo/maipfi/mafungo buguni dzavho.
- 7 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho u re kha maipfi/mafungo mañwe na mañwe e a ñwalwa.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

U Vhala Ha U Ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: TSHIFANYISO TSHA MUHUMBULO

Liṅwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Biṭiruṭi khulu</p> <p>Mulimi vho Baloyi vho vha vha tshi dzula bulasini yavho ya u naka Venḡa, na mufumakadzi wavho, Mama Rhandu. Mulimi vho vha vho takala, ngauri mavu a bulasini avho o vha o pfuma, ṅwaha wonoyo, mvula yo ṅa zwavhuḡi. Mulimi vho Baloyi na Mama Rhandu vho vha vho takalela khaṅo.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha mulimi vha tshi mwemwela musi vha tshi sedza nṅa bulasini yavho dala ya u naka.</p>
<p>Liṅwe ḡuvha, musi tshifhinga tsho tea, Mulimi vho Baloyi vho tandula ngade yavho ya miroho. 'Ndi tshifhinga, ndi Mulimi vho Baloyi. 'Ndi ḡo kaṅa miroho yanga.'</p> <p>Mulimi vho Baloyi vha tupula biṭiruṭi. Vha tupula maḡabula. Vha tupula kherotse. Vho tupula biṭiruṭi. Musi vha tshi khou tupula biṭiruṭi, iṅwe ya hana u tupuwa ya si bve! Yo vha yo hula lwo kalulaho. 'Yo vha yo hulesa lwo kalulesaho. Yo vha i biṭiruṭi khulu heyo!'</p>	
<p>Mulimi vho Baloyi vho kokodza, vha kokodza vho kokodza. Fhedzi Biṭiruṭi khulu ya si bve.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha Mulimi vho Baloyi vha tshi kokodza vho kokodza nga maanḡa oṅhe, vha thoma u bva mabiko!</p>
<p>Mulimi vho Baloyi na Mama Rhandu vha kokodza biṭiruṭi khulu. Vho kokodza, vho kokodza vho kokodza vho kokodza. Fhedzi biṭiruṭi khulu ya si bve.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha Mulimi vho Baloyi na Mama Rhandu vha tshi khou kokodza vhoṅhe u swikela zwandḡa zwavho zwi tshi thoma u vhavha.</p>
<p>Mulimi vho Baloyi, Mama Rhandu na Nsovo vho kokodza biṭiruṭi khulu. Vho kokodza, vha kokodza, vho kokodza na u kokodza. Fhedzi biṭiruṭi ya si bve.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha muṭa woṅhe u tshi khou kokodza u swikela miṭoḡo i tshi vhavha.</p>
<p>Mulimi vho Baloyi na Mama Rhandu na Nsovo na mmbwa vho kokodza biṭiruti. Vho kokodza, vho kokodza, vho kokodza, vho kokodza. Fhedzi biṭiruṭi ya si bve!</p> <p>'Ri ṅoḡa thuso,' hu amba mmbwa. Ya vhidza tshimange.</p>	
<p>Mulimi vho Baloyi na Mama Rhandu na Nsovo na mmbwa na tshimange vho kokodza biṭiruṭi khulu. Vho kokodza, vho kokodza, vho kokodza, vho kokodza. Fhedzi biṭiruṭi ya si bve!</p> <p>'Ri ṅoḡa thuso,' hu amba tshimange. Tsha vhidza mbevha.</p>	

Ḳinwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
Mulimi vho Baloyi na Mama Rhandu na Nsovo na mmbwa na tshimange na mbevha vho kokodza biḱiruḱi khulu. Vho kokodza, vho kokodza, vho kokodza, vho kokodza vho K-O-K-O-D-Z-A ...	Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha muḱa u na mashika. Mashika a khou nambatelana na mabiko musu vha tshi kokodza na kokodza.
Biḱiruḱi khulu ya mbo ḱi thunyu! 'Ndo zwi kona!' Mbevha ya ḱavha mukosi. 'Ndo tupula ḱibiḱiruḱi ḱihulu!'	Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha vhatu vhoḱhe vha tshi welana musu ḱibiḱiruḱi ḱihulu ḱi tshi tupuwa!
Vhusiku honoho, muḱwe na muḱwe o vha na vhuḱambo ha miroho. Musu vha tshi khou ḱa, ho itwa miswaswo, ho seiwa nga ha ḱibiḱiruḱi ḱihulu na mbevha ya maanda!	Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha muḱifhelelo wa ḱibiḱiruḱi ḱihulu ḱa u ḱifha!

Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
Ndi mini tshe tsha vha tsho ḱoka midzi mavuni?	ḱibiḱiruḱi ḱihulu.
Ndi nnyi o thusaho u tupula biḱiruḱi?	Mulimi vho Baloyi, Mama Rhandu, Nsovo, mmbwa, tshimange na mbevha.
Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
Shumisani tshifanyiso tsha muhumbulo tsha vhabvumbudzwa vhoḱhe kha tshiḱori vha tshi khou kokodza na u kokodza. Ni vhona ungari ndi zwavhukuma ndi mbevha yo kokodzaho biḱiruḱi mavuni? Ndi nga'ni kana ndi nga mini zwi songo ralo?	<ul style="list-style-type: none"> Ndi humbula uri ndi kubevha ngauri muḱwe na muḱwe o kokodza o kokodza fhedzi ḱo kona u tupuwa musu mbevha yo thusa. KANA A thi humbuli uri ndi kubevha kwoḱhe ngauri muḱwe na muḱwe o thusa. Ho vha muḱwe na muḱwe vha tshi khou kokodza vhoḱhe zwo itaho uri ḱibiḱiruḱi ḱihulu ḱi tupuwe!

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Nḱila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- Kha vha dzudze ḱilasi yoḱhe, muḱwe na muḱwe e na Bammbiri ḱa U shumela ḱa U vhala 3.
- Kha vha ḱalutshedze ḱilasi yoḱhe Nyito ya 1 ya Ḳavhuvhili.
- Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- Kha vha ite Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.
- Kha vha ḱalutshedze ḱilasi yoḱhe Nyito ya 2 ya Ḳavhuvhili.
- Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- Kha vha ḱadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- Kha vha ḱalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

ᱠavhuraru

Nyito Dza Oraᱠa

Minete ya 15

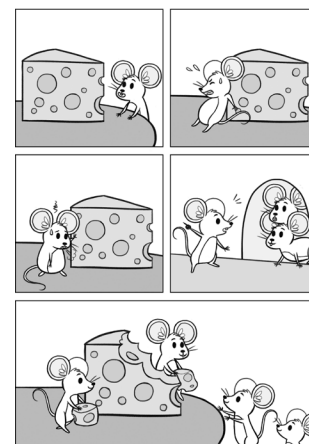
ᱢIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS..
- 2 Kha vha ᱠane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya ᱢivhamaipfi ya Thero.
 - ndoᱠhe
 - roᱠhe
 - khwaᱠha

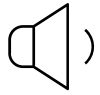
Tshidade kana luimbo	Nyito
	Vhagudi vha no swika 10 kha vha ite danga sa yone nnᱠu. Mugudi muthihi o imela lufhera. Vho salaho vha ᱠo vha vho ima thungo.
Vhonani nnᱠu ya hashu,	Vhagudi vha 10 vha ᱠo vha vha tshikhou mona vho farana. ᱠwana muthihi o imela lufhera (kamara).
nnᱠu hashu, nnᱠu ya hashu!	Tshigwada tsho salaho tshi imba tshi tshi khou sumba.
Vhonani nnᱠu ya hashu a si u hula hayo.	Tshigwada tsho salaho tshi imba tshi tshi khou sumba.
Ri ᱠo ᱠa ra i fhungudza ra i fhungudza	Vha sumbedza u laᱠela zwanᱠa nga matungo.
Ra i fhungudza, ra i fhungudza	Vha sumbedza u laᱠela zwanᱠa nga matungo.
Ri ᱠo ᱠa ra i fhufhungudza nga muᱠwe na muᱠwe ene...(kha vha vhidze dzina ᱠa mugudi)	Vha amba dzina ᱠa muᱠwe mugudi kha vhaᱠa vha vhaᱠa vho salaho vha ya vhoᱠhe u mu bvisa dangani, ha sala Vha ite nga u ralo u swika vhagudi vha fumi vha tshi fhela.

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIᱠTORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwiᱠtuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshiᱠwe na tshiᱠwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiᱠtori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiᱠtori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ᱠee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muᱠwe na muᱠwe wavho a tshi anetshela tshiᱠtori tshawe.

- 6 Kha vha mone na kilasi vha thetshelane zwigwada kilasini vha tshi anetshelana zwiṭori.
- 7 Kha vha thuse zwigwada u langa maitele haya.

U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Kha Vha Ḑivhadze Mibvumo Miswa Na Maipfi Maswa

KHA VHA ḐIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭatai: /nz/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovholele x 3.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni a Ḑivhavho maṅwe maipfi a thomaho nga mubvumo /nzw/?
- 4 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: nzwii, nzwelule, nzambo

KHA VHA ḐIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi liṅwe na liṅwe, li tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭatai: nzambo, nzie
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovholele maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭathanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

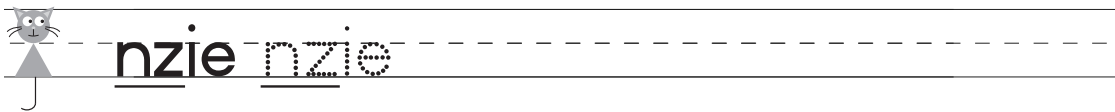
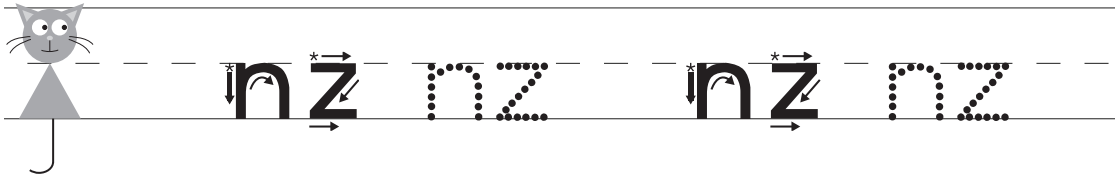
Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḑedere) maswa (ḑiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḑedere maṭuku na ma(ḑederedanzi): nzw
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḑedere kwa vhagudi vha no shumisa tshandḑa tsha u ḑa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshandḑa tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ṅwale (ma)ḑedere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.

- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale (ma)ḽedere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuḽwalelwe kwa (ma)ḽedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u n̄walula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 7 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho u re kha maipfi/mafhungo maḽwe na maḽwe e a n̄walwa.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA MUḽWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U N̄wala:

Minete ya 30

Pulane Na Mvetamveto

THERO: Kha vha n̄wale nga tshifhinga tshe vha vhuya vha thusa muḽwe muthu.

MUSHUMO: Kha vha ole tshifanyiso vha n̄wale na fhungo ḽithihi.

FUREME YA U N̄WALA:

Ndo shuma na...u...

Ro shuma roṽhe zwavhuḽi/A ro ngo shuma roṽhe zwavhuḽi...

NYEDZISELO

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri ṅamusi, vhagudi vha ḍo engedza fhungo kha zwe vha ṅwala nga Musumbuluwo.
- 2 Kha vha ṭalutshedze uri ṅamusi, vhagudi vha ḍo ṅwala nga ṅdila ye vha ḍipfa ngayo musu vho shuma na muṅwe muthu. Vha ḍo humbula ṅdila ye vha vhona vho shumisana ngayo na uyo muthu kha uri vho shumisana zwavhuḍi naa kana a vho ngo shumisana zwavhuḍi nahone ndi nga'ni.
- 3 Kha vha vhalele vhagudi fureme ntswa.
- 4 Kha vha shumise u modela/nyedziselo kha u sumbedza vhagudi uri muthu u thoma nga u elekanya musu a sa athu ṅwala.
- 5 Kha vha ṭalutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhona wa tshifanyiso tshavho tshe vha ola, u fana na uri: Nṅe na murathu wanga ro shumisana zwavhuḍi ngauri ro amba nga zwoṭhe zwe ra vha ro tea u ita, ra pfana. A ro ngo vhuya ra fhambana nga maipfi.
- 6 Kha vha shumise nyedziselo kha u engedza kha zwe vha ola tshifanyisoni: vhona na murathu wavho vha tshi khou ambedzana, vha tshi sumbedza u pfana na u takala, nzw.
- 7 Kha vha ṭalutshedze uri vha ḍo ṅwala maipfi afhio. Kha vha talele ipfi liṅwe na liṅwe utalo, u fana na: ro shumisana zwavhuḍi ngauri ro amba nga zwoṭhe zwe ra vha ro tea u ita, ra pfana.
- 8 Kha vha thuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u ṅwala mihumbulo ya vhona vhaṅe.

NDAELA DZA ORAḶA

- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudiswa, ya u vha na tshumisano.
- 2 Kha vha ṅwale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: lwa, nyambedzano, ṭaṭa, amba, thusa, swikelela, ndivho, nzw.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: vha humbule nga muthu we vha vhuya vha shuma nae. No shumisana zwavhuḍi? Ndi nga'ni ni tshi ralo?
- 4 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha tea u elekanya musu vha sa athu u ṅwala.
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vha vhudze zwo vha hani u shuma na muṅwe muthu.
- 6 Vha tea u amba uri: Ro shumisana zwavhuḍi/ a ro ngo shumisana zwavhuḍi? ngauri...
- 7 Kha vha ṭalutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u ṅwala mihumbulo yavho!

U ṅWALA

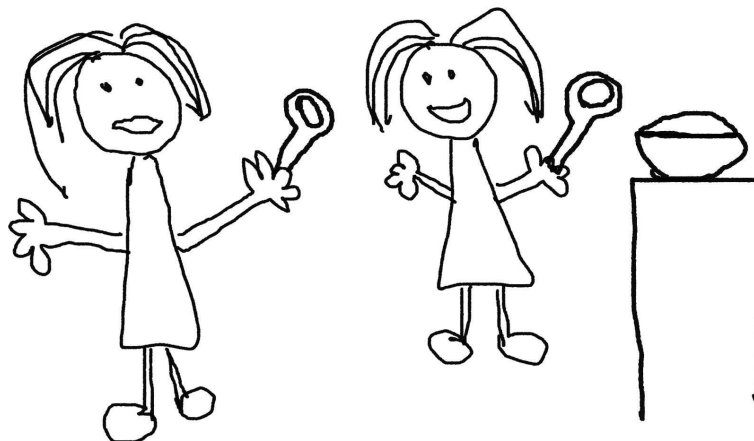
- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musu vhagudi vha tshi khou ṅwala, vhona kha vha tshimbile na lufhera vha tshi enda vha tshi fara khuvhanganotshihadu na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vha vhudze nga zwe vha ṅwala.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u ṅwala mihumbulo yavho.
- 5 Kha vha ṭuṭuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha rembuluwe vha ambe nga nyolo dzavho na muñwe ngavho (phathinara).
- 3 Kha vha nembeledze zwe vhagudi vha ñwala kha luvhondo u mona na lufhera, kha vhunṭha hu no swikelea nga maṭo a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya ḍuvha.

Ndo shuma nd mme dngd ri tshi
bakela kereke khekhe.

Ro shuma zwa vhudi rothe ngduri
ro vha ri tshi khoy thusana.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na Bammbiri la U shumela la U vhala 3.
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 1 ya Lavhuraru.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 2 ya Lavhuraru.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuḱa

U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Mupaḱukanyo Na Muvanganyo

NḲE NDI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Ḳavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: vhana
- 3 Kha vha paḱule ipfi ḱi bve mibvumo yo imaho nga yoṱhe: /vh/-/a/-/n/-/a/.
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḱo: /vh/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vuvhili wa ipfi ḱo: /a/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vuvuraru wa ipfi ḱo: /n/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ḱo: /a/
- 8 Kha vha ḱwale ipfi ḱo kha bodo ya tshoko: vhana
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u vanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /vha/-/na/ = vhana
- 10 Kha vha dovholole kuitele uku kha ipfi ḱi no bva kha ngudo ya Ḳavhuraru: nzambo

RḲE RḲ...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Ḳavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: vhomba
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ḱo ndi ufhio? /vh/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vuvhili wa ipfi wa ḱo ndi ufhio? /o/
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vuvuraru wa ipfi wa ḱo ndi ufhio? /mb/
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u wa u fhedza wa ipfi ḱo ndi ufhio? /a/
- 7 Kha vha humbele vhagudi vha paḱukanye ḱo ipfi ḱi bve mibvumo yo imaho nga yoṱhe: /vh/-/o/-/mb/-/a/
- 8 Kha vha ḱwale ipfi ḱo: vhomba
- 9 Vha vha vhudze vhagudi uri vha ṱanganyise mibvumo i re kha ipfi ḱo vha tshi zwi ita na vhone: /vho/-/mba/ = vhomba
- 10 Kha vha dovholole kuitele uku kha ipfi ḱi no bva kha ngudo ya Ḳavhuraru: nzie

PHUROGIREME YA U ṬHAḱUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

U Vhala Ha Vhuvhili

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U VHALA: TSHIFANYISO TSHA MUHUMBULO

Liṅwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Biṭiruṭi khulu</p> <p>Mulimi vho Baloyi vho vha vha tshi dzula bulasini yavho ya u naka Venḁa, na mufumakadzi wavho, Mama Rhandu. Mulimi vho vha vho takala, ngauri mavu a bulasini avho o vha o pfuma, ṅwaha wonoyo, mvula yo ṅa zwavhuḁi. Mulimi vho Baloyi na Mama Rhandu vho vha vho takalela khaṅo.</p>	
<p>Liṅwe ḁuvha, musi tshifhinga tsho tea, Mulimi vho Baloyi vho tandula ngade yavho ya miroho. 'Ndi tshifhinga, ndi Mulimi vho Baloyi. 'Ndi ḁo kaṅa miroho yanga.'</p> <p>Mulimi vho Baloyi vha tupula biṭiruṭi. Vha tupula maḁabula. Vha tupula kherotse. Vho tupula biṭiruṭi. Musi vha tshi khou tupula biṭiruṭi, iṅwe ya hana u tupuwa ya si bve! Yo vha yo hula lwo kalulaho. 'Yo vha yo hulesa lwo kalulesaho. Yo vha i biṭiruṭi khulu heyo!'</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha Mulimi vho Baloyi vha tshi tupula miroho yavho u bva kha muṅwe vha tshi ya kha muṅwe, ḁuvha loṭhe. Ndi humbula uri vho vha vho no vha na mashika vho dovha vha neta nga u shumesa.</p>
<p>Mulimi vho Baloyi vho kokodza, vha kokodza vho kokodza. Fhedzi Biṭiruṭi khulu ya si bve.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha vho Baloyi vha tshi fhela mbilu vha tshi ri: 'heee nga vhanna!'</p>
<p>Mulimi vho Baloyi na Mama Rhandu vha kokodza biṭiruṭi khulu. Vho kokodza, vho kokodza vho kokodza vho kokodza. Fhedzi biṭiruṭi khulu ya si bve.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha vho Baloyi na Mama Rhandu musi vha tshi khou kokodza: 'Evhoo!'</p>
<p>Mulimi vho Baloyi, Mama Rhandu na Nsovo vho kokodza biṭiruṭi khulu. Vho kokodza, vha kokodza, vho kokodza na u kokodza. Fhedzi biṭiruṭi ya si bve.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha Nsovo a tshi dzungudza ṭhoho nga u hanganea.</p>
<p>Mulimi vho Baloyi na Mama Rhandu na Nsovo na mmbwa vho kokodza biṭiruti. Vho kokodza, vho kokodza, vho kokodza, vho kokodza. Fhedzi biṭiruṭi ya si bve!</p> <p>'Ri ṭoḁa thuso,' hu amba mmbwa. Ya vhidza tshimange.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha mmbwa i tshi khou vhomba nga u hanganea musi i tshi khou kokodza na u kokodza.</p>

Liṅwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
Mulimi vho Baloyi na Mama Rhandu na Nsovo na mmbwa na tshimange vho kokodza biṭiruṭi khulu. Vho kokodza, vho kokodza, vho kokodza, vho kokodza. Fhedzi biṭiruṭi ya si bve! 'Ri ṭoḡa thuso,' hu amba tshimange. Tsha vhidza mbevha.	Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha muṭa u tshi vhonele wo neta na u hanganea. Vha khou pfa u vhavha na u bva mabiko, fhedzi biṭiruṭi khulu a yo ngo vhuya ya tsekha.
Mulimi vho Baloyi na Mama Rhandu na Nsovo na mmbwa na tshimange na mbevha vho kokodza biṭiruṭi khulu. Vho kokodza, vho kokodza, vho kokodza, vho kokodza vho K-O-K-O-D-Z-A ...	
Biṭiruṭi khulu ya mbo ḡi thunyu! 'Ndo zwi kona!' Mbevha ya ṭavha mukosi. 'Ndo tupula liḡiṭiruṭi liḡulu!'	Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha u vhona kubevha ku tshi tupula liḡiṭiruṭi liḡulu ku kwoṭhe! Mihumbuloḡe iwe vhathu...wo no takadza!
Vhusiku honoho, muṅwe na muṅwe o vha na vhuṭambo ha miroho. Musi vha tshi khou la, ho itwa miswaswo, ho seiwa nga ha liḡiṭiruṭi liḡulu na mbevha ya maandḡa!	

Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
Ndi ngaṅi Mulimi vho Baloyi vho takala?	Ngauri mavu a bulasi yavho o vha o ṅoṅa, ha dovha ha vha na mvula yavhuḡi.
Ni humbula uri vhabvumbudzwa vho ḡipfa hani musi vho tupula liḡiṭiruṭi	Ndi humbula uri vho pfa ...
Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
Ndi ngaṅi zwi tshi seisa musi hu tshi shumiswa tshifanyiso tsha muhumbulo tsha kubevha ku tshi khou tupula liḡiṭiruṭi liḡulu?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri mulimi wa maandḡa ho ngo li tupula. • Ngauri vha aluwa vhavhili vha maandḡa a vho ngo li tupula. • Ngauri na musi hu Mulimi vho Baloyi, Mama Rhandu, Nsovo, mmbwa, tshimange, vho ṭangana a vho ngo kona u tupula! Zwino kubevha ku nga zwi kona hani ku kwoṭhe? • Ngauri li biṭiruṭi liḡulu lo hulesa u fhira mbevha!

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Nḡila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kḲasi yoḡhe, muḡwe na muḡwe e na Bammbiri Ḳa U shumela Ḳa U vhala 3.
- 2 Kha vha ḡalutshedze kḲasi yoḡhe Nyito ya 1 ya Ḳavhuḡa.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.
- 6 Kha vha ḡalutshedze kḲasi yoḡhe Nyito ya 2 ya Ḳavhuḡa.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ḡalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

ᱠavhuᱦanu

Nyito Dza Oraᱠa

Minete ya 15

ᱢIVHAMAIPFI YA THERO

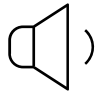
- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha ᱦane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya ᱢivhamaipfi ya Thero.
 - u na ha mvula
 - mavu
 - ᱠoᱠa

Tshidade kana luimbo	Nyito
	Vhagudi vha no swika 10 kha vha ite danga sa yone nᱠu. Mugudi muthihi o imela lufhera. Vho salaho vha ᱦo vha vho ima thungo.
Vhonani nᱠu ya hashu,	Vhagudi vha 10 vha ᱦo vha vha tshikhou mona vho farana. ᱠwana muthihi o imela lufhera (kamara).
nᱠu hashu, nᱠu ya hashu!	Tshigwada tsho salaho tshi imba tshi tshi khou sumba.
Vhonani nᱠu ya hashu a si u hula hayo.	Tshigwada tsho salaho tshi imba tshi tshi khou sumba.
Ri ᱦo ᱦa ra i fhungudza ra i fhungudza	Vha sumbedza u laᱦela zwanᱦa nga matungo.
Ra i fhungudza, ra i fhungudza	Vha sumbedza u laᱦela zwanᱦa nga matungo.
Ri ᱦo ᱦa ra i fhufhungudza nga muᱠwe na muᱠwe ene...(kha vha vhidze dzina ᱠa mugudi)	Vha amba dzina ᱠa muᱠwe mugudi kha vhaᱠa vha Vhaᱠa vho salaho vha ya vhoᱦhe u mu bvisa dangani, ha sala Vha ite nga u ralo u swika vhagudi vha fumi vha tshi fhela.

THERISANO YA MAᱠWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha ᱠwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
 - Tshiᱦori itshi tshi amba nga...
 - Ndo takadzeswa nga tshipiᱦa tsha musi...
 - Ndi vhone hu na tshumisano kha tshiᱦori hetshi ngauri...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha zwigwada zwiᱦuku.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoᱦhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso iᱠwe na iᱠwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kiᱠasi i thetshelese.

- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ṅekane phindulo na vhaṅwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U Wana Maipfi

Kha vha ite thebuḷu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga Ḳavhuvhili na Ḳavhuraru.

vh	nz	a
o	e	n
i	mb	l
v	b	m

U MODEḲA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: /vh/ na /nz/
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṭhe na themba dzo vanganaho (ṭhanganyiso) nga u i ṅwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo vanganaho dzi re afho ṅṭha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumiswa mubvumo wo tiwaho, sa: /vh/-/o/-/mb/-/a/ = vhomba
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi /vh/ kana /nz/
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa Ḳiṅwe ipfi, sa: /m/-/a/-/b/-/a/ = maba

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅdowedzo vha ṅwale ṭhohwana i no ri: vh, nz
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe): vhea, vhomba, vhana, vhia, mavhivhi, nzambo, nzie, maba, lema, vumba, vala, bvela, mbila

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

Thevhelauvhala

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: MANWELEDZO/U EDZA

U EDZA ṬITAMBWA KHA TSHIṬORI

Ndugiselo:

- Kha vha nange mugudi muthihi uri a vhe rabulasi, Vho Baloyi, muṅwe a vhe, Mama Rhandu, muṅwe Nsovo, muṅwe mmbwa, muṅwe tshikadzi, na mbevha.
- Arali zwi tshi konadzea vha ḑe na mitshelo, biṭiruṭi, maḑabula, murambo, na kherotsi

MAṆWALWA	ZWINE MUGUDISI VHA AMBA	ZWINE VHAGUDI VHA ITA
<p>Biṭiruṭi khulu</p> <p>Mulimi vho Baloyi vho vha vha tshi dzula bulasini yavho ya u naka Venḑa, na mufumakadzi wavho, Mama Rhandu. Mulimi vho vha vho takala, ngauri mavu a bulasini avho o vha o pfuma, riwaha wonoyo, mvula yo ṅa zwavhuḑi. Mulimi vho Baloyi na Mama Rhandu vho vha vho takalela khaṅo.</p>	<p>Kha vha vhudzise vhagudi: Hu khou itea mini afha?</p>	<p>Vhagudi vha tea u ṅea manweledzo a siaṭari ṽeneṽo.</p>
<p>ṽiṅwe ḑuvha, musi tshifhinga tsho tea, Mulimi vho Baloyi vho tandula ngade yavho ya miroho. 'Ndi tshifhinga, ndi Mulimi vho Baloyi. 'Ndi ḑo kaṅa miroho yanga.'</p> <p>Mulimi vho Baloyi vha tupula biṭiruṭi. Vha tupula maḑabula. Vha tupula kherotse. Vho tupula biṭiruṭi. Musi vha tshi khou tupula biṭiruṭi, iṅwe ya hana u tupuwa ya si bve! Yo vha yo hula lwo kalulaho. 'Yo vha yo hulesa lwo kalulesaho. Yo vha i biṭiruṭi khulu heyo!'</p>	<p>Kha vha vhidze mugudi ane a khou ya u vha rabulasi Vho Baloyi a ḑe a ime phanḑa kiṽasirumuni.</p>	<p>Rabulasi Vho Baloyi: 'Ndi tshifhinga, ndi tea u kana zwe nda zwala.'</p> <p>Rabulasi Vho Baloyi vha tshi ita ungari vha khou tupula miroho yavho.</p>
<p>Mulimi vho Baloyi vho kokodza, vha kokodza vho kokodza. Fhedzi Biṭiruṭi khulu ya si bve.</p>	<p>Kha vha vhudzise vhagudi: Hu khou itea mini afha?</p>	<p>Vhagudi vha tea u ṅea manweledzo a siaṭari ṽeneṽo.</p> <p>(Rabulasi Vho Baloyi vha khou balelwa u tupula biṭiruṭi.)</p> <p>Rabulasi Vho Baloyi vha ri: 'Ndi khou ṭoḑa thuso!'</p>

MAḲWALWA	ZWINE MUGUDISI VHA AMBA	ZWINE VHAGUDI VHA ITA
Mulimi vho Baloyi na Mama Rhandu vha kokodza biḲiruḲi khulu. Vho kokodza, vho kokodza vho kokodza vho kokodza. Fhedzi biḲiruḲi khulu ya si bve.	Kha vha vhudzise vhagudi: ndi nnyi ane a tea u tevhela? Kha vha vhidze mugudi ane a khou ya u vha Mama Rhandu a ḡe a ime phanḡa kiḲasirumuni.	Vhagudi vha fhindula vha ri: Mama Rhandu Mama Rhandu vha kokodza Rabulasi Vho Baloyi. Mama Rhandu vha ri: 'Ri khou ḡoḡa thuso!'
Mulimi vho Baloyi, Mama Rhandu na Nsovo vho kokodza biḲiruḲi khulu. Vho kokodza, vha kokodza, vho kokodza na u kokodza. Fhedzi biḲiruḲi ya si bve.	Kha vha vhudzise vhagudi: ndi nnyi ane a tea u tevhela? Kha vha vhidze mugudi ane a khou ya u vha Nsovo a ḡe a ime phanḡa kiḲasirumuni.	Vhagudi vha fhindula vha ri: Nsovo Nsovo u kokodza Mama Rhandu. Nsovo a ri: 'Ri khou ḡoḡa thuso!'
Mulimi vho Baloyi na Mama Rhandu na Nsovo na mmbwa vho kokodza biḲiruti. Vho kokodza, vho kokodza, vho kokodza, vho kokodza. Fhedzi biḲiruḲi ya si bve! 'Ri ḡoḡa thuso,' hu amba mmbwa. Ya vhidza tshimange.	Kha vha vhudzise vhagudi: ndi nnyi ane a tea u tevhela? Kha vha vhidze mugudi ane a khou ya u vha nngwa a ḡe a ime phanḡa ha kiḲasirumuni.	Vhagudi vha fhindula vha ri: 'nngwa.' Nngwa i kokodza Nsovo. Nngwa ya ri: 'Ri khou ḡoḡa thuso!'
Mulimi vho Baloyi na Mama Rhandu na Nsovo na mmbwa na tshimange vho kokodza biḲiruḲi khulu. Vho kokodza, vho kokodza, vho kokodza, vho kokodza. Fhedzi biḲiruḲi ya si bve! 'Ri ḡoḡa thuso,' hu amba tshimange. Tsha vhidza mbevha.	Kha vha vhudzise vhagudi: ndi nnyi ane a tea u tevhela? Kha vha vhidze mugudi ane a khou ya u vha tshikadzi a ḡe a ime phanḡa ha kiḲasirumuni.	Vhagudi vha fhindula vha ri: 'tshikadzi.' Tshikadzi tsha ri: 'Ri khou ḡoḡa thuso!'
Mulimi vho Baloyi na Mama Rhandu na Nsovo na mmbwa na tshimange na mbevha vho kokodza biḲiruḲi khulu. Vho kokodza, vho kokodza, vho kokodza, vho kokodza vho K-O-K-O-D-Z-A ...	Kha vha vhudzise vhagudi: ndi nnyi ane a tea u tevhela? Kha vha vhidze mugudi ane a khou ya u vha mbevha a ḡe a ime phanḡa ha kiḲasirumuni.	Vhagudi vha fhindula vha ri: 'mbevha.' Mbevha ya ri: 'Ri khou ḡoḡa thuso!'
BiḲiruḲi khulu ya mbo ḡi thunyu! 'Ndo zwi kona!' Mbevha ya ḡavha mukosi. 'Ndo tupula ḲibiḲiruḲi Ḳihulu!'	Kha vha vhudzise vhagudi: Hu khou itea mini afha?	Vhagudi vha tea u ḡea manweledzo a siatari ḲeneḲo. (BiḲiruḲi khulu i fhedza yo tupuwa!) Mbevha ya ri: 'Ndo kona! Ndo tupula biḲiruḲi khulu!'

MAÑWALWA	ZWINE MUGUDISI VHA AMBA	ZWINE VHAGUDI VHA ITA
Vhusiku honoho, muñwe na muñwe o vha na vhuṭambo ha miroho. Musi vha tshi khou ḷa, ho itwa miswaswo, ho seiwa nga ha ḷibiṭiruṭi ḷihulu na mbevha ya maanḷa!	--	--

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Nḡila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṭhe, muñwe na muñwe e na Bammbiri ḷa U shumela ḷa U vhala 3.
- 2 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe Nyito ya 1 ya ḷavhuṭanu.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite Nyito ya Phanda-u-Vhala.
- 6 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe Nyito ya 2 ya ḷavhuṭanu.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi d̄uvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifhio?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro nwala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wanu wo khwinifhala nga ndila-de ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndila-de ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vha pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

Gireidi ya 1

THEMO YA 3

Vhege ya

4

THERO:

Tshumisano

Ndugiselo Dza Kīlasini

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kīlasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U ṬANA kha dzi nwalwe zwithu zwiswa ḍuvha na ḍuvha, zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭathanwa/garaṭambali na tsumbedzelo dza maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoḍa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha wane na u ita ndugiselo dza zwitenwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero, sa tsumbo, zwitenwa zwine zwa ḍo takadza vhagudi: zwifanyiso zwa vhatu vha tshi khou thusana.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: Itani ṭhoḍisiso ya ndila dzo fhambanaho dzine vhatu vha nga thusana ngadzo.
- 6 Vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dzi vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya tshikolo dzo dzula nga ngona.

Nyito Dza U Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari la 17, kha ri metshe.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari la 18, kha ri vhale.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari la 19 na 20, kha ri nṱwale.

Nyito ya 1: Nyito ya 1: Kha vha ole tshifanyiso tsha muthu ane na ṭoḍa u mu thusa.

Musumbuluwo

Nyito Dza Oraĵa

Minete ya 15

KHA VHA DIVHADZE THERO: U SWIKELELA NDIVHOTHANGELI

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha mukomana na murathu vha tshi khou pfuka mulambo kha Bugu Khulwane: Lungano lwa mukomana na murathu vha vhasidzana
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou isa phanda na thero: Tshumisano
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina la thero vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?
- 5 Kha vha n'wale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vha vhudzise mbudziso thuthuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Ndi lini hune vhathu vha tea u shumisana?
 - b Ndi nga'ni vhathu vha tshi tea u shumisana?
 - c Ni takalela mini nga u shumisana?
 - d Ndi mini tshine tsha ita uri tshumisano i sa leluwe?

VHEGE YA 4

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha tane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - tshitori
 - khani
 - tandulula

Tshidade kana luimbo	Nyito
	Vhagudi vha no swika 10 kha vha ite danga sa yone nngu. Mugudi muthihi o imela lufhera. Vho salaho vha do vha vho ima thungo.
Vhonani nngu ya hashu,	Vhagudi vha 10 vha do vha vha tshikhou mona vho farana. Nwana muthihi o imela lufhera (kamara).
nngu hashu, nngu ya hashu!	Tshigwada tsho salaho tshi imba tshi tshi khou sumba.
Vhonani nngu ya hashu a si u hula hayo.	Tshigwada tsho salaho tshi imba tshi tshi khou sumba.
Ri do da ra i fhungudza ra i fhungudza	Vha sumbedza u laŵela zwanḁa nga matungo.
Ra i fhungudza, ra i fhungudza	Vha sumbedza u laŵela zwanḁa nga matungo.
Ri do da ra i fhufhungudza nga muḁwe na muḁwe ene...(kha vha vhidze dzina la mugudi)	Vha amba dzina la muḁwe mugudi kha vhaĵa vha Vhaĵa vho salaho vha ya vhoḁhe u mu bvisa dangani, ha sala Vha ite nga u ralo u swika vhagudi vha fumi vha tshi fhela.

Muñwalo

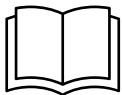
Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ndowedzo.
- 2 Kha vha vhidze mibvumo na maipfi a tevhelaho uri vhagudi vha a ñwale:
 - a vhea
 - b vhomba
 - c vhana
 - d vha
 - e mavhivhi
 - f nzambo
 - g nzie
- 3 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise penisela dza muvhala kha u lulamisa mishumo yavho vhone vhañe.
- 4 Kha vha ñwale mibvumo na maipfi zwi tshi vhonala kha bodo ya tshoko.
- 5 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lila thuso inwe.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe/khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: Lungano lwa mukomana na murathu vha vhasidzana
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siatari linwe na linwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfesesa zwavhudi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipiḁa zwo teaho zwa tshitori.
- 6 Kha vha vhale tshitori tshoṱhe luthini, vha sa imi.

U Nwala:

Minete ya 30

Pulane Na Mvetamveto

THERO: Rothe ri na talente dzo fhambanaho dzine dza nga ri ita uri ri shumisane. Kha vha n'wale nga talente ine vhone vha vha nayo na ine murathu/mukomana/khaladzi kana khonani yavho a vha nayo.

MUSHUMO: Kha vha ole tshifanyiso vha tshi nee na dzina nga fhasi. Hetshi tshi do vha tshipiḁa tsha u vhala bugu kilasini khonani ya u vhala.

FUREME YA U N'WALA: Talente yanga ndi...

NYEDZISELO

- 1 Kha vha talutshedze uri namusi, vhagudi vha do n'wala nga zwine vha zwine vha zwi konesa – talente ine vha vha nayo!
- 2 Kha vha shumise u modela/nyedziselelo kha u sumbedza vhagudi uri muthu u thoma nga u elekanya musi a sa athu n'wala.
- 3 Kha vha talutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshe vha ola, u fana na uri: Talente yanga ndi u n'wala. Ndi konesa u n'wala.
- 4 Kha vha shumise u modela/nyedziselelo kha u ola tshifanyiso tshavho vha tshi khou n'wala.
- 5 Kha vha talutshedze uri vha do n'wala maipfi afhio. Kha vha talele ipfi liḁwe na liḁwe kutalo, u fana na: Talente yanga ndi u n'wala.
- 6 Kha vha thuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha talutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u n'wala mihumbulo yavho vhone vhaḁe.

NDAELA DZA ORAḁA

- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo na vhagudi ya maipfi a talente dzo fhambanaho.
- 2 Kha vha n'wale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: zwipotso, n'wala, vhala, khwaḁha, thuso, muthetshesesi, nzw.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: ndi zwifhio zwine vha zwi konesa?
- 4 Kha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha tea u elekanya musi vha sa athu u n'wala.
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vhudze vhone nga zwine vha zwi konesa.
- 6 Vha tea u amba uri: talente yanga ndi...
- 7 Kha vha talutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u leibuḁa zwifanyiso zwavho!

U N'WALA

- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou n'wala, vhone kha vha tshimbile na lufhera vha tshi enda vha tshi fara khuvhanganotshihadu na vhagudi.

- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vhudze nga zve vha n̄wala.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u engedza mafhungo.
- 5 Kha vha t̄ut̄uwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha rembuluwe vha ambe nga nyolo dzavho na muñwe ngavho (phathinara).
- 3 Kha vha t̄alutshedze uri ri do engedza zwiñwe zwidodombedzwa kha zve ra n̄wala ngazwo nga Lavhuraru.

Talente yangd ndi ya y imbd.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na Bammbiri la U shumela la U vhala 4.
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 1 ya Musumbuluwo.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 2 ya Musumbuluwo.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelangu vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuvhili

U Ṫalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Kha Vha Ḑivhadze Mibvumo Miswa Na Maipfi Maswa

KHA VHA ḐIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭaṭhanwa/garaṭambali: /fh/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovhole x 3.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni a Ḑivhavho maṅwe maipfi a thomaho nga mubvumo /fh/?
- 4 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: fhaṭa, fhira, fhola

KHA VHA ḐIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi Ḳiṅwe na Ḳiṅwe, Ḳi tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭaṭhanwa/garaṭambali: fhola, fhaṭa, fhira, fhaṭuwani
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭaṭhanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṪHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

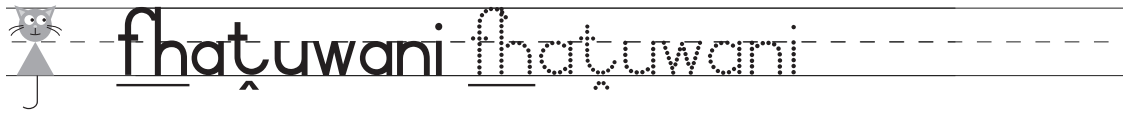
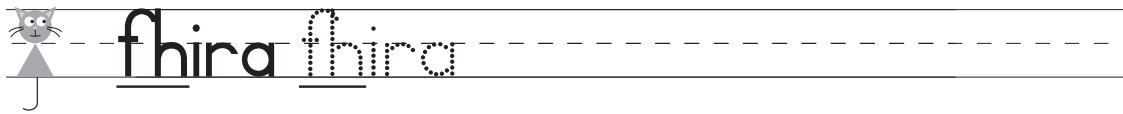
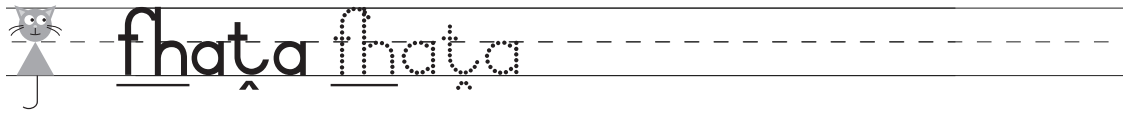
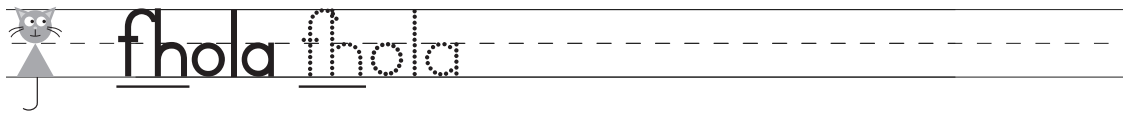
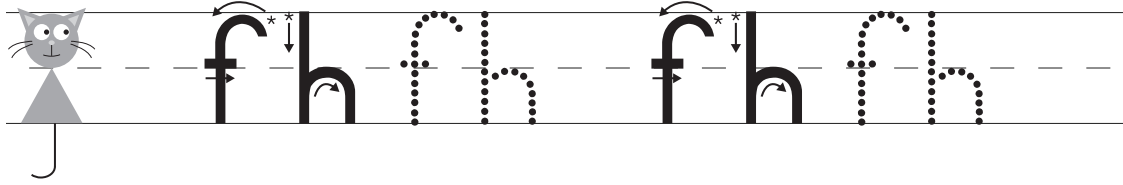
Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(Ḳedere) maswa (Ḳiswa)/maipfi maswa/mafungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḲedere maṭuku na ma(Ḳederedanzi): fh
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)Ḳedere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tsha u Ḳa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ṅwale (ma)Ḳedere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale (ma)Ḳedere kha desike dzavho nga minwe.

- 5 tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ḽedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ḽwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 7 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho u re kha maipfi/mafhungo mañwe na mañwe e a ḽwalwa.

PHUROGIREME YA U ḽHADUKANYA MUḽWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

U Vhala Ha U Ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U DIVHUDZISA/U ITA ṬHODISISO

Ṭiṅwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Lungano lwa murathu na mukomana vha vhasidzana</p> <p>Itshi tshiṭori tsho tshintshiwa tshi tshi bva kha lungano lwa Panchantatra uri lu yelana na thero, u shuma noṭhe.</p>	
<p>Kale kale, kha Ṭiṅwe shango ṽa kule ngei India, ho dzula vhaṅwe murathu na mukomana vha vhasidzana. Kamala na Jameela vho vha vhe khonani dza khwiṅe. Fhedzi Ṭiṅwe ḍuvha vho dzhena kha u ṭaṭisana hu songo ḍoweleaho.</p> <p>'U vha na maandḍa zwi khwiṅe kha u ṭavhanya!' Kamala u amba o ḍiimisela.</p> <p>'Ndi nga na nda dzula ndi tshi ṭavhanya na u ḍi imisela madzuloni a u hula na u vha na maandḍa!' Hu ṭaṭa Jamela. Vho ṭaṭisana vha tshi ya murahu na phanḍa, vha tshi khou sinyutshelana na u sinyutshelana vha tshi ya.</p>	<p>Ndi khou ḍivhudzisa uri vha ḍo tandulula hani muṭaṭisano wavho?</p>
<p>Kamala na Jameela vha na mashudu, nga uri kha muvhundu une vha dzula khawo hu na mukegulu wa vhuṭali vho no pfi vho Ghotsha. Kha tshifhio na tshifhio tshine vhathu vha afho vha kundelwa u tandulula vha ya kha vho Gotsha. Vho vha vha tshi ṭhompfiwa nga maandḍa nga uri vho vha vhe na thandululo ya dziphambano. Kamala na Jameela vho ṭuwa vha ya ha muḍini wa Vho Ghotsha, vha tshi khou ṭaṭisana tshifhinga tshothe musi vha tshi khou tshimbila. 'U vha na maandḍa zwi khwiṅe!' ndi Kamala a tshi amba o khwathisedzela. 'U ṭavhanya zwi khwiṅe!' Ndi Jameela a tshi khou ṭaṭa.</p>	<p>Ndi a ḍivhudzisa arali Vho Gotsha vha tshi ḍo kona u thusa u tandulula u ṭaṭisana ha avha murathu na mukomana?</p>
<p>Vho Ghotsha vho pfa Kamala na Jameela vha tshi khou ṭaṭisana. Vho vha vho ima nnḍa u swikela vha tshi swika muḍini wavho.</p>	

Linwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Avha vhasidzana vhavhili vha gwadama nga magona vha kwama nayo dzavho u sumbedza tthonifho. 'Thaidzo ndi mini afha?' Hu vhudzisa Vho Ghotsha. 'Vho Ghotsha, nandi zwi khwiṅe u tāvhanya kana khwiṅe ndi u vha na maandā?' Hu vhudzisa Kamala. 'Tshimbilani ni yo dzula nduni ya haṅu ni nndindele. Ni songo tsha isa phandā nga ha hazwo,' Hu fhindula Vho Gotsha.</p>	
<p>Vho Ghotsha vho dzula ngadeni yavho vha tshi khou humbula nga ha uri vha ḍo ita mini.</p>	<p>Ndi ḍivhudzisa uri ndi mini tshire khwiṅe kha u tāvhanya kana u vha na maandā. Ndi ḍivhudzisa uri Vho Gotsha vha ḍo fhindula hani mbudziso i kondāho ngaurali!</p>
<p>Mafhedziseloni, Vho Gotsha vho vha na muhumbulo. Vha mwemwela nyana, vha mwemwela vha tshi ya kha hayani ha Kamala na Jameela.</p>	
<p>Vho Gotsha vho tšalutshedza vha ri, 'Ndo dzhia tsheo ya uri ndi ḍo fhindula mbudziso ya vhoiwe, nga pfulufhedziso ya uri ni ḍo dzhia khaedu noṅhe.' Hangei seli ha mulambo, vhukati ha ḍaka ḷihulu hu na muri mulapfu u re na khokhonati dza u ḍifhesa. Ni tea u mpfulela mutshelo u bvaho kha muri hoyo. Ndi hone ndi tshi fhindula mbudziso ya vhoiwe.</p>	<p>Ndi ḍivhudzisa uri ndi nga'ni vha tshi tḍoḍa Khamala na Jameela vha tshi tea u vha fha khokhonati vha sa athu fhindula mbudziso?</p>
<p>Zwino, Kamala na Jameela vha dzudzanya lwendo lwavho. Musi vha tshi swika kha tsini na/nngwani dza mulambo, Jameela a thoma u tshimbila mulamboni. Nga u tāvhanya a zwi vhona uri mulambo uyu wo ita tivha ḷihulu nahone wo tsela fhasi vhukuma lutsinga lwo vha lu na maandā manzhi lune a nga si kone u pfuka. Kamala o vhona murathu a tshi khou tambula. A ḍikumedzela ari, 'Fhufhelani kha mashada anga. Vha kona u wela mulambo vhoṅhe.</p>	<p>Ndi ita tsedzuluso ya uri musu ni tshi wela mulambo, zwi tḍoḍa ni na maandā a no nga a Kamala. Ndi ḍivhudzisa uri Vho Gotsha vha ḍo amba uri u vha na maandā zwi khwiṅe?</p>
<p>Musi vha tshi swika murini, Kamala a lingedza u dzinginyisa muri. O u sukumedza a u kokodza. Fhedzi muri wo vha wo hulesa ha sa itee tshithu. Jameela a mbo ḍi gonya muri nga u tāvhanya, o ka dziḷa khokhonati, o dzi posa fhasi. Kamala na Jameela vha kuvhanganya dziḷa khokhonati vha fara lwendo lwavho lwa u ya hayani.</p>	<p>Ndi ita tḥoḍuluso ya uri musu u tshi tḍoḍa u gonya muri mulapfu zwi tḍoḍa luvhilo lu no nga lwa Jameela. Ndi ḍivhudzisa uri Vho Gotsha vha ḍo ri u vha na luvhilo zwi khwiṅe naa?</p>

Liṅwalwa	U vhalo ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Musi murathu na mukomana vha tshi swika ha Vho Gotsha, vha vha ṅea khokhonati.</p> <p>'Kha vhuvhili ha vhoiwe ndi nnyi a mmbuelaho na uyu mutshelo?' hu vhudzisa Vho Gotsha.</p> <p>Kamala na Jameela vha sedzana.</p> <p>Jameela ari, 'Ndi ṅṅe, ndo gonya muri nda fula mutshelo!'</p> <p>Kamala ari, 'Ndi ṅṅe, ndo hwalaho Jameela uri a wele mulambo. Mutshelo wo vha u tshi ḍo vha u siho arali ho vha hu si ṅṅe!'</p>	<p>Ni humbula uri ndi nnyi we a vha na vhuḍifhinduleli vhuṅzhi kha u fhedzisa mushumo uyu? A thina vhuṅzani!</p>
<p>Kamala na Jameela vha sedzana. Vho thoma u kwikwinyea vha tou sea.</p> <p>'Ni khou zwi vbona zwino-A hu na wa khwiṅe kha muṅwe! A hu na na muthihi wa vhoiwe we a vha a tshi ḍo vha o fhedza hoyu mushumo e eṅhe. Fhedzi sa tshipano, no swikelela zwi sa swikelelei! Noṅhe no shumisa talente kana mpho dza vhoiwe nga tshifhinga tshone.'</p> <p>Vho Gotsha vha mwemwela kuseo kwavho kwo ḍowealeho musu murathu na mukomana vha tshi khou ṅuwa, vho farana nga zwanda.</p>	<p>Hoo! Ndi ita ṅhoḍiso ya uri Vho Gotsha vho ṅalifha nga maanḍa. Vho vha ṅea hoyu mushumo vha tshi itela uri vha vhone uri zwikili zwavho ndi zwa ndeme i no fana.</p>

Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
Tshikili tsha Kamala ndi tshifhio?	Kamala u na maanḍa.
Tshikili tsha Jameela ndi tshifhio?	Jameela u a ṅavhanya, a vha na luvhilo.
Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
Ndi nga mini Kamala na Jameela vho ya hayani ha Vho Gotsha?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri vho vha vha songo dzhia tsho ya uri ndi khwiṅe u na maanḍa kana luvhilo. • Ngauri vho vha vha tshi khou ṅoḍa thusa ya u tandulula u ṅaṅisana havho. • Ngauri Vho Gotsha vho vha vho ṅalifha nga maanḍa lune vha kona u tandulula thaidzo dzoṅhe.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na Bammbiri la U shumela la U vhala 4.
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 1 ya Lavhuvhili.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 2 ya Lavhuvhili.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

ᱠavhuraru

Nyito Dza Oraᱠa

Minete ya 15

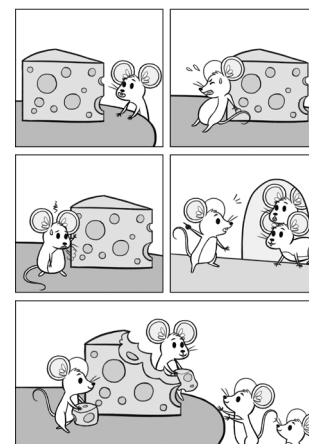
ᱢIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha ᱠane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya ᱢivhamaipfi ya Thero.
 - ᱢiimisela
 - zwino
 - muombano

Tshidade kana luimbo	Nyito
	Vhagudi vha no swika 10 kha vha ite danga sa yone nnᱠu. Mugudi muthihi o imela lufhera. Vho salaho vha ᱠo vha vho ima thungo.
Vhonani nnᱠu ya hashu,	Vhagudi vha 10 vha ᱠo vha vha tshikhou mona vho farana. Nwana muthihi o imela lufhera (kamara).
nnᱠu hashu, nnᱠu ya hashu!	Tshigwada tsho salaho tshi imba tshi tshi khou sumba.
Vhonani nnᱠu ya hashu a si u hula hayo.	Tshigwada tsho salaho tshi imba tshi tshi khou sumba.
Ri ᱠo ᱠa ra i fhungudza ra i fhungudza	Vha sumbedza u laᱠela zwanᱠa nga matungo.
Ra i fhungudza, ra i fhungudza	Vha sumbedza u laᱠela zwanᱠa nga matungo.
Ri ᱠo ᱠa ra i fhufhungudza nga muᱠwe na muᱠwe ene...(kha vha vhidze dzina ᱠa mugudi)	Vha amba dzina ᱠa muᱠwe mugudi kha vhaᱠa vha vhaᱠa vho salaho vha ya vhoᱠhe u mu bvisa dangani, ha sala Vha ite nga u ralo u swika vhagudi vha fumi vha tshi fhela.

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIᱠTORI (VHEGE YA U VHUVHILI YA THERO IYI)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwiᱠtuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshiᱠwe na tshiᱠwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiᱠtori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiᱠtori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ᱠee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muᱠwe na muᱠwe wavho a tshi anetshela tshiᱠtori tshawe.

- 6 Kha vha mone na kilasi vha thetshelane zwigwada kilasini vha tshi anetshelana zwiṭori.
- 7 Kha vha thuse zwigwada u langa maitele haya.

U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Kha Vha Ḑivhadze Mibvumo Miswa Na Maipfi Maswa

KHA VHA ḐIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭatai: /sw/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovholele x 3.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni a Ḑivhavho maṅwe maipfi a thomaho nga mubvumo /sw/?
- 4 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: swela, swelani, swaya

KHA VHA ḐIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi liṅwe na liṅwe, li tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭatai: swaya, swima, swela, swura, swelani
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovholele maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭathanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

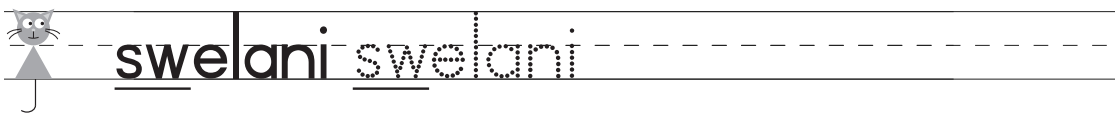
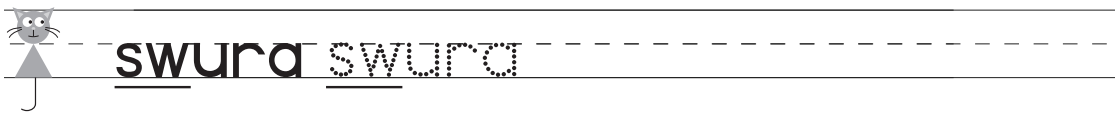
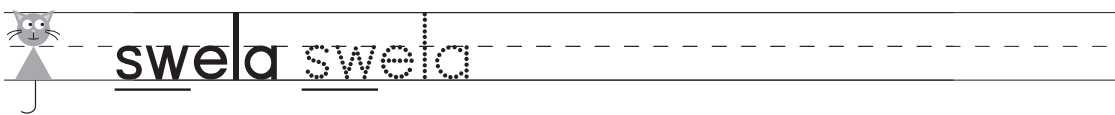
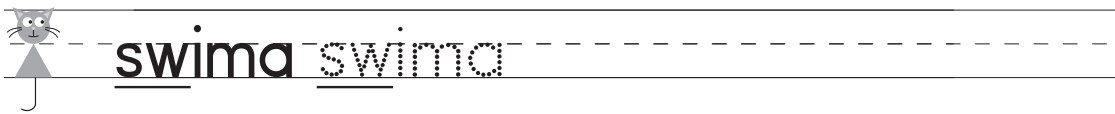
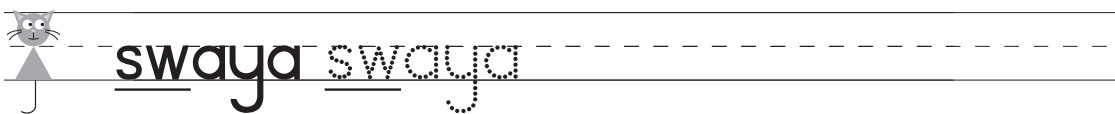
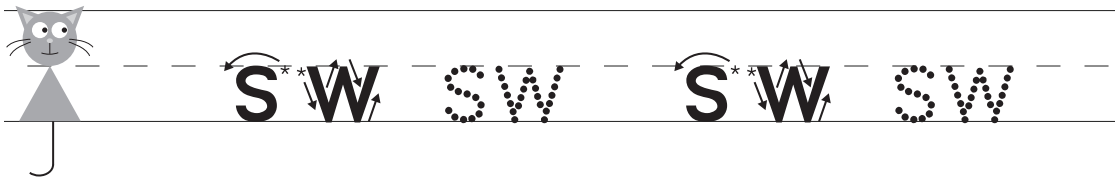
Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḑedere) maswa (ḑiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḑedere maṭuku na ma(ḑederanzi): sw
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḑedere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tsha u ḑa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ṅwale (ma)ḑedere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale (ma)ḑedere kha desike dzavho nga minwe.

- 5 tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ledere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ñwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 7 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho u re kha maipfi/mafhungo mañwe na mañwe e a ñwalwa.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Nwala:

Minete ya 30

Pulane Na Mvetamveto

THERO: Rothe ri na talente dzo fhambanaho dzine dza nga ri ita uri ri shumisane. Nwalani nga talente ine inwi na vha nayo na ine murathu/mukomana/khaladzi kana khonani yanu a vha nayo.

MUSHUMO: Olani tshifanyiso ni tshi nee na dzina nga fhasi. Hetshi tshi do vha tshipida tsha u vhala bugu kilasini khonani ya u vhala.

FUREME YA U N'WALA: Talente yanga ndi...

Rothe ri na talente dzo fhambanaho . Talente ya murathu/mukomana/khaladzi kana khonani yanga ndi...

NYEDZISELO

- 1 Kha vha talutshedze uri namusi, vhagudi vha do engedza fhungo kha le vha nwala nga Musumbuluwo.
- 2 Kha vha talutshedze uri namusi, vhagudi vha do ola nga Talente ya murathu/mukomana/khaladzi kana khonani.
- 3 Kha vha vhalele vhagudi fureme ntswa.
- 4 Kha vha shumise u modela/nyedzisele kha u sumbedza vhagudi uri muthu u thoma nga u elekanya musi a sa athu nwala.
- 5 Kha vha talutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshavho tshe vha ola, u fana na uri: Murathu wanga u konesa u gidima. U gidima duvha na duvha u gidima na kha dzimbambe.
- 6 Kha vha shumise nyedzisele kha u engedzedza zve vha ola kha tshifanyiso tsha murathu wavho a tshi khou gidima.
- 7 Kha vha talutshedze uri vha do nwala maipfi afhio. Kha vha talele ipfi linwe na linwe kutalo, u fana na: Rothe ri na talente dzo fhambanaho. Ya murathu wanga ndi ya u gidima.
- 8 Kha vha thuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha talutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u nwala mihumbulo ya vhone vha.

NDAELA DZA ORALA

- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudiswa, ya talente dzo fhambanaho.
- 2 Kha vha nwale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: gidima, dzudzanya, thogomela ngade, bammabela, pennda, ola, nzw.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Talente ya murathu/mukomana/khaladzi kana khonani yanga ndi ifhio?
- 4 Kha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha tea u elekanya musi vha sa athu u nwala.

- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vha vhudze nga talente ine murathu/mukomana/khaladzi kana khonani a vha nayo.
- 6 Vha tea u amba uri: Talente ya murathu/mukomana/khaladzi kana khonani yanga ndi ...
- 7 Kha vha talutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u n̄wala mihumbulo yavho!

U N̄WALA

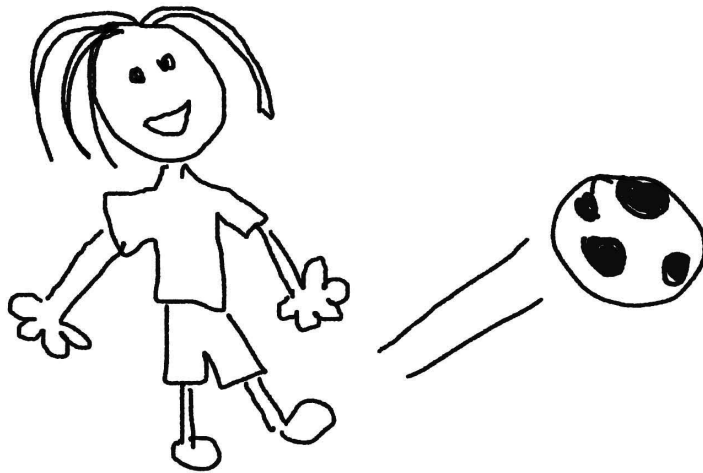
- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou n̄wala, vhone kha vha tshimbile na lufhera vha tshi enda vha tshi fara khuvhangano tshihadu na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vha vhudze nga zwe vha n̄wala
- 4 Kha vha thuse vhagudi u endgedza kha zwe vha n̄wala.
- 5 Kha vha tutuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha rembuluwe vha ambe nga nyolo dzavho na muñwe ngavho (phathinara).
- 3 Kha vha nembeledze zwe vhagudi vha n̄wala kha luvhondo u mona na lufhera, kha vhunṭha hu no swikelea nga maṭo a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya duvha.

Talente yanga ndi ya imba.

Rotho ri na talente dzo
fhambandho. Talente ya
mykomana wanga ndi bold ya
milenzhe.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na Bammbiri la U shumela la U vhala 4.
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 1 ya Lavhuraru.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 2 ya Lavhuraru.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze Ndongangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvhuṇa

U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Mupaḍukanyo Na Muvanganyo

NNE NDI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Lāvhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: fhola
- 3 Kha vha paḍule ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /fh/-/o/-/l/-/a/.
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo: /fh/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ilo: /o/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ilo: /l/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ilo: /a/
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: fhola
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u vanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /fho/-/la/ = fhola
- 10 Kha vha dovholele kuitele uku kha ipfi li no bva kha ngudo ya Lāvhuraru: swima

RINE RI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Lāvhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: fhira
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo ndi ufho? /fh/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ilo ndi ufho? /i/
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuraru wa ipfi wa ilo ndi ufho? /r/
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u wa u fhedza wa ipfi ilo ndi ufho? /a/
- 7 Kha vha humbele vhagudi vha paḍukanye ilo ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /fh/-/i/-/r/-/a/
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ilo: fhira
- 9 Vha vha vhudze vhagudi uri vha ṭanganyise mibvumo i re kha ipfi ilo vha tshi zwi ita na vhone: /fhi/-/ra/ = fhira
- 10 Kha vha dovholele kuitele uku kha ipfi li no bva kha ngudo ya Lāvhuraru: swela

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

U Vhala Ha Vhuvhili

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U VHALA: U DIVHUDZISA/U ITA ṬHODISISO

Liṅwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Lungano lwa murathu na mukomana vha vhasidzana</p> <p>Itshi tshiṭori tsho tshintshiwa tshi tshi bva kha lungano lwa Panchantatra uri lu yelana na thero, u shuma noṭhe.</p>	<p>Itshi tshiṭori ndi lungano. Lungano ndi tshiṭori tsho khetheaho tsho itelwaho u funza pfunzo. Thero yashu ino vhenge ndi ya uri u shuma roṭhe. Ndi nga ita ṭhოდisiso ya uri lungano ulu lu ḑo mpfunza zwiṅwe zwithu zwa ndeme nga ha u shuma noṭhe.</p>
<p>Kale kale, kha liṅwe shango ja kule ngei India, ho dzula vhaṅwe murathu na mukomana vha vhasidzana. Kamala na Jameela vho vha vhe khonani dza khwiṅe. Fhedzi liṅwe ḑuvha vho dzhena kha u ṭaṭisana hu songo ḑowealeaho.</p> <p>'U vha na maandḓa zwi khwiṅe kha u ṭavhanya!' Kamala u amba o ḑiimisela.</p> <p>'Ndi nga na nda dzula ndi tshi ṭavhanya na u ḑi imisela madzuloni a u hula na u vha na maandḓa!' Hu ṭaṭa Jamela. Vho ṭaṭisana vha tshi ya murahu na phanḓa, vha tshi khou sinyutshelana na u sinyutshelana vha tshi ya.</p>	
<p>Kamala na Jameela vha na mashudu, ngauri kha muvhundu une vha dzula khawo hu na mukegulu wa vhuṭali vho no pfi vho Ghotsha. Kha tshifhio na tshifhio tshine vhathu vha afho vha kundelwa u tandulula vha ya kha vho Gotsha. Vho vha vha tshi ṭhomphiwa nga maandḓa ngauri vho vha vhe na thandululo ya dziphambano. Kamala na Jameela vho ṭuwa vha ya ha muḑini wa Vho Ghotsha, vha tshi khou ṭaṭisana tshifhinga tshoṭhe musi vha tshi khou tshimbila. 'U vha na maandḓa zwi khwiṅe!' ndi Kamala a tshi amba o khwathisedzela. 'U ṭavhanya zwi khwiṅe!' Ndi Jameela a tshi khou ṭaṭa.</p>	<p>Ndi ita ṭhოდisiso ya uri vho Ghotsha vha tea u vha vho ṭalifha, ngauri vha a tandulula thaidzo dzoṭhe.</p>

Ḳinwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Vho Ghotsha vho pfa Kamala na Jameela vha tshi khou ṡaṡisana. Vho vha vho ima nḡḡa u swikela vha tshi swika muḡini wavho.</p> <p>Avha vhasidzana vhavhili vha gwadama nga magona vha kwama ḡayo dzavho u sumbedza ṡhonifho. 'Thaidzo ndi mini afha?' Hu vhudzisa Vho Ghotsha. 'Vho Ghotsha, nandi zwi khwiḡe u ṡavhanya kana khwiḡe ndi u vha na maanḡa?' Hu vhudzisa Kamala. 'Tshimbilani ni yo dzula ḡḡuni ya haḡu ni nndindele. Ni songo tsha isa phanḡa nga ha hazwo,' Hu fhindula Vho Gotsha.</p>	
<p>Vho Ghotsha vho dzula ngadeni yavho vha tshi khou humbula nga ha uri vha ḡo ita mini.</p>	<p>Ndi ita ṡhoḡisiso ya uri Vho Gotsha vho ṡalifha ngauri vha a humbula vhukuma nga ha zwithu!</p>
<p>Mafhedziseloni, Vho Gotsha vho vha na muhumbulo. Vha mwemwela nyana, vha mwemwela vha tshi ya kha hayani ha Kamala na Jameela.</p>	
<p>Vho Gotsha vho ṡalutshedza vha ri, 'Ndo dzhia tsheo ya uri ndi ḡo fhindula mbudziso ya vhoiwe, nga pfulufhedziso ya uri ni ḡo dzhia khaedu noṡhe.' Hangei seli ha mulambo, vhukati ha ḡaka Ḳihulu hu na muri mulapfu u re na khokhonati dza u ḡifhesa. Ni tea u mpfulela mutshelo u bvaho kha muri hoyo. Ndi hone ndi tshi fhindula mbudziso ya vhoiwe.</p>	<p>Ndi ita tshedzuluso ya uri Vho Gotsha nanga hoyu mushumo ngauri vha khou ṡoḡa havha murathu na mukomana vha tshi shuma vhoṡhe. Vha a zwi ḡivha uri mushumo uyu u ṡoḡa zwikili zwavho vhoṡhe.</p>
<p>Zwino, Kamala na Jameela vha dzudzanya lwendo lwavho. Musi vha tshi swika kha tsini na/nḡwani dza mulambo, Jameela a thoma u tshimbila mulamboni. Nga u ṡavhanya a zwi vhona uri mulambo uyu wo ita tivha Ḳihulu nahone wo tsela fhasi vhukuma lutsinga lwo vha lu na maanḡa manzhi lune a nga si kone u pfuka. Kamala o vhona murathu a tshi khou tambula. A ḡikumedzela ari, 'Fhufhelani kha mashada anga. Vha kona u wela mulambo vhoṡhe.</p>	<p>Vho Gotsha vho ṡalifha vhukuma. Ndi humbula uri vho vha vha tshi zwi ḡivha uri zwi ḡo ṡoḡa maanḡa a Kamala u wela mulambo.</p>
<p>Musi vha tshi swika murini, Kamala a lingedza u dzinginyisa muri. O u sukumedza a u kokodza. Fhedzi muri wo vha wo hulesa ha sa itee tshithu. Jameela a mbo ḡi gonya muri nga u ṡavhanya, o ka dziḲa khokhonati, o dzi posa fhasi. Kamala na Jameela vha kuvhanganya dziḲa khokhonati vha fara lwendo lwavho lwa u ya hayani.</p>	<p>Vho Gotsha vho ṡalifha nga maanḡa. Ndi humbula uri vho vha vha tshi zwi ḡivha uri U gonya muri zwi ṡoḡa luvhilo lu no nga lwa Jameela.</p>

VHEGE YA 4

Liñwalwa	U vhalo ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Musi murathu na mukomana vha tshi swika ha Vho Gotsha, vha vha nea khokhonati.</p> <p>'Kha vhuvhili ha vhoiwe ndi nnyi a mmbuelaho na uyu mutshelo?' hu vhudzisa Vho Gotsha.</p> <p>Kamala na Jameela vha sedzana.</p> <p>Jameela ari, 'Ndi nee, ndo gonya muri nda fula mutshelo!'</p> <p>Kamala ari, 'Ndi nee, ndo hwalaho Jameela uri a wele mulambo. Mutshelo wo vha u tshi do vha u siho arali ho vha hu si nee!'</p>	<p>Ndi humbula uri Vho Gotsha vho nea avha murathu na mukomana uyu mushumo uri vha kone u shuma vhothe. Vho vha vha tshi khou toda uri vha zwi vhone uri zwikili zwavho zwothe zwo vha zwi tshi khou todea u wana khokhonati.</p>
<p>Kamala na Jameela vha sedzana. Vho thoma u kwikwinyea vha tou sea.</p> <p>'Ni khou zwi vbona zwino-A hu na wa khwiye kha muwe! A hu na na muthihi wa vhoiwe we a vha a tshi do vha o fhedza hoyu mushumo e the. Fhedzi sa tshipano, no swikelela zwi sa swikelele! Nothe no shumisa talente kana mpho dza vhoiwe nga tshifhinga tshone.'</p> <p>Vho Gotsha vha mwemwela kuseo kwavho kwo dowealeho musu murathu na mukomana vha tshi khou tuwa, vho farana nga zwanda.</p>	<p>Ndi ita thodisiso ya uri mushumo wa Vho Gotsha wo thusa uri avha murathu na mukomana vha vhone uri a si zwa khwiye u vha na maandza kana u tavhanya – zwikili zwothe zwi a todea nga zwifhinga zwo fhambanaho.</p>

Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
<p>Kamala o thusa hani u wana khokhonati?</p>	<p>O hwalo Jameela vha tshi pfuka mulambo. Vho vha vha sa do wana khokhonati Kamala a siho.</p>
<p>Jameela o thusa hani u wana khokhonati?</p>	<p>O gonya muri a posela khokhonati fhasi. Vho vha vha tshi do vha vha songo wana khokhonati Jameela a siho.</p>
Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
<p>Ndi mini Vho Gotsha vho humbela Kamala na Jameela u yo fula khokhonati?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri vho zwi divha uri havha murathu na mukomana vha do toda maandza a Kamala u pfuka mulambo. • Ngauri vho zwi divha uri vha do toda luvhilo lwa Jameela u gonya muri mulapfu u wana khokhonati. • Ngauri vho zwi divha uri mushumo hoyu u do toda zwikili zwavho vhothe. • Ngauri vho vha vha tshi khou toda uri havha murathu na mukomana vha zwi vhone uri a si khwiye u vha na maandza kana luvhilo – zwikili zwothe zwi a todea nga zwifhinga zwo fhambanaho. • Ngauri vho vha vha tshi khou toda u nea murathu na mukomana mushumo une wa do ita uri vha shume vhothe.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kḲasi yoḡhe, muḡwe na muḡwe e na Bammbiri Ḳa U shumela Ḳa U vhala 4.
- 2 Kha vha ḡalutshedze kḲasi yoḡhe Nyito ya 1 ya Ḳavhuḡa.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.
- 6 Kha vha ḡalutshedze kḲasi yoḡhe Nyito ya 2 ya Ḳavhuḡa.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ḡalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

ᱠavhuᱦanu

Nyito Dza Oraᱠa

Minete ya 15

ᱢIVHAMAIPFI YA THERO

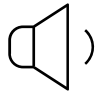
- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha ᱦane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya ᱢivhamaipfi ya Thero.
 - muᱠe
 - tshipano
 - taᱠente

Tshidade kana luimbo	Nyito
	Vhagudi vha no swika 10 kha vha ite danga sa yone nᱠu. Mugudi muthihi o imela lufhera. Vho salaho vha ᱦo vha vho ima thungo.
Vhonani nᱠu ya hashu,	Vhagudi vha 10 vha ᱦo vha vha tshikhou mona vho farana. Nwana muthihi o imela lufhera (kamara).
nᱠu hashu, nᱠu ya hashu!	Tshigwada tsho salaho tshi imba tshi tshi khou sumba.
Vhonani nᱠu ya hashu a si u hula hayo.	Tshigwada tsho salaho tshi imba tshi tshi khou sumba.
Ri ᱦo ᱦa ra i fhungudza ra i fhungudza	Vha sumbedza u laᱠela zwanᱦa nga matungo.
Ra i fhungudza, ra i fhungudza	Vha sumbedza u laᱠela zwanᱦa nga matungo.
Ri ᱦo ᱦa ra i fhufhungudza nga muᱠwe na muᱠwe ene...(kha vha vhidze dzina ᱠa mugudi)	Vha amba dzina ᱠa muᱠwe mugudi kha vhaᱠa vha Vhaᱠa vho salaho vha ya vhoᱠhe u mu bvisa dangani, ha sala Vha ite nga u ralo u swika vhagudi vha fumi vha tshi fhela.

THERISANO YA MAᱠWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha nᱠwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
 - Tshiᱦori itshi tshi amba nga...
 - Ndia kona u ita tsenguluso ya uri Ghosha o ᱠalifha ngauri...
 - Ndi humbula u nga tshumisano I hone kha tshiᱦori hetshi ngauri...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha zwigwada zwiᱦuku.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoᱠhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso inᱠwe na inᱠwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kiᱠasi i thetshelese.

- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ṅekane phindulo na vhaṅwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U Wana Maipfi

Kha vha ite thebuḷu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga Ḳavhuvhili na Ḳavhuraru.

fh	sw	l
r	i	a
o	m	e
u	n	y

U MODEḲA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: /fh/ na /sw/
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṭhe na themba dzo vanganaho (ṭhanganyiso) nga u i ṅwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo vanganaho dzi re afho ṅṭha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumiswa mubvumo wo tiwaho, sa: /fh/-/o/-/l/-/a/ = fhola
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi /fh/ kana /sw/
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa Ḳiṅwe ipfi, sa: /l/-/e/-/m/-/a/ = lema

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅdowedzo vha ṅwale ṭhohwana i no ri: fh, sw
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe): fhola, fhira, swaya, swima, swela, swura, swelani, lema, imela, nona, yelana

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

Thevhelauvhala

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: MANWELEDZO/ṬHATHUVHA

U ELELWA ZWI RE TSHIṬORINI HA ORAḶA (NGA U TOU AMBA)

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri vhagudi vha ḑo amba nga tshiṅwe tshithu tshi re tshiṭorini itshi tshine vha tshi takalela: tshiṭori tsha murathu na mukomana.
- 2 Vha ḑo dovha hafhu vha mba nga tsenguluso kana ṭhathuvho ine vha nga ita nga Ghosha.
- 3 Kha vha shumise nyedziselo vha tshi sumbedza vhagudi uri vha nga shumisa hani mafhungo a 1–2 kha u elelwa na u ṭhathuvha kana u sengulusa mafhungo tshiṭorini nga tshiṅwe tshithu tshine vha tshi funa na tshithu tshe vha tshi ṭalukanya/tshine tsha vha kunga tshiṭorini itshi, sa: Ndo takalela musi Kamala na Jameela vha tshi khou tata khani vha fhedza vho ya kha Ghosha ngauri o ṭalifha. Ndo ita ṭhathuvho na tsenguluso ya uri Ghosha u kona u thusa vhathu.
- 4 Kha vha imisele nṭha zwifanyiso zwi no bva kha Bugu Khulwane. Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha lavhelese zwifanyiso vha elekanye nga zwe zwa bvelela.
- 5 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha elekanye nga zwe zwa vha takadza kha tshiṭori na uri vha ṭhathuvhe kana u sengulusa Ghosha kha itshi tshitori: Tshiṭori tsha murathu na mukomana!
- 6 Kha vha ri vhagudi vha 2–3 vha ṭalutshedze vho kilasi yoṭhe mihumbulo yavho. Kha vha thuse vhagudi u vhumba mafhungo o fhelelaho.
- 7 Kha vha ṭalutshedze na u lulamisa vhukhaki vhuṅwe na vhuṅwe vhune ha anzela u itwa nga vhagudi.
- 8 Kha vha ri vhagudi vha rembuluwe vha ambe na u ṭalutshedza vho vhaṅwe ngavho (phathinara) zwine vha elelwa zwa tshiṭori itshi. (A vho ngo tea u tou rwela ngomani zwe mugudisi a amba. Hei i tea u vha mihumbulo i no bva kha vhagudi vhone vhaṅe!)

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Nḍila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na Bammbiri ḷa U shumela ḷa U vhala 4.
- 2 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe Nyito ya 1 ya Lāvhuṭanu.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.
- 6 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe Nyito ya 2 ya Lāvhuṭanu.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze Ndongangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha metha musi ḍuvha ḷi tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo ḷa u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kīlasi yoṭhe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso ṭhuthuwedzi dzine dza ḍo sumba nḍila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifhio?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro ṅwala nga mini ino vhege?
 - f Muṅwalo waṅu wo khwiṅifhala nga nḍila-ḍe ino vhege?
 - g Kuvhalele kwaṅu kwo khwiṅifhala nga nḍila-ḍe ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na ḍihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha ḍo zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwiṅisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u ḍiingamela na u ḍitola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vha pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, beakers, globes, atoms), mathematics (calculators, rulers, compasses, triangles), arts (pencils, paint palettes, brushes), and general education (books, graduation caps, speech bubbles, lightbulbs).

Gireidi ya 1

THEMO YA 3

Vhege ya

5

THERO:

Zwiambaro

Ndugiselo Dza Kĩlasini

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kĩlasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U ṬANA kha dzi nwalwe zwithu zwiswa ḍuvha na ḍuvha, zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭathanwa/garaṭambali na tsumbedzelo dza maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoḍa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha wane na u ita ndugiselo dza zwiṭenwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero, sa tsumbo, zwiṭenwa zwine zwa ḍo takadza vhagudi: Vha ḍe na zwiambaro zwo fhambanaho.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: Itani ṭhoḍisiso ḍivhazwakale ya zwiambaro.
- 6 Vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dzi vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya tshikolo dzo dzula nga ngona.

Nyito Dza U Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari la 21 na 22, kha ri ambe.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari la 23 na 24, kha ri n̄wale.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari la 23 na 24, u ḍiphina.

Nyito ya 1: Kha vha ole tshifanyiso tsha tshiambaro tshine vha tshi funesa.

Musumbuluwo

Nyito Dza Oraĵa

Minete ya 15

KHA VHA DIVHADZE THERO: U SWIKELELA NDIVHOTHANGELI (VHEGE YA U THOMA YA THERO)

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso kha Bugu Khulwane: Tshikhipa tsha Bohlale tshiswa
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou isa phanḁa na thero: Zwiambaro
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina la thero vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?
- 5 Kha vha n̄wale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudzisoḥuḥuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Zwiambaro ndi mini?
 - b Ndi maḁaluli afhio ane ra nga a shumisa u ḁalula zwiambaro?
 - c Ri ambara zwiambaro ḁe ḁuvha liḁwe na liḁwe?
 - d Ri ambara zwiambaro ḁe musi ri tshi ya vhuḁamboni ho khetheaho?

VHEGE YA 5

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha ḁane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - tshivhoni
 - tshivhoniswa
 - tswevhelele

Tshidade kana luimbo	Nyito
Vhusiwana hanga mayo!	Zwanḁa zwoḁhe zwo vhewa nḁha ha khana.
Thi na na zwiambaro;	O fara zwiambaro.
Zwa tshilimo ndi mathatha fhedzi,	O fara zwiambaro.
Zwa vhududo zwe ndi bva vhubvo!	Vha tshi edzisela u tetemela nga phepho.
Phepho vhuria i ḁo mmbulaya	Vha tshi edzisela u tetemela nga phepho.
Ndi zwi vhudza nnyi mayo!	Vho hwala zwanḁa nḁha ha ḁhoho.

Muñwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ndowedzo.
- 2 Kha vha vhidze mibvumo na maipfi a tevhelaho uri vhagudi vha a ñwale:
 - a fhola
 - b fhaṭa
 - c fhira
 - d fhaṭuwani
 - e swaya
 - f swima
 - g swela
 - h swura
 - i swelani
- 3 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise penisela dza muvhala kha u lulamisa mishumo yavho vhona vhaṅe.
- 4 Kha vha ñwale mibvumo na maipfi zwi tshi vhonala kha bodo ya tshoko.
- 5 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lila thuso inwe.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe/khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshiṭori tsha: tshikhipha tsha Bohlale tshiswa
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siaṭari liṅwe na liṅwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u ṭumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfesesa zwavhuḍi uri tshiṭori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha ḍivhadze vhagudi ḍivhamaipfi ntswa kha zwipiḍa zwo teaho zwa tshiṭori.
- 6 Kha vha vhale tshiṭori tshoṭhe luthini, vha sa imi.

U Nwala:

Minete ya 30

Pulane Na Mvetamveto

THERO: Kha vha n̄wale nga musi we vha wana tshiambaro tshiswa.

MUSHUMO: Kha vha ole tshifanyiso vha n̄wale na fhungo lithihi.

FUREME YA U N̄WALA: Ndo wana...

NDAELA DZA ORAḶA

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri n̄amusi, vhagudi vha ḁo n̄wala nga zwine vha humbula nga ha musi vha tshi wana tshiambaro tshiswa.
- 2 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya uri vha tea u elekanya musi vha sa athu u n̄wala.
- 3 Kha vha ṭalutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshe vha ola, u fana na uri: Ndo vhuya nda wana dzhesi. Yo vha I si ntswa vho lini, u bva vhengeleni – yo vha i ya mukomana wanga. Fhedzi kha n̄ee ndo pfa i ntswa! Ndo vha ndi tshi i funesa!
- 4 Kha vha shumise u modela/nyedziseho kha u ola tshifanyiso tshavho vho ambara dzhesi ntswa.
- 5 Kha vha ṭalutshedze uri vha ḁo n̄wala maipfi afhio. Kha vha talele ipfi liṅwe na liṅwe kutalo, u fana na: Ndo vhuya nda wana dzhesi ye ya vha i ya mukomana wanga!
- 6 Kha vha thuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u n̄wala mihumbulo yavho vhone vhaṅe.

NDAELA DZA ORAḶA

- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo na vhagudi ya maipfi nga ha zwiambaro.
- 2 Kha vha n̄wale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa tshikhipha, maswogisi, zwienda zwa tshikolo, badzhi, nzw.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi tshiambaro tshifhio tshiswa tshe vha tshi wana?
- 4 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya uri vha tea u elekanya musi vha sa athu u n̄wala.
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vhudze vhone nga tshiambaro tshiswa tshe vha tshi wana.
- 6 Vha tea u amba uri: Ndo wana...
- 7 Kha vha ṭalutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u leibuḷa zwifanyiso zwavho!

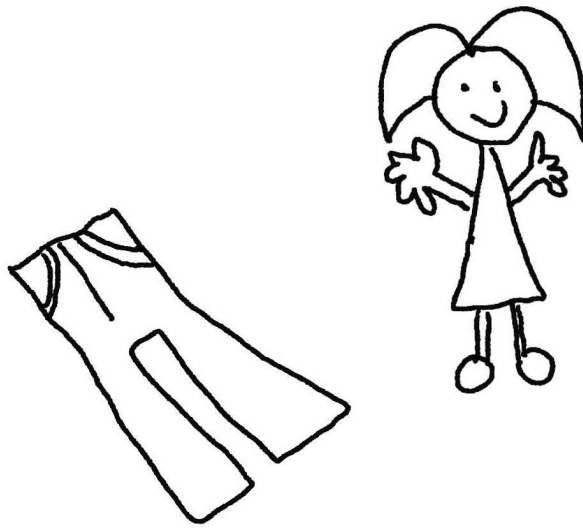
U N̄WALA

- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou n̄wala, vhone kha vha tshimbile na lufhera vha tshi enda vha tshi fara khuvhanganotshihadu na vhagudi.

- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vhudze nga zve vha n̄wala.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u engedza mafhungo.
- 5 Kha vha t̄utuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha rembuluwe vha ambe nga nyolo dzavho na muñwe ngavho (phathinara).
- 3 Kha vha t̄alutshedze uri ri ḁo engedza zwiñwe zwidodombedzwa kha zve ra n̄wala ngazwo nga ḽavhuraru.

Ndo wana bokhathi ntswa.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na Bammbiri la U shumela la U vhala 5.
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 1 ya Musumbuluwo.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 2 ya Musumbuluwo.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuvhili

U Ṫalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Kha Vha Ḑivhadze Mibvumo Miswa Na Maipfi Maswa

KHA VHA ḐIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭaṭhanwa/garaṭambali: /ṅw/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovhole x 3.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni a Ḑivhavho maṅwe maipfi a thomaho nga mubvumo /ṅw/?
- 4 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: ṅwavo, ṅwatela, ṅwata

KHA VHA ḐIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi liṅwe na liṅwe, li tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭaṭhanwa/garaṭambali: ṅwata, ṅwavo, ṅwala, ṅwatela
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭaṭhanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṪHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Muṅwalo:

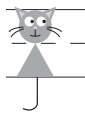
Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḑere) maswa (ḑiswa)/maipfi maswa/ mafhungo maswa

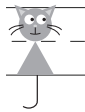
- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḑere maṭuku na ma(ḑeredanzi): ṅw
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḑere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tsha u ḑa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ṅwale (ma)ḑere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale (ma)ḑere kha desike dzavho nga minwe.

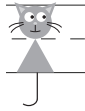
- 5 tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ledere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ñwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 7 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho u re kha maipfi/mafhungo mañwe na mañwe e a ñwalwa.

 ñw ñw ñw ñw

 ñwata ñwata

 ñwavho ñwavho

 ñwala ñwala

 ñwatela ñwatela

 O nwise kholomo madi o no

 fhedza u ñwala.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

U Vhala Ha U Ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U DIVHUDZISA/U HUMBULELA

Liṅwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Tshikhipha Tsha Bohlale Tshiswa</p> <p>Ho vha hu nga Mugivhela. Bohlale o vha a tshi khou ya mavhengeleni na Makhulutshisadzi. 'Kha ri tuwe!' Ndi makhulu vha tshi vhidzelela. Bohlale o gidimela tshixangani. Bohlale na makhulu wawe vho tshimbila vha fhira nguluvhe dzi tshi khou ja.</p> <p>Vho tshimbila vha fhira vhasidzana vha tshi khou tamba khadi. Vho tshimbila vha fhira mufumakadzi a tshi khou aṅea thundu dzo khuvhiwaho.</p>	<p>Ndi a humbulela uri Bohlale na makhulu wawe vho tshimbila lwendo lulapfu!</p>
<p>Vho fhedza vho swika badani khulwane. Thekhisi yavho yo vha i tsini na u swika.</p>	
<p>Bohlale o vha o sedza nṅa nga fasiṭere nṅila yoṭhe. O vhone golo ya kale yo tshinyalaho. O vhone na dziṅwe dza dzi nngu. O kona u vhone zwithu zwizhi zwa mivhalavhala. Vho swika ḡoroboni! Thekhisi yo ima. 'Kha ri tuwe!' Ho amba makhulu.</p>	<p>Ee! Ndi nga humbulela uri Bohlale na makhulu wawe vha dzula kule na ḡorobo. Ndi nga humbulela uri a vha dzuleli u ya ḡoroboni!</p>
<p>Tsha u thoma, vho ya banngani, vho kona u ya poswoni. Tsha u fhedzisela, vho ya vhengeleni ja zwiambaro. 'Ndi ḡo ni rengela tshiṅwe tshithu tshiswa. 'Tshimbilani ni yo nanga, Bohlale,' ho amba makhulu.</p>	<p>Sedzani tshifanyiso nga vhuronwane! Ndi a kona u humbulela uri Bohlale o vha a na vhuludu banngani. O vhonala a tshi khou borea na poswoni. Fhedzi o vhonala o takalesa musi vha tshi swika vhengeleni ja zwiambaro!</p>
<p>'Ndi funa hetshi,' ho amba Bohlale, a tshi khou sumba kha tshikhipha tshidala tshi re na tshifanyiso tsha buka jihulu nga phanḡa.</p> <p>'Hetsho ndi tsha vhatukana,' ho amba makhulu.</p> <p>Bohlale o fhindula a ri, 'fhedzi ndi funa mabuka mahulu,'</p> <p>'Ni khou sedza kha zwiambaro zwa vhatukana!' Ho amba makhulu.</p> <p>'Oo! Ndi funa hetshi! Ho amba Bohlale! a tshi khou sedza kha tshikhipha tshi re na tshifanyiso tsha ṭhirakha nga phanḡa. Makhulu vho dzungudza ṭhoho yavho. 'Ndi mini? Ho vhudzisa Bohlale. Makhulu vha mbo ṭutshela kule.</p>	

Līnwalwa	U vhalā ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>'Ni ri mini nga itshi?' ho vhudzisa makhulu.</p> <p>'Makhulu-vhoo! A thi takaleli pinki,' Ndi Bohlale a tshi amba.</p> <p>'Vhasidzana vhoṭhe vha takalela pinki, ho amba makhulu.</p> <p>Zwo luga, ndi musidzana fhedzi athi funi,' Bohlale u khou tou humbula.</p> <p>Zwo luga, ri ḍo ni ṭoḍela tshi si na makolo,' Ho amba makhulu.</p>	<p>Bohlale na makhulu wawe vha funa zwikhipha zwi sa fani! Ndi a kona u humbulela uri Bohlale ha takadzwi nga tshikhipha tshe makhulu vha nanga u renga!</p>
<p>Musi Bohlale o swika hayani, o sia bege ya u rengela tshiṭangani nṭha ha ṭafula a ya kamarani yawe. O dzula nṭha ha mmbete wawe a humbula nga ha zwikhipha zwoṭhe zwa ngei vhengeleni ḷa zwiambaro. Mme a Bohlale vho ya kamarani yawe. O vha o fara tshikhipha tshiswa tshi tshena.</p> <p>'Ndi tshone tshe na nanga?' Vha a vhudzisa.</p> <p>Bohlale o vhudza mme awe zwoṭhe zwo bvelelaho vhengeleni ḷa zwiambaro.</p>	<p>Bohlale o sia bege yawe kha ṭafula. Hezwi zwi ita uri ndi humbulele uri Bohlale ho ngo takala nga ha tshikhipha tshe a tshi wana vhengeleni!</p>
<p>'Ndi na muhumbulo,' mme awe vho amba vha tshi khou bva kamarani. Vho vhuya na koki dza u riwala. Vho amba vha ri!, 'Ni nga shumisa hezwi u ola tshifanyiso kha tshikhipha tshaṅu tshiswa thiri! Bohlale o humbula zwikhipha zwoṭhe zwe a zwi funa vhengeleni, o mbo ḍi thoma u ola.</p>	<p>Ndi a kona u humbulela uri Bohlale u ḍo ola tshikhipha tshe a tshi vhona mavhengeleni!</p>
<p>Nga murahu khotsi a Bohlale vho mu vhidzelela uri aḍe a ḷe tshilalelo. Bohlale o ambara tshikhipha tshawe tshiswa. O sedza tshivhonini. Bohlale o takalela zwe a vhona! O gidimela tshiṭangani.</p>	<p>Vhonani Bohlale a tshi mwemwela zwiḥulu! Ndi a kona u humbulela uri zwino u takalela tshikhipha tshawe tshiswa!</p>
<p>Musi Palesa a tshi vhona tshikhipha tsha Bohlale, o ri kha mme awe, " 'Ndi khou ṭoḍa tshikhipha tsho no fana kwaa na tsha Bohlale!'"</p> <p>Bohlale o sedza mme awe, vhoṭhe vho mwemwela.</p>	<p>Ndi a humbula makhulu vha tshi ri golo na buka ndi zwa vhatukana fhedzi. Kha vha vhone! Palesa na ene u a zwi takalela. Ndi a kona u humbulela uri a si vhasidzana vhoṭhe vha no funa zwi no fana!</p>

Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
Bohlale o vha a tshi t̄oḡa tshikhipha tshifhio?	O vha a tshi t̄oḡa tshikhipha tshi re na buka kana golo.
Makhulu vho mu rengela tshikhipha tshifhio?	Makhulu vho renga tshikhipha tshi si na makolo.
Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
Ndi mini tshi itaho uri ni humbulele uri Bohlale o sinyuwa nga ha tshikhipha tshawe tshiswa?	<ul style="list-style-type: none"> • U vhonala o sinyuwa vhe vhengeleni. • U sia bege yawe ya u rengela tshiḡangani kha ḡafula. • U dzula nḡha ha mmbete wawe, a tshi vhonala o sinyuwa. • O vhudza mme awe nga ha zwoḡhe zwo bvelelaho. • O ola zwine a vhona zwi tshi ḡo nakisa tshikhipha tshawe, ngauri ho ngo takalela tshikhipha tshe makhulu vha tshi nanga.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Nḡila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze k̄lasi yoḡhe, muḡwe na muḡwe e na Bammbiri ḡa U shumela ḡa U vhala 5.
- 2 Kha vha ḡalutshedze k̄lasi yoḡhe Nyito ya 1 ya ḡavhuvhili.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.
- 6 Kha vha ḡalutshedze k̄lasi yoḡhe Nyito ya 2 ya ḡavhuvhili.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ḡalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvthuraru

Nyito Dza Oraĵa

Minete ya 15

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha ʒane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Kuanganyele
 - tenda
 - hanedza
 - nanga

Tshidade kana luimbo	Nyito
Vhusiwana hanga mayo!	Zwanḡa zwoḡhe zwo vhewa nḡha ha khana.
Thi na na zwiambaro;	O fara zwiambaro.
Zwa tshilimo ndi mathatha fhedzi,	O fara zwiambaro.
Zwa vhududo zwe ndi bva vhubvo!	Vha tshi edzisela u tetemela nga phepho.
Phepho vhuria i ḡo mmbulaya	Vha tshi edzisela u tetemela nga phepho.
Ndi zwi vhudza nnyi mayo!	Vho hwala zwanḡa nḡha ha ḡhoho.

VHEGE YA 5

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIḡTORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwiḡtuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshinwe na tshinwe kopi ya zwifanyiso zwa vhusila ha u anetshela zwiḡtori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshḡtori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ḡee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muḡwe na muḡwe wavho a tshi anetshela tshḡtori tshawe.
- 6 Kha vha mone na kilasi vha thetshesele zwigwada kilasini vha tshi anetshelana zwiḡtori.
- 7 Kha vha thuse zwigwada u langa maitele haya.

U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Kha Vha Ḑivhadze Mibvumo Miswa Na Maipfi Maswa

KHA VHA ḐIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭatai: /ṭw/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovhole x 3.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni a Ḑivhavho maṅwe maipfi a thomaho nga mubvumo /ṭw/?
- 4 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: ṭwisa, ṭwela

KHA VHA ḐIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi ḑinwe na ḑinwe, ḑi tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭatai: ṭwela, ṭwisa, ṭwa
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭathanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

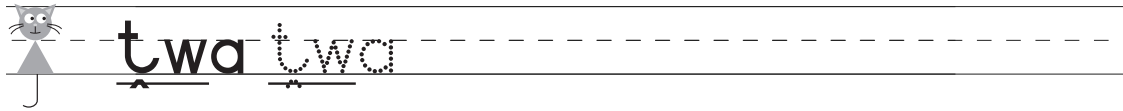
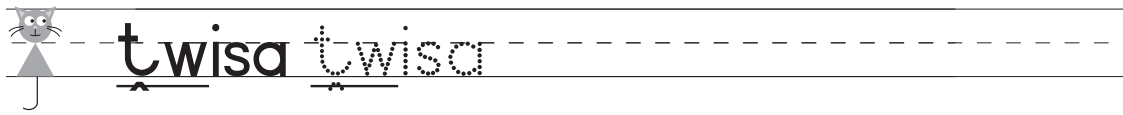
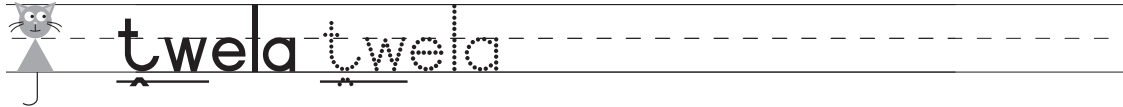
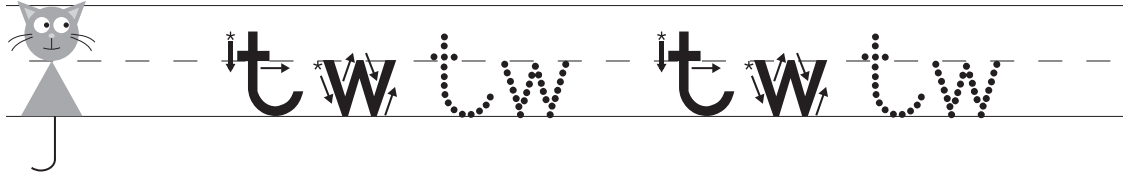
Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḑere) maswa (ḑiswa)/maipfi maswa/ mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḑere maṭuku na ma(ḑeredanzi): ṭw
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḑere kwa vhagudi vha no shumisa tshanḑa tsha u ḑa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanḑa tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ṅwale (ma)ḑere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale (ma)ḑere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuṅwalelwe kwa (ma)ḑere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ṅwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

- 7 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho u re kha maipfi/mafhungo mañwe na mañwe e a ñwalwa.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Ñwala:

Minete ya 30

Pulane Na Mvetamveto

THERO: Kha vha ñwale nga musi we vha wana tshiambaro tshiswa.

MUSHUMO: Kha vha ole tshifanyiso vha ñwale na fhungo lithihi.

FUREME YA U ÑWALA:

Ndo wana...

Ndo pfa ndo...ngauri...

NYEDZISELO

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri ṅamusi, vhagudi vha ḍo engedza fhungo kha ḷe vha ṅwala nga Musumbuluwo.
- 2 Kha vha ṭalutshedze uri ṅamusi, vhagudi vha ḍo ṅwala nga zwe vha ḍipfisa zwone musi we vha wana tshiambaro tshiswa.
- 3 Kha vha vhalele vhagudi fureme ntswa.
- 4 Kha vha shumise u modela/nyedzisele kha u sumbedza vhagudi uri muthu u thoma nga u elekanya musi a sa athu ṅwala.
- 5 Kha vha ṭalutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshavho tshe vha ola, u fana na uri: Ndo pfa ndo takala ngauri ndo vha ndi tshi I tama tshifhinga tshoṭhe mukomana wanga o i ambara, zwino ndi yanga!
- 6 Kha vha shumise nyedzisele kha u engedzedza zwe vha ola kha tshifanyiso mukomana wavho, tshifhatuwo tsho tshaho, muvhala wa dzhesi, nzw.
- 7 Kha vha ṭalutshedze uri vha ḍo ṅwala maipfi afhio. Kha vha talele ipfi ḷiṅwe na ḷiṅwe kutalo, u fana na: Ndo pfa ndo takala ngauri ndo vha ndi tshi I funa heyo dzhesi!
- 8 Kha vha thuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u ṅwala mihumbulo ya vhone vhaṅe.

NDAELA DZA ORAḷA

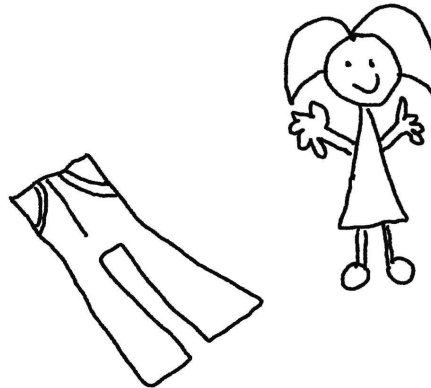
- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudiswa, ya zwiṭalusi zwa vhuḍipfi.
- 2 Kha vha ṅwale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: takala, sinyuwa, u sa dzudzanyea, naka, nzw.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: vho ḍipfisa hani musi we vha wana tshiambaro tshiswa? Ndi ṅa'ni?
- 4 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha tea u elekanya musi vha sa athu u ṅwala.
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vha vhudze zwe vha ḍipfisa zwone.
- 6 Vha tea u amba uri: Ndo pfa ndo...ngauri...
- 7 Kha vha ṭalutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u ṅwala mihumbulo yavho!

U ṅWALA

- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou ṅwala, vhone kha vha tshimbile na lufhera vha tshi enda vha tshi fara khuvhanganoṭshihadu na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vha vhudze nga zwe vha ṅwala
- 4 Kha vha thuse vhagudi u endgedza kha zwe vha ṅwala.
- 5 Kha vha ṭuṭuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha rembuluwe vha ambe nga nyolo dzavho na muñwe ngavho (phathinara).
- 3 Kha vha nembeledze zwe vhagudi vha ñwala kha luvhondo u mona na lufhera, kha vhunṭha hu no swikelea nga maṭo a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya ḍuvha.

Ndo wand bokhathi ntswa.

Ndo ffa ndo takalesa ngduri
bokhathi xo naka!

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na Bammbiri la U shumela la U vhala 5.
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 1 ya Lavhuraru.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 2 ya Lavhuraru.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvhuṅa

U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Mupaḍukanyo Na Muvanganyo

NNE NDI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Lāvhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: ṅwala
- 3 Kha vha paḍule ipfi ḽi bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /ṅw/-/a/-/l/-/a/.
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḽo: /ṅw/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ḽo: /a/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ḽo: /l/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ḽo: /a/
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ḽo kha bodo ya tshoko: ṅwala
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u vanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /ṅwa/-/la/ = ṅwala
- 10 Kha vha dovholele kuitele uku kha ipfi ḽi no bva kha ngudo ya Lāvthuraru: ṭwela

RINE RI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Lāvhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: ṅwavho
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ḽo ndi ufhio? /ṅw/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ḽo ndi ufhio? /a/
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuraru wa ipfi wa ḽo ndi ufhio? /vh/
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u wa u fhedza wa ipfi ḽo ndi ufhio? /o/
- 7 Kha vha humbele vhagudi vha paḍukanye ḽo ipfi ḽi bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /ṅw/-/a/-/vh/-/o/
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ḽo: ṅwavho
- 9 Vha vha vhudze vhagudi uri vha ṭanganyise mibvumo i re kha ipfi ḽo vha tshi zwi ita na vhone: /ṅwa/-/vho/ = ṅwavho
- 10 Kha vha dovholele kuitele uku kha ipfi ḽi no bva kha ngudo ya Lāvthuraru: ṭwisa

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

U Vhala Ha Vhuvhili

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U VHALA: U DIVHUDZISA/U HUMBULELA

Liṅwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Tshikhipha Tsha Bohlale Tshiswa</p> <p>Ho vha hu nga Mugivhela. Bohlale o vha a tshi khou ya mavhengeleni na Makhulutshisadzi. 'Kha ri tuwe!' Ndi makhulu vha tshi vhidzelela. Bohlale o gidimela tshiṭangani. Bohlale na makhulu wawe vho tshimbila vha fhira nguluvhe dzi tshi khou ḵa.</p> <p>Vho tshimbila vha fhira vhasidzana vha tshi khou tamba khadi. Vho tshimbila vha fhira mufumakadzi a tshi khou aṅea thundu dzo khuvhiwaho.</p>	<p>Bohlale o gidimela tshiṭangani. Ndi a humbulela uri lwendo lwa u ya o lu takalela nga maanḵa.</p>
<p>Vho fhedza vho swika badani khulwane. Thekhisi yavho yo vha i tsini na u swika.</p>	
<p>Bohlale o vha o sedza nḵa nga fasiṭere nḵila yoṭhe. O vhona goloi ya kale yo tshinyalaho. O vhona na dziṅwe dza dzi nngu. O kona u vhona zwithu zwinzhi zwa mivhalavhala. Vho swika ḵoroboni! Thekhisi yo ima. 'Kha ri tuwe!' Ho amba makhulu.</p>	
<p>Tsha u thoma, vho ya banngani, vho kona u ya poswoni. Tsha u fhedzisela, vho ya vhengeleni ḵa zwiambaro. 'Ndi ḵo ni rengela tshiṅwe tshithu tshiswa. 'Tshimbilani ni yo nanga, Bohlale,' ho amba makhulu.</p>	<p>Bohlale u takadzwa nga u ya vhengeleni ḵa zwiambaro. Ndi a kona u humbulela uri o ya ḵoroboni na makhulu u ya vhengeleni ḵa zwiambaro</p>
<p>'Ndi funa hetshi,' ho amba Bohlale, a tshi khou sumba kha tshikhipha tshidala tshi re na tshifanyiso tsha buka ḵihulu nga phanḵa.</p> <p>'Hetsho ndi tsha vhatukana,' ho amba makhulu.</p> <p>Bohlale o fhindula a ri, 'fhedzi ndi funa mabuka mahulu,'</p> <p>'Ni khou sedza kha zwiambaro zwa vhatukana!' Ho amba makhulu.</p> <p>'Oo! Ndi funa hetshi! Ho amba Bohlale! a tshi khou sedza kha tshikhipha tshi re na tshifanyiso tsha ṭhirakha nga phanḵa. Makhulu vho dzungudza ṭhoho yavho. 'Ndi mini? Ho vhudzisa Bohlale. Makhulu vha mbo ṭutshela kule.</p>	<p>Ndi a kona u humbulela uri Bohlale na makhulu wawe vha na kuhumbulele kwo fhambanaho nga ha zwine vhasidzana vha tea u ambara.</p>

Ḳinwalwa	U vhalala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>'Ni ri mini nga itshi?' ho vhudzisa makhulu.</p> <p>'Makhulu-vhoo! A thi takaleli pinki,' Ndi Bohlale a tshi amba.</p> <p>'Vhasidzana vhoḡhe vha takalela pinki, ho amba makhulu.</p> <p>Zwo luga, ndi musidzana fhedzi athi funi,' Bohlale u khou tou humbula.</p> <p>Zwo luga, ri ḡo ni ḡoḡela tshi si na makolo,' Ho amba makhulu.</p>	<p>Sedzani tshifanyiso! Ndi a kona u humbulela uri Bohlale u pfa o hanganea. Bohlale o tea u hanganea ngauri makhulu vho mu vhudza uri a nange, fhedzi zwino vha ri 'hai' kha dzhie tshikhipha tshinwe.</p>
<p>Musi Bohlale o swika hayani, o sia bege ya u rengela tshitangani nḡha ha ḡafula a ya kamarani yawe. O dzula nḡha ha mmbete wawe a humbula nga ha zwikhipha zwoḡhe zwa ngei vhengeleni Ḳa zwiambaro. Mme a Bohlale vho ya kamarani yawe. O vha o fara tshikhipha tshiswa tshi tshena.</p> <p>'Ndi tshone tshe na nanga?' Vha a vhudzisa.</p> <p>Bohlale o vhudza mme awe zwoḡhe zwo bvelelaho vhengeleni Ḳa zwiambaro.</p>	<p>Bohlale o hanganea ngauri makhulu a vho ngo mu litsha a nanga tshikhipha tshine a tshi takalela. Bohlale wa vhathu ha funi na u bvisa tshikhipha tshiswa begeni!</p>
<p>'Ndi na muhumbulo,' mme awe vho amba vha tshi khou bva kamarani. Vho vhuya na koki dza u riwala. Vho amba vha ri!, 'Ni nga shumisa hezwi u ola tshifanyiso kha tshikhipha tshangu tshiswa thiri! Bohlale o humbula zwikhipha zwoḡhe zwa a zwi funa vhengeleni, o mbo ḡi thoma u ola.</p>	<p>Mme a Bohlale vho mu thusa u ita tshikhipha tshine a tshi takalela. Ndi a kona u humbulela uri mme a Bohlale vho ita uri a ambare tshinwe na tshinwe tshine a tshi takalela.</p>
<p>Nga murahu khotsi a Bohlale vho mu vhidzelela uri aḡe a Ḳe tshilalelo. Bohlale o ambara tshikhipha tshawe tshiswa. O sedza tshivhonini. Bohlale o takalela zwa a vhona! O gidimela tshitangani.</p>	
<p>Musi Palesa a tshi vhona tshikhipha tsha Bohlale, o ri kha mme awe, " 'Ndi khou ḡoḡa tshikhipha tsho no fana kwaa na tsha Bohlale!'"</p> <p>Bohlale o sedza mme awe, vhoḡhe vho mwemwela.</p>	<p>Bohlale a mwemwelela na mme awe. Ndi a kona u humbulela uri mme a Bohlale vho ita uri a pfe e khwiḡe.</p>

Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
Ndi mini tsho fhambanyaho Bohlale na makhulu?	<ul style="list-style-type: none"> • A vho ngo tendelana uri ndi tshikhipha tshifhio tshine Bohlale a tea u tshi wana. • A vho tendelana nga ha zwi ne vhatukana na vhasidzana vha zwi takalela.
Mme a Bohlale vho mu thusa nga mini uri a pfe e khwiqe?	<ul style="list-style-type: none"> • Vha thetshelesa musi Bohlale a tshi sinyuwa. • Vha mu fha koki dza dza u nwala. • Vho mu vhudza uri a nga ola tshinwe na tshinwe tshine a funa.
Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
Ndi nga mini Bohlale o pfa o hanganea?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri makhulu vho ri 'hai' kha zwikhipha zwothe zwe a zwi nanga. • Ngauri makhulu vho mu vhudza uri zwithu zwine a zwi funa ndi zwa vhatukana fhedzi. • Ngauri makhulu vho mu vhudza uri u tea u funa pinki. • Ngauri makhulu a vho ngo mu litsha a nanga zwine a zwi funesa.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na Bammbiri la U shumela la U vhala 5.
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 1 ya Lavhuna.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 2 ya Lavhuna.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuṭanu

Nyito Dza Oraḷa

Minete ya 15

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - vhonala
 - bvisa
 - steriothaiphi

Tshidade kana luimbo	Nyito
Vhusiwana hanga mayo!	Zwanḡa zwoṭhe zwo vhewa nṭha ha khana.
Thi na na zwiambaro;	O fara zwiambaro.
Zwa tshilimo ndi mathatha fhedzi,	O fara zwiambaro.
Zwa vhududo zwe ndi bva vhubvo!	Vha tshi edzisela u tetemela nga phepho.
Phepho vhuria i ḡo mmbulaya	Vha tshi edzisela u tetemela nga phepho.
Ndi zwi vhudza nnyi mayo!	Vho hwala zwanḡa nṭha ha ṭhoho.

VHEGE YA 5

THERISANO YA MAṆWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha nṱwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Tshiṭori itshi tshi amba nga...
Ndo takadzwa nga tshipiḡa tsha musi...
Arali ndo vha ndi Bohlale ndo vha ndi tshi ḡo humbula ungari...ngauri...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha zwigwada zwiṭuku.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoṭhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso inṱwe na inṱwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kiḷasi i thetshelese.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha nṱekane phindulo na vhaṱwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U Ṫalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U Wana Maipfi

Kha vha ite thebuḽu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga ḽavhuvhili na ḽavhuraru.

ṅw	ṭw	a
l	e	t
n	d	s
vh	o	i

U MODELA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: /ṅw/ na /ṭw/
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṭhe na themba dzo vanganaho (ṭhanganyiso) nga u i ṅwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo vanganaho dzi re afho ṅṭha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumiswa mubvumo wo tiwaho, sa: /ṅw/-/a/-/l/-/a/ = ṅwala
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi /ṅw/ kana /ṭw/
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa liṅwe ipfi, sa: /d/-/a/-/d/-/a/ = dada

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅḽowedzo vha ṅwale ṭhohwana i no ri: ṅw, ṭw
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe): ṅwata, ṅwavho, ṅwala, ṅwatela, ṭwela, ṭwisa, ṭwa, dada, teta, tila, vhala, vhona

PHUROGIREME YA U ṪHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

ThevhelaUVhala

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: MANWELEDZO/U HUMBULELA

KHA VHA SUMBEDZELE MAṆWALWA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi disikeni dzavho, vhe na bugu dzavho dza ndowedzo kana bammbiri li songo ṅwalwaho tshithu na penisela na khirayoni.
- 2 Kha vha ṭalutshedze uri namusi vhagudi vha ḍo tea u humbulela uri tshiṭori tshi tshi bvela phanda hu ḍo itea mini?.
- 3 Kha vha modele kana u ita nyedziselo uri musi vha tshi humbulela nga zwi tevhelaho zwine zwi nga itea, sa: Ndi humbula u nga tshi tevhelaho, Palesa u ḍo fhedza o wana tshikhipha tshawe tshitshena vhengeleni.
- 4 Kha vha ole tshifanyiso kha bodo ya tshoko tsha Palesa a tshi khou nanga tshikhipha tshawe tshitshena vhengeleni.
- 5 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha ḍo tea u humbulela nga zwi tevhelaho zwine zwa nga itea.
- 6 Kha vha ri vhagudi vha bonye maṭo vha ḍigede. Kha vha vha vhalele maṅwalwa hafhu.
- 7 Kha vha ri vhagudi vha bonyolole maṭo, vha vha olele tshithu tshithihi tshvha vha vha humbulela tshi tshi bva kha maṅwalwa.
- 8 Tsha u khunyeledza, kha vha ri vhagudi vha rembuluwe vha ambe, vha kone u ṅekedzana nyolo dzavho na phathinara dzavho.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Nḍila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na Bammbiri la U shumela la U vhala 5.
- 2 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe Nyito ya 1 ya Lāvhuṭānu.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite Nyito ya Phanda-u-Vhala.
- 6 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe Nyito ya 2 ya Lāvhuṭānu.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi ḍuvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege in̄we na in̄we. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifhio?
 - b Ndi zwiṭori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwiṭori zwe ra vhala?
 - e Ro n̄wala nga mini ino vhege?
 - f Muṅwalo waṅu wo khwiṅifhala nga ndila-de ino vhege?
 - g Kuvhalele kwaṅu kwo khwiṅifhala nga ndila-de ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwiṅisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u diṭola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vha pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, beakers, globes, atoms), mathematics (calculators, rulers, compasses, triangles), arts (pencils, paint palettes, brushes), and general education (books, graduation caps, speech bubbles, lightbulbs).

Gireidi ya 1

THEMO YA 3

Vhege ya

6

THERO:

Zwiambaro

Ndugiselo Dza Kĩlasini

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U ṬANA kha dzi nwalwe zwithu zwiswa ḍuvha na ḍuvha, zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭathanwa/garaṭambali na tsumbedzelo dza maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoḍa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha wane na u ita ndugiselo dza zwiṭenwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero, sa tsumbo: Zwifanyiso zwa zwiambaro zwo fhambanaho.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: Kha vha ite ṭhoḍisiso ya zwiambaro zwo fhambanaho zwa mashango o fhambanaho.
- 6 Vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dzi vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya tshikolo dzo dzula nga ngona.

Nyito Dza U Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari la 26, kha ri vhale na Siaṭari la 27, Mushumo wa Maipfi

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari la 28 na 29, kha ri nṭwale

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari la 30, Mushumo wa Maipfi

Nyito ya 4: kha vha ole tshifanyiso tsha tshiambaro tshine vha pfa vho vhofoholowa musu vho tshi ambara.

Musumbuluwo

Nyito Dza Oraĵa

Minete ya 15

KHA VHA DIVHADZE THERO: U SWIKELELA NDIVHOTHANGELI (VHEGE YA U THOMA YA THERO)

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso kha Bugu Khulwane tsha: Fadzi a tshi khou lingedza vhurukhu: Marukhu avhudi
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou isa phanda na thero: Zwiambaro
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina la thero vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?
- 5 Kha vha n'wale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudzisothuthuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Ndi lini hune ra toda zwiambaro?
 - b Ndi nga'ni ri tshi ambara zwiambaro?
 - c Ri vhudzeni nga zwiambaro zwo fhambanaho zwa mashango o fhambanaho?

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha tane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - vhofholowa
 - u sa vhofholowa
 - saizi
 - lingana

Tshidade kana luimbo	Nyito
Vhusiwana hanga mayo!	Zwanḁa zwoṭhe zwo vhewa nṭha ha khana.
Thi na na zwiambaro;	O fara zwiambaro.
Zwa tshilimo ndi mathatha fhedzi,	O fara zwiambaro.
Zwa vhududo zwe ndi bva vhubvo!	Vha tshi edzisela u tetemela nga phepho.
Phepho vhuria i ḁo mmbulaya	Vha tshi edzisela u tetemela nga phepho.
Ndi zwi vhudza nnyi mayo!	Vho hwala zwanḁa nṭha ha ṭhoho.

Muñwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ndowedzo.
- 2 Kha vha vhidze mibvumo na maipfi a tevhelaho uri vhagudi vha a ñwale:
 - a ñwata
 - b ñwenda
 - c ñwavho
 - d ñwala
 - e ñwatela
 - f ñwela
 - g ñwisa
 - h ñwa
- 3 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise penisela dza muvhala kha u lulamisa mishumo yavho vhone vhañe.
- 4 Kha vha ñwale mibvumo na maipfi zwi tshi vhone kha bodo ya tshoko.
- 5 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lila thuso inwe.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: Marukhu avhudi
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siatari linwe na linwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfelesa zwavhudi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipida zwo teaho zwa tshitori.
- 6 Kha vha vhale tshitori tshothe luthini, vha sa imi.

U Nwala:

Minete ya 30

Pulane Na Mvetamveto

THERO: Kha vha diite Fadzi. Kha vha nwalele khotsi avho garaṭa ya u livhuwa!

MUSHUMO: Kha vha nwale garaṭa ya u livhuwa.

FUREME YA N̄WALA:

Ha Khotsi anga,

Ndo livhuwa...

NDAELA DZA ORAḶA

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri namusi, vhagudi vha ḑo diita Fadzi kha tshitori tsha Bugu Khulwane. Vha ḑo nwala garaṭa ya u livhuwa.
- 2 Kha vha ṭalutshedze vhagudi ḑo nwala garaṭa. Kha vha dzhie bammbiri li si na tshithu vha vha sumbedze uri vha ḑo petisa hani garaṭa nga vhukati.
- 3 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri nga phanda ha garaṭa vha ḑo ola tshifanyiso tshavhudi vha nwala na maipfi: Ndo livhuwa!
- 4 Kha vha ole zwidanga zwivhili kha tshoko ya bodo u sumbedza nga phanda na nga ngomu ha garaṭa
- 5 Kha vha shumise u modela/nyedzisele kha u ola tshifanyiso tsha phanda ha garaṭa.
- 6 Kha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha tea u elekanya musi vha sa athu u nwala.
- 7 Kha vha ṭalutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshe vha ola, u fana na uri: Arali ndo vha ndi Fadzi, nda ndi tshi ḑo livhuwa khotsi anga vha songo fhela mbilu musi ndi tshi khou lingedza marukhu othe.
- 8 Kha vha ṭalutshedze uri vha ḑo nwala maipfi afhio. Kha vha talele ipfi liṅwe na liṅwe kutalo, u fana na: Ha Khotsi anga, ndo livhuwa vha songo fhela mbilu musi ndi tshi khou lingedza.
- 9 Kha vha thuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u nwala mihumbulo yavho vhone vhaṅe.

NDAELA DZA ORAḶA

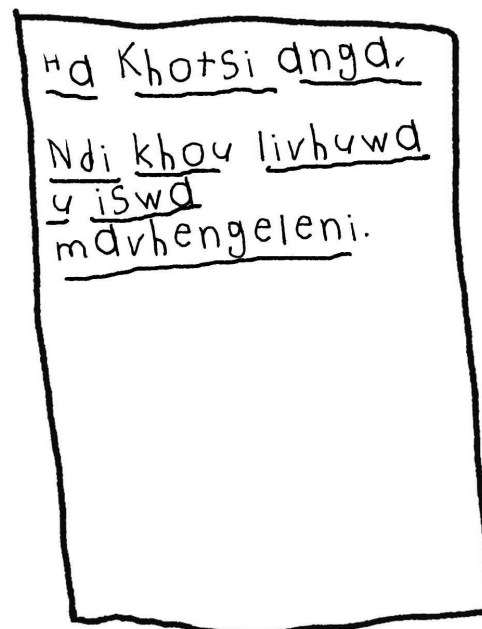
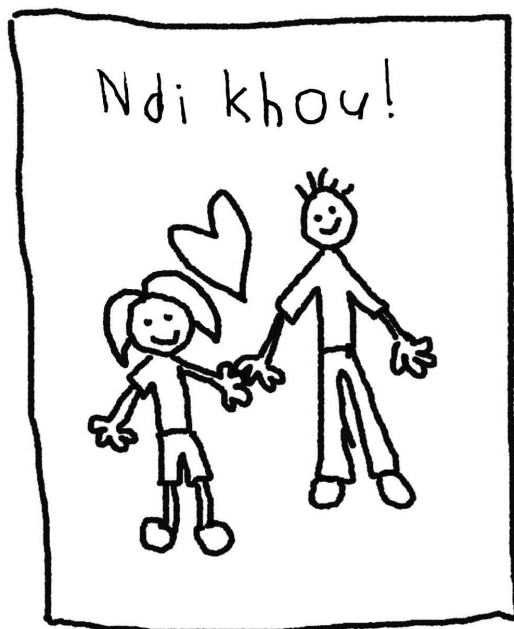
- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo na vhagudi ya maipfi nga ha zwithu zwo fhambanaho zwine Fadzi a nga zwi livhuwa.
- 2 Kha vha nwale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: u sa fhela mbilu, luga, vhutepe, pfesesa, thusa na nzw.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Arali no vha ni Fadzi, no vha ni tshi ḑo livhuwa mini?
- 4 Kha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha tea u elekanya musi vha sa athu u nwala.
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vhudze vhone nga zwine Fadzi a zwi livhuwa.
- 6 Vha tea u amba uri: Ndi khou livhuwa...
- 7 Kha vha ṭalutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u leibuḷa zwifanyiso zwavho!

MUÑWALO

- 1 Kha vha phakele vhagudi mabambiri a si na tshithu.
- 2 Kha vha ñee vhagudi ndaela ya uri vha petise hani bambiri u nga sa garaṭa.
- 3 Musi vhagudi vha tshi khou ñwala, vhone kha vha tshimbile na lufhera vha tshi enda vha tshi fara khuvhanganotshihadu na vhagudi.
- 4 Kha vha humbele vhagudi vha vhudze nga zve vha ñwala.
- 5 Kha vha thuse vhagudi u engedza mafhungo.
- 6 Kha vha tuṭuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha rembuluwe vha ambe nga nyolo dzavho na muñwe ngavho (phathinara).
- 3 Kha vha ṭalutshedze uri ri do engedza zwiñwe zwidodombedzwa kha zve ra ñwala ngazwo nga Lavhuraru.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na Bammbiri la U shumela la U vhala 6.
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 1 ya Musumbuluwo.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 2 ya Musumbuluwo.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelanguo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuvhili

U Ṫalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Kha Vha Ḍivhadze Mibvumo Miswa Na Maipfi Maswa

KHA VHA ḌIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭaṭhanwa/garaṭambali: /kh/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovhohole x 3.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni a ḍivhavho maṅwe maipfi a thomaho nga mubvumo /kh/?
- 4 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: khulu, khokho, khuhu

KHA VHA ḌIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi liṅwe na liṅwe, li tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭaṭhanwa/garaṭambali: khekhe, khuhu, khokho, khakha, khulu, khumbelo
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhohole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭaṭhanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṪHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

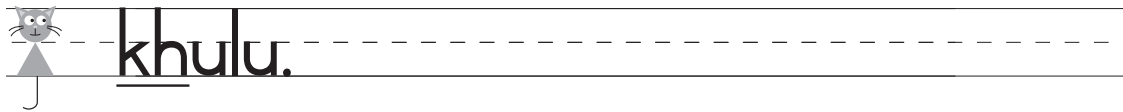
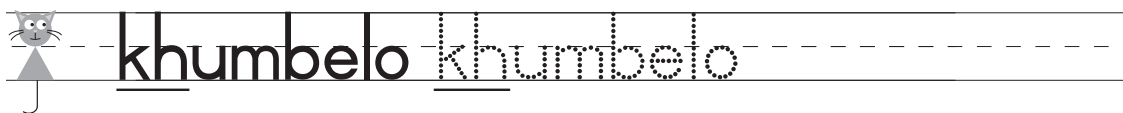
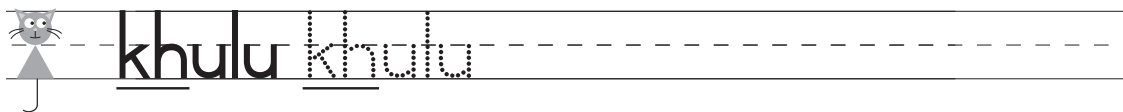
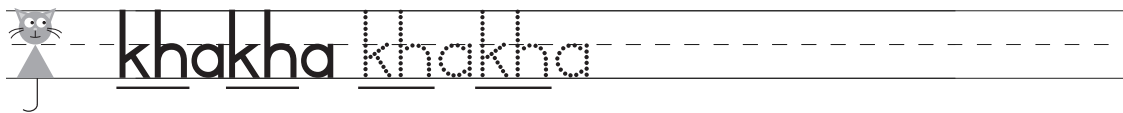
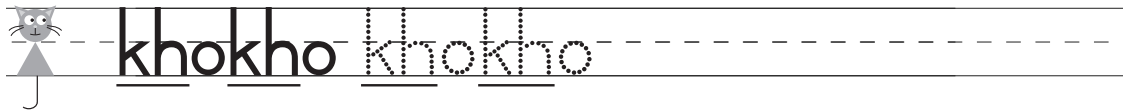
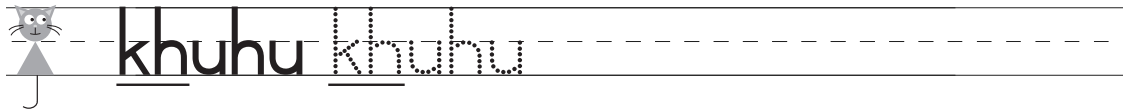
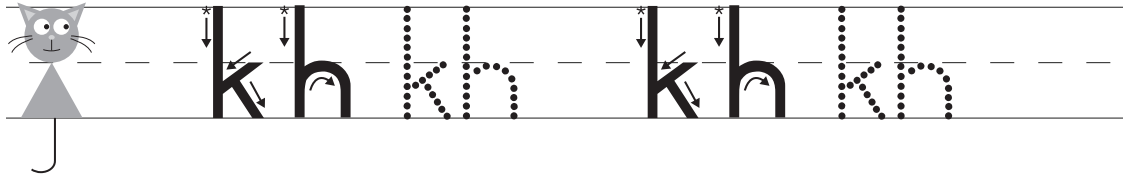
Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḷeḷere) maswa (ḷiswa)/maipfi maswa/ mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḷeḷere maṭuku na ma(ḷeḷeredanzi): kh
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḷeḷere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tsha u ḷa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ṅwale (ma)ḷeḷere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale (ma)ḷeḷere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuṅwalelele kwa (ma)ḷeḷere na maipfi kha bodo ya tshoko.

- 6 Vhagudi vha tea u ñwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 7 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho u re kha maipfi/mafhungo mañwe na mañwe e a ñwalwa.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

U Vhala Ha U Ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U ṬHATHUVHA

Liṅwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Marukhu avhuḡi</p> <p>Fadzi o vha a tshi nyala zwiambaro zwiswa. O vha a tshi funa zwiambaro zwawe zwa vhuphuvhephuvhe zwo ṭahalaho na u kuvhiwa lunzhi lunzhi. Fhedzi mbuno yo vha i ya uri marukhu awe o vha a sa tsha mulingana. O vha a tshi khou ḡipatisa ngao lwa miṅwedzi i na tshivhalo. U swikela liṅwe ḡuvha gunubu i tshi tou ṭhukhu!</p>	<p>Hai nandi! Ndi a ḡivhudzisa arali Fadzi a tshi ḡo litsha marukhu awe a kale a vhuphuvhephuvhe?</p>
<p>Fadzi o vha a tshi lingedza u thivha, mmea awe vha tshi zwi tumbula, vha thoma u mu sea. Vha mu vhudza uri, 'Khezwo!' tshifhinga tsho swika tsha u renga marukhu maswa.'</p>	<p>Ndi a ḡivhudzisa uri ndi nga mini Fadzi o vha a tshi khou lingedza u thivha uri gunubu yo ṭhukhuwa? Zwi nga vha zwo itwa ngauri o vha a sa ṭḡḡi marukhu maswa!</p>
<p>Ho no fhela maḡuvha a re na tshivhalo, ndi musi Fadzi na khotsi awe vha tshi ya mavhengeleni, o vha o ṭungufhala nḡila yoṭhe. O humbula ari 'A thi ṭḡḡi marukhu maswa!'</p>	
<p>Khotsi a Fadzi vho mu thusa u kuvhanganya marukhu a zwitaela zwo fhambanaho a no mu lingana. A a dzhia a ya nao lufherani lwa u lingedzela. 'Ndi ḡo vha ndo ima nḡa.' Vha amba vha ri, 'Ni mbudze musi no wana vhune na vhu takalela.'</p>	<p>Ndi a ḡivhudzisa arali Fadzi a tshi ḡo wana marukhu ane a a takalela vhu nga marukhu awe a kale?</p>
<p>Fadzi o thoma nga u lingedza marukhu matswu.</p> <p>'Thaṅwe ho ngo tou vhihhesa ngamaanḡa? U khou humbula a tshi khou a bvisa kha heṅara. Fhedzi o ri a tshi tou edzisa a pfa uri labi ḡa hone a ḡi na vhuphuvhephuvhe. O pfa ḡi tshi hwasana u mu ṅwaya kha lukanda.</p> <p>'A thi ṭḡḡi marukhu maswa!' musi a tshi humbula.</p>	<p>Zwi tou vha zwavhukuma uri Fadzi a nga si a wane marukhu ngauri a a hwasana! Ndi a ḡivhudzisa uri u ḡo wana marukhuḡe?</p>
<p>Tshitevhelaho, Fadzi o lingedza bokhathi/dzhini ya tshitela ya lutombo. Ṭhamusi ndi ḡo vhoneala ndi wavhuḡi nga hedzi?' u khou humbula a tshi bvisa kha heṅara. Fhedzi a tshi tou lingedza a pfa labi ḡa hone ḡo oma. O pfa a tshi nga u khou khudzulwa kha khundu nga u kokomedza, vhurukhu.</p> <p>'A thi ṭḡḡi marukhu maswa!' musi a tshi humbula.</p>	<p>Hedziḡa bokhathi a dzi na vhuphuvhephuvhe, zwi tou ḡivhea uri Fadzi a nga si dzi renge. Ndi a ḡivhudzisa uri u ḡo wana marukhu ane a a funa?</p>

L̥inwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Nga murahu ha hezwo, Fadzi o lingedza marukhu matswuku vhukuma. T̥hañwe haya a ḁo vha na vhuphuvhephuvhe. ' O vha a tshi humbula a tshi khou a bvisa kha heñara. Fhedzi musi a tshi tou a edzisa a pfa a tshi tou vha mahuvhuhuvhu. O pfala a tshi lemela. O dinalea ngauri o pfa uri a ḁo wa musi a tshi khou gidima na musi a tshi khou tamba o a ambara.</p> <p>'A thi ṭoḁi marukhu maswa!' musi a tshi humbula.</p>	
<p>'Naa zwi khou tshimbila hani affho? Khotsi a Fadzi vha vhidzelela vhe nṅa ha lufhera lwa u edzisela.</p> <p>'A thi khou wana marukhu ane nda a takalela,' u amba a tshi khou ambara vhurukhu hawe ha kale.</p>	<p>Ndi ḁivhudzisa uri Fadzi u ḁo tou wana marukhuḁe? A nga si kone u ambara marukhu awe a kale u swika nga hu sa fheliho!</p>
<p>Musi Fadzi a tshi wana khotsi awe, vho vha vho ima tsini na raga yo nakiwaswaho nga zwikete zwi re na maluvha. Maṭo a Fadzi a kungea. O vhudzisa ari, 'Izwi zwi nga tou ita hani?' 'ndi nga lingedza zwiñwe zwikete?'</p> <p>'Ni zwi takalela u fhira marukhu?' vha tshi mu vhudzisa. Fadzi a tenda nga ṭhoho.</p>	<p>Hoo! Ndi ḁivhudzisa arali a tshi nga wana tshikete tshine a tshi takalela?</p>
<p>Musi Fadzi a tshi tou ambara tshikete lwa u tou thoma, o zwi ḁivha uri tsho luga. Labi ḁa hone ho vha hu vhuphuvhephuvhe. Lo pfala ḁi tshi tou suvhelela sa siliga kha lukanda lwawe. Musi a tshi dzula fhasi, ḁi tatamutshela fhethu hoṭhe zwavhuḁi. Tshi na vhuphuvhephuvhe ho no nga ha marukhu awe avhuḁi a kale.</p> <p>Fadzi ha ngo wana marukhu avhuḁi, fhedzi o kona u wana tshikete tshavhuḁi.</p>	<p>Fadzi ho ngo wana marukhu maswa, fhedzi o wana tshikete tshiswa.</p>

<p>Mbudziso dza u tevhelela</p>	<p>Phindulo ndavhelewa</p>
<p>Fadzi o edzisa marukhu a lushaḁe?</p>	<p>O edzisa marukhu matswu, bokhathi dza lutombo na marukhu matswukutswuku.</p>
<p>Fadzi o wana mini vhengeleni?</p>	<p>O wana tshikete tshavhuḁi tshiswa.</p>
<p>Mbudziso ya ngani</p>	<p>Phindulo ndavhelewa</p>
<p>Ndi nga nga mini Fadzi a songo wana marukhu maswa?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri o wana tshikete vhudzulani hao. • Ngauri ho vha hu si na vhurukhu na vhuthihi he a pfa vhu na vhuphuvhephuvhe. • Ngauri marukhu matswu e a a edzisa o pfa a tshi hwaswa a tshi riwaya lukanda lwawe. • Ngauri bokhathi dze a edzisa dzo vha dzo oma. • Ngauri marukhu matswuku e a a edzisa o vha a tshi lemela na u vha mahuvhuhuvhu/ mahulwane.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na Bammbiri la U shumela la U vhala 6.
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 1 ya Lavhuvhili.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 2 ya Lavhuvhili.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuraru

Nyito Dza Oraĵa

Minete ya 15

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha tane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - lunguma
 - rembeĵa
 - pata

Tshidade kana luimbo	Nyito
Vhusiwana hanga mayo!	Zwanĵa zwoṭhe zwo vhewa nṭha ha khana.
Thi na na zwiambaro;	O fara zwiambaro.
Zwa tshilimo ndi mathatha fhedzi,	O fara zwiambaro.
Zwa vhududo zwe ndi bva vhubvo!	Vha tshi edzisela u tetemela nga phepho.
Phepho vhuria i ġo mmbulaya	Vha tshi edzisela u tetemela nga phepho.
Ndi zwi vhudza nnyi mayo!	Vho hwala zwanĵa nṭha ha ṭhoho.

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIṬORI (VHEGE YA U VHUVHILI YA THERO IYI)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwiṭuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshiṅwe na tshiṅwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiṭori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiṭori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha nee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muṅwe na muṅwe wavho a tshi anetshela tshiṭori tshawe.
- 6 Kha vha mone na kiĵasi vha thetshesele zwigwada kiĵasini vha tshi anetshelana zwiṭori.
- 7 Kha vha thuse zwigwada u langa maitele haya.

U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Kha Vha Ḑivhadze Mibvumo Miswa Na Maipfi Maswa

KHA VHA ḐIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭatai: /th/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovhole x 3.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni a Ḑivhavho maṁwe maipfi a thomaho nga mubvumo /th/?
- 4 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: thovho, thivha, thola

KHA VHA ḐIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi ḑinwe na ḑinwe, ḑi tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭatai: thatha, thola, thivha, thero, thovho, vhathu
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭathanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

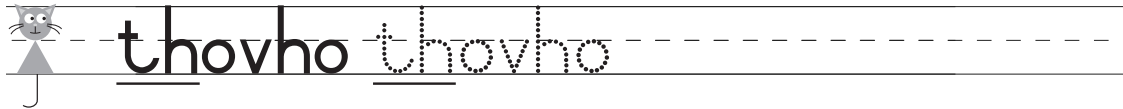
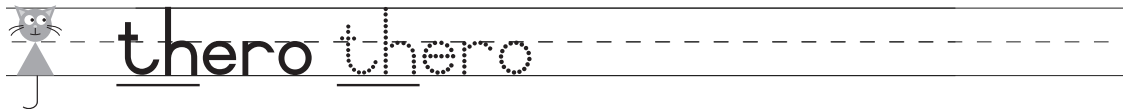
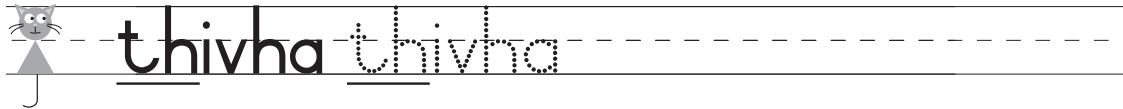
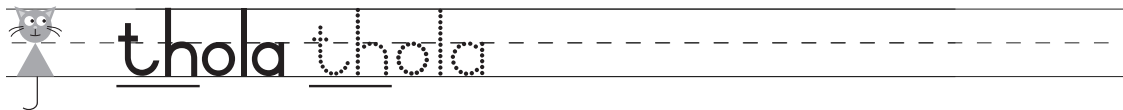
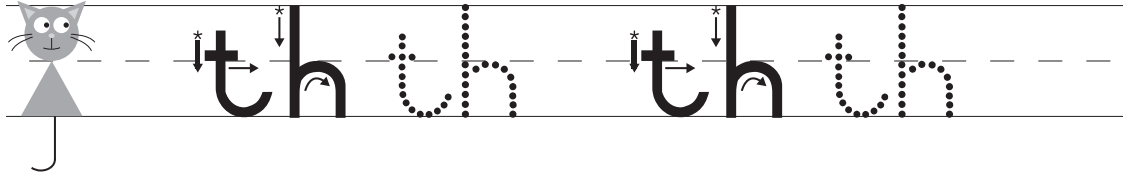
Muṁwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṁwale ma(ḑere) maswa (ḑiswa)/maipfi maswa/ mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṁwalele kwone kwa maḑere maṭuku na ma(ḑeredanzi): th
- 2 Kha vha sumbedzele kuṁwalele kwa (ma)ḑere kwa vhagudi vha no shumisa tshanḑa tsha u ḑa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanḑa tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ṁwale (ma)ḑere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ṁwale (ma)ḑere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuṁwalelwe kwa (ma)ḑere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ṁwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

- 7 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho u re kha maipfi/mafungo mañwe na mañwe e a ñwalwa.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Nwala:

Minete ya 30

Pulane Na Mvetamveto

THERO: Kha vha diite Fadzi. Kha vha nwalele khotsi avho garaṭa ya u livhuwa!

MUSHUMO: Kha vha nwale garaṭa ya u livhuwa.

FUREME YA N'WALA:

Ha Khotsi anga,

Ndo livhuwa...

Ndi pfa ...

Wavho, Fadzi

NYEDZISELO

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri ṅamusi, vhagudi vha ḑo engedza fhungo nga ngomu ha garaṭa ye vha nwala nga Musumbuluwo.
- 2 Kha vha vhalele vhagudi fureme ntswa
- 3 Kha vha shumise u modela/nyedzisele kha u sumbedza vhagudi uri muthu u thoma nga u elekanya musi a sa athu nwala.
- 4 Kha vha ṭalutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshavho tshe vha ola, u fana na uri: Arali ndo vha ndi Fadzi, ndo vha ndi tshi ḑo pfa ndo takala uri khotsi anga vho fhedza vho nthengela tshikete tshe nda vha ndi tshi khou tshi funa, hu si vhurukhu.
- 5 Kha vha ṭalutshedze uri vha ḑo nwala maipfi afhio. Kha vha talele ipfi liṅwe na liṅwe kutalo, u fana na: Ndi pfa ndo takala uri vho nthengela tshikete tshiswa.
- 6 Kha vha thuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u nwala mihumbulo ya vhone vhaṅe.

NDAELA DZA ORAḶA

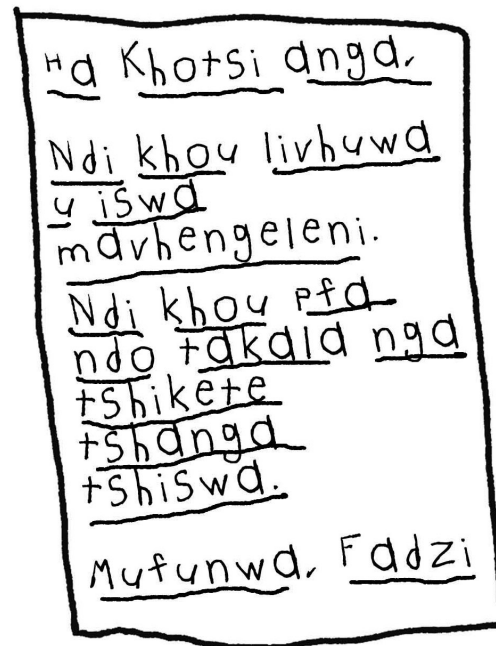
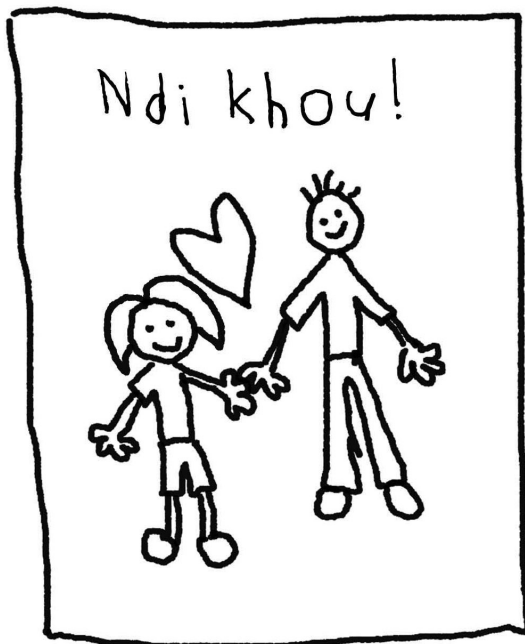
- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudiswa, nga zwiṭalusi zwa vhuḑipfi.
- 2 Kha vha nwale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: takala, nyanyulea, vhofoholowa, nzw.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Arali no vha ni Fadzi, no vha ni tshi ḑo ḑipfa hani?
- 4 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha tea u elekanya musi vha sa athu u nwala.
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vha vhudze: Arali vho vha vha Fadzi, vho vha vhai tshi ḑo ḑipfa hani.
- 6 Vha tea u amba uri: Ndi pfa...
- 7 Kha vha ṭalutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u nwala mihumbulo yavho!

U NŴALA

- 1 Kha vha nee vhagudi garata. Kha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha vule garata nga ngomu. Vha do tea u engedza zwe vha nŵala!
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou nŵala, vhone kha vha tshimbile na lufhera vha tshi enda vha tshi fara khuvhanganotshihaḁu na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vha vhudze nga zwe vha nŵala
- 4 Kha vha thuse vhagudi u endgedza kha zwe vha nŵala.
- 5 Kha vha tuṭuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha rembuluwe vha ambe nga nyolo dzavho na muṅwe ngavho (phathinara).
- 3 Kha vha nembeledze zwe vhagudi vha nŵala kha luvhondo u mona na lufhera, kha vhunṭha hu no swikelea nga maṭo a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya ḁvha.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na Bammbiri la U shumela la U vhala 6.
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 1 ya Lavhuraru.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 2 ya Lavhuraru.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvhuṅa

U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Mupaḍukanyo Na Muvanganyo

NNE NDI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Lāvhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: khokho
- 3 Kha vha paḍule ipfi ḽi bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /kh/-/o/-/kh/-/o/
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḽo: /kh/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ḽo: /o/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ḽo: /kh/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ḽo: /o/
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ḽo kha bodo ya tshoko: khokho
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u vanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /kho/-/kho/ = khokho
- 10 Kha vha dovholele kuitele uku kha ipfi ḽi no bva kha ngudo ya Lāvthuraru: thero

RINE RI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Lāvhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: khulu
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ḽo ndi ufhio? /kh/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ḽo ndi ufhio? /u/
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuraru wa ipfi wa ḽo ndi ufhio? /l/
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u wa u fhedza wa ipfi ḽo ndi ufhio? /u/
- 7 Kha vha humbele vhagudi vha paḍukanye ḽo ipfi ḽi bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /kh/-/u/-/l/-/u/
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ḽo: khulu
- 9 Vha vha vhudze vhagudi uri vha ṭanganyise mibvumo i re kha ipfi ḽo vha tshi zwi ita na vhone: /khu/-/lu/ = khulu
- 10 Kha vha dovholele kuitele uku kha ipfi ḽi no bva kha ngudo ya Lāvthuraru: thola

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

U Vhala Ha Vhuvhili

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U VHALA: MARUKHU AVHUḐI

Ḑiṅwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Marukhu avhuḐi</p> <p>Fadzi o vha a tshi nyala zwiambaro zwiṅwa. O vha a tshi funa zwiambaro zwawe zwa vhuphuvhephuvhe zwo ṭahalaho na u kuvhiwa lunzhi lunzhi. Fhedzi mbuno yo vha i ya uri marukhu awe o vha a sa tsha mulingana. O vha a tshi khou ḑipatisa ngao lwa miṅwedzi i na tshivhalo. U swikela Ḑiṅwe ḑuvha gunubu i tshi tou ṭhukhu!</p>	<p>Ndi nga ita vhuṭumanyi! Hezwi zwi nkhumudza vhurukhu ha phidzhama yanga ye nda vhuya nda vha nayo. Ndo vha ndi tshi i ambara vhusiku vhuṅwe na vhuṅwe – u swikela vhu tshi vha na buli Ḑihulu!</p>
<p>Fadzi o vha a tshi lingedza u thivha, mmea awe vha tshi zwi tumbula, vha thoma u mu sea. Vha mu vhudza uri, 'Khezwo!' tshifhinga tsho swika tsha u renga marukhu maswa.'</p>	<p>Namusi phidzhama dzo ṭahala ndo vha ndi tshi takalela u dzula nao ngauri o vha e vhuphuvhephuvhe! Ndi humbula uri Fadzi u takalela u vhulunga marukhu awe a vhuphuvhephuvhe sa nṅe, ngauri o lingedza u tibedza gunubu yawe yo xelaho</p>
<p>Ho no fhela maḑuvha a re na tshivhalo, ndi musi Fadzi na khotsi awe vha tshi ya mavhengeleni, o vha o ṭungufhala ṅḑila yoṭhe. O humbula ari 'A thi ṭoḑi marukhu maswa!'</p>	<p>Ndi humbula uri Fadzi u fanela u vha o dziedzea ngauri ha tsha ḑo kona u ambara marukhu awe a kale, sa zwe nṅe nda zwi pfisa zwone.</p>
<p>Khotsi a Fadzi vho mu thusa u kuvhanganya marukhu a zwitaela zwo fhambanaho a no mu lingana. A a dzhia a ya nao lufherani lwa u lingedzela. 'Ndi ḑo vha ndo ima nṅḑa.' Vha amba vha ri, 'Ni mbudze musi no wana vhune na vhu takalela.'</p>	
<p>Fadzi o thoma nga u lingedza marukhu matswu.</p> <p>'Thaṅwe ho ngo tou vhihhesa ngamaṅḑa?' U khou humbula a tshi khou a bvisa kha heṅara. Fhedzi o ri a tshi tou edzisa a pfa uri labi Ḑa hone a Ḑi na vhuphuvhephuvhe. O pfa Ḑi tshi hwasana u mu ṅwaya kha lukanda.</p> <p>'A thi ṭoḑi marukhu maswa!' musi a tshi humbula.</p>	<p>Ndi nga ita vhuṭumanyi na Fadzi. I thi ṭoḑi u edzisa zwiambaro zwi sa iti zwavhuḐi kha lukanda lwanga.</p>
<p>Tshitevhelaho, Fadzi o lingedza bokhathi/dzhini ya tshitela ya lutombo. Ṭhamusi ndi ḑo vhone ndi wavhuḐi nga hedzi?' u khou humbula a tshi bvisa kha heṅara. Fhedzi a tshi tou lingedza a pfa labi Ḑa hone Ḑo oma. O pfa a tshi nga u khou khudzulwa kha khundu nga u kokomedza, vhurukhu.</p> <p>'A thi ṭoḑi marukhu maswa!' musi a tshi humbula.</p>	<p>Ndi a zwi ḑivha uri zwi a konḑa u wana bokhathi dzi no tou nndingana zwavhuḐi. Zwi nga vha zwi tshi khou dziedza Fadzi. O funa maṅwe marukhu, fhedzi marukhu oṭhe a no khou lingedza u pfa a sa mufari zwavhuḐi.</p>

Ḳinwalwa	U vhalu ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Nga murahu ha hezwo, Fadzi o lingedza marukhu matswuku vhukuma. Ṱhaḡwe haya a ḡo vha na vhuphuvhephuvhe. ' O vha a tshi humbula a tshi khou a bvisa kha heḡara. Fhedzi musi a tshi tou a edzisa a pfa a tshi tou vha mahuvhuhuvhu. O pfala a tshi lemela. O dinalea ngauri o pfa uri a ḡo wa musi a tshi khou gidima na musi a tshi khou tamba o a ambara.</p> <p>'A thi ḡoḡi marukhu maswa!' musi a tshi humbula.</p>	<p>Arali ho vha hu ḡḡe Fadzi ndo vha ndi tshi ḡo dziedzea ngauri a hu na na vhurukhu na vhuthihi kha e nda edzisa nda pfa e avhuḡi. Ndi a zwi ḡivha uri ndi ḡo ḡuvha marukhu anga a kale. Ndi khou ana hezwi zwi khou dziedza Fadzi!</p>
<p>'Naa zwi khou tshimbila hani afho? Khotsi a Fadzi vha vhidzelela vhe ḡḡa ha lufhera lwa u edzisela.</p> <p>'A thi khou wana marukhu ane nda a takalela,' u amba a tshi khou ambara vhurukhu hawe ha kale.</p>	<p>Arali ho vha hu ḡḡe, Ndo vha ndi tshi nga livhuwa arali muḡwe o vha a tshi nga ḡḡola uri zwi khou tou ita hani.</p>
<p>Musi Fadzi a tshi wana khotsi awe, vho vha vho ima tsini na raga yo nakiwaswaho nga zwikete zwi re na maluvha. Maḡo a Fadzi a kungea. O vhudzisa ari, 'Izwi zwi nga tou ita hani?' 'ndi nga lingedza zwiḡwe zwikete?'</p> <p>'Ni zwi takalela u fhira marukhu?' vha tshi mu vhudzisa. Fadzi a tenda nga ḡhoho.</p>	
<p>Musi Fadzi a tshi tou ambara tshikete lwa u tou thoma, o zwi ḡivha uri tsho luga. Labi Ḳa hone ho vha hu vhuphuvhephuvhe. Lo pfala Ḳi tshi tou suvhelela sa siliga kha lukanda lwawe. Musi a tshi dzula fhasi, Ḳi tatamutshela fhethu hoḡhe zwavhuḡi. Tshi na vhuphuvhephuvhe ho no nga ha marukhu awe avhuḡi a kale.</p> <p>Fadzi ha ngo wana marukhu avhuḡi, fhedzi o kona u wana tshikete tshavhuḡi.</p>	<p>Hoo! Ho fhedzisela o wana marukhu, fhedzi o wana tshikete. Arali ho vha hu ḡḡe Fadzi, ndo vha ndi tshi ḡo pfa ndo rulea uri ndo wana tshiḡwe tshithu tsha u ambara tsha vhuphuvhephuvhe.</p>

VHEGE YA 6

Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
Ni humbula uri Fadzi o dīpfisa hani musi gunubu ya vhurukhu hawe i tshi tshukhuwa?	Ndi humbula uri o pfa sinyuwa/a songo dzudzanyea/dziedzea
Ni humbula uri Fadzi o dīpfisa hani musi mafhedziseloni a tshi wana tshikete tshine a tshi takalela?	Ndi humbula uri o pfa o takala/femuluwa.
Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
Ndi nga mini Fadzi o pfa o dziedzea?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri gunubu ya vhurukhu vhune a vhufunesa yo tshukhuwa. • Ngauri o vha a sa tōdi u ya mavhengeleni u renga marukhu maswa. • Ngauri o tuvha marukhu awe a kale a vhuphuvhephuvhe. • Ngauri o vha a sa tōdi u wana marukhu maswa – o tama a tshi nga ambara marukhu awe a kale a vhuphuvhephuvhe. • Ngauri a hu na na vhurukhu na vhuthihi he a edzisa he ha vha hu tshi nga marukhu awe a kale. • Ngauri a hu na na vhurukhu na vhuthihi he a lingedza he a pfa vhu na vhuphuvhephuvhe. • Ngauri marukhu e a a edzisa o pfa a tshi hwasana u va u fhala lukanda lwawe. • Ngauri bokhathi dza lutombo dze a edzisa dzo vha dzo oma. • Ngauri marukhu matswuku e a a edzisa o pfa a tshi lemela na u vha ma huvhuhuvhu/hula.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na Bammbiri la U shumela la U vhala 6.
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 1 ya Lavhuna.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 2 ya Lavhuna.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuṭanu

Nyito Dza Oraḷa

Minete ya 15

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS..
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - nakesa
 - hwaswa
 - suvhelela
 - oma
 - siliki

Tshidade kana luimbo	Nyito
Vhusiwana hanga mayo!	Zwanḡa zwoṭhe zwo vhewa nṭha ha khana.
Thi na na zwiambaro;	O fara zwiambaro.
Zwa tshilimo ndi mathatha fhedzi,	O fara zwiambaro.
Zwa vhududo zwe ndi bva vhubvo!	Vha tshi edzisela u tetemela nga phepho.
Phepho vhuria i ḡo mmbulaya	Vha tshi edzisela u tetemela nga phepho.
Ndi zwi vhudza nnyi mayo!	Vho hwala zwanḡa nṭha ha ṭhoho.

THERISANO YA MAṆWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha ṅwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Tshiṭori itshi tshi amba nga...
Ndi a kona u ṭumanya mafhungo a Fadzi musi...
Tshiṭori hetshi tshi tshimbilelana na thero “Zwiambaro”ngauri...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha zwigwada zwiṭuku.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoṭhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso inwe na inwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kilasi i thetshelese.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ṅekane phindulo na vhaṅwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U Wana Maipfi

Kha vha ite thebuḽu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga ḽavhuvhili na ḽavhuraru.

kh	th	e
o	l	u
h	a	m
b	vh	i

U MODEḽA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: /kh/ na /th/
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṭhe na themba dzo vanganaho (ṭhanganyiso) nga u i ṅwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo vanganaho dzi re afho ṅṭha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumiswa mubvumo wo tiwaho, sa: /kh/-/e/-/kh/-/e/ = khekhe
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi /kh/ kana /th/
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ḽiṅwe ipfi, sa: /h/-/u/-/m/-/i/ = humi

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅḽowedzo vha ṅwale ṭhohwana i no ri: kh, th
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe): khekhe, khuhu, khokho, khakha, khulu, khumbelo, thatha, thola, thivha, thovho, vhathu, humi, maba, imela, luma, vhumba, mbalo

PHUROGIREME YA U ṬHAḽUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

ThevhelaUVhala

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: MANWELEDZO/U ṬUMEKANYA

U ELELWA ZWI RE TSHIṬORINI HA ORAḶA (NGA U TOU AMBA)

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri vhagudi vha ḑo amba nga tshiṅwe tshithu tshire tshiṭorini itshi tshine vha tshi takalela: Marukhu avhuḑi
- 2 Vha ḑo dovha hafhu vha amba nga vhuṭumanyi vhune vha vhu vhona kha tshiṭori: Marukhu avhuḑi.
- 3 Kha vha shumise nyedziselo vha tshi sumbedza vhagudi uri vha nga shumisa hani mafhungo a 1–2 kha u elelwa zwire tshiṭorini zwine vha zwi takalela vha ita na vhuṭumanyi nazwo, sa: Ndi takalela musi Fadzi a tshi fheledza o wana tshikete tshine a tshi funa. Ndi a kona u ita vhuṭumanyi na tshiṭori hetshi, ngauri a thi funi u ambara zwiambaro zwine zwa ita uri ndi pfe ndi songo vhofholowa!
- 4 Kha vha imisele nṭha zwifanyiso zwi no bva kha Bugu Khulwane. Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha lavhelese zwifanyiso vha elekanye nga zwe zwa bvelela.
- 5 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha elekanye nga vhuṭumanyi na zwine vha takalela kha tshiṭori : Marukhu avhuḑi
- 6 Kha vha ri vhagudi vha 2–3 vha ṭalutshedze vho kilasi yoṭhe mihumbulo yavho. Kha vha thuse vhagudi u vhumba mafhungo o fhelelaho.
- 7 Kha vha ṭalutshedze na u lulamisa vhukhaki vhuṅwe na vhuṅwe vhune ha anzela u itwa nga vhagudi.
- 8 Kha vha ri vhagudi vha rembuluwe vha ambe na u ṭalutshedza vho vhaṅwe ngavho (phathinara) zwine vha elelwa zwa tshiṭori itshi. (A vho ngo tea u tou rwela ngomani zwe mugudisi a amba. Hei i tea u vha mihumbulo i no bva kha vhagudi vhone vhaṅe!)

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na Bammbiri la U shumela la U vhala 6.
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 1 ya Lavhutanu.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 2 ya Lavhutanu.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

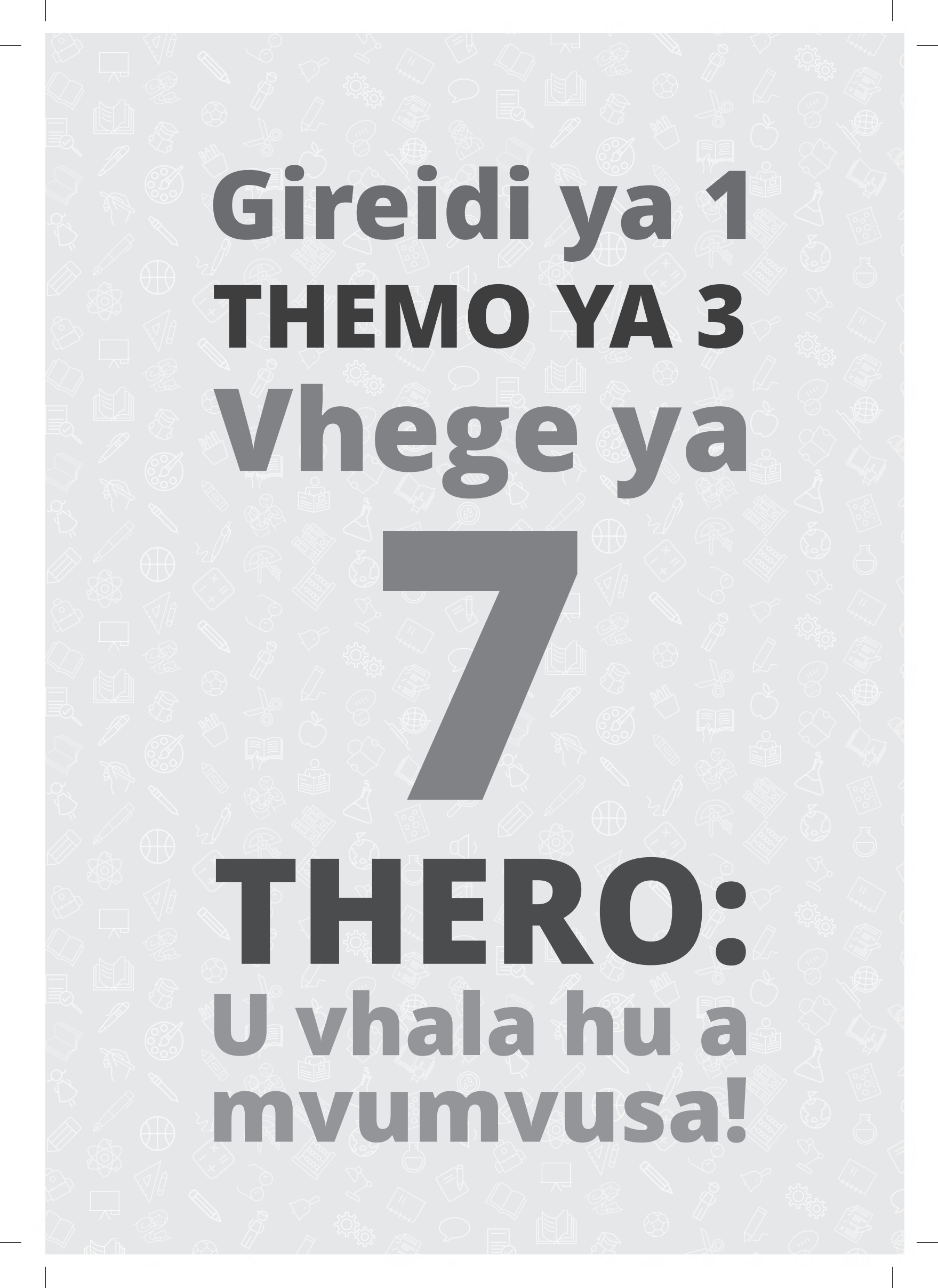

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi duvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifhio?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro nwala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wanu wo khwinifhala nga ndila-de ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndila-de ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwinisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitele haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vha pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, beakers, globes, atoms), mathematics (calculators, rulers, compasses, pie charts), arts (pencils, paint palettes, brushes), and general education (books, graduation caps, lightbulbs, speech bubbles).

Gireidi ya 1
THEMO YA 3
Vhege ya

7

THERO:
U vhala hu a
mvumvusa!

Ndugiselo Dza Kīlasini

- 1 Musi vhege iñwe na iñwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kīlasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U ṬANA kha dzi ñwalwe zwithu zwiswa ḍuvha na ḍuvha, zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭathanwa/garaṭambali na tsumbedzelo dza maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoḍa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha wane na u ita ndugiselo dza zwiteñwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero, sa tsumbo: Zwifanyiso zwa vhana vha tshi khou vhala, bugu dzo fhambanaho, nzw.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: Kha vha ite ṭhoḍisiso ya uri vha nga zwi itisa hani uri u vhala hu takadze.
- 6 Vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dzi vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya tshikolo dzo dzula nga ngona.

Nyito Dza U Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari la 35, u diphina

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari la 36, kha ri vhale

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari la 37, kha ri ñwale

Nyito ya 4: Kha vha ole tshifanyiso tshavho vha tshi khou vhala.

Musumbuluwo

Nyito Dza Oraĵa

Minete ya 15

KHA VHA DIVHADZE THERO: U SWIKELELA NDIVHOTHANGELI (VHEGE YA U THOMA YA THERO)

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso kha Bugu Khulwane tsha: Bugu ya Bohlale ntswa
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou isa phanḁa na thero: U vhala hu a mvumvusa!
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina ĵa thero vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: Ndi zwifhio zwine na vho zwi ḁivha nga thero iyi?
- 5 Kha vha ḁwale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudzisoḁhuthuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Ri vhala mini?
 - b Ndi vho nnyi vha na vhala?
 - c Ri wana gai bugu dza u vhala?

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha ḁane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - vhuludu
 - swika
 - tshiga tsha shango

Tshidade kana luimbo	Nyito
U vhala hu a takadza;	Vho fara bugu ya vhala
U vhala hu fha ḁivho;	Vha tshi sumba ḁhoho nga munwe
Ri ḁivha e hunzhi nga u vhala,	u imisa zwanḁa vha tshi sumbedza zwinnzhi
Ri swika kule nga u vhala,	U imisa zwanḁa u sumbedza kule.
U vhala! U vhala! U vhala!	U imisela nḁha bugu dza u vhala.

Muñwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ndowedzo.
- 2 Kha vha vhidze mibvumo na maipfi a tevhelaho uri vhagudi vha a ñwale:
 - a khekhe
 - b khuhu
 - c khokho
 - d khulu
 - e khumbelo
 - f thatha
 - g thola
 - h thivha
 - i thero
 - j vhathu
- 3 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise penisela dza muvhala kha u lulamisa mishumo yavho vhone vhañe.
- 4 Kha vha ñwale mibvumo na maipfi zwi tshi vhonala kha bodo ya tshoko.
- 5 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lila thuso inwe.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: Bugu ntswa ya Bohlale
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siatari linwe na linwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfesesa zwavhudi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipida zwo teaho zwa tshitori.
- 6 Kha vha vhale tshitori tshothe luthini, vha sa imi.

U Nwala:

Minete ya 30

Pulane Na Mvetamveto

THERO: Kha vha diite Bohlale. Kha vha n'walele mmane wavho garaṭa ya u livhuwa!

MUSHUMO: Kha vha n'wale garaṭa ya u livhuwa.

FUREME YA N'WALA:

Ha mmane wanga,

Ndo livhuwa...

NDAELA DZA ORAḶA

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri ṅamusi, vhagudi vha ḑo ḑiita Bohlale kha tshitori tsha Bugu Khulwane. Vha ḑo n'wala garaṭa ya u livhuwa.
- 2 Kha vha ṭalutshedze vhagudi ḑo n'wala garaṭa. Kha vha dzhie bammbiri li si na tshithu vha vha sumbedze uri vha ḑo petisa hani garaṭa nga vhukati.
- 3 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri nga phanda ha garaṭa vha ḑo ola tshifanyiso tshavhudi vha n'wala na maipfi: Ndo livhuwa!
- 4 Kha vha ole zwidanga zwivhili kha tshoko ya bodo u sumbedza nga phanda na nga ngomu ha garaṭa
- 5 Kha vha shumise u modela/nyedziso kha u ola tshifanyiso tsha phanda ha garaṭa.
- 6 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha tea u elekanya musi vha sa athu u n'wala.
- 7 Kha vha ṭalutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshe vha ola, u fana na uri: Arali ndo vha ndi Bohlale, nda ndi tshi ḑo livhuwa mmane wanga vho mpha mpho.
- 8 Kha vha ṭalutshedze uri vha ḑo n'wala maipfi afhio. Kha vha talele ipfi liṅwe na liṅwe kutalo, u fana na: Ha mmane wanga, ndo livhuwa, vho ḑisela mpho.
- 9 Kha vha thuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u n'wala mihumbulo yavho vhone vhaṅe.

NDAELA DZA ORAḶA

- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo na vhagudi ya maipfi nga ha zwithu zwo fhambanaho zwine Bohlale a nga zwi livhuwa.
- 2 Kha vha n'wale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: mmane vha na vuhwavho, mmane vho disa mpho yavhudi, bugu ntswa, mpho yo khetheaho, nzw.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Arali no vha ni Bohlale, no vha ni tshi ḑo livhuwa mini?
- 4 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha tea u elekanya musi vha sa athu u n'wala.
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vhudze vhone nga zwine Bohlale a zwi livhuwa.
- 6 Vha tea u amba uri: Ndi khou livhuwa...

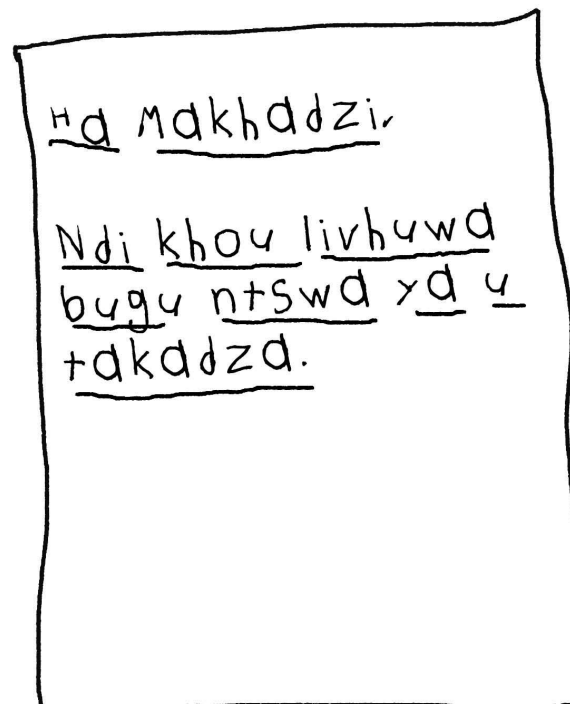
7 Kha vha ʔalutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u ʔeibuʔa zwifanyiso zwavho!

MUŊWALO

- 1 Kha vha phakele vhagudi mabambiri a sin a tshithu.
- 2 Kha vha ʔee vhagudi ndaela ya uri vha petise hani bambiri u nga sa garaʔa.
- 3 Musi vhagudi vha tshi khou ʔwala, vhone kha vha tshimbile na lufhera vha tshi enda vha tshi fara khuvhanganotshihadu na vhagudi.
- 4 Kha vha humbele vhagudi vha vhudze nga zve vha ʔwala.
- 5 Kha vha thuse vhagudi u engedza mafhungo.
- 6 Kha vha ʔutuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha rembuluwe vha ambe nga nyolo dzavho na muʔwe ngavho (phathinara).
- 3 Kha vha ʔalutshedze uri ri do engedza zwiʔwe zwidodombedzwa kha zve ra ʔwala ngazwo nga ʔavhuraru.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na Bammbiri la U shumela la U vhala 7.
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 1 ya Musumbuluwo.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 2 ya Musumbuluwo.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuvhili

U Ṫalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Kha Vha Ḑivhadze Mibvumo Miswa Na Maipfi Maswa

KHA VHA ḐIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭaṭhanwa/garaṭambali: /zw/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovhole x 3.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni a Ḑivhavho maṅwe maipfi a thomaho nga mubvumo /zw/?
- 4 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: zwanga, zwima

KHA VHA ḐIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi liṅwe na liṅwe, li tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭaṭhanwa/garaṭambali: zwala, zwima, zwoṭhe, zwanga
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭaṭhanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṪHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

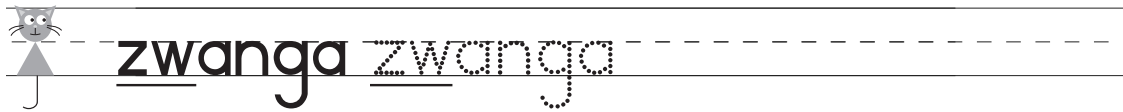
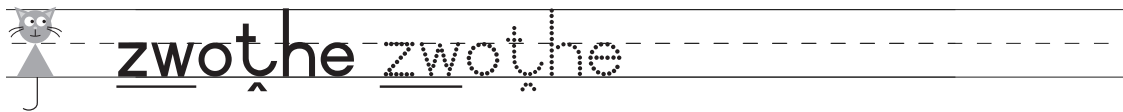
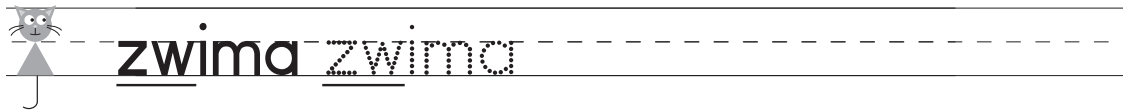
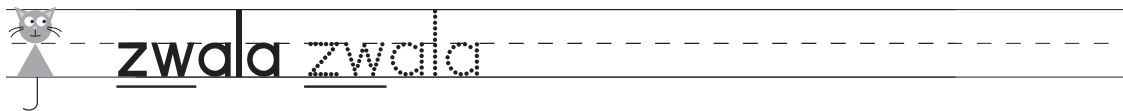
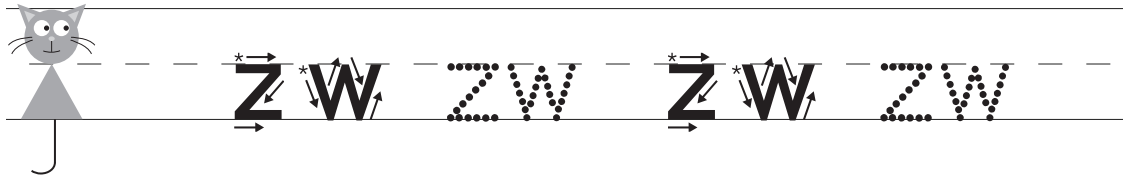
Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḑedere) maswa (ḑiswa)/maipfi maswa/mafungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḑedere maṭuku na ma(ḑederedanzi): zw
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḑedere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tsha u ḑa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ṅwale (ma)ḑedere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale (ma)ḑedere kha desike dzavho nga minwe.

- 5 tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ledere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ñwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 7 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho u re kha maipfi/mafhungo mañwe na mañwe e a ñwalwa.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

U Vhala Ha U Ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U ḐIVHUDZISA/U HUMBULELA

Liṅwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Bugu ntswa ya Bohlale</p> <p>Makhadzi wavho vho ḑa u dala nga murahu ha holodei yavho. Musi makhadzi wa Bohlale vha tshi ṭuwa, vho mu ṅea kuputu kwa buraweni.</p> <p>‘Ndo ṭodou hangwa!’ Ndi vhone vha tshi amba, ‘Ndo ni ḑela na zwiṅwe zwithu.’</p> <p>Vho ṅekedza Bohlale kuputu kwa buraweniku ku re na riboni dala.</p>	<p>Ndi a ḑivhudzisa uri hu nga vha hu na mini kha uku kuputu?</p>
<p>Bohlale o vhea kuputu ṅṅha ha mmbete wawe. O vha a tshi khou humbula nga khirayoni dze a dzi vhona vhengeleni e na mme awe. O humbula nga ha phazili ya muzwala wawe Lebo.</p> <p>Mafhedziseloni, a putulula kuputu kwawe. Nga ngomu ho vha hu na kubugwana.</p>	<p>Bohlale o vha a si khou humbula nga ha bugu. Ndi a ḑivhudzisa uri o ḑipfisa hani muso o ṅewa bugu ntswa?</p>
<p>‘Hezwi a zwi takadzi!’ Ndi Bohlale a tshi humbula. O gidimela ṅṅa u yo tamba.</p> <p>O pandamedza tshisusu tsha vha tshi tshi khou fhufha muyani. O ṭalela bufho ḑi tshi khou fhufha ṅṅha ha ṭhoho o mangala uri ḑi khou ya ngafhi. O ṭoḑa matombo khunzikhunzini ya mulambo.</p>	<p>Ndi a ḑivhudzisa uri ndi nga’ni Bohlale a songo nyanyuwa nga ha bugu yawe ntswa? U khou humbula uri bugu a i takadzi u fana khirayoni kana phazili.</p>
<p>O bva a tshi vho welwa nga maroṭha vhukati ha maṭo awe. Bohlale o sedza ṅṅha. Kha lutombo ho vha ho swifhala.</p>	
<p>Bohlale o ya lufherani lwawe. O bvula zwiambaro zwawe zwo ṅukalaho a ambara zwa vhududo, ṭirekisuthu yo omaho. O dzula ṅṅha ha mmbete wawe o sedza mvula i tshi khou ṅa. O thetshelesa mithathabo.</p>	<p>Bohlale a nga si tsha dovha a tambela ṅṅa. Ndi a ḑivhudzisa uri u ḑo ita mini?</p>
<p>A kona, u vhona bugu ṅṅha ha mmbete wawe. Ho vha hu na tshifanyiso tsha ḑifhasi kha gwati. O vhala ṭhoho, “Zwoṭhe nga ha ḑifhasi”.</p> <p>Bohlale o vula siaṭari ḑa u thoma. Ho vha hu na tshifanyiso tsha mapiramidi mahulu na dzigamela. Ndi ṭoḑa u ya henengei! ‘Egipta,’ u a vhala.</p>	

L̥inwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Bohlale o vula kha siṭari ja vuvhili. O vhala maipfi, 'New York'. O sedza zwifanyiso. Ho vha hu na mavhone na goloi hoṭhe hoṭhe. Ha athu u vhuya a vhona zwifhaṭo zwilapfulapfu zwi no nga hezwi.</p> <p>Kha siaṭari li tevhelaho, O vhona thavha ya Kilimajaro, Thavha ndapfundapfu Afrika.</p>	<p>Ndi a ḡivhudzisa uri ndi nga'ni Bohlale o dzhia tsheo zwino ya sedza bugu? Hu nga vha hu uri a hu na tshiṅwe tshi ne a nga ita!</p>
<p>Bohlale o vhala u swika a tshi farwa nga khofhe, bugu i tshe zwanḡani zwawe.</p> <p>Vhusiku hoho, Bohlale o lora a tshi khou fhufha nga bufho lihulu.</p>	<p>Ndi a ḡivhudzisa uri ndi nga'ni o farwa nga khofhe na bugu i zwanḡani zwawe? Zwi nga vha zwo itwa ngauri o vhala a vhala a vhuya a farwa nga khofhe!</p>
<p>Musi Bohlale a tshi vuwa, bugu yo vha i si tsheho zwanḡani zwawe. O humbula uri, 'Bugu yanga i ngafhi?' O sedza fhasi ha misiemelo. A hu na bugu. O sedza nṭha ha ṭafula tsini na mmbete wawe. Bugu doo! Tsha u fhedzisela, O sedza fhasi ha mmbete wawe. O ri, 'Hhee!' Ndo humbula uri ndo u xedza.</p>	<p>Ndi a ḡivhudzisa uri ndi nga'ni Bohlale ono pfa a tshi vho ofha uri o xedza bugu yawe? Ndi khou humbula uri ndi ngauri u takalela bugu yawe zwi zwa vhukuma!</p>
<p>Bohlale u penyisa zwienda zwawe a paka bege yawe ya tshikolo. O vhea bugu yawe ntswa nga ngomu ha bege yawe. O dovha a shandula muhumbulo wawe. 'Ndi khou toḡa u ṭuwa na bugu yanga uri ndi kone u i vhona,' Ho humbula Bohlale.</p> <p>Nḡila yoṭhe ya u ya tshikoloni, Bohlale o vha a tshi khou vula masiaṭari.</p>	<p>Ndi a ḡivhudzisa uri ndi masiaṭari afhio ane Bohlale a ḡo thoma u sumbedza khonani dzawe.</p>

Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
<p>Bohlale o ḡiselwa bugu ntswa nga nnyi?</p>	<p>Makhadzi wawe vho mu ḡisela bugu ntswa.</p>
<p>Fhethu he Bohlale a vhona buguni yawe ntswa ndi ngafhi?</p>	<p>U vhona Egipita, u vhona New York na Thavha ya Kilimanjaro.</p>
Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
<p>Vhiḡipfi ha Bohlale nga ha bugu ntswa ho shandukiswa ha'ni?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Mathomoni o vha a songo nyanyuwa nga maanḡa nga ha bugu. • Musi a tshi vhala bugu, u a i funa! O nyayuwa nga ha bugu musu a tshi tou i sedza. • Musi tshiṭori tshi fhela, u funa bugu nga maanḡa, u toḡa u ṭuwa nayo tshikoloni.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na Bammbiri la U shumela la U vhala 7.
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 1 ya Lavhuvhili.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 2 ya Lavhuvhili.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvthuraru

Nyito Dza Oraĵa

Minete ya 15

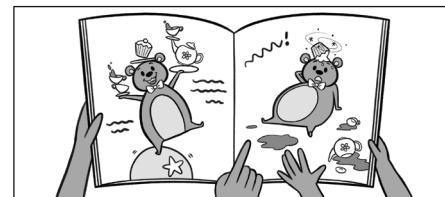
ḐIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha ʒane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḑivhamaipfi ya Thero.
 - miloro
 - humbulela
 - khumbulelo

Tshidade kana luimbo	Nyito
U vhala hu a takadza;	Vho fara bugu ya vhala
U vhala hu fha ḡivho;	Vha tshi sumba ʒhoho nga munwe
Ri ḡivha e hunzhi nga u vhala,	u imisa zwanḡa vha tshi sumbedza zwinnzhi
Ri swika kule nga u vhala,	U imisa zwanḡa u sumbedza kule.
U vhala! U vhala! U vhala!	U imisela nḡha bugu dza u vhala.

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIḡTORI (VHEGE YA U VHUVHILI YA THERO IYI)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha beve zwigwada zwiḡtuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshiḡwe na tshiḡwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiḡtori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiḡtori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ḡee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muḡwe na muḡwe wavho a tshi anetshela tshiḡtori tshawe.
- 6 Kha vha mone na kiĵasi vha thetshelese zwigwada kiĵasini vha tshi anetshelana zwiḡtori. Kha vha thuse zwigwada u langa maitele haya.

U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Kha Vha Ḑivhadze Mibvumo Miswa Na Maipfi Maswa

KHA VHA ḐIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭatai: /mm/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovhole x 3.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni a Ḑivhavho maṅwe maipfi a thomaho nga mubvumo /mm/?
- 4 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: mmbidza, mmbudza

KHA VHA ḐIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi ḑinwe na ḑinwe, ḑi tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭatai: mme, mmbidza, mmbudza
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭathanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

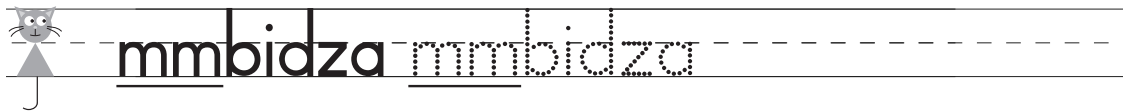
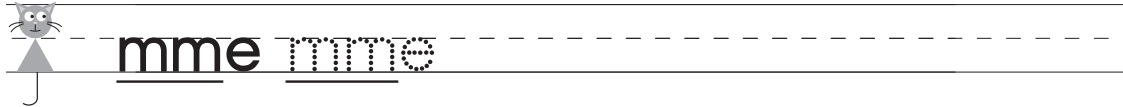
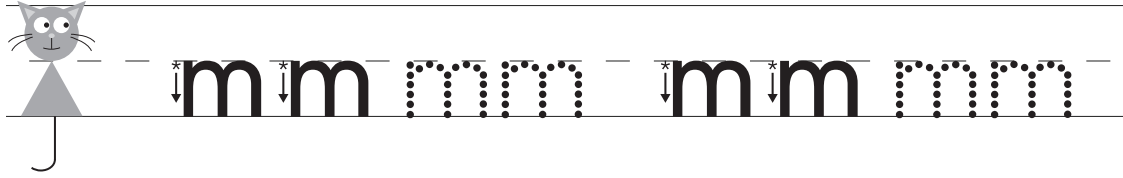
Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḑere) maswa (ḑiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḑere maṭuku na ma(ḑeredanzi): mm
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḑere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tsha u ḑa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ṅwale (ma)ḑere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale (ma)ḑere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuṅwalele kwa (ma)ḑere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ṅwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

- 7 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho u re kha maipfi/mafhungo mañwe na mañwe e a ñwalwa.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Nwala:

Minete ya 30

Pulane Na Mvetamveto

THERO: Kha vha diite Bohlale. Kha vha n̄walele mmane wavho garaṭa ya u livhuwa!

MUSHUMO: Kha vha n̄wale garaṭa ya u livhuwa.

FUREME YA N̄WALA:

Ha mmane wanga,

Ndo livhuwa...

Ndi pfa ...

Wavho, Bohlale

NYEDZISELO

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri ṅamusi, vhagudi vha ḍo engedza fhungo nga ngomu ha garaṭa ye vha n̄wala nga Musumbuluwo.
- 2 Kha vha vhalele vhagudi fureme ntswa. Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha ḍo tea u humbula nga zwine Bohlale a funa zwone nga bugu yawe.
- 3 Kha vha shumise u modela/nyedzisele kha u sumbedza vhagudi uri muthu u thoma nga u elekanya musi a sa athu n̄wala.
- 4 Kha vha ṭalutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshavho tshe vha ola, u fana na uri: Arali ndo vha ndi Bohlale, ndo vha ndi tshi ḍo ṭoda uri mmane wanga vha zwi ḍivhe uri ndi khou takalela bugu yanga ntswa! Ndo vha ndi tshi ḍo vha n̄walele nga uri ndi pfa ndi tshi takalela u guda nga fhethu huswa ndi sa hu ḍivhi!
- 5 Kha vha ṭalutshedze uri vha ḍo n̄wala maipfi afhio. Kha vha talele ipfi l̄inwe na l̄inwe kutalo, u fana na: Ndi takalela fhethu huswa buguni yanga.
- 6 Kha vha thuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u n̄wala mihumbulo ya vhone vhaṅe.

NDAELA DZA ORAḶA

- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudiswa, nga ṭalutshedzo dza bugu ntswa ya Bohlale.
- 2 Kha vha n̄wale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: enda, Egipita, takadza, fhethu huswa, swika, naka, nzw.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Arali no vha ni Bohlale, na ni tshi ḍo takalela mini nga bugu?
- 4 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha tea u elekanya musi vha sa athu u n̄wala.

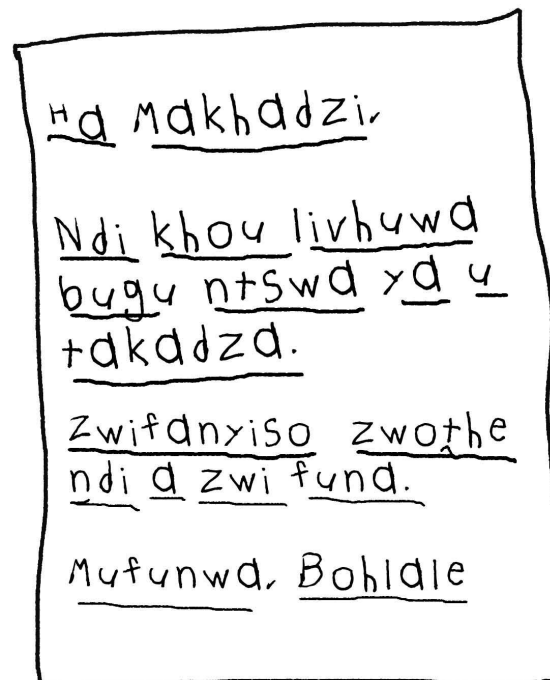
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vha vhudze: Arali vho vha vha Bohlale vho vha vha tshi do funa mini nga bugu yawe ntswa.
- 6 Vha tea u amba uri: Ndi funa...
- 7 Kha vha talutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u n'wala mihumbulo yavho!

U N'WALA

- 1 Kha vha nee vhagudi garaṭa. Kha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha vule garaṭa nga ngomu. Vha do tea u engedza zwe vha n'wala!
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou n'wala, vhone kha vha tshimbile na lufhera vha tshi enda vha tshi fara khuvhanganotshihaḁu na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vha vhudze nga zwe vha n'wala
- 4 Kha vha thuse vhagudi u endgedza kha zwe vha n'wala.
- 5 Kha vha tuṭuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha rembuluwe vha ambe nga nyolo dzavho na muṅwe ngavho (phathinara).
- 3 Kha vha nembeledze zwe vhagudi vha n'wala kha luvhondo u mona na lufhera, kha vhunṭha hu no swikelea nga maṭo a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya ḁuvha.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na Bammbiri la U shumela la U vhala 7.
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 1 ya Lavhuraru.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 2 ya Lavhuraru.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvhuṇa

U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Mupaḍukanyo Na Muvanganyo

NNE NDI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Lāvhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: zwala
- 3 Kha vha paḍule ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /zw/-/a/-/l/-/a/
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo: /zw/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ilo: /a/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ilo: /l/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ilo: /a/
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: zwala
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u vanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /zwa/-/la/ = zwala
- 10 Kha vha dovholele kuitele uku kha ipfi li no bva kha ngudo ya Lāvhuraru: mmbidza

RINE RI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Lāvhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: zwima
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo ndi ufho? /zw/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ilo ndi ufho? /i/
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuraru wa ipfi wa ilo ndi ufho? /m/
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u wa u fhedza wa ipfi ilo ndi ufho? /a/
- 7 Kha vha humbele vhagudi vha paḍukanye ilo ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /zw/-/i/-/m/-/a/
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ilo: zwima
- 9 Vha vha vhudze vhagudi uri vha ṭanganyise mibvumo i re kha ipfi ilo vha tshi zwi ita na vhone: /zwi/-/ma/ = zwima
- 10 Kha vha dovholele kuitele uku kha ipfi li no bva kha ngudo ya Lāvhuraru: mmbudza

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

U Vhala Ha Vhuvhili

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U VHALA: U DIVHUDZISA/U HUMBULELA

Liṅwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Bugu ntswa ya Bohlale</p> <p>Makhadzi wavho vho ḡa u dala nga murahu ha holodei yavho. Musi makhadzi wa Bohlale vha tshi ṭuwa, vho mu ṅea kuputu kwa buraweni.</p> <p>‘Ndo ṭodou hangwa!’ Ndi vhone vha tshi amba, ‘Ndo ni ḡela na zwiṅwe zwithu.’</p> <p>Vho ṅekedza Bohlale kuputu kwa buraweniku ku re na riboni dala.</p>	
<p>Bohlale o vhea kuputu ṅṅha ha mmbete wawe. O vha a tshi khou humbula nga khirayoni dze a dzi vhona vhengeleni e na mme awe. O humbula nga ha phazili ya muzwala wawe Lebo.</p> <p>Mafhedziseloni, a putulula kuputu kwawe. Nga ngomu ho vha hu na kubugwana.</p>	<p>Ndi khou humbulela uri Bohlale o vha a tshi tama tshifhiwa tsho fhambanaho!</p>
<p>‘Hezwi a zwi takadzi!’ Ndi Bohlale a tshi humbula. O gidimela ṅṅa u yo tamba.</p> <p>O pandamedza tshisusu tshe tsha vha tshi tshi khou fhufha muyani. O ṭalela bufho li tshi khou fhufha ṅṅha ha ṭhoho o mangala uri li khou ya ngafhi. O ṭoḡa matombo khunzikhunzini ya mulambo.</p>	<p>Ndi a kona u humbulela uri Bohlale ho ngo nyanyuwesa mathomoni nga ha bugu yawe. Ha ngo vhuya a i sedza na u i sedza! O tou bvela ṅṅa u ya u tamba.</p>
<p>O bva a tshi vho welwa nga maroṭha vhukati ha maṭo awe. Bohlale o sedza ṅṅha. Kha lutombo ho vha ho swifhala.</p>	
<p>Bohlale o ya lufherani lwawe. O bvula zwiambaro zwawe zwo ṅukalaho a ambara zwa vhududo, ṭirekisuthu yo omaho. O dzula ṅṅha ha mmbete wawe o sedza mvula i tshi khou ṅa. O thetshelesa mithathabo.</p>	<p>Vhonani u sinyuwa ha tshifhaṭuwo tsha Bohlale. Ndi humbulela uri o sinyutshela u dzula ṅṅuni.</p>
<p>A kona, u vhona bugu ṅṅha ha mmbete wawe. Ho vha hu na tshifanyiso tsha liifhasi kha gwati. O vhala ṭhoho, “Zwoṭhe nga ha liifhasi”.</p> <p>Bohlale o vula siaṭari la u thoma. Ho vha hu na tshifanyiso tsha mapiramidi mahulu na dzigamela. Ndi ṭoḡa u ya henenge! ‘Egipta,’ u a vhala.</p>	<p>Bohlale o isa phanḡa na u vula masiaṭari. O vhona fhethu hunzhi! Ndi a humbulela uri bugu yo vha i tshi khou mu takadza.</p>

Ḳinwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Bohlale o vula kha siṭari Ḳa vhuvhili. O vhala maipfi, 'New York'. O sedza zwifanyiso. Ho vha hu na mavhone na goloi hoṭhe hoṭhe. Ha athu u vhuya a vhona zwifhaṭo zwilapfulapfu zwi no nga hezwi.</p> <p>Kha siṭari Ḳi tevhelaho, O vhona thavha ya Ḳilimajaro, Thavha ndapfundapfu Afrika.</p>	
<p>Bohlale o vhala u swika a tshi farwa nga khofhe, bugu i tshe zwanḡani zwawe.</p> <p>Vhusiku hoho, Bohlale o lora a tshi khou fhufha nga bufho Ḳihulu.</p>	<p>Ndi a humbulela uri Bohlale o takadzeswa nga bugu yawe ntswa! Ndi khou humbulela ngauri o eḡela a tshi lora nga ha bufho Ḳi re kha bugu yawe! Ho ngo ima u humbula nga ha tshiṅwe na tshiṅwe tshe a vhona nga ngomu.</p>
<p>Musi Bohlale a tshi vuwa, bugu yo vha i si tsheho zwanḡani zwawe. O humbula uri, 'Bugu yanga i ngafhi?' O sedza fhasi ha misiemelo. A hu na bugu. O sedza nṅha ha ṭafula tsini na mmbete wawe. Bugu doo! Tsha u fhedzisela, O sedza fhasi ha mmbete wawe. O ri, 'Hhee!' Ndo humbula uri ndo u xedza.</p>	<p>Ndi a humbulela uri Bohlale zwino u vho funa bugu yawe, ngauri o ofhesa musi a sa i wani.</p>
<p>Bohlale u penyisa zwienda zwawe a paka bege yawe ya tshikolo. O vhea bugu yawe ntswa nga ngomu ha bege yawe. O dovha a shandula muhumbulo wawe. 'Ndi khou toḡa u ṭuwa na bugu yanga uri ndi kone u i vhona,' Ho humbula Bohlale.</p> <p>Nḡila yoṭhe ya u ya tshikoloni, Bohlale o vha a tshi khou vula masiṭari.</p>	<p>Ndi a ḡivhudzisa uri ndi nga'ni Bohlale o dzhia tsheo ya u dzhia bugu yawe? Zwi nga zwo itwa ngauri u funa bugu yawe nga maandḡa, U ṭoḡa u dzula o i sedza.</p>

Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
Bohlale o lora nga ha mini?	O lora nga ha bufho-Ḳo no fana na Ḳi re buguni yawe.
Ni humbula uri Bohlale o pfa mini musi a tshi humbula uri o xedza bugu yawe?	Ndi humbula uri o pfa...
Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
Ni nga kona u humbulela uri Bohlale mafheleloni o funa hani bugu yawe ntswa?	<ul style="list-style-type: none"> Bohlale o vha a tshi dzulela u vula masiṭari. Bohlale o farwa nga khofhe na bugu i zwanḡani zwawe. Bohlale u lora nga ha bugu. Ha ngo kona u ima u humbula nga zwithu zwoṭhe zwe a vhona kha bugu yawe! Bohlale o ofha musi a tshi humbula uri o xedza bugu yawe. Bohlale o dzhia tsheo ya u ṭuwa na bugu yawe tshikoloni. O vha a sa ṭoḡi u vhea bugu yawe begeni.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na Bammbiri la U shumela la U vhala 7.
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 1 ya Lavhuna.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 2 ya Lavhuna.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuṭanu

Nyito Dza Oraḷa

Minete ya 15

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - mubvumo nnḁa
 - fhala
 - vula

Tshidade kana luimbo	Nyito
U vhala hu a takadza;	Vho fara bugu ya vhala
U vhala hu fha nḁivho;	Vha tshi sumba ṭhoho nga munwe
Ri ḁivha e hunzhi nga u vhala,	u imisa zwanḁa vha tshi sumbedza zwinzhi
Ri swika kule nga u vhala,	U imisa zwanḁa u sumbedza kule.
U vhala! U vhala! U vhala!	U imisela nṭha bugu dza u vhala.

THERISANO YA MAṆWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha nṱwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Tshiṭori itshi tshi amba nga...
Tshipiḁa tshine nda tshi takalela ndi...
Ndi a tama u wana bugu sa mpho/a thi tami u wana bugu sa mpho ngauri...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha zwigwada zwiṭuku.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoṭhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso iṅwe na iṅwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kiḷasi i thetshelese.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha nḁekane phindulo na vhaṅwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U Ṫalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U Wana Maipfi

Kha vha ite thebuḽu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga ḽavhuvhili na ḽavhuraru.

zw	mm	l
i	a	m
dz	u	b
h	e	o
n	g	ṭ

U MODEḽA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: /zw/ na /mm/
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṭhe na themba dzo vanganaho (ṭhanganyiso) nga u i ṅwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo vanganaho dzi re afho ṅṭha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumiswa mubvumo wo tiwaho, sa: /zw/-/a/-/l/-/a/ = zwala
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi /zw/ kana /mm/
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ḽiṅwe ipfi, sa: /g/-/u/-/m/-/a/ = guma

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅdowedzo vha ṅwale ṭhohwana i no ri: zw, mm
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe): zwala, zwima, zwoṭhe, zwanga, mme, mmbidza, mmbudza, guma, maba, luma, hola, zwela, zwone, dzula, dzima, mbula

PHUROGIREME YA U THADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

ThevhelaUVhala**TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA MANWELEDZO / U TUMANYA****KHA VHA SUMBEDZELE MAṂWALWA**

- 1 Kha vha dzudze vhagudi desikeni dzavho, vhe na bugu dzavho dza ndowedzo kana bammbiri li songo nwalwaho tshithu na penisela na khirayoni.
- 2 Kha vha talutshedze uri namusi vhagudi vha do tea u humbulela uri tshitori tshi tshi bvela phanda hu do itea mini?
- 3 Kha vha modele kana u ita nyedziselo uri musi vha tshi humbulela nga zwi tevhelaho zwine zwi nga itea, sa: Ndi humbula u nga tshi tevhelaho, Bohlale u do sumbedza khonani dzawe thavha ya Kilimanjaro kha bugu.
- 4 Kha vha ole tshifanyiso kha bodo ya tshoko tsha Bohlale o fara bugu yawe, o vula kha siatari li re na thavha ya Kilimanjaro.
- 5 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha do tea u humbulela nga zwi tevhelaho zwine zwa nga itea.
- 6 Kha vha ri vhagudi vha bonye maṁo vha digede. Kha vha vha vhalele maṁwalwa hafhu.
- 7 Kha vha ri vhagudi vha bonyolole maṁo, vha vha olele tshithu tshithihi tshe vhagudi vha humbulela tshi tshi bva kha maṁwalwa.
- 8 Tsha u khunyeledza, kha vha ri vhagudi vha rembuluwe vha ambe, vha kone u nekedzana nyolo dzavho na phathinara dzavho.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na Bammbiri la U shumela la U vhala 7.
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 1 ya Lavhutanu.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite Nyito ya Phanda-u-Vhala.
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 2 ya Lavhutanu.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi duvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifhio?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro nwala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wanu wo khwinifhala nga ndila-de ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndila-de ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwinisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vha pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

Gireidi ya 1

THEMO YA 3

Vhege ya

8

THERO:

U vhala hu a

mvumvusa!

Ndugiselo Dza Kīlasini

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kīlasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U ṬANA kha dzi nwalwe zwithu zwiswa ḍuvha na ḍuvha, zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭathanwa/garaṭambali na tsumbedzelo dza maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoḍa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha wane na u ita ndugiselo dza zwiteṅwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero, sa tsumbo: Kha vha dzhie bugu dzi si gathi kha khona ya u vhala.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: Kha vha ite ṭhoḍisiso ya uri ndi zwikili zwifhio zwi ṭoḍeaho uri ri vhe vha vhali vha khwiṅe.
- 6 Vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dzi vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya tshikolo dzo dzula nga ngona.

Nyito Dza U Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari la 39, kha ri shume.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari la 40, kha ri vhale.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari la 41, kha ri nṱwale.

Nyito ya 4: Kha vha ole tshifanyiso tsha zwine vha takalela u vhala ngazwo.

Musumbuluwo

Nyito Dza Oraḷa

Minete ya 15

KHA VHA DIVHADZE THERO: U SWIKELELA NDIVHOTHANGELI (VHEGE YA VHUVHILI THERO)

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha Mogau o dzula metheni a tshi khou vhala kha Bugu Khulwane tsha: Mogau u guda u vhala
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou isa phanḁa na thero: U vhala hu a mvumvusa!
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina ḷa thero vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: Ndi zwifhio zwine na vho zwi ḁivha nga thero iyi?
- 5 Kha vha ḁwale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudzisoḥuḥuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Ndi nga'ni ri tshi vhala?
 - b Ni ḁipfa hani musi ni tshi vhala?
 - c Ri guda hani u vhala?
 - d Ndi zwikili zwifhio zwine ra tea u vha nazwo u ri ri vhe vhavhali vha khwiḁe?

ḁIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha ḁane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - ḥhoni/shona
 - farela
 - nyala

Tshidade kana luimbo	Nyito
U vhala hu a takadza;	Vho fara bugu ya vhala
U vhala hu fha ḁivho;	Vha tshi sumba ḥhoho nga munwe
Ri ḁivha e hunzhi nga u vhala,	u imisa zwanḁa vha tshi sumbedza zwinnzhi
Ri swika kule nga u vhala,	U imisa zwanḁa u sumbedza kule.
U vhala! U vhala! U vhala!	U imisela ḁḥa bugu dza u vhala.

Muñwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ndowedzo.
- 2 Kha vha vhidze mibvumo na maipfi a tevhelaho uri vhagudi vha a ñwale:
 - a zwala
 - b zwima
 - c zwothe
 - d zwanga
 - e mme
 - f mmbidza
 - g mmbudza
- 3 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise penisela dza muvhala kha u lulamisa mishumo yavho vhone vhañe.
- 4 Kha vha ñwale mibvumo na maipfi zwi tshi vhonala kha bodo ya tshoko.
- 5 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lila thuso inwe.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe/khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: Mogau u guda u vhala
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siaṭari liñwe na liñwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfesesa zwavhudi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipiḁa zwo teaho zwa tshitori.
- 6 Kha vha vhale tshitori tshothe luthini, vha sa imi.

U Nwala:

Minete ya 30

Pulane Na Mvetamveto

THERO: Kha vha n̄wale nga musi we vha vhuya vha n̄iwa nga t̄honi sa Mogau!

MUSHUMO: Kha vha ole tshifanyiso vha tshi n̄ee na dzina. Hezwi zwi d̄o vha tshipiḁa tsha u vhalala kha khona kiḁasini.

FUREME YA U N̄WALA: Ndo pfa ndo n̄iwa nga t̄honi musi ...

NYEDZISELO

- 1 Kha vha t̄alutshedze uri n̄amusu, vhagudi vha d̄o n̄wala nga musi we vha pfa vho n̄iwa nga t̄honi.
- 2 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya uri vha tea u elekanya musi vha sa athu u n̄wala.
- 3 Kha vha t̄alutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa zwe vha n̄wala, u fana na uri: Ndo vhuya nda pfa ndo n̄iwa nga t̄honi musi ndo dzula fhasi n̄tha ha mavu, ndi tshi takuwa pfuralelo dzanga dza vha dzo tshikhafhala. Ndi tshi takuwa muḁwe na muḁwe o vha a tshi khou ntsea. Ndo vha ndi sa zwi vhoni uri pfuralelo dzo d̄ola tshikha!
- 4 Kha vha shumise u modela/nyedzisele kha u ola tshifanyiso tshavho vha tshi khou tshimbila na vhurukhu ho tshikhafhala nga murahu.
- 5 Kha vha t̄alutshedze uri vha d̄o n̄wala maipfi afhio. Kha vha talele ipfi liḁwe na liḁwe kutalo, u fana na Ndo vhuya nda pfa ndo n̄iwa nga t̄honi musi ndo dzula fhasi n̄tha ha mavu, ndi tshi takuwa pfuralelo dzanga dza vha dzo tshikhafhala. Ndi tshi takuwa muḁwe na muḁwe o vha a tshi khou ntsea fhedzi n̄ee ndi sa khou pfesesa uri ndi nga'ni.
- 6 Kha vha thuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha t̄alutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u n̄wala mihumbulo yavho vhone vhaḁe.

NDAELA DZA ORAḁA

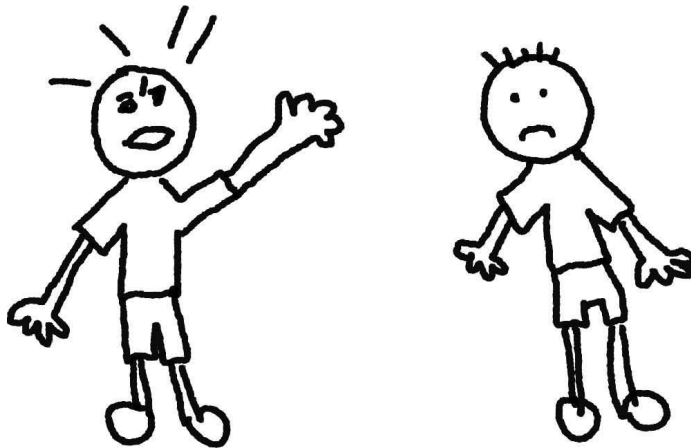
- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo na vhagudi ya maipfi a yelanaho na t̄honi kana u shona.
- 2 Kha vha n̄wale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: sea, sumba, tshikha, khakhea, nzw.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: ndi lini he na vhuya na pfa no n̄iwa nga t̄honi kana u shona?
- 4 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya uri vha tea u elekanya musi vha sa athu u n̄wala.
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vhudze vhone nga musi we vha vhuya vha pfa vho n̄iwa nga t̄honi kana u shona.
- 6 Vha tea u amba uri: ndo pfa ndo n̄iwa nga t̄honi/shona musi ...
- 7 Kha vha t̄alutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u ḁeibuḁa zwifanyiso zwavho!

U N̄WALA

- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou n̄wala, vhone kha vha tshimbile na lufhera vha tshi enda vha tshi fara khuvhanganotshihadu na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vhudze nga zve vha n̄wala.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u engedza mafhungo.
- 5 Kha vha t̄ut̄uwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha rembuluwe vha ambe nga nyolo dzavho na muñwe ngavho (phathinara).
- 3 Kha vha t̄alutshedze uri ri do engedza zwiñwe zwidodombedzwa kha zve ra n̄wala ngazwo nga Lavhuraru.

Ndo pf ndo shond musi ndo
fhindula khondani yangd ngd
ndila yo vhifhaho.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na Bammbiri la U shumela la U vhala 8.
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 1 ya Musumbuluwo.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite Nyito ya Phanda-u-Vhala.
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 2 ya Musumbuluwo.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze Ndongangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuvhili

U Ṫalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Kha Vha Ḍivhadze Mibvumo Miswa Na Maipfi Maswa

KHA VHA ḌIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭaṭhanwa/garaṭambali: /kw/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovhole x 3.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni a ḍivhavho maṅwe maipfi a thomaho nga mubvumo /kw/?
- 4 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: kweta

KHA VHA ḌIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi ḷiṅwe na ḷiṅwe, ḷi tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭaṭhanwa/garaṭambali: kweta, kwata
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭaṭhanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṪHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

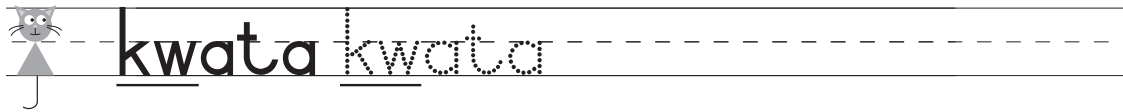
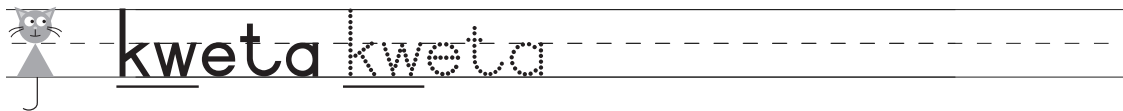
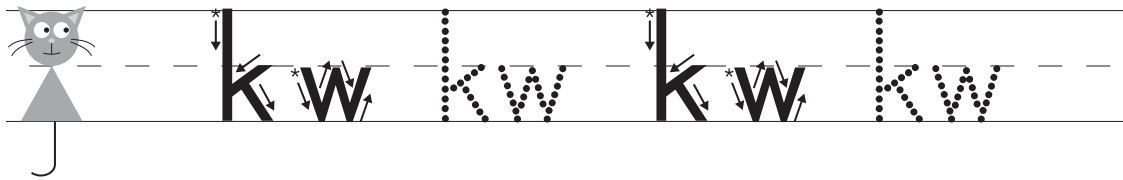
Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḷeḍere) maswa (ḷiswa)/maipfi maswa/ mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḷeḍere maṭuku na ma(ḷeḍeredanzi): kw
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḷeḍere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tsha u ḷa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ṅwale (ma)ḷeḍere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale (ma)ḷeḍere kha desike dzavho nga minwe.

- 5 tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ledere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ñwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 7 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho u re kha maipfi/mafhungo mañwe na mañwe e a ñwalwa.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

U Vhala Ha U Ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U DIVHUDZISA/TSHIFANYISO TSHA MUHUMBULO

Maṅwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Mogau u guda u vhala</p> <p>Musi Mogau a tshi thoma tshikolo, o vha a tshi tshi funa. O vha a tshi funa mugudisi wawe, Vho Lehoko. O vha a tshi funa khonani dzawe Khomotjo na Bokang. O vha a tshi funa u thetshelesa zwiṭori.</p> <p>Nga murahu, Mogau a si tsha funa tshikolo nga maanḁa. Fhedzi o vha a kha ḁi funa Vho Lehoko. O vha a kha ḁi funa Khomotjo na Bokang. O vha a kha ḁi funa u thetshelesa zwiṭori. Fhedzi Mogau o pfa a tshi ofha ḁuvha loṭhe hafha tshikoloni ngauri o vha a sa koni u vhala.</p> <p>Mathomoni vhana vhoṭhe vho vha vha sa koni mibvumo ya maḁedere, ho vha hu tshi tou vha na vha si gathi vhe vha vha vha tshi kona u vhala madzina avho. Fhedzi zwino, Mogau o vhona u nga ri ndi ene eṭhe a sa zwi koni. Hu ḁo itea mini arali nda sa kona u guda u vhala? Mogau a thoma u ḁi vhilahelala. Hu nga itea mini arali hu na zwo khakheaho khae? Hu nga itea mini arali, Hu nga itea mini arali, Hu nga itea mini arali ...?</p>	<p>Ndi ḁivhudzisa uri ndi nga mini Mogau o vha a tshi ofha ḁuvha loṭhe? O vha a tshi pfa a tshi ofha uri mugudisi wawe na vhaṅwe vhagudi vha ḁo zwi wanulusa uri ha koni u vhala.</p>
<p>Ḵirwe ḁuvha, Vho Lehoko vha vhidza Mogau uri a ḁe a vhale mibvumo ya maḁedere. Kanzhi, Mogau o vha a tshi funa u vhidziwa, fhedzi hu si zwino lini. O vha a sa koni mibvumo ya maḁedere. Mogau o vha a tshi dzulela u ya bungani lwa kholekhole, a tshi dzulela u gidima a tshi bva kiḁasini.</p>	<p>Ndi ḁivhudzisa uri ndi nga mini Mogau a tshi dzulele u bvela nṅḁa ha kiḁasi. Ndi humbula uri u khou itela uri vhaṅwe vha songo zwi vhona uri ha koni u vhala mibvumo.</p>
<p>Vhege i tevhelaho, Vho Lehoko vha vhidzela Mogau phanḁa ha kiḁasi uri a vhale maipfi ano dovholola lunzhi a ḁuvha. Kanzhi, Mogau u funa u ya phanḁa ha kiḁasini, fhedzi hu si ṅamusi. Ha ḁivhi maipfi a u dovholola lunzhi. Mogau a ḁiitisa ungari thumbu yawe i khou vhavha, a vhea ṭhoho yawe fhasi ha desike, a tshi lingedza u vhone a tshi nga u khou lwala.</p>	<p>Ndi ḁivhudzisa uri ndi nga'ni a tshi khou lwala kholekhole? O vha a sa ṭoḁi vhaṅwe vha tshi zwi vhona uri ha koni vhala maipfi a ḁuvha!</p>

Mañwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Nga murahu ha vhege, Vho Lehoko vho hambela Mogau uri a ðe nga bureiki a ambe nae. Mogau a ða zwiñwiwa zwawe nga u ongolowa. Mihumbulo yawe yo vha i tshi khou sokou gidima gidima. Hu ðo itea mini arali Vho Lehoko vha tshi ðo ntsema? Hu ðo itea mini arali vha ri ndi tshidahela? Hu ðo itea mini arali, Hu ðo itea mini arali, Hu ðo itea mini arali ...?</p>	<p>Ndi a ðivhudzisa uri ndi nga'ni Vho Lehoko vha tshi ðo ða u amba na Mogau?</p>
<p>Mafhedziseloni, Mogau o ya a dzula fhasi tsini na desike ya Vho Lehoko o kwatamela fhasi.</p> <p>'Mulandu ndi mini?' Vho Lehoko vha vhudzisa vho takala. Mogau o sedza nṱha, o mangala. Vho Lehoko vha songo sinyuwa – vha tshi khou mwemwela.</p> <p>'Ndo zwi vhona uri ni nga vha ni na thaidzo na mibvumo ya maḽeḽere na u vhala maipfi a no dovholola lunzhi. Zwo luga, – roṱhe ri guda nga nḽila yo fhambanaho,' ndi vho Lehoko vha tshi amba nga vhulenda.</p> <p>'Fhedzi...ndi nḽe ndi ndoṱhe! Hu ðo itea mini arali hu nḽe ndi ndoṱhe a sa koniho u vhala?' Ndi Mogau a tshi fhindula.</p> <p>'Hai, hai a si inwi ni noṱhe! Hu na vhañwe vhana vha no khou pfa zwi no fana na zwañu. Ri ðo vha na tshigwada tsho khetheaho roṱhe. Nga nḽila hei, ndi ðo kona u ni thusa u guda mibvumo ya maipfi a no dovholola.'</p>	<p>Hoo! Vho Lehoko vho zwi vhona uri Mogau ha koni u vhala, fhedzi a vho ngo sinyuwa. Ndi ðivhudzisa uri ndi nga'ni Mogau o vha a tshi khou ofha ngaurali?</p>
<p>ḽuvha ði tevhelaho, tshikolo tshi tshi bva, Mogau o sala o dzula musi vhañwe vhoṱhe vha tshi khou ya hayani. O sedza hoṱhe. Kelebogang na Mojakisani na vhone vho vha vha tshe vho dzula madzuloni avho. O mwemwela o vha sedza.</p>	<p>Ndi ðivhudzisa uri Mogau o ðipfisa hani a tshi vhona uri hu na vhañwe-vho vhagudi vhane vha ðo ða thuso?</p>
<p>Vho Lehoko vha vhidzela ngeno phanḽa kha methe vha vha sumbedza mibvumo ya maḽeḽere miraru: /m/ /p/ na /a/ Vho ita nḽowenḽowe ya u vhala mibvumo lwa tshifhinga nyana. Vha kona u vha mibvumo kha methe fhasi, 'Mogau, ni nga fhaṱa ipfi ma?' vha tshi mu vhudzisa.</p>	<p>Ndi a ðivhudzisa arali Mogau a tshi nga kona u zwi ita?</p>
<p>Mogau o vha a tshi ðivha mibvumo iyi. O thoma nga u dzhia 'm' a vhala mubvumo ? m?. A kona u dzhia garaṱa ði re na 'a' a vhala mubvumo /a/. A 'a' a vha tsini na 'm'. A kona u vhala ipfi : /m/ /a/ – ma.</p> <p>'Ni muvhali!' Ndi Vho Lehoko vho zwi takalela.</p>	

Mañwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
Mafheloni a ngudo, Kelebogang, Mojakisani na Mogau vho gidimela mudavhini vhoṭhe. Vho tamba u swika ṭhoho ya tshikolo vha tshi bvela nṅa ha ofisi yavho u vha vhudza uri vha tea u ya hayani ḽi sa athu swifhala.	
Musi a tshi khou ya hayani Mogau o mwemwela. Hu nga itea mini arali nda nga vha muvhali wa khwiṅe kiḽasini? Hu nga itea mini arali nda nga vha na khonani ntswa? Hu nga itea mini arali, Hu nga itea mini arali, Hu nga itea mini arali ...?	Ndi ḽivhudzisa uri ndi nga mini Mogau o mwemwela? Zwi nga vha zwi zwa uri tshikolo tsho vha tshi songo tou vhiḽha ngauri zwino o no vha muvhali.
Mbudziso dza u tevhelela	Phindulondavhelewa
Vho Lehoko vho ṭangana lini na Mogau na vhañwe vhana vhe vha vha vha tshi ṭoḽa thuso ya u engedzedza?	Vha ṭangana navho tshikolo tshi tshi bva.
Ndi vhaḽio vhañwe vhana vhe vha vha vha tshi ṭoḽa thuso kha u vhala?	Kelebogang na Mojakisani na vhone vho vha vha tshi ṭoḽa thuso kha u vhala.
Mbudziso ya ngani	Phindulondavhelewa
Ndi nga'ni Mogau o vha a sa tsha takalela tshikolo?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri o vha a sa koni u vhala. • Ngauri ḽuvha ḽoṭhe o vha a tshi pfa a tshi ofha e tshikoloni ngauri o vha a sa koni u vhala sa vhañwe vhana. • Ngauri o vha a tshi vhiḽaela uri a nga si kone u guda vhala. • Ngauri o vha a tshi vhiḽaela uri hu na zwiñwe zwo khakheaho khae. • Ngauri o humbula uri Vho Lehoko vha ḽo mu sema

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na Bammbiri la U shumela la U vhala 8.
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 1 ya Lavhuvhili.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite Nyito ya Phanda-u-Vhala.
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 2 ya Lavhuvhili.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze Ndongangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

ᱠavhuraru

Nyito Dza Oraᱠa

Minete ya 15

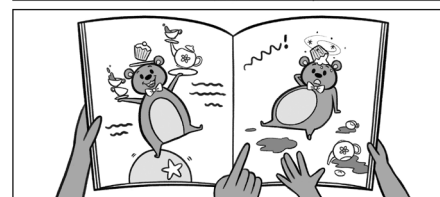
ᱢIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha ᱠane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya ᱢivhamaipfi ya Thero.
 - mubvumo
 - ᱠanganyisa
 - fhaᱠa

Tshidade kana luimbo	Nyito
U vhala hu a takadza;	Vho fara bugu ya vhala
U vhala hu fha ᱢᱢivho;	Vha tshi sumba ᱠᱢohoh nga munwe
Ri ᱢivha e hunzhi nga u vhala,	u imisa zwanᱢa vha tshi sumbedza zwinzhi
Ri swika kule nga u vhala,	U imisa zwanᱢa u sumbedza kule.
U vhala! U vhala! U vhala!	U imisela ᱢᱠha bugu dza u vhala.

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIᱠORI (VHEGE YA VHUVHILI YA THERO IYI)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwiᱠuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshinwe na tshinwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiᱠori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshᱠori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ᱢee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muᱢwe na muᱢwe wavho a tshi anetshela tshᱠori tshawe.
- 6 Kha vha mone na kilasi vha thetshelese zwigwada kilasini vha tshi anetshelana zwiᱠori.
- 7 Kha vha thuse zwigwada u langa maitele haya.

U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Kha Vha Ḑivhadze Mibvumo Miswa Na Maipfi Maswa**KHA VHA ḐIVHADZE MUBVUMO**

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭatai: /mv/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovhohole x 3.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni a Ḑivhavho maṅwe maipfi a thomaho nga mubvumo /mv/?
- 4 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: mvelele

KHA VHA ḐIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi liṅwe na liṅwe, li tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭatai: mvula, mvelele
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhohole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭathanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

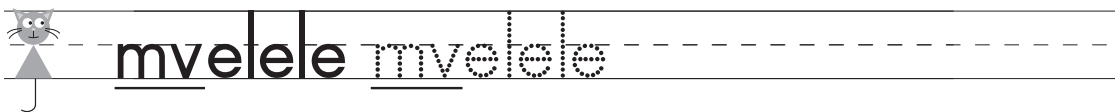
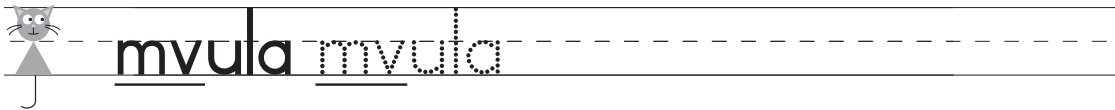
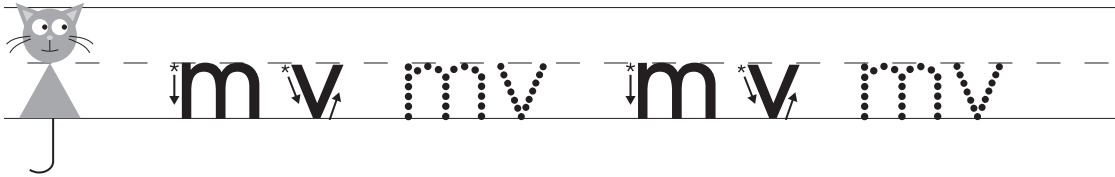
Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḑeḑere) maswa (ḑiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḑeḑere maṭuku na ma(ḑeḑeredanzi): mv
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḑeḑere kwa vhagudi vha no shumisa tshandḑa tsha u ḑa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshandḑa tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ṅwale (ma)ḑeḑere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale (ma)ḑeḑere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuṅwalelwe kwa (ma)ḑeḑere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ṅwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

- 7 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho u re kha maipfi/mafhungo mañwe na mañwe e a ñwalwa.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Ñwala:

Minete ya 30

Pulane Na Mvetamveto

THERO: Kha vha ñwale nga musi we vha vhuya vha ñiwa nga thoni kana vho shona sa Mogau!

MUSHUMO: Kha vha ole tshifanyiso vha tshi ñee na dzina. Hezwi zwi do vha tshipida tsha u vhala kha khona kilasini.

FUREME YA U ÑWALA: Ndo pfa ndo ñiwa nga thoni musi ...

Ndo pfa ndi khwiñe ngauri...

NYEDZISELO

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri ṅamusi, vhagudi vha ḍo engedza fhungo kha ḷe vha ṅwala nga Musumbuluwo.
- 2 Kha vha ṭalutshedze uri ṅamusi, vhagudi vha ḍo ṅwala nga zwe zwa ita uri vha pfe vha khwiṅe.
- 3 Kha vha vhalele vhagudi fureme ntswa
- 4 Kha vha shumise u modela/nyedzisele kha u sumbedza vhagudi uri muthu u thoma nga u elekanya musi a sa athu ṅwala.
- 5 Kha vha ṭalutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshavho tshe vha ola, u fana na uri: Ndo pfa ndi khwiṅe musi khonani yanga a tshi mbudza uri ndi na mashika, a nthusa u a phumula!
- 6 Kha vha shumise nyedzisele kha u engedzedza zwe vha ola kha tshifanyiso tshavho sa: khonani yavho a tshi khou amba a vhone.
- 7 Kha vha ṭalutshedze uri vha ḍo ṅwala maipfi afhio. Kha vha talele ipfi liṅwe na liṅwe kutalo, u fana na: Ndo pfa ndi khwiṅe musi khonani yanga a tshi mbudza uri ndi na mashika, a nthusa u a phumula!
- 8 Kha vha thuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u ṅwala mihumbulo ya vhone vhaṅe.

NDAELA DZA ORALA

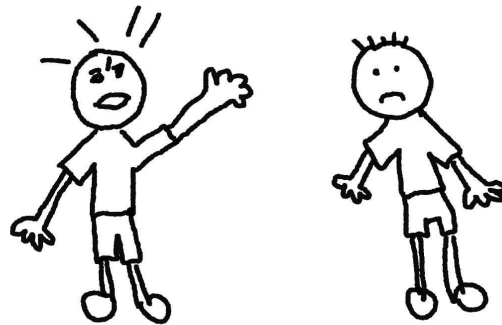
- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudiswa, nga ha ṅḍila dzine dza nga ita uri muthu a pfe a khwiṅe nga murahu ha musi o shona kana o niwa nga ṭhoni.
- 2 Kha vha ṅwale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: khonani, amba, lila, mma, mugudisi, kunakisa, nzw.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi mini tsho thusaho uri vha pfe vha khwiṅe nga murahu ha u ṅiwa nga ṭhoni kana u shona ?
- 4 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha tea u elekanya musi vha sa athu u ṅwala.
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vha vhudze: nga zwe zwa ita uri vha pfe vha khwiṅe.
- 6 Vha tea u amba uri: Ndo pfa ndi khwiṅe musi ...
- 7 Kha vha ṭalutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u ṅwala mihumbulo yavho!

U ṅWALA

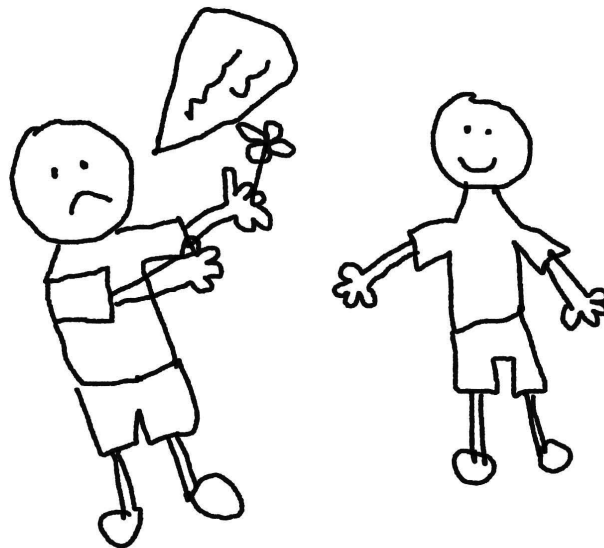
- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou ṅwala, vhone kha vha tshimbile na lufhera vha tshi enda vha tshi fara khuvhanganotshihadu na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vha vhudze nga zwe vha ṅwala
- 4 Kha vha thuse vhagudi u endgedza kha zwe vha ṅwala.
- 5 Kha vha ṭuṭuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha rembuluwe vha ambe nga nyolo dzavho na muñwe ngavho (phathinara).
- 3 Kha vha nembeledze zwe vhagudi vha ñwala kha luvhondo u mona na lufhera, kha vhunṭha hu no swikelea nga maṭo a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya ḍuvha.

Ndo pfa ndo shond musi ndo fhindula
khondani xanga nga ndila xovhifhaho

Ndo pfa ndi khwine musi ndo no
my hambela pfarela.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na Bammbiri la U shumela la U vhala 8.
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 1 ya Lavhuraru.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite Nyito ya Phanda-u-Vhala.
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 2 ya Lavhuraru.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze Ndongangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuḱa

U Ṫalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Mupaḱukanyo Na Muvanganyo

NḲE NDI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Ḳavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: kwata
- 3 Kha vha paḱule ipfi ḱi bve mibvumo yo imaho nga yoṫhe: /kw/-/a/-/t/-/a/
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḱo: /kw/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vuvhili wa ipfi ḱo: /a/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vuvuraru wa ipfi ḱo: /t/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ḱo: /a/
- 8 Kha vha ḱwale ipfi ḱo kha bodo ya tshoko: kwata
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u vanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /kwa/-/ta/ = kwata
- 10 Kha vha dovholole kuitele uku kha ipfi ḱi no bva kha ngudo ya Ḳavhuraru: mvula

RḲE RḲ...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Ḳavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: kweta
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ḱo ndi ufho? /kw/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vuvhili wa ipfi wa ḱo ndi ufho? /e/
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vuvuraru wa ipfi wa ḱo ndi ufho? /t/
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u wa u fhedza wa ipfi ḱo ndi ufho? /a/
- 7 Kha vha humbele vhagudi vha paḱukanye ḱo ipfi ḱi bve mibvumo yo imaho nga yoṫhe: /kw/-/e/-/t/-/a/
- 8 Kha vha ḱwale ipfi ḱo: kweta
- 9 Vha vha vhudze vhagudi uri vha ṫanganyise mibvumo i re kha ipfi ḱo vha tshi zwi ita na vhone: /kwe/-/ta/ = kweta
- 10 Kha vha dovholole kuitele uku kha ipfi ḱi no bva kha ngudo ya Ḳavhuraru: mvelele

PHUROGIREME YA U ṪHAḱUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

U Vhala Ha Vhuvhili

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U VHALA: U DIVHUDZISA/TSHIFANYISO TSHA MUHUMBULO

Maṅwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Mogau u guda u vhala</p> <p>Musi Mogau a tshi thoma tshikolo, o vha a tshi tshi funa. O vha a tshi funa mugudisi wawe, Vho Lehoko. O vha a tshi funa khonani dzawe Khomotjo na Bokang. O vha a tshi funa u thetshesha zwiṭori.</p> <p>Nga murahu, Mogau a si tsha funa tshikolo nga maanṅa. Fhedzi o vha a kha ḡi funa Vho Lehoko. O vha a kha ḡi funa Khomotjo na Bokang. O vha a kha ḡi funa u thetshesha zwiṭori. Fhedzi Mogau o pfa a tshi ofha ḡuvha loṭhe hafha tshikoloni ngauri o vha a sa koni u vhala. Mathomoni vhana vhoṭhe vho vha vha sa koni mibvumo ya maḡedere, ho vha hu tshi tou vha na vha si gathi vhe vha vha vha tshi kona u vhala madzina avho. Fhedzi zwino, Mogau o vhona u nga ri ndi ene eṭhe a sa zwi koni. Hu ḡo itea mini arali nda sa kona u guda u vhala? Mogau a thoma u ḡi vhilahelala. Hu nga itea mini arali hu na zwo khakheaho khae? Hu nga itea mini arali, Hu nga itea mini arali, Hu nga itea mini arali, Hu nga itea mini arali ...?</p>	
<p>Liṅwe ḡuvha, Vho Lehoko vha vhidza Mogau uri a ḡe a vhale mibvumo ya maḡedere. Kanzhi, Mogau o vha a tshi funa u vhidziwa, fhedzi hu si zwino lini. O vha a sa koni mibvumo ya maḡedere. Mogau o vha a tshi dzulela u ya bungani lwa kholekhole, a tshi dzulela u gidima a tshi bva kiḡasini.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha Mogau a tshi shona musi a tshi vhidziwa, ngauri ha koni u vhala mibvumo.</p>
<p>Vhege i tevhelaho, Vho Lehoko vha vhidzela Mogau phanḡa ha kiḡasi uri a vhale maipfi ano dovholola lunzhi a ḡuvha. Kanzhi, Mogau u funa u ya phanḡa ha kiḡasini, fhedzi hu si ṅamusi. Ha ḡivhi maipfi a u dovholola lunzhi. Mogau a ḡiitisa ungari thumbu yawe i khou vhavha, a vhea ṭhoho yawe fhasi ha desike, a tshi lingedza u vhone a tshi nga u khou lwala.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha Mogau o tshenuwa a tshi vhidzwa hafhu. Zwavhukuma ha khou ṭoḡa muthu na muthihi a tshi ḡivha uri ha koni u vhala.</p>

Mañwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Nga murahu ha vhege, Vho Lehoko vho hambela Mogau uri a ðe nga bureiki a ambe nae. Mogau a ɓa zwiɓiwa zwawe nga u ongolowa. Mihumbulo yawe yo vha i tshi khou sokou gidima gidima. Hu ðo itea mini arali Vho Lehoko vha tshi ðo ntsema? Hu ðo itea mini arali vha ri ndi tshidahela? Hu ðo itea mini arali, Hu ðo itea mini arali, Hu ðo itea mini arali ...?</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha Mogau a khou shenga nga kupiḁa nga kupiḁa nga u ongolowa, ngauri u khou pfa a tshi ofha uri Vho Lehoko vha a zwi ḁivha!</p>
<p>Mafhedziseloni, Mogau o ya a dzula fhasi tsini na desike ya Vho Lehoko o kwatamela fhasi.</p> <p>'Mulandu ndi mini?' Vho Lehoko vha vhudzisa vho takala. Mogau o sedza nḁha, o mangala. Vho Lehoko vha songo sinyuwa – vha tshi khou mwemwela.</p> <p>'Ndo zwi vhona uri ni nga vha ni na thaidzo na mibvumo ya maḁedere na u vhala maipfi a no dovholola lunzhi. Zwo luga, – roḁhe ri guda nga nḁila yo fhambanaho,' ndi vho Lehoko vha tshi amba nga vhulenda.</p> <p>'Fhedzi...ndi nḁe ndi ndoḁhe! Hu ðo itea mini arali hu nḁe ndi ndoḁhe a sa koniho u vhala?' Ndi Mogau a tshi fhindula.</p> <p>'Hai, hai a si inwi ni noḁhe! Hu na vhañwe vhana vha no khou pfa zwi no fana na zwanu. Ri ðo vha na tshigwada tsho khetheaho roḁhe. Nga nḁila hei, ndi ðo kona u ni thusa u guda mibvumo ya maipfi a no dovholola.'</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha Mogau o mangala musi Vho Lehoko vha tshi khou amba nae nga vhulenda ngaaurali. O hambula uri Vho Lehoko vha ðo vha vho sinyutshela uri ha koni u vhala, fhedzi aiwa!</p>
<p>ḁuvha ɓi tevhelaho, tshikolo tshi tshi bva, Mogau o sala o dzula musi vhañwe vhoḁhe vha tshi khou ya hayani. O sedza hoḁhe. Kelebogang na Mojakisani na vhona vho vha vha tshe vho dzula madzuloni avho. O mwemwela o vha sedza.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha Mogau a tshi khou setshelela o takala musi a tshi vhona uri a si ene mugudi e eḁhe a no ḁoḁa thuso.</p>
<p>Vho Lehoko vha vhidzela ngeno phanḁa kha methe vha vha sumbedza mibvumo ya maḁedere miraru: /m/ /p/ na /a/ Vho ita nḁowenḁowe ya u vhala mibvumo lwa tshifhinga nyana. Vha kona u vhea mibvumo kha methe fhasi, 'Mogau, ni nga fhaḁa ipfi ma?' vha tshi mu vhudzisa.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha mbilu ya Mogau i tshi tou rwela nḁha musi hu tshifhinga tshawe tsha u fhaḁa ipfi, ngauri ndi a zwi ḁivha uri u pfa tshi ofha!</p>
<p>Mogau o vha a tshi ḁivha mibvumo iyi. O thoma nga u dzhia 'm' a vhala mubvumo ? m?. A kona u dzhia garaḁa ɓi re na 'a' a vhala mubvumo /a/. A 'a' a vhea tsini na 'm'. A kona u vhala ipfi : /m/ /a' – ma.</p> <p>'Ni muvhali!' Ndi Vho Lehoko vho zwi takalela.</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha Mogau o mangala musi Vho Lehoko vha tshi ri ndi muvhali!</p>

Maḡwalwa	U vhalā ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Mafheloni a ngudo, Kelebogang, Mojakisani na Mogau vho gidimela mudavhini vhoṡhe. Vho tamba u swika ṡhoho ya tshikolo vha tshi bvela nḡḡa ha ofisi yavho u vha vhudza uri vha tea u ya hayani Ḳi sa athu swifhala.</p>	
<p>Musi a tshi khou ya hayani Mogau o mwemwela. Hu nga itea mini arali nda nga vha muvhali wa khwiḡe kiḲasini? Hu nga itea mini arali nda nga vha na khonani ntswa? Hu nga itea mini arali, Hu nga itea mini arali, Hu nga itea mini arali ...?</p>	<p>Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha Mogau a tshi khou mwemwela a tshi khou ya hayani. Ndi humbula uri u ḡo dovha hafhu a funa tshikolo, ngauri ha tsha ḡo pfa a tshi ofha Vho Lehoko vha tshi wanulusa uri ha koni u vhalā.</p>
Mbudziso dza u tevhelela	Phindulondavhelewa
<p>Mogau o humbula uri Vho Lehoko vha ḡo zwi dzhiya hani vha tshi pfa uri ha koni u vhalā?</p>	<p>O humbula uri Vho Lehoko vha nga sinyuwa.</p>
<p>Ni humbula uri Mogau u ḡipfa hani nga ha mafhungo a tshikolo zwino?</p>	<p>Ndi humbula uri u ḡo pfa ... ngauri ...</p>
Mbudziso ya ngani	Phindulondavhelewa
<p>Ni humbula uri ndi nga'ni Vho Lehoko vha tshi ṡḡḡa u ṡangana na Mogau tshikolo tshi tshi bva?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri vho vha vha tshi ṡḡḡa u mu thusa nga pfunzo ya u engedzedza. • Ngauri vho vha vha tshi zwi vhona uri Mogau zwi a mu shonisa. Vho vha vha sa ṡḡḡi uri vhaḡwe vhagudi vha zwi limuwe uri Mogau (Kelebogang na Mojakisani) vha khou konḡelwa nga u vhalā. • Ngauri vho vha vha tshi khou ṡḡḡa u tou fombe na vhagudi vha no konḡelwa nga u vhalā. • Vho vha vha tshi khou itela uri Mogau, Kelebogang na Mojakisani vha zwi vhone uri ndi vha vhali.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na Bammbiri la U shumela la U vhala 8.
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 1 ya Lavhuna.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite Nyito ya Phanda-u-Vhala.
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 2 ya Lavhuna.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze Ndongangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuṭanu

Nyito Dza Oraḷa

Minete ya 15

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - tshedza
 - u dihudza
 - thulo
 - rulwa

Tshidade kana luimbo	Nyito
U vhala hu a takadza;	Vho fara bugu ya vhala
U vhala hu fha nḡivho;	Vha tshi sumba ṭhoho nga munwe
Ri ḡivha e hunzhi nga u vhala,	u imisa zwanḡa vha tshi sumbedza zwinzhi
Ri swika kule nga u vhala,	U imisa zwanḡa u sumbedza kule.
U vhala! U vhala! U vhala!	U imisela nṭha bugu dza u vhala.

THERISANO YA MAṆWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha nṱwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Tshiṭori itshi tshi amba nga...
Ndi humbula u nga Mogau o pfa...
Arali ndi Mogau ndo vha ndi tshi ḡo pfa ngauri...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha zwigwada zwiṭuku.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoṭhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso inṱwe na inṱwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kilasi i thetshesele.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha nḡekane phindulo na vhaṱwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U Ṫalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U Wana Maipfi

Kha vha ite thebuḽu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga ḽavhuvhili na ḽavhuraru.

kw	mv	t
a	u	l
e	i	m
b	h	v

U MODEḽA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: /kw/ na /mv/
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṭhe na themba dzo vanganaho (ṭhanganyiso) nga u i ṅwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo vanganaho dzi re afho ṅṭha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumiswa mubvumo wo tiwaho, sa: /kw/-/a/-/t/-/a/ = kwata
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi /kw/ kana /mv/
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ḽiṅwe ipfi, sa: /h/-/u/-/m/-/i/ = humi

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅḽowedzo vha ṅwale ṭhohwana i no ri: kw, mv
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe): kweta, kwata, mvula, mvelele, humi, luma, tumuta, tila, vula, vumba, bvelela, vhumba, vhala

PHUROGIREME YA U ṪHAḽUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

ThevhelaUVhala

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA TSHIFANYISO TSHA MUHUMBULO

KHA VHA SUMBEDZELE MAṆWALWA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi disikeni dzavho, vhe na bugu dzavho dza ndowedzo kana bambiri li songo nwalwaho tshithu na penisela na khirayoni.
- 2 Nga u modela kana nyedziselo kha vha talutshedze uri namusi vhagudi vha do tea u shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo vha dovha vha sumbedzela uri tshitori tshi tshi bvela phanda hu do itea mini? Sa: ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha Mogau o niwa nga thoni kana u shona a tshi khou gidimela nduni thukhu.
- 3 Kha vha ole tshifanyiso kha bodo ya tshoko tsha Mogau klasini o niwa nga thoni kana o shona.
- 4 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha do tea u shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo nga zwi tevhelaho zwine zwa nga itea tshitori.
- 5 Kha vha ri vhagudi vha bonye maṭo vha digede. Kha vha vha vhalele maṆwalwa hafhu.
- 6 Kha vha ri vhagudi vha bonyolole maṭo, vha vha olele tshithu tshithihi tshe vhagudi vha hambulela tshi tshi bva kha maṆwalwa.
- 7 Tsha u khunyeledza, kha vha ri vhagudi vha rembuluwe vha ambe, vha kone u nekedzana nyolo dzavho na phathinara dzavho.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze klasini yothe, muṁwe na muṁwe e na Bambiri la U shumela la U vhala 8.
- 2 Kha vha talutshedze klasini yothe Nyito ya 1 ya Lavhuṭanu.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite Nyito ya Phanda-u-Vhala.
- 6 Kha vha talutshedze klasini yothe Nyito ya 2 ya Lavhuṭanu.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dade Ndongangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi ḍuvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege in̄we na in̄we. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho k̄lasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso th̄thuwedzi dzine dza d̄o sumba nd̄ila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifhio?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro n̄wala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wañu wo khwinifhala nga nd̄ila-d̄e ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga nd̄ila-d̄e ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na d̄ihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha d̄o zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha d̄ikhwinisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u d̄iingamela na u d̄itola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vha pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

Gireidi ya 1

THEMO YA 3

Vhege ya

9

THERO:

**U dzula mivhili yashu I na
mutakalo yo tsireledzea!**

Ndugiselo Dza Kīlasini

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kīlasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U ṬANA kha dzi nwalwe zwithu zwiswa ḍuvha na ḍuvha, zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭathanwa/garaṭambali na tsumbedzelo dza maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoḍa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha wane na u ita ndugiselo dza zwiteṅwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero, sa tsumbo: Kha vha ite phosiṭa nga zwithu zwa u sumbedzisa u tsireledzea na zwine zwa sumbedzisa u sa tsireledzea.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: Kha vha ite ṭhoḍisiso ya nḍila dzine dza ita uri ri vhe na mutakalo wavhuḍi ro tsireledzea.
- 6 Vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza nḍowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dzi vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya tshikolo dzo dzula nga ngona.

Nyito Dza U Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari la 42, kha ri nḍwale

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari la 43, U ḍiphiṅa

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari la 42, Siaṭari la 42, kha ri nḍwale

Nyito ya 4: Kha vha ole tshifanyiso tsha zwine zwa nga ita uri muvhili wavho u dzule u na mutakalo wavhuḍi nahone wo tsireledzea.

Musumbuluwo

Nyito Dza Oraĵa

Minete ya 15

KHA VHA DIVHADZE THERO: U SWIKELELA NDIVHOTHANGELI (VHEGE YA VHUVHILI THERO)

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha Mogau o dzula methe/khaphetheni a tshi khou vhala kha Bugu Khulwane tsha tshitori tsha: Lesego u pfa a songo dzudzanyea
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou isa phanda na thero: U dzula mivhili yashu I na mutakalo yo tsireledzea!
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina la thero vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?
- 5 Kha vha nwale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudzisothuhuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Ndi zwifhio zwine zwa dzudza mivhili yashu yo takala?
 - b Ndi zwifhio zwine zwa ita uri mivhili yashu I si dzule yo takala?
 - c Ndi zwifhio zwine zwa nga ita uri ri tsireledzee?
 - d Ndi zwifhio zwine zwa nga ita uri ri si tsireledzee?

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha tane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - u sa dzudzanyea
 - mutakalo
 - u sa vha na mutakalo
 - fulufhela

Tshidade kana luimbo	Nyito
Ndi tshi vuwa nga matsheloni;	U edzisela u vuwa;
Ndi tamba muvhili;	U edzisela u tamba muvhili;
Nda ambara;	U edzisela u ambara;
Nda gama mavhudzi;	U edzisela u gama mavhudzi;
Nda tamba maṅo;	U edzisela u tamba maṅo;
Nda gidimela tshikoloni.	U edzisela u edzisela u gidima.

Muñwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ndowedzo.
- 2 Kha vha vhidze mibvumo na maipfi a tevhelaho uri vhagudi vha a ñwale:
 - a kweta
 - b kwata
 - c mvula
 - d mvelele
- 3 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise khirayoni kha u lulamisa mishumo yavho vhone vhañe.
- 4 Kha vha ñwale mibvumo na maipfi zwi tshi vhonala kha bodo ya tshoko.
- 5 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lila thuso inwe.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe/khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: Dzulani no tsireledzea Lesego!
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siatari linwe na linwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfesesa zwavhudi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipida zwo teaho zwa tshitori.
- 6 Kha vha vhale tshitori tshothe luthini, vha sa imi.

U Nwala:

Minete ya 30

Pulane Na Mvetamveto

THERO: Kha vha n̄wale nga muthu ane vha mu fulufhela.

MUSHUMO: Kha vha ole tshifanyiso vha tshi n̄ee na dzina..

FUREME YA U N̄WALA: Ndi fulufhela...

NYEDZISELO

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri n̄amusi, vhagudi vha ḍo humbula nga muthu ane a vha mu fulufhela.
- 2 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya uri vha tea u elekanya musi vha sa athu u n̄wala.
- 3 Kha vha ṭalutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa zwe vha n̄wala, u fana na uri: Ndi fulufhela khaladzi anga. Ndi amba nae nga tshin̄we na tshin̄we. Ndi pfa ndo tsireledzea na musi ndi tshi amba nae nga thaidzo dzine nda vha nadzo.
- 4 Kha vha shumise u modela/nyedzisele kha u ola tshifanyiso tshavho vha tshi amba na khaladzi yavho.
- 5 Kha vha ṭalutshedze uri vha ḍo n̄wala maipfi afhio. Kha vha talele ipfi līn̄we na līn̄we kutalo, u fana na: Ndi fulufhela khaladzi anga.
- 6 Kha vha thuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u n̄wala mihumbulo yavho vhone vhan̄e.

NDAELA DZA ORAḶA

- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo na vhagudi ya maipfi nga vhathu vhane vha vha fulufhela.
- 2 Kha vha n̄wale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: mukomana, khaladzi, mugudisi, mmane, malume, gugu, nzw.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni fulufhela nnyi?
- 4 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya uri vha tea u elekanya musi vha sa athu u n̄wala.
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vhudze vhone nga muthu ane vha mu fulufhela.
- 6 Vha tea u amba uri: Ndi fulufhela...
- 7 Kha vha ṭalutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u ḷeibuḷa zwifanyiso zwavho!

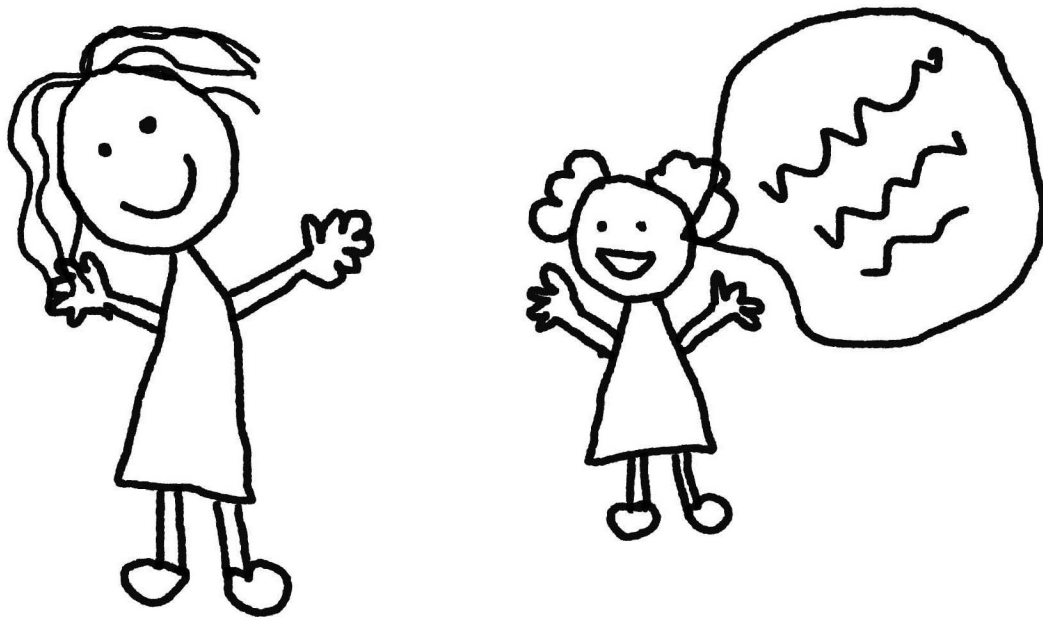
U N̄WALA

- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou n̄wala, vhone kha vha tshimbile na lufhera vha tshi enda vha tshi fara khuvhanganoṭshihadu na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vhudze nga zwe vha n̄wala.

- 4 Kha vha thuse vhagudi u engedza mafhungo.
- 5 Kha vha țuțuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha rembuluwe vha ambe nga nyolo dzavho na muñwe ngavho (phathinara).
- 3 Kha vha țalutshedze uri ri ɔo engedza zwiñwe zwidodombedzwa kha zwe ra ñwala ngazwo nga Lavhuraru.

Ndi fufufheld mykomand
wangd.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na Bammbiri la U shumela la U vhala 9.
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 1 ya Musumbuluwo.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 2 ya Musumbuluwo.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuvhili

U Tsalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Kha Vha Divhadze Mibvumo Miswa Na Maipfi Maswa

- 1 Kha vha bule mubvumo, vha imisele n̄tha magaraṭatai oṭhe o gudwaho nga iyi themo: / dz/ /hw/ /mb/ /dy/ /vh/ /nz/ /fh/ /sw/ /ñw/ /ṭw/ /kh/ /th/ /zw/ /mm/ /kw/ /mv/
- 2 Kha vha imisele n̄tha magaraṭatai nga mutevhe wo fhambanaho, vha humbele vhagudi vha vhale mibvumo nga muthihi.
- 3 Kha vha nambatedze garaṭatai ḽi re na mbvumo kha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha humbele vhagudi vha si vhanzhi vho fhambanaho vha ḽe vha fhaṭe maipfi kha bodo ya tshoko.
- 5 Vha kone u humbela vhagudi vha fhaṭa na u ñwala maipfi manzhi ane vha nga a kona kha bugu dzavho.

PHUROGIREME YA U TḤADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Muñwalo:

Minete ya 15

Kha vha dovhoolole (ma)ḽedere/maipfi/mafhungo

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi kuñwalele khwa mafhungo mapfufhi kha bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha sumbedze uri fhungo ḽi thoma nga danzi ḽa fhela nga tshithoma.
- 3 Vhagudi vha ñwalulula mafhungo kha bugu dzavho

 O n̄wisa kholomo maḽi o no

 fhedza u ñwala.

 Fhaṭuwani u swela u fhola.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUŊWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

U Vhala Ha U Ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U DIVHUDZISA/U HUMBULELA

Ḳinwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Lesego u pfa a songo dzudzanyea.</p> <p>Lesego o dzula nṱha ha mmbete wawe o tshuwa. Mme awe vho vha vho mu vhudza uri Malume Tumelo uri vha khou ḍa u ḷa tshiswiṱulo nga Swondaha. Lesego ho ngo zwi takalela musi Malume Tumelo vha tshi ḍa. Ho ngo takalela nḍila ye vha mu kuvhatedza ngayo. Ho ngo takalela nga nḍila ye vha mu khisa ngayo kha meme dzawe dza mulomo.</p>	
<p>Mapule, mukomana wa Lesego o dzhena lufherani.</p> <p>O vhudzisa a ri, 'Lesego ho tshinyala mini?'</p> <p>'A huna', Lesego a tshi zwifha.</p> <p>Mapule a dzula fhasi tsini nae. O mu vhudza uri, 'Ndi khou zwi vhona uri hu na zwo tshinyalaho!...' 'Mmbudzeni!'</p>	<p>Ndi a ḍivhudzisa uri hu nga vha hu mini Lesego a tshi khou ofha u vhudza mukomana wawe? U humbula uri vhuḍipfi hawe vhu nga vha ho vhiifha kana vhu si hone.</p>
<p>'A tho ngo zwi takalela musi Malume Tumelo a tshi ḍa. Ndi khou sokou pfa... a thi ḍivhi.' Ndi Lesego o ambaho. 'Fhedzi ni songo vhudza muthu!' 'A thi ṱoḍi mmawe vha tshi ntsinyutshela.'</p> <p>'Ndi a zwi ḍivha zwi ne na khou pfa. I thi takaleli musi vha tshi nkhisakha meme dza mulomo.' Mapule o amba ari, 'Ndi humbula uri ri vhudze mmawe.' Ndi zwa ndeme arali muṱwe muthu a tshi ita uri ri pfe ri songo dzulisea!'</p>	<p>Ndi a ḍivhudzisa uri ndi nga mini Lesego a tshi khou ofha u vhudza mme awe? Hoo! Zwi nga vha zwi tshi khou itiswa ngauri a nga vha a tshi khou humbula uri mme awe vha ḍo ri vhuḍipfi hawe ho khakhea.</p>

VHEGE YA 9

Liṅwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>'Hai! Vha ḁo ri sinyutshela ri tshi amba zwithu zwi sa ḁivhalei nga ha khaladzi avho. A thi ṭoḁi vha tshi ri sinyutshela lwo kalulaho!' Hu lila Lesego.</p> <p>Ndi a zwi ḁivha uri zwi a ofhisa. – ṭhamusi zwi nga vha zwi na ndeme! ṭhamusi vha ḁo ri thusa uri ri pfe ri khwiṅe. Arali zwa sa ralo, tenda ri tshi ḁo vha ri tshi khou vha vhudza roṭhe,' Ndi Mapule o no ralo o fara tshandḁa tsha Lesego.</p>	<p>Ndi a ḁivhudzisa uri ndi nga mini Mapule a sa ofhi? U khou pfa uri vhuḁipfi havho ndi hone.</p>
<p>Mapule na Lesego vho wana mme avho vha tshi khou bika tshiswiṭulo. 'Mmawe ri khou ṭoḁa u amba navho,' Ndi mapule a tshi amba a sa ofhi. Ndi hone, Mapule a tshi vhudza mme avho uri Malume Tumelo vha ita uri ri si dzulisee.</p>	
<p>Mme avho vha thoma vha dzhia muya muhulu nga murahu ha u pfa mafhungo aya. Lesego o humbula uri vha khou ḁi lugisela u semana.</p> <p>'Ndo takala ngauri no mmbudza. Ni songo zwi ita tshidzumbe arali muṅwe muthu a tshi ita uri ni songo dzulisea. Hezwi ndi vhuḁipfi ha ndeme vhune a ni tei u vhu litsha ho ralo. Ndi ḁo amba nae.'</p> <p>'Na inwi, Mapule, A thi ṭoḁi uri inwi kana Lesego ni vhe ni nae ni vhavhili fhedzi, mmawe vha amba vho sinyuwa. 'Ni dzule ni vhavhili tshifhinga tshoṭhe musi Malume Tumelo a hone.'</p>	
<p>Lesego na Mapule vho bvela nḁa u tamba. Lesego a mbo ḁi vhona mme awe nga fasiṭere ḁa tshiṭangani vha tshi khou amba nga luṭingo. Lesego u khou vhilaela nga ha zwi ne mme awe vha nga vha vha tshi khou vhudza Malume Tumelo. O zwi ḁivha uri vha nga si vhuye vha thetshelesa, fhedzi a hu na zwi ne a nga ita. O gidima a ya a dzula nga fhasi ha fasiṭere ḁa tshiṭangani.</p>	<p>Ndi a ḁivhudzisa uri ndi nga mini Lesego a tshi khou dinalea? U kha ḁi pfa uri vhuḁipfi hawe nga ha Malume Tumelo ho khakhea.</p>
<p>'Tumelo,' hu amba mme awe nga ipfi ḁo dinaleaho, 'vhasidzana a vha dzulisei musi vhanna vha tshi vha kuvhatedza na u vha khisa nga nḁa ha khotsi avho. Ndi khou humbela uri vha ṭhomphe vhuḁipfi havho – Ni tou ita hai faifi musi ni tshi vha lumelisa.'</p>	
<p>Musi Malume Tumelo vha tshi tou dzhena nga vothi, a vho ngo lingedza u kuvhatedza kana u khisa vhasidzana. Vho sokouri, 'Swondaha ya dakalo, Mapule na Lesego,' vha imisa tshandḁa tshavho tsha hai faifi.</p>	<p>Ndi ḁivhudzisa uri Lesego u ḁipfisa hani zwino? U a zwi vhona uri vhuḁipfi hawe ho vha hu hone, na u vha ha ndeme.</p>

Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
Ndi nnyi o itaho uri Lesego a pfe a songo dzulisea?	Malume Tumelo vha ita uri a pfe a songo dzulisea.
Lesego o vhudza nnyi uri u pfa a songo dzulisea?	O vhudza mukomana wawe Mapule.
Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
Kha ri senguluse/ṡhaṡhuvhe, ni humbula ungari vhuḍipfi ha Lesego ndi hone kana ho khakhea naa?	<ul style="list-style-type: none"> • Ndi humbula uri vhuḍipfi ha Lesego ho vha hu hone ngauri ... • Ndi humbula uri vhuḍipfi ha Lesego ho vha ho khakhea ngauri ...

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Nḍila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṡhe, muṡwe na muṡwe e na Bammbiri Ḳa U shumela Ḳa U vhala 9.
- 2 Kha vha ṡalutshedze kilasi yoṡhe Nyito ya 1 ya Ḳavhuvhili.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.
- 6 Kha vha ṡalutshedze kilasi yoṡhe Nyito ya 2 ya Ḳavhuvhili.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṡalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuraru

Nyito Dza Oraĵa

Minete ya 15

ḐIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha țane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḑivhamaipfi ya Thero.
 - kondelela
 - nyala
 - fhasi

Tshidade kana luimbo	Nyito
Ndi tshi vuwa nga matsheloni;	U edzisela u vuwa;
Ndi țamba muvhili;	U edzisela u țamba muvhili;
Nda ambara;	U edzisela u ambara;
Nda gama mavhudzi;	U edzisela u gama mavhudzi;
Nda țamba maḡo;	U edzisela u țamba maḡo;
Nda gidimela tshikoloni.	U edzisela u edzisela u gidima.

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIȚORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha beve zwigwada zwiȚuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshiḡwe na tshiḡwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiȚori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiȚori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ḡee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muḡwe na muḡwe wavho a tshi anetshela tshiȚori tshawe.
- 6 Kha vha mone na kiĵasi vha thetshelese zwigwada kiĵasini vha tshi anetshelana zwiȚori.
- 7 Kha vha thuse zwigwada u langa maitete haya.

U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Kha Vha Ḑivhadze Mibvumo Miswa Na Maipfi Maswa

- 1 U dovholola maipfi.
- 2 Kha dzule vho dzudzanya magaraṭatai.
- 3 Kha vha fare garaṭa liṅwe na liṅwe , vha humbele vhagudi vho fhambanaho nga muthihi vha vhale.
- 4 Arali mugudi a sa kona u vhalala ipfi, kha vha thuse mugudi a tou bula mibvumo ya ipfi

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Muṅwalo:

15 Minete

Kha vha ite ndovhololo ya (ma)ḑedere/maipfi/mafhungo.

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi kuṅwalele khwa mafhungo mapfufhi kha bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha sumbedze uri fhungo li thoma nga Danzi ḑa fhela nga tshithoma.
- 3 Vhagudi vha ṅwalulula mafhungo kha bugu dzavho

 U dzula o fara dzuvha.

 Vho vha mavhivhi u thivhela u

 vhomba ha ndau.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA MUṅWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Nwala:

Minete ya 30

Pulane Na Mvetamveto

THERO: Kha vha n'wale nga muthu ane vha mu fulufhela.

MUSHUMO: Kha vha ole tshifanyiso vha tshi nee na dzina.

FUREME YA U N'WALA:

Ndi fulufhela...

Ndi mu fulufhela ngauri...

NYEDZISELO

- 1 Kha vha talutshedze uri namusi, vhagudi vha do engedza fhungo kha le vha n'wala nga Musumbuluwo.
- 2 Kha vha talutshedze uri namusi, vhagudi vha do n'wala nga vhatu vhe vha vha nanga uri vha ya vha fulufhela.
- 3 Kha vha vhalele vhagudi fureme ntswa
- 4 Kha vha shumise u modela/nyedziselo kha u sumbedza vhagudi uri muthu u thoma nga u elekanya musi a sa athu n'wala.
- 5 Kha vha talutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshavho tshe vha ola, u fana na uri: Ndi fulufhela mukomana wanga. Ndi amba nae nga tshinwe na tshinwe ngauri ha nkhatuli. U dzumba zwiphiri zwanga.
- 6 Kha vha shumise nyedziselo kha u engedzedza zve vha ola kha tshifanyiso tshavho, sa: musi vha na mukomana wavho vha tshi khou amba, vho takala, nzw.
- 7 Kha vha talutshedze uri vha do n'wala maipfi afhio. Kha vha talele ipfi linwe na linwe kutalo, u fana na: Ndi fulufhela mukomana wanga ngauri ha nkhatuli.
- 8 Kha vha thuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha talutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u n'wala mihumbulo ya vhone vhanje.

NDAELA DZA ORALA

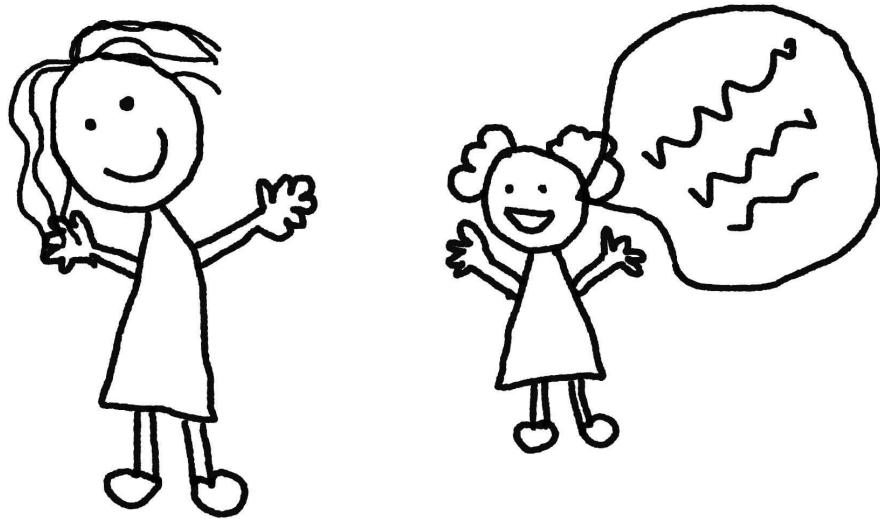
- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudiswa, nga ha u fulufhelana.
- 2 Kha vha n'wale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: dzumba tshiphiri, u sa hatula, u sa ntsea, nzw.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi nga'ni ni tshi fulufhela muthu we na mu nanga?
- 4 Kha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha tea u elekanya musi vha sa athu u n'wala.
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2-3 uri vha vha vhudze: ndi zwifhio zwine zwa ita uri vha mu fulufhele.
- 6 Vha tea u amba uri: Ndi mu fulufhela ngauri ...
- 7 Kha vha talutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u n'wala mihumbulo yavho!

U N̄WALA

- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou n̄wala, vhone kha vha tshimbile na lufhera vha tshi enda vha tshi fara khuvhanganotshihaḁu na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vha vhudze nga zwe vha n̄wala
- 4 Kha vha thuse vhagudi u endgedza kha zwe vha n̄wala.
- 5 Kha vha tuṭuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha rembuluwe vha ambe nga nyolo dzavho na muṅwe ngavho (phathinara).
- 3 Kha vha nembeledze zwe vhagudi vha n̄wala kha luvhondo u mona na lufhera, kha vhunṭha hu no swikelea nga maṭo a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya ḁuvha.

Ndi fulufheld mukomana
wanga.

Ndi d mu fulufheld ngduri y d
nthusa d dovha d ndonda.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na Bammbiri la U shumela la U vhala 9.
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 1 ya Lavhuraru.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 2 ya Lavhuraru.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuḱa

U Ṫalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Mupaḱukanyo Na Muvanganyo

NḲE NDI...

- 1 Shumisani maipfi mavhili a re na mibvumo I fanaho, sa tsumbo: swela; ṫwela
- 2 Kha vha bule ipfi: swela
- 3 Kha vha paḱule ipfi ḱi bve mibvumo yo imaho nga yoṫhe: /sw/-/e/-/l/-/a/
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḱo: /sw/.
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vuvhili wa ipfi ḱo: /e/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vuvuraru wa ipfi ḱo: /l/.
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ḱo: /a/.
- 8 Kha vha ḱwale ipfi ḱo kha bodo ya tshoko: swela
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u vanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /swe/-/la/ = swela
- 10 Kha vha dovholole kuitele uku kha ipfi ḱi no bva kha ngudo ya Ḳavhuraru: ṫwela

RḲE RI ḲO...

- 1 Dovhani ni shumise maḱwe maipfi mavhili a re na mibvumo I fanaho, sa tsumbo: mbila; mbula
- 2 Kha vha bule ipfi: mbila
- 3 Kha vha paḱule ipfi ḱi bve mibvumo yo imaho nga yoṫhe: /t/ - /e/ - /t/ - /a/.
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḱo: /mb/
- 5 Kha vha vuvdize vuvagudi uri: Mubvumo wa vuvhili wa ipfi wa ḱo ndi ufho? /i/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vuvuraru wa ipfi ḱo: /l/.
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ḱo: /a/.
- 8 Kha vha humbele vuvagudi vha fhandekanye ḱo ipfi ḱi bve mibvumo yo imaho nga yoṫhe: /mb/-/i/-/l/-/a/
- 9 Kha vha ḱwale ipfi ḱo kha bodo ya tshoko: mbila
- 10 Vha vha vuvdize vuvagudi uri vha ṫanganyise mibvumo i re kha ipfi ḱo vha tshi zwi ita na vhone: /mbi/-/la/ = mbila
- 11 Kha vha dovholole kuitele uku kha ipfi ḱi no bva kha ngudo ya Ḳavhuraru: mbula

PHUROGIREME YA U ṪHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

U Vhala Ha Vhuvhili

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U VHALA: U DIVHUDZISA/U HUMBULELA

Linwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Lesego u pfa a songo dzudzanyea.</p> <p>Lesego o dzula nṭha ha mmbete wawe o tshuwa. Mme awe vho vha vho mu vhudza uri Malume Tumelo uri vha khou ḍa u ḷa tshiswiṭulo nga Swondaha. Lesego ho ngo zwi takalela musi Malume Tumelo vha tshi ḍa. Ho ngo takalela nḍila ye vha mu kuvhatedza ngayo. Ho ngo takalela nga nḍila ye vha mu khisa ngayo kha meme dzawe dza mulomo.</p>	<p>Lesego a nga vha a tshi khou sengulusa/ṭhaṭhuvha arali vhuḍipfi hawe kha malume Tumelo vhu hone kana vhu si hone.</p>
<p>Mapule, mukomana wa Lesego o dzhena lufherani.</p> <p>O vhudzisa a ri, 'Lesego ho tshinyala mini?'</p> <p>'A hunā', Lesego a tshi zwifha.</p> <p>Mapule a dzula fhasi tsini nae. O mu vhudza uri, 'Ndi khou zwi vhona uri hu na zwo tshinyalaho!...' 'Mmbudzeni!'</p>	<p>Lesego u khou sengulusa/ṭhaṭhuvha arali a tshi nga vhudza mukomana wawe nga ha vhuḍipfi hawe kana zwi vhe tshidzumbel!</p>
<p>'A tho ngo zwi takalela musi Malume Tumelo a tshi ḍa. Ndi khou sokou pfa... a thi ḍivhi.'</p> <p>Ndi Lesego o ambaho. 'Fhedzi ni songo vhudza muthu!' 'A thi ṭoḍi mmawe vha tshi ntsinyutshela.'</p> <p>'Ndi a zwi ḍivha zwi ne na khou pfa. I thi takaleli musi vha tshi nkhisā kha meme dza mulomo.'</p> <p>Mapule o amba ari, 'Ndi humbula uri ri vhudze mmawe.' Ndi zwa ndeme arali muṅwe muthu a tshi ita uri ri pfe ri songo dzulisea!'</p>	<p>Mapule u sengulusa/ṭhaṭhuvha uri vhuḍipfi havho nga ha malume avho a ho ngo khakhea!</p>
<p>'Hai! Vha ḍo ri sinyutshela ri tshi amba zwithu zwi sa ḍivhalei nga ha khaladzi avho. A thi ṭoḍi vha tshi ri sinyutshela lwo kalulaho! Hu lila Lesego.</p> <p>Ndi a zwi ḍivha uri zwi a ofhisa. – ṭhamusi zwi nga vha zwi na ndeme! 'Ṭhamusi vha ḍo ri thusa uri ri pfe ri khwiṅe. Arali zwa sa ralo, tenda ri tshi ḍo vha ri tshi khou vha vhudza roṭhe,' Ndi Mapule o no ralo o fara tshanḍa tsha Lesego.</p>	<p>Mapule u sengulusa/ṭhaṭhuvha uri vhuḍipfi havho ndi ha ndeme ha dovha ha tea u pfiwa nga vhaṅwe!</p>
<p>Mapule na Lesego vho wana mme avho vha tshi khou bika tshiswiṭulo. 'Mmawe ri khou ṭoḍa u amba navho,' Ndi mapule a tshi amba a sa ofhi. Ndi hone, Mapule a tshi vhudza mme avho uri Malume Tumelo vha ita uri ri si dzulisee.</p>	

Liṅwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Mme avho vha thoma vha dzhia muya muhulu nga murahu ha u pfa mafhungo aya. Lesego o humbula uri vha khou ḡi lugisela u semana.</p> <p>‘Ndo takala ngauri no mmbudza. Ni songo zwi ita tshidzumbe arali muṅwe muthu a tshi ita uri ni songo dzulisea. Hezwi ndi vhuḡipfi ha ndeme vhune a ni tei u vhu litsha ho ralo. Ndi ḡo amba nae.’</p> <p>‘Na inwi, Mapule, A thi ṡoḡi uri inwi kana Lesego ni vhe ni nae ni vhavhili fhedzi, mmawe vha amba vho sinyuwa. ‘Ni dzule ni vhavhili tshifhinga tshoṡhe musi Malume Tumelo a hone.’</p>	<p>Tsenguluso/ṡhaṡhuvho ya Mapule yo vha i yone! Vhuḡipfi havho ndi ha ndeme.</p>
<p>Lesego na Mapule vho bvela nṅa u tamba. Lesego a mbo ḡi vhona mme awe nga fasiṡere ḡa tshiṡtangani vha tshi khou amba nga luṡingo. Lesego u khou vhilaela nga ha zwi ne mme awe vha nga vha vha tshi khou vhudza Malume Tumelo. O zwi ḡivha uri vha nga si vhuye vha thetshelesa, fhedzi a hu na zwi ne a nga ita. O gidima a ya a dzula nga fhasi ha fasiṡere ḡa tshiṡtangani.</p>	
<p>‘Tumelo,’ hu amba mme awe nga ipfi ḡo dinaleaho, ‘vhasidzana a vha dzulisei musi vhanna vha tshi vha kuvhatedza na u vha khisa nga nṅa ha khotsi avho. Ndi khou humbela uri vha ṡhomphe vhuḡipfi havho – Ni tou ita hai faifi musi ni tshi vha lumelisa.’</p>	<p>Mme a Lesego vho dzhiela nṡha vhuḡipfi havho. Ndi humbula uri tshifhinga tshidaho, Lesego u ḡo sengulusa/ṡhaṡhuvha uri vhuḡipfi hawe a hongo khakhea.</p>
<p>Musi Malume Tumelo vha tshi tou dzhena nga vothi, a vho ngo lingedza u kuvhatedza kana u khisa vhasidzana. Vho sokouri, ‘Swondaha ya dakalo, Mapule na Lesego,’ vha imisa tshanḡa tshavho tsha hai faifi.</p>	

Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
<p>Ndi mini tsho itisaho uri Lesego a sa dzulisee?</p>	<p>Nḡila ine Malume Tumelo vha mu kuvhatedza na u mu khisa.</p>
<p>Ndi nga’ni Lesego o dzula fhasi ha fasiṡere ḡa tshiṡtanga?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Uri a pfe zwine mme awe vha khou amba kha luṡingo. • Uri a pfe zwi ne mme awe vha khou vhudza Malume Tumelo.
Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
<p>Ndi nga mini Lesego o vha a sa ṡoḡi u vhudza muthu vhuḡipfi hawe?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri o vha a si na vhuṡanzi uri vhuḡipfi hawe ho khakhea. • Ngauri o vha a tshi khou ofha u sinyusa mme awe.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yoṭhe, muṇwe na muṇwe e na Bammbiri la U shumela la U vhala 9.
- 2 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe Nyito ya 1 ya Lāvhuṇa.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.
- 6 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe Nyito ya 2 ya Lāvhuṇa.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuṭanu

Nyito Dza Oraḷa

Minete ya 15

ḐIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḑivhamaipfi ya Thero.
 - haṭula
 - tenda
 - tshiphiri

Tshidade kana luimbo	Nyito
Ndi tshi vuwa nga matsheloni;	U edzisela u vuwa;
Ndi ṭamba muvhili;	U edzisela u ṭamba muvhili;
Nda ambara;	U edzisela u ambara;
Nda gama mavhudzi;	U edzisela u gama mavhudzi;
Nda ṭamba maṅo;	U edzisela u ṭamba maṅo;
Nda gidimela tshikoloni.	U edzisela u edzisela u gidima.

THERISANO YA MAṆWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha ṅwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Tshiṭori itshi tshi amba nga...
Ndo guda...
Tshiṭori itshi tshi na vhuṭumani na thero 'U dzula mivhili yashu I na mutakalo yo tsireledzea!' ngauri...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha zwigwada zwiṭuku.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoṭhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso iṅwe na iṅwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kiḷasi i thetshesele.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ṅekane phindulo na vhaṅwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

U Wana Maipfi

Kha vha ṅwale thebuḷu kha bodo a tshoko I ne ya katela mibvumo yo gudwaho ino themo.

dz	hw	mb
a	m	e
dy	vh	nz
l	i	t
sw	ṅw	ṭw
o	b	u
kw	mv	kh

U MODEḶA/NYEDZISELO

- 1 Kha ṭole mibvumo yoṭhe vha i vange kha bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha ṅee vhagudi minete 3 uri vha ite maipfi manzhi ane vha nga a kona vha tshi khou shumisa muvango wa mibvumo afho ṅṭha.

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅḍowedzo.
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho.
- 5 Kha vha humbele vhagudi u kovhekana na vhaṅwe maipfi e vha a fhaṭa, vha a ṅwale kha bodo ya tshoko.

PHUROGIREME YA U ṬHAḶUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

Thevhelaughala

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA TSHIFANYISO TSHA MUHUMBULO

KHA VHA SUMBEDZELE MAṆWALWA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi disikeni dzavho, vhe na bugu dzavho dza ndowedzo kana bambiri li songo nwalwaho tshithu na penisela na khirayoni.
- 2 Nga u modela kana nyedziselu kha vha talutshedze uri namusi vhagudi vha do tea u shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo vha dovha vha sumbedzela uri tshitori tshi tshi bvela phanda hu do itea mini? Sa: Ndi a zwi humbula uri Lesego o vha a tshi khou vhilaela.
- 3 Kha vha ole tshifanyiso kha bodo ya tshoko tsha Lesego o dzula mmbeteni a tshi khou vhilaela.
- 4 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha do tea u shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo nga zwi tevhelaho zwine zwa nga itea tshitori.
- 5 Kha vha ri vhagudi vha bonye maṭo vha digede. Kha vha vha vhalele maṆwalwa hafhu.
- 6 Kha vha ri vhagudi vha bonyolole maṭo, vha vha olele tshithu tshithihi tshe vhagudi vha humbulela tshi tshi bva kha maṆwalwa.
- 7 Tsha u khunyeledza, kha vha ri vhagudi vha rembuluwe vha ambe, vha kone u nekedzana nyolo dzavho na phathinara dzavho.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muṁwe na muṁwe e na Bambiri la U shumela la U vhala 9.
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 1 ya Lavhutanu.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite Nyito ya Phanda-u-Vhala.
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 2 ya Lavhutanu.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi theshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi ḍuvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elewe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifhio?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro nwala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wanu wo khwinifhala nga ndila-de ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndila-de ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vha pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

Gireidi ya 1

THEMO YA 3

Vhege ya

10

THERO:

**U dzula mivhili yashu I na
mutakalo yo tsireledzea!**

Ndugiselo Dza Kĩlasini

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kĩlasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U ṬANA kha dzi nwalwe zwithu zwiswa ḍuvha na ḍuvha, zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭathanwa/garaṭambali na tsumbedzelo dza maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoḍa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha wane na u ita ndugiselo dza zwiteṅwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero, sa tsumbo: Zwifanyiso zwa nyonyoloso dzo fhambanaho dzine vhana vha nga ita uri vha dzule vha na mutakalo wavhuḍi, nzw.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: Kha vha ite ṭhoḍisiso ya ndila dzine vhana vha nga ita uri vha dzule vha na mutakalo wavhuḍi .
- 6 Vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dzi vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya tshikolo dzo dzula nga ngona.

Nyito Dza U Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari la 46, kha ri nṱwale

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari la 47, U ḍiphina

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 2: Siaṭari la 48, kha ri vhale na Siaṭari la 49, kha ri nṱwale

Nyito ya 4: Kha vha ole tshifanyiso tsha muthu ane a ita uri muvhili wavho u dzule u na mutakalo wavhuḍi.

Musumbuluwo

Nyito Dza Oraĵa

Minete ya 15

KHA VHA DIVHADZE THERO: U SWIKELELA NDIVHOTHANGELI (VHEGE YA VHUVHILI THERO)

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha Hulisani kha tshitori tsha Bugu Khulwane a tshi khou tamba zwanḁa: Hulisani u dzula o tsireledzea
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou isa phanḁa na thero: U dzula mivhili yashu I na mutakalo yo tsireledzea!
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina la thero vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?
- 5 Kha vha nḁwale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudzisoḁhuthuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Mutakalo na u tsireledzea zwi fana gai?
 - b Mutakalo na u tsireledzea zwi fhambana gai?
 - c Zwi a konadzea uri ni vhe na mutakalo fhedzi na sa tsireledzee?
 - d Zwi a konadzea uri ni tsireledzee fhedzi na sa vhe na mutakalo?

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha tane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - tshitzhili
 - phaḁalala
 - kutzhili

Tshidade kana luimbo	Nyito
Ndi tshi vuwa nga matsheloni;	U edzisela u vuwa;
Ndi tamba muvhili;	U edzisela u tamba muvhili;
Nda ambara;	U edzisela u ambara;
Nda gama mavhudzi;	U edzisela u gama mavhudzi;
Nda tamba maḁo;	U edzisela u tamba maḁo;
Nda gidimela tshikoloni.	U edzisela u edzisela u gidima.

Muñwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ndowedzo.
- 2 Kha vha vhidze mibvumo na maipfi a tevhelaho uri vhagudi vha a ñwale:
 - a dzula
 - b mbula
 - c vhomba
 - d swela
 - e ñwata
 - f ṭwisa
 - g thola
 - h khulu
 - i zwala
 - j mmbidza
- 3 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise khirayoni kha u lulamisa mishumo yavho vhone vhaṅe.
- 4 Kha vha ñwale mibvumo na maipfi zwi tshi vhonala kha bodo ya tshoko.
- 5 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lila thuso inwe.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe/khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: Hulisani u dzula o tsireledzea
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siatari linwe na linwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfelesa zwavhudi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipida zwo teaho zwa tshitori.
- 6 Kha vha vhale tshitori tshothe luthini, vha sa imi.

U Nwala:

Minete ya 30

Pulane Na Mvetamveto

THERO: Nwalani nga zwine na ita uri ni vhe na mutakalo wavhuḍi.

MUSHUMO: Kha vha ole tshifanyiso vha tshi nee na dzina. Hezwi zwi ḍo vha tshipiḍa tsha u vhalala kha khona kiḷasini.

FUREME YA U N̄WALA: Ndi...uri ndi dzule ndi na mutakalo wavhuḍi.

NYEDZISELO

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri ṅamusi, vhagudi vha ḍo humbula nga zwine vha ita uri vha dzule vha na mutakalo wavhuḍi.
- 2 Kha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha tea u elekanya musi vha sa athu u ṅwala.
- 3 Kha vha ṭalutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa zve vha ṅwala, u fana na uri: Ndi ita zwithu zwinzhi uri ndi dzule vha na mutakalo wavhuḍi. Ndi ita nyonyoloso. Ndi ḷa miroho. Ndi ṭamba zwanḍa. Fhedzi ndi humbula uri ndi ḍo ṅwala nga u ita nyonyoloso uri ndi dzule ndo khwaṭha.
- 4 Kha vha shumise u modela/nyedzisele kha u ola tshifanyiso tshavho vha tshi khou gidima kana u hwala tsimbi.
- 5 Kha vha ṭalutshedze uri vha ḍo ṅwala maipfi afhio. Kha vha talele ipfi ḷiṅwe na ḷiṅwe kutalo, u fana na: Ndi ita nyonyoloso uri ndi vhe na mutakalo wavhuḍi.
- 6 Kha vha thuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u ṅwala mihumbulo yavho vhone vhaṅe.

NDAELA DZA ORALA

- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo na vhagudi ya maipfi nga ṅḍila dzo fhambanaho dza u tuṭuwedza mutakalo wavhuḍi .
- 2 Kha vha ṅwale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: U ḷa zwiliwa zwa pfushi, miroho, mitshelo, phurotheini, gidima, ṭamba zwanḍa, u ambara masiki, u ṭamba muvhili, nzw.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ndi mini zwine na ita uri ni dzule ni na mutakalo wavhuḍi?
- 4 Kha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha tea u elekanya musi vha sa athu u ṅwala.
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vhudze vhone nga zwine vha ita uri vha dzule vha na mutakalo wavhuḍi.
- 6 Vha tea u amba uri: Ndi...uri ndi dzule ndi na mutakalo wavhuḍi...
- 7 Kha vha ṭalutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u ḷeibuḷa zwifanyiso zwavho!

U N'WALA

- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou n'wala, vhone kha vha tshimbile na lufhera vha tshi enda vha tshi fara khuvhanganotshihadu na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vhudze nga zve vha n'wala.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u engedza mafhungo.
- 5 Kha vha tũtũwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee kule penisela dzavho.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha rembuluwe vha ambe nga nyolo dzavho na muĩwe ngavho (phathinara).
- 3 Kha vha tũtũshedze uri ri do engedza zwiĩwe zwidodombedzwa kha zve ra n'wala ngazwo nga Lavhuraru.

Ndi tamba bolo ya milenzhe uri ndi
vhe na mutakalo wadvhudi.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na Bammbiri la U shumela la U vhala 10.
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 1 ya Musumbuluwo.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 2 ya Musumbuluwo.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelanguo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuvhili

U Ṫalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Kha Vha Ḍivhadze Mibvumo Miswa Na Maipfi Maswa

- 1 Kha vha bule mubvumo, vha imisele nṫha magaraṫatai oṫhe o gudwaho nga iyi themo: / dz/ /hw/ /mb/ /dy/ /vh/ /nz/ /fh/ /sw/ /ṅw/ /ṫw/ /kh/ /th/ /zw/ /mm/ /kw/ /mv/
- 2 Kha vha imisele nṫha magaraṫatai nga mutevhe wo fhambanaho, vha humbele vhagudi vha vhale mibvumo nga muthihi.
- 3 Kha vha nambatedze garaṫatai ḷi re na mbvumo kha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha humbele vhagudi vha si vhanzhi vho fhambanaho vha ḍe vha fhaṫe maipfi kha bodo ya tshoko.
- 5 Vha kone u humbela vhagudi vha fhaṫa na u ṅwala maipfi manzhi ane vha nga a kona kha bugu dzavho.

PHUROGIREME YA U ṪHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha dovhoolole (ma)ḷedere/maipfi/mafhungo

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi kuṅwalele khwa mafhungo mapfufhi kha bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha sumbedze uri fhungo ḷi thoma nga danzi ḷa fhela nga tshithoma.
- 3 Vhagudi vha ṅwalulula mafhungo kha bugu dzavho

U fhufha nzambo sa nzie.

Mbila dzi lila sa mbevha.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

U Vhala Ha U Ranga**ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U ṬUMEKANYA**

Ṭinwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
Hulisani u dzula o tsireledzea 'Ndi tshifhinga tsha u eḡela' hu amba khotsi a Hulisani, vha tshi khou dzima TV.	
Fhedzi Hulisani ho ngo fara khofhe. Tshitzhili tshiswa tsho vha tshi tshi khou phaḡalala na ṽifhasi ṽoṽhe. U a zwi ḡivha uri zwitzhili zwi ita uri vhathu vha lwalwe. Tshiṽwe tshifhinga tshi a a vhulaya vhathu. Hulisani u khou humbula zwitzhili zwo dzhena muvhilini wawe, tshi tshi khou mulwadza.	Ndi khohumbulela uri u tea u vha a tshi khou ofha ngauri ha koni u eḡela.
'Ndi nga siye tshikoloni' Hulisani u vhudza khotsi awe nga matsheloni. 'Hu na tshitzhili tshi no khou mona na ṽifhasi ṽoṽhe. A thi ṽoṽi u lwala!' U amba a tshi lila.	Ndi humbulela uri Hulisani ha ṽoṽi u ya tshikoloni ngauri u na nyofho ya u farwa nga vhulwadze henengei.
'Huli hu na tshitzhili tshi no khou phaḡalala. Fhedzi a ri tei u vha na mazhuluzhulu. Ri nga guda zwinzhi nga ha u dzula ro tsireledzea,' ndi khotsi awe vha no ralo. Vha tshi khou dzhia founu yavho vha tshi thaipha.	Ndi humbulela uri ha ḡivhi uri a ite mini u dzula e na mutakalo na u tsireledzea. Hezwo ndi zwone zwi no ita uri a pfe a tshi ofha.
'Ndi zwone, tsha ndeme tsha u thoma ndi u ḡiilisa u kwama vhaṽwe vhathu.' Hu amba khotsi awe. 'Zwa zwino, lingedzani u sa kuvhatedza kana u farana zwandḡa na khonani dzanḡu Hu na zwiṽwe zwithu zwi ne na tea u ita uri ni dzule no tsireledzea. Hu ṽalutshedza khotsi a Hulisani. 'Ni tea u ṽamba zwandḡa lunzhi nga nḡila ine na kona.'	Ndi a kona u humbulela uri Hulisani ha ṽambi zwandḡa nga nḡila misi yoṽhe, ngauri lwa u thoma ho ngo shumisa tshisibe, ndi humbula uri zwi nga mu thusa uri a ite ṽhoḡoluso na khotsi awe shumisa tshisibe!

Liñwalwa	U vhalo ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Hulisani o mbo qi gidimela kha sinki a gidimisa zwanḁa zwawe fhasi ha maḁi, a ri, 'Khezwo!' Khotsi awe vho sea. 'Vha amba uri, 'Huli, heyo a si yone nḁila ya maḁambebe a zwanḁa ane a vhulaya tshitzhili, a vinyula mashaḁa awe e sinkini. 'Ni tea u shumisa tshisibe tsha u ḁamba matungo oḁhe a zwanḁa zwanḁu u pandela zwitzhili. Vho ḁalutshedza vha tshi khou vhea tshisibe tsha u pupumisa zwanḁani zwawe. 'Ni nga imba kana na vhalela u swika kha mithethe ya 20 ni tshi khou swoḁa zwanḁa ni ḁo kona u humbula u ḁamba lwa tshifhinga tsho linganaho.'</p>	
<p>Musi zwanḁa zwavho zwo no ḁambiwa nga nḁila yone, Khotsi a Hulisani vha dovha vha sedza kha founu yavho.</p> <p>Vho mu vhudza uri, 'nḁila i tevhelaho u dzula no tsireledzea ndi u sa dzulela u fara tshifhaḁuwo tshanḁu'</p> <p>ngauri zwitzhili zwi nga dzhena kha muvhili wanḁu wanḁu nga kha maḁo, nḁingo na mulomo.'</p> <p>Nga tshenetsho tshifhinga, nḁingo ya Hulisani ya thoma u ḁhoḁhona. A imisa tshanḁa a tshi ḁoḁa u kweta, fhedzi a ima. Zwo mu vhilahedza, 'arali zwino ndi khou u ḁhoḁhoniwa?'</p> <p>Vha mu vhudza uri, 'Zwo luga , ni nga ḁamba zwanḁa zwanḁu ni sa athu ḁikweta! Kana ni shumise thishu, vha tshi khou mu nḁekedza yone.</p>	<p>Ndi humbulela uri Hulisani u fara tshifhaḁuwo tshawe a songo vhuya a zwi humbula. Ndi humbula uri zwi nga thusa u ita ḁhoḁuluso nga ha u dzula e na mutakalo o tsireledzea.</p>
<p>Vho mu vhudza uri, 'tshinwe tshithu tshine na tea u tshi humbula ndi tsha uri musi ni tshi hoḁola kana u atsamula, zwi iteni nga ngomu ha lukudavhavha, hu si zwanḁani zwanḁu, vha tshi khou edzisela. Hulisani a ita nḁowendowe ya u hoḁolela nga ngomu ha lukudavhavha.</p>	
<p>Zwo vha zwi tshi khou konḁela Hulisani u tou fombe hangei tshikoloni. O vhona musi Mashudu a tshi atsamulela muyani. O vhona Princess musi a tshi rwa zwanḁa zwawe. ḁuvha loḁhe Hulisani o tou vhona zwitzhili zwi tshi khou nambatela muvhili wawe, zwi tshi khou mu lwadza.</p>	<p>Hulisani u a ḁivha nḁila i ne a tea u ḁitsireledza ngayo. Fhedzi ndi nga humbulela urikhonani dzawe hangei tshikoloni a vho nga ita ḁhoḁuluso nga hayo.</p>

Linwalwa	U vhala ha U Ranga (U elekanya nga U amba)
<p>Mafheloni a quvha, o yela mugudisi vho Mme Khoza.</p> <p>‘Mugudisi vho vha vha tshi zwi qivha uri hu na tshitzhili tsho no khou phaḡalala na liffhasi loṡhe’ ndi Hulisani a tshi vhudzisa. ‘Khotsi anga vho pfunza nḡila ya u dzula ndo tsireledzea, nga u sa kwama vhañwe, nga u tamba zwanḡa, u sa kwama tshifhaṡuwo tshanga, na u hoṡolela nga ngomu kha lukuḡavhavha, Ndi Hulisani a tshi khou ṡalutshedza. Fhedzi a thi humbuli vhane nda dzhena navho kiḡasini vha tshi zwi qivha! Khamusi vha nga vha vhudza.</p>	<p>Ndi nga humbulela uri Hulisani u ṡoḡa khonani dzawe dzi tshi qivha nḡila ya u dzula u na mutakalo wo tsireledzea, sa ene.</p>
<p>‘Ndi na muhumbulo wa khwiṡe,’ Ndi vho Mme Khoza vha tshi khou mwemwela.</p> <p>‘Matshelo nga matsheloni, ni nga funza muñwe na muñwe nḡila ya u dzula vho tsireledzea. Ni khou zwi humbulisa hani?’</p>	
<p>Masiari eneno, Hulisani a gidimela kha khotsi awe. ‘Vha nga humbulela mini? Vho Mme Khoza vho nkumbela uri matshelo ndi funze vhañwe vhana nga ha u dzula wo tsireledzea!’</p> <p>Khotsi awe vha ri, ‘Hezwo ndi zwi hulwane!’ Ndi na zwithu zwa vhukuma zwine na ḡo ambara!’</p> <p>Khotsi a Hulisana vha bvisa masiki tshikwamani tshavho. Vha amba vha ri, ‘ndo ni wanela wone ṡamusu. U ambara masiki zwi ḡo ni thusa uri ni tsireledzee nga maanḡa kha hetshi tshitzhili,’</p> <p>Khotsi a Hulisani vha mu thusa u ambara masiki. O pfa o lugela u funza vha kiḡasini yawe nga ha u dzula wo tsireledzea.</p>	<p>Ndi humbulela uri u ambara masiki zwi ḡo thusa uri Hulisani a pfe o tsireledzea lwa khwiṡe zwa dovha zwa mu thusa u dzula e na mutakalo.</p>

Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
<p>Hulisani o ḡipfisa hani nga ha u ya tshikoloni?</p>	<p>O pfa e na nyofho u ya tshikoloni.</p>
<p>No vha ni tshi nga ḡipfa hani musi no pfa nga ha tshitzhili tshi no khou phaḡalala na liffhasi loṡhe?</p>	<p>Ndi nga pfa ...</p>
Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
<p>Ndi nga mini Hulisani o vha a tshi khou ofha?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri o pfa uri hu na tshitzhili tshi no khou phaḡalala. • Ngauri o vha a tshi khou ofha uri a nga lwala. • Ngauri o vha a sa ḡivhi nga ha u dzula o tsireledzea. • Ngauri vhane a dzhena navho kiḡasini vho vha vha si na mutakalo vha songo tsireledzea.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na Bammbiri la U shumela la U vhala 10.
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 1 ya Lavhuvhili.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 2 ya Lavhuvhili.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuraruru

Nyito Dza Oraĵa

Minete ya 15

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha țane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - tshuwa
 - mafhungo
 - țhođisiso

Tshidade kana luimbo	Nyito
Ndi tshi vuwa nga matsheloni;	U edzisela u vuwa;
Ndi țamba muvhili;	U edzisela u țamba muvhili;
Nda ambara;	U edzisela u ambara;
Nda gama mavhudzi;	U edzisela u gama mavhudzi;
Nda țamba maņo;	U edzisela u țamba maņo;
Nda gidimela tshikoloni.	U edzisela u edzisela u gidima.

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIȚORI (VHEGE YA VHUVHILI YA THERO IYI)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwițuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshiņwe na tshiņwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwițori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshițori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ńee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muņwe na muņwe wavho a tshi anetshela tshițori tshawe.
- 6 Kha vha mone na kiłasi vha thetshesele zwigwada kiłasini vha tshi anetshelana zwițori.
- 7 Kha vha thuse zwigwada u langa maitele haya.

U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Kha Vha Ḍivhadze Mibvumo Miswa Na Maipfi Maswa

- 1 U dovholola maipfi.
- 2 Kha dzule vho dzudzanya magaraṭa tai.
- 3 Kha vha fare garaṭa ḷiṅwe na ḷiṅwe , vha humbele vhagudi vho fhambanaho nga muthihi vha vhale.
- 4 Arali mugudi a sa kona u vhala ipfi, kha vha thuse mugudi a tou bula mibvumo ya ipfi

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Muṅwalo:

15 Minete

Kha vha ite ndovhololo ya (ma)ḷedere/maipfi/mafhungo.

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi kuṅwalele khwa mafhungo mapfufhi kha bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha sumbedze uri fhungo ḷi thoma nga Danzi ḷa fhela nga tshithoma.
- 3 Vhagudi vha ṅwalulula mafhungo kha bugu dzavho

 Mme anga vho mmbidza vha

 mmbudza mafhungo.

 Mvula yo khakhisa zwa mvelele.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA MUṆWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Nwala:

Minete ya 30

Pulane Na Mvetamveto

THERO: Kha vha n̄wale nga zwine vha ita uri vha vhe na mutakalo wavhuḍi.

MUSHUMO: Kha vha ole tshifanyiso vha tshi n̄ee na dzina. Hezwi zwi ḍo vha tshipiḍa tsha u vhalala kha khona kiḷasini.

FUREME YA U N̄WALA:

Ndi...uri ndi dzule ndi na mutakalo wavhuḍi.

...i ita uri ndi pfe...

NYEDZISELO

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri n̄amusu, vhagudi vha ḍo engedza fhungo kha ḷe vha n̄wala nga Musumbuluwo.
- 2 Kha vha ṭalutshedze uri n̄amusu, vhagudi vha ḍo amba nga n̄dila ine vha ḍipfa ngayo musu vha tshi ita zwithu zwine zwa ita uri mivhili yavho I dzule I na mutakalo wavhuḍi.
- 3 Kha vha vhalele vhagudi fureme ntswa
- 4 Kha vha shumise u modela/nyedziselo kha u sumbedza vhagudi uri muthu u thoma nga u elekanya musu a sa athu n̄wala.
- 5 Kha vha ṭalutshedze vhagudi muhumbulo wavho vhone wa tshifanyiso tshavho tshe vha ola, u fana na uri: Ndi pfa ndi wavhuḍi musu ndi tshi ita nyonyoloso. Ndi pfa ndo khwaṭha. Ndi pfa ndi tshi takala ngauri ndi vha ndi tshi khou ita zwine nda zwi funesa.
- 6 Kha vha shumise nyedziselo kha u engedzedza zwe vha ola kha tshifanyiso tshavho, sa vha tshi khou vhone vho takala, bulo ḷa u amba, 'Ndi pfa ndo takala!', nzw.
- 7 Kha vha ṭalutshedze uri vha ḍo n̄wala maipfi afhio. Kha vha talele ipfi ḷiṅwe na ḷiṅwe kutalo, u fana na: Nyonyoloso I ita uri ni khwaṭhe ni dzule no takala.
- 8 Kha vha thuthe tsumbo i re kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze uri yo vha i tshi tou vha tsumbo fhedzi, zwino vhagudi vha tea u n̄wala mihumbulo ya vhone vhaṅe.

NDAELA DZA ORALA

- 1 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudiswa, nga zwiṭalusi zwa vhuḍipfi.
- 2 Kha vha n̄wale maipfi aya kha bodo ya tshoko, sa: takala, khwaṭha, u ḍihudza, nzw.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni ḍipfa hani arali ni khou ita zwine zwa ita uri mutakalo waṅu u dzule u wavhuḍi?
- 4 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya uri vha tea u elekanya musu vha sa athu u n̄wala.
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha 2–3 uri vha vha vhudze uri vha ḍipfa hani arali vha tshi khou ita zwine zwa ita uri mutakalo wavho u dzule u wavhuḍi.
- 6 Vha tea u amba uri: ...i ita uri ndi pfe...
- 7 Kha vha ṭalutshedze uri zwino vhagudi vha tea u ola na u n̄wala mihumbulo yavho!

U N'WALA

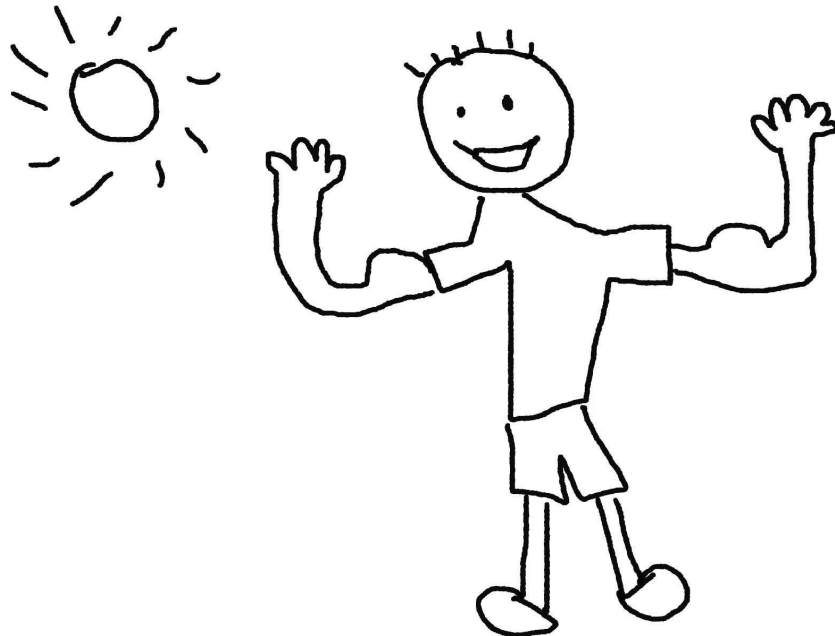
- 1 Kha vha phakhele vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou n'wala, vhone kha vha tshimbile na lufhera vha tshi enda vha tshi fara khuvhanganotshihadu na vhagudi.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vha vhudze nga zwe vha n'wala
- 4 Kha vha thuse vhagudi u endgedza kha zwe vha n'wala.
- 5 Kha vha tutuwedze vhagudi.

U REMBULUWA WA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha vhudze vhagudi uri vha vhee penisela dzavho kule.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha rembuluwe vha ambe nga nyolo dzavho na muñwe ngavho (phathinara).
- 3 Kha vha nembeledze zwe vhagudi vha n'wala kha luvhondo u mona na lufhera, kha vhuntha hu no swikelea nga matso a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha kone u amba nga thero ya duvha.

Ndi tamba bolo ya milenzhe uri ndi
vhe na mutakalo wabhudi.

Bold ya milenzhe i nnyita uri ndi
pfe ndi wabhudi na vha na muta
kalo wabhudi.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na Bammbiri la U shumela la U vhala 10.
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 1 ya Lavhuraru.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 2 ya Lavhuraru.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvhuṇa

U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Mupaḍukanyo Na Muvanganyo

NNE NDI...

- 1 Shumisani maipfi mavhili a re na mibvumo I fanaho, sa tsumbo: fhola; thola
- 2 Kha vha bule ipfi: fhola
- 3 Kha vha paḍule ipfi ḷi bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /fh/-/o/-/l/-/a/
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḷo: /fh/.
- 5 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḷo: /o/.
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ḷo: /l/.
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ḷo: /a/ .
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ḷo kha bodo ya tshoko: fhola
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u vanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /fho/-/la/ = fhola
- 10 Kha vha dovholele kuitele uku kha ipfi ḷi no bva kha ngudo ya Lāvthuraru: thola

RINE RI DO...

- 1 Dovahani ni shumise maṅwe maipfi mavhili a re na mibvumo I fanaho, sa tsumbo: ṅwala; ṅwata
- 2 Kha vha bule ipfi: ṅwala
- 3 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḷo: /ṅw/.
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḷo: /a/.
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ḷo: /l/.
- 6 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ḷo: /a/.
- 7 Kha vha humbele vhagudi vha fhandekanye ḷo ipfi ḷi bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /ṅw/-/a/-/l/-/a/
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ḷo kha bodo ya tshoko: ṅwala
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u vanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /ṅwa/-/la/ = ṅwala
- 10 Kha vha dovholele kuitele uku kha ipfi ḷi no bva kha ngudo ya Lāvthuraru: ṅwata

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

U Vhala Ha Vhuvhili

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U VHALA: U HUMBULELA

Liṅwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
Hulisani u dzula o tsireledzea 'Ndi tshifhinga tsha u eḡela' hu amba khotsi a Hulisani, vha tshi khou dzima TV.	
Fhedzi Hulisani ho ngo fara khofhe. Tshitzhili tshiswa tsho vha tshi tshi khou phaḡalala na ḡifhasi ḡoṡhe. U a zwi ḡivha uri zwitzhili zwi ita uri vhathu vha lwalwe. Tshiṅwe tshifhinga tshi a a vhulaya vhathu. Hulisani u khou humbula zwitzhili zwo dzhena muvhilini wawe, tshi tshi khou mulwadza.	Ndi nga humbulela uri Hulisani u na ṅivho ṡhuku nga ha zwitzhili, fhedzi ha na mafhungo manzhi. Ṱhamusi u pfa a tshi ofha ngauri ha ḡivhi zwinzhi nga ha tshitzhili hetshi tshiswa.
'Ndi nga siye tshikoloni' Hulisani u vhudza khotsi awe nga matsheloni. 'Hu na tshitzhili tshi no khou mona na ḡifhasi ḡoṡhe. A thi ṡoḡi u lwala!' U amba a tshi lila.	
'Huli hu na tshitzhili tshi no khou phaḡalala. Fhedzi a ri tei u vha na mazhuluzhulu. Ri nga guda zwinzhi nga ha u dzula ro tsireledzea,' ndi khotsi awe vha no ralo. Vha tshi khou dzhia founu yavho vha tshi thaipha.	Ndi humbulela uri mafhungo manzhi nga ha tshitzhili zwi nga thusa Hulisani u pfa o tsireledzea. Ndi humbula uri ndi ngazwo khotsi awe vha tshi dzinginya ḡa u ita tzedzuluso.
'Ndi zwone, tsha ndeme tsha u thoma ndi u ḡiilisa u kwama vhaṅwe vhathu.' Hu amba khotsi awe. 'Zwa zwino, lingedzani u sa kuvhatedza kana u farana zwanḡa na khonani dzaṅu Hu na zwiṅwe zwithu zwi ne na tea u ita uri ni dzule no tsireledzea. Hu ṡalutshedza khotsi a Hulisani. 'Ni tea u ṡamba zwanḡa lunzhi nga ṅḡila ine na kona.' Hulisani o mbo ḡi gidimela kha sinki a gidimisa zwanḡa zwawe fhasi ha maḡi, a ri, 'Khezwo!' Khotsi awe vho sea. 'Vha amba uri, 'Huli, heyo a si yone ṅḡila ya maṡambebe a zwanḡa ane a vhulaya tshitzhili, a vinyula mashaḡa awe e sinkini. 'Ni tea u shumisa tshisibe tsha u ṡamba matungo oṡhe a zwanḡa zwaṅu u pandela zwitzhili. Vho ṡalutshedza vha tshi khou vhea tshisibe tsha u pupumisa zwanḡani zwawe. 'Ni nga imba kana na vhalela u swika kha mithethe ya 20 ni tshi khou swoṡa zwanḡa ni ḡo kona u humbula u ṡamba lwa tshifhinga tsho linganaho.'	Ndi nga humbulela uri Hulisani u khou guda mafhungo manzhi nga ha u dzula e na mutakalo o tsireledzea. Ndi humbula uri ndi zwa ndeme u vha na hedzi mbuno.

Linwalwa	U vhalo ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Musi zwanḡa zwavho zwo no ṡambiwa nga nḡila yone, Khotsi a Hulisani vha dovha vha sedza kha founu yavho.</p> <p>Vho mu vhudza uri, 'nḡila i tevhelaho u dzula no tsireledzea ndi u sa dzulela u fara tshifhaṡuwo tshaṅu'</p> <p>ngauri zwitzhili zwi nga dzhena kha muvhili waṅu waṅu nga kha maṡo, ṅingo na mulomo.'</p> <p>Nga tshenetsho tshifhinga, ṅingo ya Hulisani ya thoma u ṡhoṡhona. A imisa tshanda a tshi ṡoḡa u kweta, fhedzi a ima. Zwo mu vhlahedza, 'arali zwino ndi khou u ṡhoṡhoniwa?'</p> <p>Vha mu vhudza uri, 'Zwo luga , ni nga ṡamba zwanḡa zwaṅu ni sa athu ḡikweta! Kana ni shumise thishu, vha tshi khou mu ṅekedza yone.</p>	<p>Ndi nga humbulela uri u ita ṡhoḡulusa na khotsi awe ndi zwa ndeme, ngauri ndi tshone tshifhinga tshine hulisani a ḡo kona u vhudzisa mbudziso dzawe dzoṡhe. Ndi humbula uri u wana hawe phindulo zwi ḡo mu thusa u vha e na mutakalo na u tsireledzea.</p>
<p>Vho mu vhudza uri, 'tshiṅwe tshithu tshine na tea u tshi humbula ndi tsha uri musu ni tshi hoṡola kana u atsamula, zwi iteni nga ngomu ha lukuḡavhavha, hu si zwanḡani zwaṅu, vha tshi khou edzisela. Hulisani a ita ṅḡowenḡowe ya u hoṡolela nga ngomu ha lukuḡavhavha.</p>	<p>Ndi humbula uri zwi ḡo ita uri nyofho dzi fhungudzee nga u ḡivha na u ita ṅḡowenḡowe ya zwithu zwoṡhe zwine zwa ḡo mu thusa u dzula e na mutakalo o tsireledzea.</p>
<p>Zwo vha zwi tshi khou konḡela Hulisani u tou fombe hangei tshikoloni. O vhona musu Mashudu a tshi atsamulela muyani. O vhona Princess musu a tshi rwa zwanḡa zwawe. ḡuvha ṡoṡhe Hulisani o tou vhona zwitzhili zwi tshi khou nambatela muvhili wawe, zwi tshi khou mu lwadza.</p>	<p>Hulisani u tea u kona u humbulela uri khonani dzawe a vha na ṅivho ya mafhungo nga ha u dzula wo tsireledzea nga nḡila ine ene a vha nayo.</p>
<p>Mafheloni a ḡuvha, o yela mugudisi vho Mme Khoza.</p> <p>'Mugudisi vho vha vha tshi zwi ḡivha uri hu na tshitzhili tsho no khou phaḡalala na ṡifhasi ṡoṡhe' ndi Hulisani a tshi vhudzisa. 'Khotsi anga vho pfunza nḡila ya u dzula ndo tsireledzea, nga u sa kwama vhaṅwe, nga u ṡamba zwanḡa, u sa kwama tshifhaṡuwo tshanga, na u hoṡolela nga ngomu kha lukuḡavhavha, Ndi Hulisani a tshi khou ṡalutshedza. Fhedzi a thi humbuli vhane nda dzhena navho kiḡasini vha tshi zwi ḡivha! Khamusi vha nga vha vhudza.</p>	<p>Ndi nga humbulela uri hezwi zwi itisa uri Hulisani a pfe e na nyofho dza uri khonani dzawe a dzi ḡivhi zwine dza tea u ita. Ndi humbulela uri u ṡoḡa uri mugudisi wawe vha vhudze vhaṅwe kiḡasini uri vha ḡivhe zwine vha tea u ita u dzula vhe na mutakalo vho tsireledzea.</p>
<p>'Ndi na muhumbulo wa khwiṅe,' Ndi vho Mme Khoza vha tshi khou mwemwela.</p> <p>'Matshelo nga matsheloni, ni nga funza muṅwe na muṅwe nḡila ya u dzula vho tsireledzea. Ni khou zwi humbulisa hani?'</p>	<p>Ndi humbulela uri Hulisani u ḡo pfa o tsireledzea arali khonani dzawe dzi tshi ḡivha-vho nḡila ya u dzula dzo tsireledzea. Ndi humbula uri Hulisani u ḡo pfa e khwiṅe u vhudza vhaṅwe mafhungo oṡhe a ne a vha nao!</p>

Liñwalwa	U vhalo ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Masiari eneno, Hulisani a gidimela kha khotsi awe. 'Vha nga humbulela mini? Vho Mme Khoza vho nkumbela uri matshelo ndi funze vhañwe vhana nga ha u dzula wo tsireledzea!'</p> <p>Khotsi awe vha ri, 'Hezwo ndi zwi hulwane!' Ndi na zwithu zwa vhukuma zwine na do ambara!'</p> <p>Khotsi a Hulisana vha bvisa masiki tshikwamani tshavho. Vha amba vha ri, 'ndo ni wanela wone namusi. U ambara masiki zwi do ni thusa uri ni tsireledzee nga maanqa kha hetshi tshitzhili.'</p> <p>Khotsi a Hulisani vha mu thusa u ambara masiki. O pfa o lugela u funza vha kijasini yawe nga ha u dzula wo tsireledzea.</p>	
Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelewa
Hulisani o guda hani nga ha u dzula e na mutakalo o tsireledzea?	Ene na khotsi awe vho shumisa founu (inthanete) u ita thoduluso nga ha u dzula u na mutakalo na u tsireledzea.
Ndi ngafhi hu ne na nga humbulela uri Hulisani o pfa nga ha tshitzhili?	Ndi nga humbulela uri o pfa nga ha tshitzhili kha TV.
Mbudziso ya ngani	Phindulo ndavhelewa
Ni humbula uri ndi mini Hulisani o amba na mugudisi wawe tshikolo tshi tshi bva?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri o vha atshi khou toda u vha na vhuñanzi uri mugudisi wawe vha divhe nga ha tshitzhili. • Ngauri u vhona vhañwe vhagudi vha tshi khou ita zwithu zwi si zwa mutakalo na u tsireledzea. • Ngauri o vha a tshi khou toda u vhudza Vho Mme Khoza mafhungo e a guda nga ha u dzula u na mutakalo.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kḲasi yoḡhe, muḡwe na muḡwe e na Bammbiri Ḳa U shumela Ḳa U vhala 10.
- 2 Kha vha ḡalutshedze kḲasi yoḡhe Nyito ya 1 ya Ḳavhuḡa.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.
- 6 Kha vha ḡalutshedze kḲasi yoḡhe Nyito ya 2 ya Ḳavhuḡa.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ḡalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuṭanu

Nyito Dza Oraḷa

Minete ya 15

ḐIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḑivhamaipfi ya Thero.
 - raba
 - masiki
 - sumbedza

Tshidade kana luimbo	Nyito
Ndi tshi vuwa nga matsheloni;	U edzisela u vuwa;
Ndi ṭamba muvhili;	U edzisela u ṭamba muvhili;
Nda ambara;	U edzisela u ambara;
Nda gama mavhudzi;	U edzisela u gama mavhudzi;
Nda ṭamba maḡo;	U edzisela u ṭamba maḡo;
Nda gidimela tshikoloni.	U edzisela u edzisela u gidima.

THERISANO YA MAḤWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha ḡwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Tshiṭori itshi tshi amba nga...
Ndo guda...
Tshiṭori itshi tshi na vhuṭumani na thero ' U dzula mivhili yashu I na mutakalo yo tsireledzea!' ngauri...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha zwigwada zwiṭuku.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoṭhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso iḡwe na iḡwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kiḷasi i thetshesele.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ḡekane phindulo na vhaḡwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U Ṭalukanya Mibvumo Na Foniki:

Minete ya 15

Mupaḍukanyo Na Muvanganyo

Kha vha ṅwale thebuḷu kha bodo a tshoko I ne ya katela mibvumo yo gudwaho ino themo.

dz	hw	mb
a	m	e
dy	vh	nz
l	i	t
sw	ṅw	ṭw
o	b	u
kw	mv	kh

U MODEḶA/NYEDZISELO

- 1 Kha ṭole mibvumo yoṭhe vha i vange kha bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha ṅee vhagudi minete 3 uri vha ite maipfi manzhi ane vha nga a kona vha tshi khou shumisa muvango wa mibvumo afho ṅṭha.

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅḍowedzo.
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho.
- 5 Kha vha humbele vhagudi u kovhekana na vhaṅwe maipfi e vha a fhaṭa, vha a ṅwale kha bodo ya tshoko.

PHUROGIREME YA U ṬHAḶUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U Vhala (Khathihi) Na Vhagudi:

Minete ya 15

Thevhelauvhala

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA MANWELEDZO/KHUMBULELO

KHA VHA SUMBEDZELE MANWALWA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi disikeni dzavho, vhe na bugu dzavho dza ndowedzo kana bambiri li songo nwalwaho tshithu na penisela na khirayoni.
- 2 Nga u modela kana nyedziselu kha vha talutshedze uri namusi vhagudi vha do tea u shumisa u hambulela vha dovha vha sumbedzela uri tshitori tshi tshi bvela phanda hu do itea mini? Sa: Ndi hambula u nga dvhva li tevhelaho, khonani dzothe dza Hulisani vha do ambara masiki u nga sa ene.
- 3 Kha vha ole tshifanyiso kha bodo ya tshoko tsha Hulisani na khonani dzawe vha tshi khou sumba masiki. Kha vha ite na bulo la u amba, 'Na nne ndi a u toda!'
- 4 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha do tea u shumisa u hambulela nga zwi tevhelaho zwine zwa nga itea tshitorini.
- 5 Kha vha ri vhagudi vha bonye mafo vha digede. Kha vha vha vhalele manwalwa hafhu.
- 6 Kha vha ri vhagudi vha bonyolole mafo, vha vha olele tshithu tshithihi tshe vhagudi vha hambulela tshi tshi bva kha manwalwa.
- 7 Tsha u khunyeledza, kha vha ri vhagudi vha rembuluwe vha ambe, vha kone u nekedzana nyolo dzavho na phathinara dzavho.

U Vhala Ha Tshigwada Hu Na U Sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muwe na muwe e na Bambiri la U shumela la U vhala 10.
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 1 ya Lavhutanu.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite Nyito ya Tshintsha – u-Vhala.
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe Nyito ya 2 ya Lavhutanu.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi d̄uvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u guɗiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elewe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifhio?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro n̄wala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wanu wo khwinifhala nga ndila-de ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndila-de ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vha pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

